T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ḤĀCĪ ʿALĪ BİN ḤĀCĪ MUḤAMMED AḲSARAYĪ'NİN KİTĀBU BAYṬAR-NĀME TERCÜMESİ (İNCELEME-METİN-DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NİLAY GEYİKOĞLU

İSTANBUL 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ḤĀCĪ ʿALĪ BİN ḤĀCĪ MUḤAMMED AḲSARAYĪ'NİN KİTĀBU BAYṬAR-NĀME TERCÜMESİ (İNCELEME-METİN-DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NİLAY GEYİKOĞLU

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. MESUT ŞEN

İSTANBUL 2010

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Nilay Geyikoğlu'nun "Hacı Ali bin Hacı Muhammed Aksarayi'nin Kitabu Baytarname Tercümesi (İnceleme - Metin - Dizin)" konulu tez çalışması jürimiz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı Üniversitesi	: Doç.Dr. Mesut Şen Marmara	.....
Üye Üniversitesi	: Prof.Dr. Ceval Kaya Marmara	.....
Üye Üniversitesi	: Prof.Dr. Ahmet Kanlıdere Marmara	.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun 04../..10.../ 2010 tarih ve 2010/206 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....I
ÖN SÖZ.....V
ÖZET.....VII
SUMMARY.....VIII
İŞARETLER VE KISALTMALAR.....IX
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....X
I. İNCELEME.....1
1. KİTĀBU BAYṬAR-NĀME.....1
1.1. Eserin yazarı.....1
1.2. Eserin mütercimi.....2
1.3. Eserin bölümleri.....2
1.4. Eserin nüshaları.....20
2. İMLA VE DİL ÖZELLİKLERİ.....21
2.1. İmla özellikleri.....21
2.1.1. Harekeleme.....21
2.1.2. Şeddenin kullanımı.....21
2.1.3. Ünlülerin yazılışı.....21
2.1.3.1. a ünlüsü.....21
2.1.3.1.1. Ön seslerde.....21
2.1.3.1.2. İç seslerde.....22
2.1.3.1.3. Son seslerde.....22
2.1.3.2. e ünlüsü.....22
2.1.3.2.1. Ön seslerde.....22
2.1.3.2.2. İç seslerde.....22
2.1.3.2.3. Son seslerde.....23
2.1.3.3. ı, i ünlüleri.....23
2.1.3.3.1. Ön seslerde.....23
2.1.3.3.2. İç seslerde.....23
2.1.3.3.3. Son seslerde.....23
2.1.3.4. o, ö, u, ü ünlüleri.....23
2.1.3.4.1. Ön seslerde.....23
2.1.3.4.2. İç seslerde.....23

2.1.3.4.3. Son seslerde....23
2.1.4. Ünsüzlerin yazılışı....23
2.1.4.1. ç ünsüzü....23
2.1.4.2. g, k, ve ñ ünsüzleri....23
2.1.4.3. ġ, ķ ünsüzleri....24
2.1.4.4. ḥ, ḫ, h ünsüzleri....24
2.1.4.5. p ünsüzü....24
2.1.4.6. d, t, ṭ ünsüzleri....24
2.1.4.7. s, ṣ ünsüzleri....24
2.1.5. Yükleme hâli (akkuzatif) ekinin yazımı....25
2.1.6. Edatların yazımı....25
2.1.7. Yazımı farklı olan kelimeler....26
2.2. Dil özellikleri....26
2.2.1. Ses hadiseleri....26
2.2.1.1. Kalınlık-incelik uyumu....26
2.2.1.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu....26
2.2.1.3. Ünsüz değişmeleri....26
2.2.2. Çekim ekleri....27
2.2.2.1. İsim çekim ekleri....27
2.2.2.1.1. Çokluk eki....27
2.2.2.1.2. İyelik ekleri....27
2.2.2.1.3. Hâl ekleri....28
2.2.2.1.3.1. Yalın hâl....28
2.2.2.1.3.2. İlgi hâli (genitif).... 28
2.2.2.1.3.3. Yükleme hâli (akuzatif)....28
2.2.2.1.3.4. Yaklaşma hâli (datif)....28
2.2.2.1.3.5. Bulunma hâli (lokatif)....28
2.2.2.1.3.6. Ayrılma hâli (ablatif)....28
2.2.2.1.3.7. Vasıta hâli (instrumantel)....28
2.2.2.1.3.8. Eşitlik hâli (ekvatif)....28
2.2.2.1.3.9. Yön hâli (direktif)....28
2.2.2.2. Fiil çekim ekleri....29
2.2.2.2.1. Şahıs ekleri....29
2.2.2.2.1.1. Birinci tip şahıs ekleri....29

2.2.2.2.1.2. İkinci tip şahıs ekleri.....29
2.2.2.2.1.3. Üçüncü tip şahıs ekleri.....29
2.2.2.2.1.4. Dördüncü tip şahıs ekleri.....30
2.2.2.2.2. Bildirme kipleri.....30
2.2.2.2.2.1. Görülen geçmiş zaman.....30
2.2.2.2.2.2. Öğrenilen geçmiş zaman.....30
2.2.2.2.2.3. Geniş zaman.....31
2.2.2.2.2.4. Gelecek zaman.....31
2.2.2.2.2.5 Şimdiki zaman.....31
2.2.2.2.3. Tasarlama kipleri.....31
2.2.2.2.3.1. Emir kipi.....31
2.2.2.2.3.2. İstek kipi.....31
2.2.2.2.3.3. Şart kipi.....32
2.2.2.2.3.4. Gereklilik kipi.....32
2.2.2.2.4. Birleşik kipler.....32
2.2.2.2.4.1. Hikâye.....32
2.2.2.2.4.2. Şart.....32
2.2.2.2.5. Bildirme ekleri ve cevheri fiil.....32
2.2.2.2.5.1. Geniş zaman.....32
2.2.2.2.5.2. Şart.....32
2.2.2.2.5.3. Görülen geçmiş zaman.....33
2.2.2.2.5.4. Cevheri fiilin olumsuzu.....33
2.2.2.2.6. Partisipler.....33
2.2.2.2.7. Gerundiumlar.....33
2.2.2.2.8. Fiillerde olumsuzluk.....34
2.2.3. Birleşik fiiller.....34
2.2.3.1. Birinci unsuru isim olan birleşik fiiller.....34
2.2.3.2. İki unsuru da fiil olan birleşik fiiller.....34
II. METİN.....35
III. DİZİN.....66
1. GENEL DİZİN.....66
2. HASTALIK ADLARI DİZİNİ.....186
3. BİTKİ ADLARI DİZİNİ.....191
KAYNAKÇA.....204

ÖZ GEÇMİŞ.....206
TIPKIBASIM.....207

ÖN SÖZ

Bu tez, Süleymaniye Kütüphanesinin Tercüman gazetesi bölümü 63-1 numara ile kayıtlı *Kitābu Baytar-nāme* adlı çeviri eserin üzerinde yapılan bir dil çalışmasıdır.

İslam kaynaklarında ilk baytarnamenin, Aristo (MÖ 384-322) tarafından yazıldığı hususunda genel bir önkabul bulunmaktadır. Aristo'ya atfedilen söz konusu eser Abbasiler döneminde Eski Yunancadan yapılan yoğun tercüme faaliyetleri kapsamında Arapçaya çevrildiği düşünülmektedir. Bu eserin daha sonra Arapçadan çeviri yoluyla Farsça ve Türkçe nüshaları oluşturulmuştur. Üzerinde çalıştığımız eser de Farsça bir nüshadan *Ḥācī ʿAlī bin Ḥācī Muḥammed ʿAlī Aḳsarayī* tarafından Eski Anadolu Türkçesine çevrilmiş ve Aristo'ya atfedilmiştir.

Eserin, uzun süre Tercüman gazetesi arşivinde bulunurken arşivin Süleymaniye Kütüphanesine devredilmesiyle burada kayıt altına alınmış bir nüshası, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Kütüphanesinden 2009 yılında Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesine devredilen iki nüshası, Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Kütüphanesinden Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalına devredilen bir nüshası ve Ankara Millî Kütüphanede de bir nüshası olmak üzere toplam beş nüshası bulunmaktadır. Çalışmamızda eserin Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan nüshası esas alınmıştır.

Eser, yazılış amacının hikâyelendiği giriş kısmına ek olarak on bölümden oluşmaktadır. Bu on bölümde atların özellikleri, atların hastalıkları ve bu hastalıkların tedavilerinden bahsedilmektedir. Eserde ayrıca at uzuvları ile yapılan bazı ilaç karışımlarının insanlara olan faydalarına da temas edilmektedir.

Bu çalışma; inceleme, metin, dizin olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

İnceleme bölümünde, eserin yazarı, mütercimi, nüshaları ve bu çalışmaya konu olan *Kitābu Baytār-name* hakkında bilgiler verilmiş, metnin dil ve imla özellikleri değerlendirilmiştir.

Metin bölümünde, çevirinin transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyonlu metinde noktalama imleri kullanılmış, gerektiğinde bazı kelimeler kalın harflerle yazılmış, satır başı yapılarak paragraflar oluşturulmuş, kısaca ifade etmek gerekirse metin, esas alınan nüshanın sayfa düzenine göre değil, bir kompozisyon dahilinde verilmiştir. Eserde bazı onarımlar ve daha doğru olduğu düşünülen hususlar için diğer nüshalar incelenmiş ve bazı nüsha farkları dipnotlarla belirtilmiştir.

Dizin bölümünde, transkripsiyonlu metinde bulunan tüm söz ve söz grupları bulunmaktadır. Kelimeler anlamlandırılırken metindeki anlamları esas alınmıştır. Konuyla ilgilenen diğer araştırmacılara faydalı olmak amacıyla genel dizinden ayrı olarak hastalık ve bitki adları dizini de düzenlenmiştir. Bu bölümden sonra eserin tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Bu çalışmayı hazırlarken benim için çok değerli yardım ve katkılar gördüm. Cerrahpaşa Fakültesi Tıp Tarihi Müzesi arşivinden faydalanmamı sağlayan müze başkanı Prof. Dr. Nil Sarı ile müze müdürü Fatma Tolan'a; Ankara Üniversitesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı başkanı Yard. Doç. Dr. Atilla Özgür'e ve orada bulunan asistan ve görevlilere; hazırladığı gramatikal indeks programını biz öğrencilerine armağan eden değerli hocam Prof. Dr. Ceval Kaya'ya; bu bölümde öğrenim görmemi sağlayan ve engin bilgilerinin ışığıyla bana Türk dili alanında yepyeni ufuklar açan tüm değerli bölüm hocalarıma ve özellikle bilgi ve desteğini hep yanımda hissettiğim, beni her zaman yüreklendiren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali'ye; Türk kültüründe çok önemli bir yere sahip olan atlar ve baytarnamelerle tanışmamı sağlayan, tez konumu bu yönde seçmemde yardımcı olan, bu çalışmanın her satırında büyük emeği bulunan aziz hocam Doç. Dr. Mesut Şen'e en derin şükranlarımı sunarım.

NİLAY GEYİKOĞLU

ÖZET

Bu tez, Süleymaniye Kütüphanesinin Tercüman gazetesi bölümü 63-1 ile kayıtlı *Kitābu Baytar-nāme* adlı çeviri eserin üzerinde yapılan bir dil çalışmasıdır.

İslam kaynaklarında ilk baytarnamenin, Aristo (MÖ 384-322) tarafından yazıldığı hususunda genel bir önkabul bulunmaktadır. Aristo'ya atfedilen söz konusu eser Abbasiler döneminde Eski Yunancadan yapılan yoğun tercüme faaliyetleri kapsamında Arapçaya çevrildiği düşünülmektedir. Bu eserin daha sonra Arapçadan çeviri yoluyla Farsça ve Türkçe nüshaları oluşturulmuştur. Üzerinde çalıştığımız eser de Farsça bir nüshadan *Ḥācī ʿAlī bin Ḥācī Muḥammed ʿAlī Aḳsarayī* tarafından Eski Anadolu Türkçesine çevrilmiş ve Aristo'ya atfedilmiştir.

Bu eserin ülkemizde, ikisi Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde, diğerleri de Ankara Üniversitesinde, Ankara Millî Kütüphanede ve Süleymaniye Kütüphanesinde olmak üzere toplam beş nüshası bulunmaktadır.

Bu çalışma; inceleme, metin, dizin olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

İnceleme bölümünde, eserin yazarı, mütercimi, nüshaları ve bu çalışmaya konu olan *Kitābu Baytar-nāme* hakkında bilgiler verilmiş, metnin dil ve imla özellikleri değerlendirilmiştir.

Metin bölümünde, çevirinin transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyonlu metinde noktalama imleri kullanılmış, gerektiğinde bazı kelimeler kalın harflerle yazılmış, satır başı yapılarak paragraflar oluşturulmuş, kısaca ifade etmek gerekirse metin, esas alınan nüshanın sayfa düzenine göre değil, bir kompozisyon dahilinde verilmiştir. Eserde bazı onarımlar ve daha doğru olduğu düşünülen hususlar için diğer nüshalar incelenmiş ve bazı nüsha farkları dipnotlarla belirtilmiştir. İncelenen bölüm 35 varaktan oluşmakta ve her sayfada genellikle 17 satır bulunmaktadır.

Dizin bölümünde, transkripsiyonu yapılmış metinde yer alan tüm kelime ve kelime grupları verilmiştir. Kelimelere anlam verilirken kelimelerin metindeki anlamları esas alınmıştır. Alıntılarda kelimenin geldiği dil belirtilmiştir.

Çalışmanın sonunda, eserin tamamının tıpkıbasımı yer almaktadır.

SUMMARY

This dissertation is a study based on the translation of *Kitābu Baytar-nāme* which is recorded in the section of 63-1 of Tercüman newspaper of Süleymaniye Library.

There is a general prediction in Islamic sources that first baytarname is written by Aristo (BC 384-322). The work which is atributed to Aristo is considered as an intense translation into Arabic from the ancient Greek in the period of Abbasis. Later this work is translated into Persian copy and Turkish copy from Arabic Language. The work which is studied by me is a tranlation of Persian copy done by *Ḥācī ʿAlī bin Ḥācī Muḥammed ʿAlī Aḳsarayī* into ancient Anatolian Turkish and atributed to Aristo.

There is five copies of this work in our county, two in Cerrahpaşa Medicine School and others in National Library in Ankara and Süleymaniye Library.

This work has three parts; prologue, text and index.

In the prologue, the author, translation, copies and the information about *Kitābu Baytar-nāme* is given. The spelling and the orthographic aspects of the text is studied.

In the text part; transcription of the translation is done. Punctuation signs are used, when necessary some words are written bold and created paragraphs by making start of a line in transcriped text. To express brifly, text is given in composition form rather than original page format. Other copies are examined for making it better format and the points which I think more accurate in the text. Differences in different copies are mentioned in the footnotes. Examined part consists 35 pages and each pages has 17 lines.

In the index part; all words and words group are given in the transcriped text. When a meaning is given to a word, the meaning in the text is taken as a base. The original language of the word is mentioned in quotations.

Complete copy of the work is attached at the end of the work.

İŞARETLER VE KISALTMALAR

a	Yazma nüshadaki ön yüzü belirtir.
A	Çalışmamızda esas alınan Süleymaniye Kütüphanesinde kayıtlı nüshayı belirtir.
Ar.	Arapça.
B	Millî Kütüphanede kayıtlı nüshayı belirtir.
Bulg.	Bulgarca.
b.	Yazma nüshadaki arka yüzü belirtir.
Bk.	Bakınız.
C	Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde kayıtlı nüshayı belirtir.
c.	Cilt.
D	Ankara Üniversitesinde kayıtlı nüshayı belirtir.
Far.	Farsça.
Krş.	Karşılaştırınız.
Yun.	Yunanca.
+	İsim tabanına gelen ek.
-	Fiil tabanına gelen ek.
< >	Metinde müstensih yanlışı olarak atlanmış ve hiçbir nüshada bulunmayan eklentiyi gösterir.
( )	Mükerrer yazılan kelime grupları, kelime ve harfleri gösterir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

	ʾ
	a, e
	a
	b
	p
	t
	s̱
	c
	ç
	ḥ
	ḫ
	d
	ẕ
	r
	z
	s
	ş
	ṣ
	ż
	ṭ
	ẓ
	ʿ
	ġ
	f
	ḳ
	k, g, ñ
	l
	m
	n
	o, ö, u, ü, v
	a, e, h
	ı, i, y

İNCELEME

1. KİTĀBU BAYŢAR-NĀME

1.1. Eserin yazarı

Kitâbu Baytar-nâme, VII-IX. yüzyılları arasında İslâm dünyasında, bilimsel gelişmenin çok hızlandığı bir dönemde, Eski Yunancadan tercüme edilmiş bir eserdir. Eserin Aristo'ya ait olduğu rivâyet edilmektedir.

Eserde baytarnamenin Aristo tarafından yazılmasıyla ilgili şöyle bir rivâyet anlatılmaktadır: İskender Doğu seferindeyken hastalanır. Aristo tarafından kendisine Belh şehrinde bulunan kırk lüleli Zü'l-cūşīn adlı çeşmenin suyunu içtiği takdirde iyileşeceği söylenir. Bunun üzerine İskender, Belh şehrinin hakimi Hüsrev'e bir mektup yazarak acele bu sudan göndermesini ister. Hüsrev bu suyun şifâlı olduğunu bildiği için İskender'in hasta olduğunu anlar ve suyu vermeyeceğini söyleyerek gönderilen adamı geri çevirir. İskender bu davranış karşısında öfkelenir. İrac adlı adamını ordunun başına geçirerek Hüsrev'in üzerine yollar; ancak İrac, Hüsrev karşısında yenilir ve esir düşer. Bu sonucu hayretle karşılayan İskender, bu sefer ordusunun başına Taymus adındaki başka bir adamını geçirir ve tekrar Hüsrev'in üzerine asker sevk eder. Hüsrev bu orduyu da yenilgiye uğratarak Taymus'u hapseder. İşin vehametini kavrayan İskender, askerlerini toplayarak Belh şehrine hücum eder ve şehri kuşatır. Ancak üç yıl kuşatma altında tutmasına rağmen şehri alamaz. Ordusu gittikçe zayıflamaktadır. Bu sırada ordudaki atlarda da hastalık belirir. Askerler bu durumu İskender'e şikâyet ederler. İskender, Aristo'yu yanına çağırır ve ona: "Bunca zaman ilimle uğraştın, insanoğlunun derdine derman oldun. Şu atlar için bir kitap telif etsen de yolda izde hastalık peyda olduğunda bu kitaba göre amel etseler." der. Bunun üzerine Aristo, at hastalıkları ve tedavisiyle ilgili bir kitap yazar ve adını *Baytarname* koyar.[1] Bu rivâyet aynı zamanda eski Türk edebiyatında çok rastlanan âb-ı hayat rivâyetinin değişik bir versiyonudur.

Aristo, MÖ 384 yılında Trakya'daki Stageira'da doğdu. Bir hekim ailesinden gelen babası Nikomakhos, Makedonya Kralı II. Filip'in babası II. Amiyntas'ın özel hekimi ve yakın dostu idi. Aristo'nun gerek ailesi gerek bulunduğu kültür çevresi, kendisini tecrübi araştırmaya ve müsbet ilimlere önceden hazırlamıştı. 367'de Atina'da Eflatun'un Akademisine girdi. Burada yirmi yıl kadar süren tahsili sırasında önceleri Eflatun'un en seçkin talebesi, sonra da onun felsefi sistemini eleştiren başarılı bir rakibi

[1] (Kitābu Baytar-nāme, 2b-3b; Şen 1995, 178-179)

oldu. Bir yıl kadar Lesbos (Midilli) Adası'ndaki Mitilene'de kalan Aristo'yu Makedonya Kralı Filip, oğlu İskender'i yetiştirmek üzere MÖ 343-342 yıllarında Pella Sarayı'na davet etti. Sekiz yıl süren bu eğitim, daha sonra Aristo'yu "Cihan imparatorunu yetiştiren üstat" unvanıyla büyük bir şöhrete kavuşturmuştur. Babasının ölümünden sonra tahta çıkan Kral İskender, 335-334'te Asya seferine çıkınca Aristo Atina'ya gidip kendi okulunu kurdu. 322'de yakalandığı mide hastalığından kurtulamayarak öldü.

1.2. Eserin mütercimi

Aristo'ya atfedilerek Türkçeye tercüme edilmiş pek çok baytarname bulunmaktadır.[2] Söz konusu baytarnameler, baytarnamelerin giderek nasıl anonimleştiklerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu baytarnamelerden ikisinin mütercimi bellidir. Bu mütercimlerden biri, üzerinde çalıştığımız eseri tercüme eden *Hacı Ali b. Hacı Muhammed Aksarayî* diğeri ise *Mehmed b. İskender Edirnevî*'dir[3]. Mehmed b. İskender Edirnevî'nin tercümesi Lale Yeşilova tarafından, Doç. Dr. Mesut Şen danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

Hacı Ali b. Hacı Muhammed Aksarayî hakkında kaynaklarda çok fazla bilgi bulunmamaktadır.

1.3. Eserin bölümleri

Eser on bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm: [5b/04] Bu bölümde iyi bir atın özellikleri anlatılır. Atlar da aynı insanlar gibidir; güzel yüzlü, uzun boylu, hoş görünüşlü ve güzel sesli olanlardan fayda sağlanır; çirkin görünüşlü, kısa boylu, zayıf, eşek gibi sese sahip olanlardan bir hayır gelmez. İyi atın yüzü güzel, gözleri yuvarlak, kulakları uzun ince ve iki kulağının arası geniş olur. Dişleri ufak, dudakları uzun, yumru alınlı olur. Boynu uzun ve düz, yelesi ve kuyruğu uzun, yüzü bir geyiğinki gibi, omuzları bir öküzünki gibi, incikleri kalın ve boyu uzun olur. Uyluğu dolu ve böğrü küçücük olur. Gözünün de sinesinin de arası açık, sinesinin boyutları kararında olur. Hayası çevresinde tüy olmaz. Kalçasının arası geniş olur. Kirpikleri, çenesinin arkası ve saçı siyah olur. Sesi köpeğe benzer. Arka ayaklarının arası ne çok geniş, ne de çok dar olur. Yürürken kulaklarını hareket ettirir ve dengeli yürür. Karşısına bir su birikintisi çıktığında sıçrayarak atlar, korkmaz. Ön ve

[2] (Şen, 1995, 178-179)
[3] (Şen, 1995, 178-179)

arka ayakları uyumlu olur, biri diğerinden kısa ya da uzun olmaz, yürürken ayakları birbirine dolaşmaz. Kalça çıkıntısı yumru olmaz, bir kalçası diğerinden küçük olan at çok kıymetli ve hünerli olur. Yokuşta, düzde ve inişte aynı şekilde yürür. Suya hemen meyletmez; suya gelince de önce sağ ayağını basar, belini eğmez. Beli ve sesi ince olur. Kısrak gördüğünde de çabuk çabuk kişner. Karnının altında ufacık tüyler olur. Tırnağı uzun ve etli, topuğu yuvarlak olur. Belinin bittiği yer ince, boynu ve omuzu aynı hizada, arkası balık arkası gibi düz olur. Sırtı ve bacağının bukağı vurulan yeri etli olur, sırtının eyer yerleştirilen kısmı ise alçak olmaz. Kuyruğunun kemiği kısa olur. Kuyruğunu yukarı götürünce hemen aşağı çeker. Sağrısının iki yanı geniş olur. Başını sala sala gider, tetikte olur. Ön ayağını yukarı kaldırınca arka ayağı hemen yere güçlü basar; bilekleri ne kalın ne ince olur. Aşıkları yumru olmaz. Arka ayağını ön ayaklarının arasından geçirir. İdrarını yaparken bacaklarına döker. Beli uzun olmaz, bilekleri güçlü olur ve yürürken kuyruğunu eğmez. Arpayı katı çiğnemez. İdrarını yaparken belini eğmez. Yolda izde tetikte olur ve önüne ne çıkarsa çıksın korkuyla sıçrayıp kaçmaz. Kaburga kemiklerinin sağ kısmı sol kısmından az olan at, hızlı yürüyebileceği için çok iyi olur. Bu özelliklerin hepsini taşıyan ata ender rastlanır.

İkinci bölüm: [7a/08] Bu bölümde atların niteliklerine göre iyi ve kötü yönleri anlatılır.

Doru at, güzel ve hünerli olur. Yelesi ve kuyruğu uzun, eşkin yürüyüşlü, koşucu olur. Yolda, izde, balçıkta kuvvetli, gece gündüz tetikte olur.

Hurmayi doru at, daha güzel ve şirin olur. Alnı ve arka ayaklarında beyaz lekeler varsa o at, gayet güzel olur. Eşkin ve yorka yürüyüşlü ve hünerli olur.

Alca at, latif ve güzel olur. Başı küçük, yelesi ve kuyruğu uzundur. İnce sesliyse ve arka ayaklarında beyaz lekeler varsa o at eşsizdir; eşkin yürüyüşlü olur ve böyle at, daha çok tercih edilir. Hatta bu atlardan bazıları yorka yürüyüşlü çıkar.

Demir boz at, beyazından daha çok siyahı varsa ve yelesi, kuyruğu uzun, boynu yumru olursa eşkin ve yorka yürüyüşlü olabilir. Boynu düzse çok daha hünerli olur ve böyle at, tercih edilir. Yolda izde çok sadık olur. Geceleyin çok hızlı koşar. Göze değersiz gibi görünse de iyidir. Eşkin ve hızlı yürüyorsa pek hünerli olur.

Boz at, güzel olur. Yelesi, kuyruğu ve kirpiği kara olursa, gayet iyi olur. Eşkin, yorka ve hızlı yürüyüşlü, değerli olur. Sıcakta yolda izde güçlüdür, kaygılanmaz. Ama kirpigi, yelesi, kuyruğu ve toynakları beyaz olursa işe yaramaz, yolda izde tembel olur; bataklıkta belini salar, kışın karda güçsüz olur.

Kara at, delidir, çok teper. Acemi olur. Bir kavga işittiğinde yerinde duramaz, ne yaptığını bilmez; ama eşkin yürüyüşlü, çok sağlam ve hızlı koşucudur. Yoldayken iyi ve sağlam olur.

Kara kula at, yelesi ve kuyruğu karaysa eşkin ve yorka yürüyüşe sahiptir. Kuvvetli bir kalbi vardır. Bazıları çok hızlı koşucudur. Kirpikleri, yelesi ve kuyruğu beyazsa isteksiz, tembel ve hünersiz olur. Uzun bir yola çıkıldığında sahibini yolda bırakır.

Çil at, yelesi ve kuyruğu uzun, toynakları kara olursa eşkin yürür. Hayasında beyaz beyaz benekleri olursa onun bahası bile ölçülemez.

Sis at, hızlı yürür ve hızlı koşar. Yolda sağlam ve eşkin yürüyüşlü olur; yük taşıyabilir.

Bu bölümde ayrıca sahibinin işine yaramayacak, hayırlı olmayacak atların özelliklerinden de bahsedilmektedir. Buna göre bir kısrak gördüğünde kişnemeyen at dilsiz; çalgı sesinden ürkmeyen at sağır, dalga veya kasırga sesinden ürkmeyen at gecekörüdür. Göğsünün ardında, hayası altında, kulağında, dizi ya da kirpiğinin altında kıl varsa o at uğursuzdur, özellikle bir gözü çakır renkliyse diğerine göre daha da uğursuzdur; ama iki gözü de çakırsa bu önemsizdir, bu at iyi attır. Yürüken başını yukarıya kaldımayan ya da bataklıkta boynunu serbest bırakan at, kusurludur. Kuyruğu kalın at da tırnağı kısa at da işe yaramaz. Ön ayakları arka ayaklarından uzun olan at, sürekli sürçer, yaramaz. Cinsel organını dışarıya doğru tutan at çok güzeldir; ama kusurludur. Gri renkli, benekli, karışık renkli, dış görünümünü bozan bir hastlığı ya da lekesi olan, kısa tüylü ya da tüyü dökülmüş, cüzzamlı, aksine hareket eden, burnu sıyrık, çukur gözlü olan atların hepsi hünersiz olur, bunlar için zahmet çekmeye değmez; böyle atlar satın alınmamalıdır; ama sırtında bir elif gibi çizgisi olan ve cinsel organını dışarıya doğru çıkaran atlar, sahibine iyi, mübarak, kutlu ve belasız olur.

Üçüncü bölüm: [8b/11] Bu bölümde atların dişleri ile ilgili bilgiler verilmektedir. Atların yaşı dişlerine bakılarak anlaşılır. At kulun iken yukarıda ve aşağıda ikişer dişi olur. Bunların yanından ikişer diş daha çıkar, on iki dişi olana kadar bu böyle devam eder. At üç yaşındayken süt dişinin gediği açılır, dört yaşına kadar bu diş, çıkar. Dişin dibi sağlamlaşmaya başlar. Altı yaşındayken yanına gedik açılır, dibi sağlam olur, yedi yaşında biraz daha gedik açılır, içi kararır, sekizinde dişin içi oyuklaşır. Dokuz yaşında içi daha da oyuklaşır. On yaşına gelince dişi dümdüz olur. On yaşından sonra atın kaç yaşında olduğu anlaşılmaz. At yirmi ya da otuz yaşına geldiğinde yaşı anlaşılmaz,

şaşırılır; ama yirmi yaşına kadar at, hep çaba gösterir. Bilgeler buna arpa yaşı, derler. Deve dişli atın yaşı kolay kolay bilinmez; ama gözleri mavi hareli at daha güçlü olur.

***Dördüncü bölüm*:** [9a/12] On altı kısımdan oluşur ve bu bölümde atların başında olan hastalıklar ve bunların tedavileri anlatılır.

Birinci kısım: [9a/13] Ruam hastalığının, esas ruam ve deri ruamı olmak üzere iki türü vardır. Esas ruamda atın burnundan irin gelir, at sürekli başını eğik tutar, burnunu duvara sürterek kaşır, hırıltılar çıkarır. Tedavisi için önce burnunun iki yanından kan alınır, sonra kafur ve safran dövülerek akşam namazı vaktinde atın burnundan koniyle akıtılır ve menekşe yağı damlatılır. At, böyle iyileşmezse andız otu dövülüp bir dirhem safranla atın burnuna sürülür; üzerine yarım dirhem kafur ezip damlatılır. Eğer hastalık kuvvetliyse yapılacak: İkişer dirhem çörek otu, zencefil, cavşir ağacı ve öd ağacından elde edilen macun; bir dirhem safran, iki yüz dirhem şarapla kaynatılıp süzülür. Üçte biri kalınca beyaz neft yağı ekleyerek sıvı, tekrar üçte üçe tamamlanır. Her gün bu sıvının üçte biri atın burnundan akıtılır ve başı bir süre yukarıya kaldırılır. At, böyle iyileşmezse yüz defne yaprağı, rezene, saman tozu, kereviz ve keklik otu hamurla kaynatılıp sıcakken atın yem torbasıyla başına takılır. Böylece torbadaki buğunun, atın burnundan girmesi sağlanır. Daha kolayı şöyledir: Kadınların adet bezi alınıp üç gün, sabahları ata koklatılır, at çok yürütülüp güneş görmeyen bir yere koyulur, böylece hastalık burnundan gider, at bu hastalıktan kurtulur.

Deri ruamı ise at terliyken at soğuk bir yere koyulduğunda olur. Sarı su akar, at sık sık tıskırır. Bazen atın canı çok yanar, burnunu ayağına sürer. Tedavisi: Sarmısak ve beyaz soğan dövülüp hamurla kaynatılır, içine susam yağı ya da zeyin yağı katılır. Hamuru gidip yağı kalana kadar bu karışım pişirilir. İçine iki dirhem neft yağı katılır ve birkaç gün bu sıvı atın burnuna damlatılır. At iyileşmezse sarmaşığın kökü doğranarak torbasına koyulur. Torba atın başında uzun süre tutulur. Otun kokusu atı iyileştirir ya da bir bez, tavada biraz suyla kaynatılıp atın torbasına koyulur. Bu iki hastalığın tedavisinde bundan sınanmış bir tedavi bulunmaz.

İkinci kısım: [10b/03] Bevasır hastalığı, atın burnunun içinde olan, irinli sarı su akıntısıyla kendini gösteren bir hastalıktır. Amonyum klorür, kalay, tuz, bakır pası, kara zencefil ve meşe palamudu çiçeği merhem gibi olana kadar kireçli suyla yoğurulur. Yaranın üzerine günde üç kere, yedi gün boyunca sürülür. Ardından tereyağı sürülür ve böylece yaranın düşmesi sağlanır. Ondan sonra zift, defne, çadır uşağı, mum, çam sakızı ve biraz neft yağı, merhem gibi olana kadar kaynatılır ve günde iki kez yaraya sürülür. Hastalık iyileşmezse beş dirhem sirke ve on dirhem bal kaynatılıp içine beş dirhem

bakır pası, üç dirhem gözotu reçinesi eklenir. Bu karışımdan günde iki kez sürülür. Eğer bevasırın kökü görünür bir yerdeyse kesilmesi daha uygundur. Sarmaşık ve tuz, acı sade yağda dövülerek merhem haline getirilir ve kesilen yere uygulanır. Bu karışım bevasırın kökünü yakar. Ardından yirmi dirhem sülügen ve on dirhem doğal kurşun oksit, havanda dövülerek eritilir, yoğun bir kıvama gelince amonyak macunu sirkeye katılır. Hastalık geçene kadar günde iki kez ata uygulanır.

Üçüncü kısım: [11a/04] Atın burnunun üstünde, dudağında ya da çenesinin altında siğil olsa patlıcan dövülerek merhem yapılır ve sık sık sürülür. Siğil, uzun süreden beri varsa atın kendi kuyruğunun kılıyla dibinden sıkıca bağlanır, böylece siğilin kopması sağlanır. Kopmazsa ipek iple bağlanmalıdır. Siğil yine de düşmezse iki çekirdekle sıçan otı karıştırılır ve siğilin üzerine koyulur. Böylece siğil üç günde kopar ve kopan yere gül yağı sürülür.

Dördüncü kısım: [11a/14] Atın gözünde ya da yüzünde nakr varsa ve kımıldatılabiliyorsa kendi kuyruğunun kılıyla veya ipek iple nakr, dibinden sıkıca bağlanır, böylece kopması sağlanır, yerine yağ sürülür. Kımıldatılamayacak kadar sağlamsa birer dirhem sarı zırnık, kalay, kireç, nışadır ve yarım dirhem sıçan otı dövülüp balla karıştırılır ve yaranın üzerine sürülür; ama ilacın göze girmemesine özen gösterilir. Merhem, bir gün boyunca tutulur, ertesi gün murdar ilik, ekşi hamurla dövülür ve yumurta sarısı eklenir ve bu karışım kitle düşene kadar, günde iki kez uygulanır. Düştükten sonra yirmi dirhem koyun yününün külü, on dirhem kurşun oksit, beş dirhem günlük, on dirhem zift ve yirmi dirhem sığır yağı, on beş dirhem mumla eritilir, bunun içine otlar karıştırılır. Bu karışım günde iki kez uygulanır.

Beşinci kısım: [11b/15] Kuya mayasıl gibi bir cilt hastalığıdır. Atın burnunun çevresinde olur, temriye hastalığı da denir. Atın gözüne kadar gelebilir. Koyu toprak bir rengi vardır. Atı, sabun ve tuzlu suyla, yaranın rengi değişene kadar yıkamak gerekir. Daha sonra kara zırnık, kalay, frengi, nışadır, meşe palamudu çiçeği ve kireç, sabunlu suyla yoğrulup kına yakar gibi yaraya sürülür ve üzerine yaprak koyularak bağlanır. Merhem, bir gün bir gece boyunca tutulur; ama atın gözüne kaçmamasına dikkat edilir. Sonra gül yağı sürülür. Ardından kurşun eritilip, sırçasız bir kaba dökülür, bir kilim parçasıyla üzerine vurulunca kurşun tozlaşır. Yirmi dirhem bu tozdan, on dirhem rastık, beş dirhem doğal kurşun oksit, on dirhem üstübeç, beş dirhem sülügen ve kırk dirhem zeytin yağı havanda eritilir, yoğunlaşınca keskin sirkeyle karıştırılır. Karışım yirmi dirhem olunca ata sürülür ve at ılık suyla yıkanır.

Altıncı kısım: [12b/02] Atın çenesinin altında cerahatli yara olursa ve yaradan irinli sarı sular akarsa önce yara demirle dağlanır. Yaranın üzerinde delik varsa demir içine kadar sokulur, üzerine murdar ilik sürülür, böylece yaranın kökü kopar; sonra Şam sabunu ve sığırın böbrek yağı dövülür, içine biraz ateş görmemiş bal katılır. Günde iki kez sürülür.

Yedinci kısım: [12b/10] At, terliyken su verilip soğuk bir yere bırakılınca gözünde, içine sıvı toplanmış kese oluşur. At sürekli yatıp arkasına bakar. Yarım dirhem kırlangıç boku bir masurla atın iki gözüne de sürülür. Sonra atın göz pınarının içindeki deri, iğneyle delinip içinden iplik geçirilir. Şahadet parmağı derinin altına sokulur ve hızlıca, marifetlice parmağın üzerinde kalan deri, aşağıdaki deriye geçmemesine dikkat edilerek kesilir. Üzerine tuz koyulur ve iplik çıkarılır. Atın, yemi az, suyu geç verilir ve başı çulla örtülür. Başka bir yöntem de çakalın ödü kurutulur ve bir arpa kadarı kaşıkta ezilirek atın burnundan verilir.

Sekizinci kısım: [13a/12] Atın gözüne ağaç parçası batarsa bezirle soğan kaynatılır. Merhem gibi olana kadar havanda dövülüp saf tuz veya kimyonla sıcakken atın gözüne sürülür. Gözün içi kan dolmuşsa gözkapağı açılıp içine soğuk su püskürtülür.

Dokuzuncu kısım: [13a/16] Atın gözüne herhangi bir şey battığında gözü kanayıp gözüne hafif, ince, beyaz bir perde iner. İnsan kafatası dövülür, bu toz mille iki üç kez atın gözüne çekilir; ama perde kalınsa bir dirhem karabiber, yarım dirhem hardal dövülür ve elekten geçirilir, beş dirhem arpa unuyla hamur yapılır, güneşe çıkartılır. Üç gün atın gözüne ekilir. Başka bir tedavi de yetmiş ikişer dirhem saf gümüş posası ve üstübeç, bir dirhem bakır sülfat dövülür, çekirdek kadar masurla atın gözüne bir kaç kez sürülür. Başka bir tedavi yöntemi de birer dirhem rastık, saf tuz, Ermeni borası, lüle taşı, akbora, domuz dişinin külü dövülür. Her gün yarım dirhem atın gözüne sürülür. Başka bir tedavi yöntemi, birer dirhem gözotu, lüle taşı, kertenkele dışkısı, yufka marzı, bakır sülfat havanda dövülür ve atın gözüne sürülür. Hipokrat da bir tedavi yöntemi belirtir: Üç dirhem doğan dışkısının beyaz kısmı ve eğeden elde edilmiş bakır tozu, ateşte yakılır. İki dirhemi havanda dövülür ve içine bir dirhem safran katılıp elenir. Her gün bu karışım masurla atın gözine sürülür.

Onuncu kısım: [14a/05] Başına sopa isabet ettiği için atın burnu kanarsa ve kanı durmazsa gözotu, zamk, kasık otu ve iki kardeş kanı dövülür, atın kanıyla karıştırılarak ezilir, ılıkken atın burnundan dökülür; ama atın gözüne kan inerse yukarıda anlatılan ilaç uygulanıp atın burnuna menekşe ya da badem yağı damlatılır, keten tohumu yağı,

safran ve reçineyle boyun damarından da kan alınır; ama kan koyu renkliyse kızıl renge dönene kadar kanın akması sağlanır.

On birinci kısım: [14a/15] Atın gözünde katarakt olursa horoz kanı henüz sıcakken atın gözüne damlatılır. Geçmezse iğne yardımıyla içinden insan saçı geçirilir, neşterle göz pınarının ucundan kesilir. Birer dirhem göz otu, aloe, günlük, keçinin ödüyle ezilir ve bu karışım kesik yere uygulanır.

On ikinci kısım: [14b/07] Atı yılan, yabani hayvan soktuğu için ya da kötü niyetli kişiler atın yem torbasına zehirli ot koydukları için atın kafası şişer, sebepsizce kendini yere atar, sıçrar, başını vurur, titrer, gözleri yaş dolar ve nefesi sıcak olur, tez tez nefes alır, burnunun kanatları birbirine değer. Tedavisi: Elli dirhem eski sığır yağı, yüz dirhem hamur, yirmi dirhem zeytin yağı, üç dirhem tiryak ezilip atın burnundan dökülür. At kendine gelmezse hatmi çiçeğinin sütü içirilir. Yabani bir hayvan ısırdığında da atın kafası şişer, burnundan ve ağzından sarı sular akar ve at, başını yukarıya kaldıramaz. Aynısı zehirli ot yediğinde de olur. Bu yüzden at, uzun süre aynı yerde otlatılmamalıdır. Başka bir tedavi yöntemi de atın dudakları usturayla hacamat edilir, bir dirhem tiryakıerba, otuz dirhem hamur havanda ezilir. Bir iki kez atın başına sürülür. Bir başka tedavi, ayva çekirdeği, papatya, yarpuz, hatmi çiçeği, ekber, üzerlik, sarmısak sapı, defne yaprağı, eski saman tozu biraz şarapla kaynatılır, buğusu ata koklatılır. Hipokrat da başka bir tedaviden bahseder: Sarmısak dövülür, içine acı sade yağ ile defne yağı eklenir, biraz sığır dışkısı ve tavuk dışkısı karıştırılır. Bunlar, atın başına kalın bir tabaka halinde yakılır. Bu şekilde at bir gün bir gece bekletilir ve rezene kaynatılıp içine lüle taşı eklenir. Atın başındaki ilaç bu suyla yıkanır.

On üçüncü kısım: [15b/02] Atın damağında fistül oluşursa at, yemini yiyemez ve atın damağı yumrulanır. Atın ağzı bir dal yardımıyla açık tutulur ve çuvaldız ya da sivri bir şeyle bir iki yer delinip kanatılır. Ardından tuz serpilip dağlanır.

On dördüncü kısım: [15b/07] Atın damağına sülük yapışırsa ve sülük yakın yerdeyse tuz sürülür; ama uzak bir yere yapışmışsa bir dal parçasına pamuk sarılıp tuzlu suya batırılarak sülüğe sürülür ya da sülük çengelle çıkartılır. Sülük, boğaza yakın bir yerdeyse badem yağıyla bezir karıştılıp içine saf tuz eklenir ve atın boğazına dökülür ya da sedef otu, lavanta, ayva çekirdeği şarapla kaynatılıp içine biraz tuz eklenir ve bu karışım ata içirilir.

On beşinci kısım: [16a/02] Atın yeminin içinde zehirli ot bulunduğu için ya da at kendi dilini ısırdığı için atın dili şişerse Hint hıyarının içi, kişniş ve durak otu kaynatılır, içine Hint hıyarı ezilerek eklenir. Beyaz hardal, bora, yarım dirhem ceviz

yağı katılır. Bu karışım atın diline sürülür. Şişlik geçmezse dili bir iki yerden neşterle delinir, kan akınca menekşe ya da susam yağı sürülür.

On altıncı kısım: [16a/11] At, yemini yerken bilmeden taş çiğnediği için dişi ağrırsa eşek hıyarı, öd ağacının reçinesi, kara çöpleme, zencefil, boğadikeni, hardal dövüldükten sonra bal şerbetiyle kaynatılır ve atın dişlerine sürülür.

***Beşinci bölüm*:** [16b/04] Üç kısımdan oluşur ve bu bölümde atın boynundaki yaralar ve bunların tedavileri anlatılır.

Birinci kısım: [16b/04] Atın boğazı ağrırsa önce ön ayaklarından biraz kan alınır. Boynuna tereyağı ya da tarçın sürülür. Mercimek, dereotu, beyaz hatmi çiçeğinin tohumu kaynatılır ve bunların suyu alınır, içine Hint hıyarı ezilir, badem yağı ve birkaç yumurta sarısı koyulup çalkalanır. Bir iki kez ata içirilir. Çekirdeği çıkarılmış kırmızı üzüm, incir ve hünnap, dövülmüş arpayla kaynatılıp süzülür. Bunlar badem yağı ya da susam yağı ve biraz şekerle karıştırılır. Ilıkken birkaç kez ata içirilir. Atın boynuna laden ve zeytin yağı sürülür.

İkinci kısım: [17a/05] At terliyken soğukta kaldığı için boynu tutulursa önce ön ayaklarından ya da boynunun iki yanından kan alınır. Boynu iyileşmezse cavşir macunu, keten tohumu yağıyla kaynatılır, içine dövülmüş sarmısak ve biraz kara neft katılır, ısıtılarak atın boynuna bir iki kez sürülür. Eğer yine geçmezse boynuna et basılır ve boynu dağlanır. Ardından iç yağı ve keten tohumu yağı sürülür.

Üçüncü kısım: [17a/15] Atın boynu kılıçla yaralandığı için ya da atın boynuna ok saplandığı için damarı kesilirse ve kanı durmazsa gözotu, reçine, çam sakızı, bakır sülfat, kızıl boya dövülür. Yumurta sarısına bulanmış bir pamukla damara bastırılır, açılan yere bu karışım doldurulur. Üzerine yumurta sarısı sürülüp üstüne yassı bir taş koyulur ve sıkıca sarılır. On beş gün sonra sargı açılır ve katran sürülür. İyileşmezse bağırsak dövülür ve içine atın kendi kanı karıştırılarak yoğurulur.Yaraya sürülür ve üzerine birkaç yassı taş koyulup sıkıca bağlanır.

Altıncı bölüm: [17b/11] Altı kısımdan oluşur ve bu bölümde iç hastalıklarla bunların tedavileri anlatılır.

Birinci kısım: [17b/11] Ata terliyken su verildiği için at sancılanır, yatıp yuvarlanır, karnı ve böğrü şişer, tuvalet yapamaz, sert sert solur ve başını yere doğru çevirir. Bu durumda tiryak şarapla ezilip içine zeytin yağı eklenir ve atın burnundan dökülür ve at, kalın bir örtüye sarılıp terleyene kadar yürütülür. At tuvalet yapamazsa kalın bir dalla karnı sıvazlanır, makatına zeytin yağı ya da bezir yağı dökülür. Ele sabun sürülür ve atın makatına sokulur, orada bulunan dışkı çıkarılır. Başka bir tedavi de

soğan dövülüp suyu çıkartılır, içine insan idrarı ve saf tuz katılır. Ilıklaştırılıp makatından dökülür. Bir diğer tedavi: Atın cinsel organı çıkarılır, içine tavuskuşu tüyü ve bit sokulur, at hemen idrarını yapar. Atın titremesi geçmezse eski saman kaynatılıp atın karnının altına koyulur, at sarılır ve atın bu şekilde terlemesi sağlanır. Başka bir yöntem de iki dirhem safran, üç dirhem ceviz, iki dirhem andız, beş dirhem kasık otu, on dirhem kimyon, dört dirhem biber dövülür ve eski şarapla kaynatılıp süzülür; bu karışım atın burnundan dökülür. Ardından at terleyene kadar yürütülür.

İkinci kısım: [18a/16] Ata terliyken su verildiği için ya da atın dilinde yün bulunduğu için at sürekli öksürürse altmış dirhem sığır yağı, yüz dirhem su ve yüz dirhem hamur, eriyene kadar pişirilir. Karışım henüz ılıkken atın boğazından dökülür. Öksürüğe sığır sütü iyi gelir. Başka bir tedavi: Labada, su teresi, safran şarapla kaynatılır içine sığır yağı katılıp ata içirilir ve at terleyene kadar yürütülür. Başka bir tedavi yöntemi: Bir tutam asma yaprağı, on tane sarmaşık yaprağı, bir tane beyaz soğan şarapla kaynatılıp süzülür. İçine biraz bal ve susam ya da badem yağı katılıp atın burnundan dökülür. Hipokrat da bir tedavi yöntemi belirtir: Dokuz tavuk yumurtası eski, keskin sirkenin içine üç gün bekletilir. Çıkartıldığında yumurtalar biraz yumuşak olur. Bunlar ata yedirilir veya yirmi tane kara incir, elli dirhem kara üzüm şarapla kaynatılır ve bu ilaç her gün bir çanak atın boğazından dökülür.

Üçüncü kısım: [19a/02] Soğukta kaldığı için ya da yemini yedikten sonra hemen su verildiği için atın içi geçerse atın kuyruğu dibinden sıkıca bağlanır ve ata o gün ve o gece yemle su verilmez. Atın hastalığı devam ederse mersin tohumu, palamut, palamut ağacının kabuğu, keçi boynuzu havanda dövülür, buna sığırın iç yağı eklenip yuvarlanır ve ata yutturulur. At iyileşmezse soğuk suda bekletilir.

Dördüncü kısım: [19a/10] At, çok su içtiği için ya da idrar torbasının ağzı tutulduğu için idrar yapamazsa kırmızı soğanın kabuğu ve kızıl boya şarapla kaynatılır, safran, dövülmüş bağırsak, saf tuz, insan idrarı eklenir ve bu karışım atın burnundan dökülür. Eğer idrarını hala yapamazsa el yağlandıktan sonra atın makatından sokulur, idrar torbası döndürülür ve atın butları ısınana kadar ata binilir.

Beşinci kısım: [19b/03] At, ya yüksek yerden sıçradığı için ya ağır yük taşıdığı için ya yerinden hızla fırladığı ya da ata çok binildiği için kan işerse arka ayaklarının iç kısmından kan alınır. Bu kanın içine gün dibi, safran, demir dikeni, kabuklu pirinç eklenerek kaynatılır ve süzülür. Bu sıvının içine bir dirhem tiryak ezilip atın burnundan dökülür. At iyileşmezse beşer dirhem böğürtlen, zencefil, biber, Hindistan cevizi, yabani karabiber, beyaz hardal dövülür. Kırk dirhem zift, yüz dirhem çam sakızı, elli

dirhem keten tohumu yağı çömlekte eritilip içine, dövülmüş otlar eklenir ve bu sıcak lapa kalın bir bezle atın beline yapıştırılır. At iyileşmezse iki üç yeri dağlanır ve yeşillikte otlatılır.

Altıncı kısım: [19b/15] Hızlı koştuğu için atın ciğeri ve dalağına rüzgar etki edip at nefes darlığı çekerse dereotu, incir, kimyon kaynatılıp süzülür, on dirhem dövülmüş çam sakızı, elli dirhem eritilmiş sığır yağı, on dirhem bezir yağı eklenir. Karışım, atın burnundan dökülür. Bir başka tedavi: Atın kendi idrarıyla safran ısıtılıp atın burnundan dökülür.

Yedinci bölüm: [20a/06] On üç kısımdan oluşur ve bu bölümde atın ayağındaki hastalıklar ve bunların tedavileri anlatılır.

Birinci kısım: [20a/07] Atın ayağında bir şişkinlik oluşursa önce atın arka ayaklarından kan alınır. Hatmi çiçeği yaprağı, papatya, ısırgan otu, kepek ve sarımsak sapı, keskin sirkeyle kaynatılır ve bu sıcak otlar atın ayağına sarılır. At iyileşmezse hindiba, cavşir ve sarımsak şarapla kaynatılır, bezir eklenir ve atın burnundan dökülür. Aynı sıvının içine, katılaşana kadar saf tuz eklenir, bu da atın ayağına sarılır. Başka bir tedavi: Bal tulumu, tuzlu şarapla haşlanır ve atın ayağına sarılır ve ata, hiç durdurulmadan binilir. Ayağındaki şişkinliğin içindeki sıvı bir yerde toplanırsa bu, neşterle yarılır ve üzerine yumurta sarısı, un karışımı sürülüp sıkıca bağlanır

İkinci kısım: [20b/08] Atın ayağındaki sinirler gerilirse koyu kıvama gelene kadar saf tuzla süt kaynatılıp atın ayağına sürülür, üzerine şarap tulumu koyulup sıkıca bağlanır. Geçmezse atın dizinin üst tarafından kan alınır. Sarısabır, hatmi çiçeğinin tohumu, günlük reçinesi, beş yumurta sarısıyla yoğurulur. Bu lapa, bir bezin üzerine koyulup kan alınan damarın üstüne sıkıca bağlanır, bir hafta bekletilir. Sonra suyla yıkayarak açılır.

Üçüncü kısım: [21a/03] Ata, terliyken su verilip at yürütülmeden bağlanırsa atın ayağına su iner. Atın aşıkları şişerse kepek sirkeyle kaynatılır ve içine saf tuz eklenip atın aşığına sarılır. Sarımsak sapı çok kaynatılarak içine saf tuz katılır ve atın ayağının üstüne dökülür ya da beyaz hardal, sarımsakla dövülüp içine insan idrarı karıştırılıp sıcakken ata sürülür. At iyileşmezse o kemikleşmiş kitle iki yandan dağlanır, karışık yağ sürülür. Yara baş tutunca dövülmüş karaca ot, bora, balla karıştırılıp pamukla fitil yapılıp dağlanan deliğe sokulur.

Dördüncü kısım: [21b/03] At çok arpa yerse ya da arpayı hazmedemezse ayakları tutulur. Bu durumda atın ön ayaklarından kan alınır, sade yağ, bezirle karıştırılır ve atın ayaklarına sürülür.

Beşinci kısım: [21b/09] Atın omuzu şişerse ön ayaklarından kan alınır. Şişlik geçmezse kaynamakta olan kepekli suyla peynir tulumu haşlanır ve sıcakken atın omuzuna bağlanır, bir gece durduktan sonra ilaç yapılır, on gün durur. At iyileşmezse üç yerden dağlanır, üzerine yağ sürülür.

Altıncı kısım: [21b/15] Atın ayağı sıraca olursa ve hastalık görünür yerdeyse şekerle dağlanır; görünmeyen bir yerdeyse amonyak, sirkeyle eritilip merhem haline getirilir, bir denk arsenik eklenip pamukla üzerine koyulur, ertesi gün açıp yağ sürüldüğünde yara düşer. Yerine ardıç katranı sürülür.

Yedinci kısım: [22a/06] Atın ayağında çıban oluşursa birer dirhem sarı zırnık, potasyum hidrat, amonyum klorür, kireç, bora ve yarım dirhem arsenik dövülür. Bu toz, söğüt çiçeği ve suyuyla yoğurulur. Bu karışım, cerahatli yaraların üstünde bir gece bekletilir, böylece ilacın yaraları yakması sağlanır. Yaraların üzeri açıldıktan sonra yağ sürülür. Sonra sümüklü böcek, kiremit, Şam sabunu, yumurta sarısı ve sığır yağı dövülür, bu merhem günde iki kez ata sürülür. Başka bir tedavi: İkişer dirhem, yedi kez soğuk suda yıkanmış katran, bakır pası, göz otu, günlük, çam sakızı; yirmi dirhem zeytin yağı, on dirhem sade yağ eritilir, içine bu otlar eklenerek merhem haline getirilir. Günde iki kez ata sürülür. Hastalık atın göğsünde meydana gelirse kulağının arkasındaki damardan kaynaklanır. Damarın kesilmemesine dikkat ederek çıban, kökünden kesilir. Damarın yanlışlıkla kesilme ihtimaline karşı, bu işlem yapılırken dağlama aletleri ateşte hazır bekletilmelidir. Damar, kesilirse çam sakızıyla dağlanmalıdır. Kesilen damar görünür bir yerdeyse ipek iple bağlanıp içine kireç serpilir, karışık katran sürülür. Taşan otunun kökü, üç kez üzerine koyulduktan sonra mavi bir beze sarılarak atın boynuna asılır. Ot kurudukça hastalık da kurur. Hatta bunun arkasına koruma duası yazılırsa atı, kem gözden de korur.

Sekizinci kısım: [23a/01] At tabak toynak olursa on dirhem mazı, beş dirhem kükürt demir bileşimi, bir dirhem acı hıyar içi, göz otu dövülür ve balla yoğurulur. Ardından bu karışım suya karıştırılıp bu suyla atın ayakları yedi gün yıkanır. Sonra yirmi dirhem sülügen, beş dirhem kurşun oksit, on dirhem zeytin yağının içine karışık keskin sirke ve tuz eklenir. Üç dört gün boyunca, günde iki kez atın ayağı bununla ovulur. Sonra atın ayağına domuz yağı sürülür.

Dokuzuncu kısım: [23b/01] Atın ayağı yara olup çatlarsa tarlada uzun uzun yürütülür, sonra atın ayakları sabunla yıkanır. Yakılıp havanda dövülümüş ceviz, pişirilmiş şap, bakır sülfat, tuz ve ateş görmemiş bal yoğurulup günde iki kez mum, zift ya da domuz yağının içine katılarak ata sürülür.

Onuncu kısım: [23b/07] Atın ayağında uyuz gibi bir hastalık oluşursa atın ayağı kızarana kadar sabunla yıkanıp kurbağa kanı sürülür ya da beyaz soğan, incir, baldırı kara, efelek yoğunlaşıncaya kadar şarapla kaynatılır. İçine paça yağı ve sığır iliği katılır. Günde iki kez bu karışım ata sürülür.

On birinci kısım: [23b/14] Atın, nalsız yürümekten veya sıkı naldan toynağı aşınıp berelenirse at gevşek nallanmalıdır, yaralar bir iki güne geçer. Geçmezse nal çıkartılır, nal çivisinin aşındırdığı yer bıçakla kaldırılır. Çıkan kan silinir. Eritilmiş böbrek yağı sürülür, tuz ve katran karıştırılıp yaranın içine doldurulur. Beş altı gün sonra sığır böbreğinin yağı, çam sakızı ve Şam sabunu bu deliğe doldurulur. İki gün sonra üzerine keçe koyularak at, gevşek nallanır.

On ikinci kısım: [24a/15] Atın toynağı yarılırsa bir gece bekletilmiş kuru incir yoğurulur, içine zırnık, kireç, bora, demir pası eklenir ve bu karışım atın toynağına sarılır. Başka bir tedavi: Dövülmüş böğürtlen yaprağı, kaplumbağa kabuğunun külü, sığır böbreği yağı karıştırılır. Bu karışım günde iki kez ata sürülür. Hastalık toynaktan yukarıda olursa tuz, bakır pası, kızıl boya, sarı zırnık; sirke ve balla karıştırılıp günde iki kez ata sürülür.

On üçüncü kısım: [24b/10] At, toynağını sürekli vuruyorsa birkaç gün geniş kayışla bağlanır.

Sekizinci bölüm: [24b/12] Yirmi kısımdan oluşur ve bu bölümde atların gövdesinde olan hastalıklar ve bunların tedavileri anlatılır.

Birinci kısım: [24b/13] Ata terliyken eğer vurulduğu için atın omuzu yağır olursa o gün sırtına tuz serpilip at, eğerlenir ve bir gece böyle bekletilir. İyileşmezse kaynamış kepekle tuz sürülür. Eğer hastalık yayılırsa at soğuk suyla yıkanır. Mersin yaprağı, yel otu, kiremit, kurbağa kabuğunun külü, kına ve çam sakızı un gibi dövülüp günde iki kez yaranın üstüne serpilir. Başka bir tedavi yöntemi de atın omuzu iki yanından delinip at kılı geçirilir ve üzerine merhem sürülür. Eskiden kalma bir yara varsa birkaç yer dağlanır ve üzerine tedavi edici otlar sürülüp at yıkanır.

İkinci kısım: [25a/16] At uyuz olursa yakılmış keten tohumu, keskin sirkede kayanatılmış eski incirle merhem yapılır. Bu ilaç, kepek ve tuzla yıkanmış uyuz olan bölgeye sürülür. Bir başka tedavi: Zerdeçal, efelek dibi, bora, kızıl boya, saf tuz, baldıran yaprağı ve bakır sülfat dövülüp ya keskin sirkeyle ya da yoğurtla karıştırılarak ata bir iki kez sürülür.

Üçüncü kısım: [25b/05] Atın, kuru kaşıntısı olduğu için yelesi ve kuyruğu dökülürse dövülmüş keten tohumu, incir ve zerdali koyulaşıncaya kadar sirkeyle

kaynatılır. Bu ilaç, pamuğa sarılıp ateşe gömülerek pişirilmiş baldıran yaprağıyla karıştırılır ve sabunlu suyla yıkanmış ata sürülür. Başka bir tedavi: Kurum, şap, tuz, kara neft yağı, zırnık dövülür ve hamurla karıştırılıp atın gövdesine sürülür.

Dördüncü kısım: [25b/13] Atın gövdesinde ya da karnının altında akıntılı yara oluşursa atın kuyruğunun altı delinir ve deliğe kara çöpleme sokulur. Üç dört güne kadar geçerse insan dışkısı sürülür. Eğer geçmezse kaynamış kepeğe tuz ekleyip ata yedirilir ya da kil ve sirke sürülür. Dağılmazsa dövülmüş sarımsak, sığır yağıyla karıştırılıp kına gibi ata yakılır. Sonra yara yeri neşterle delinip üzerine ya tahin ya bezir ya da sığır yağı sürülür.

Beşinci kısım: [26a/07] Atın cinsel organı şişerse yıllanmış tuz ve sade yağ sürülüp atın arka ayaklarından kan alınır. Eğer atın cinsel organı kızıl ve sıcak olursa sirkeyle ıslatılmış kepeğe, yumurta beyazı eklenir. Atın cinsel organına önce gül yağı sürülür, ardından bu karışım cinsel organa sarılır. Başka bir tedavi yöntemi: Cinsel organının sığacağı genişlikte içi oyulmuş lahananın içine, lahana yağı ve bezir koyulur. Pişmesi için ateşe gömülür, lahana sıcakken atın cinsel organına bağlanır ve bir gece bekletilir. Geçmezse laden, sarı sabır ve bezir kaynatılıp sürülür, şişkinlik dağılmazsa neşterle bir iki yer hacamat edilir.

Altıncı kısım: [26a/17] Atın cinsel organının ayrık yerinde siğil oluşursa kırmızı ipek iplikle ya da kendi kılıyla bağlanır, üç gün içinde siğil düşer. Sonra sarımsak, tuz, amonyum klorür, sade yağ ile dövülüp merhem haline getirilir. Bu karışım atın cinsel organına sürülür. Hipokrat da bir tedaviden bahseder: Patlıcan dövülüp siğile sürülür; siğil düşünce düştüğü yer demir ya da kavla yakılır.

Yedinci kısım: [26b/08] Atın gövdesinde tümör oluşursa at dört köşeli bir şekilde kesilir, kendir ipiyle dibinden sıkıca bağlanır. İçinde beyaz bir deri olur, içine saf tuz doldurulur, böylece tuz tümörün kökünü yakar. Bir gün bir gece sonunda açılıp yerine günlük kabuğu, çam kabuğu, ardıç sakızı, reçine sürülür. Atı keserken çok kan akarsa incir ya da kızıl boya sürülür. Atın damarı kesilirse demir ve çam sakızıyla at dağlanır.

Sekizinci kısım: [27a/02] Atın gövdesinde yengeç şeklinde bir kanser belirirse ucu sivri dağlayıcılar ateşte bekletilir ve çam sakızıyla dağlanır. İçine kızıl katran doldurulup pamukla üstü kapatılıp sıkıca sarılır. Üç günün sonunda sargılar açılır, reçine, çam sakızı, sakız ağacı reçinesi, ateş görmemiş deli bal dağlanan yerin içine doldurulur.

Dokuzuncu kısım: [27a/12] Atın kalın bağırsağı dışarı çıkarsa mersin yaprağı şarapla kaynatılır ve çıkan kese bununla yıkanır. Sonra mazı, şap, ekşi nar kabuğu, sarı

sabır dövülüp sirkeyle ıslatılmış pamukla bir süre kesenin üzerinde tutulur ve atın beline merhem sürülür.

Atın bağırsağının iç tarafında beyazca kurtçuklar vardır ve bunlar çekilirse bağırsak dışarı çıkıp kavun gibi şişer, kızarır ve ellenirse yarılıp içinden sarı sular akar. Bu durumda atın kuyruğunu yukarı kaldırıp çıkan kısım dibinden kesilir. At yavaş yavaş yürütülerek içindeki kanın akması sağlanır. Kan durmazsa kükürt demir bileşimi, Kıbrıs şapı, Yemen mazısı, göz otu reçinesi, bingözotu, selvi kozalağı dövülür. Bala batırılmış beyaz bir beze, bu karışım bulanır ve atın bağırsağından sokulur.

Onuncu kısım: [27b/10] Atın kuyruğunun dibinden domuz kılı çıkarsa kıl çekilir, yerine ya kireçli su ya da sarı sabır ve tuz, kısık ateşte karıştırılıp sürülür.

On birinci kısım: [27b/15] At, tuvaletini yaparken kalın bağırsağı dışarı çıkarsa dut ağacının kabuğu, selvi kozalağı, mazı ve mersin yaprağı, şarapla kaynatılıp süzülür. İçine bezir yağı katılır ve koyu bir kıvama gelene kadar kaynatılıp sabır eklenir ve ata sürülür.

On ikinci kısım: [28a/02] Atın gövdesinde kırılmış bir okun ucu varsa bulunduğu yer kesilir ve sivri bir aletle okun ucu çıkartılır. Söğüt ağacından ok yapılıp ateşte kızdırılır ve çıkarılan cerahatli yere sokulur. Kırık ok ucu derin yerdeyse çıkartılmaya çalışılmamalıdır. Önce ata, ayı yağı yedirilip ok ucunun yüzeye yaklaşması sağlanır, sonra çıkartılır. Çıkartılan yer, tuz ve yumurta sarısıyla doldurulup sarılır.

On üçüncü kısım: [28a/13] Atın omuzu ya da arkasındaki deri pul pul dökülürse oradaki tüyler tüy dökücü kremle temizlenip keselenir. Burçak unu, mercimek unu, saf tuz ve kükürt demir bileşimi dövülür; ekşimik sirkeyle ezilir ve kına gibi hastalık olan bölgeye yakılır. At iyileşmezse beyaz bir köpeğin dışkısı ve bakır sülfat, sirkeyle dövülüp sade yağ ile karıştırılır. Hastalıklı bölge, keskin sirkeyle silinip kurulandıktan sonra bu karışım bir iki kez sürülür.

On dördüncü kısım: [28b/05] Atın gövdesinde nasırlaşmış çıban olursa amonyak, sirkeyle ıslatılıp havanda merhem kıvamına getirilince içine arsenik eklenip biraz pamukla fitil yapılır ve cerahatli deliğe sokulur. Bir gün sonra fitil çıkatılınca üzerine yumurta sarısı sürülür. Cerahatli sıvıyı emmesi için iki üç gün içine pamuk sokulur. Sonra çadır uşağı tanesi, mum ve reçineyle eritilir, içine zift, çam sakızı ve azar azar zeytin yağıyla bezir yağı katılır ve yaraya günde iki defa sürülür.

On beşinci kısım: [29a/01] Kılıç ya da bıçakla yaralandığı için atın bağırsağı dışarı çıkarsa zeytin yağıyla şarap kaynatılır ve tırnak değdirmeden bağırsak bununla yıkanır ve içine yerleştirilir. İpek iple karnı dikilir; ama su ve iltihabın akması için biraz

yer açık bırakılır. Dikilen yere bingöz otu, reçine, yumurta sarısı sürülür. Beş on gün sonra yaralanan yer açılıp yağ sürülür.

On altıncı kısım: [29a/14] Atın kasığında fıtık olsa demir talaşını un gibi yapıp, burçak unı, çiriş otu macunu, demir cürufu, yumurta beyazıyla karıştırılır, bir bezin üzerine kalınca sürülüp ata yapıştırılır. Üzerine yassı taş koyulup sıkıca bağlanır.

On yedinci kısım: Ata sıcak çarparsa ve at sıcaktan bunalırsa ön ayaklarından kan alınır, arpa unu sütle ezilip sürülür; sonra susam yağı ya da tereyağı sürülür. Gövdesine yoğurt sürüp otlatılır.

On sekizinci kısım: [29b/06] Ata soğuk çarparsa üç dirhem kara çöpleme, iki dirhem amonyum klorür, on dirhem arpa unu, beş dirhem biber, yirmi dirhem şeker karıştırılıp ceviz büyüklüğünde yuvarlaklar yapılır. Günde üç kere ata verilir. Hipokrat da bir tedavi yöntemi belirtir: Tereyağı, pirinç unu, arpa unu, süt, şeker karıştırılıp ata yedirilir. Ata lavman yöntemiyle yüz dirhem sığır yağı dökülür.

On dokuzuncu kısım: [29b/12] Ata, kuduz köpek ya da kurt saldırırsa atın kuduz olup olmadığını tespit etmek için ısırılan yer ceviz içiyle ovulur. Bu ceviz, ekmekle karıştırılıp tavuğa verilir. Tavuk, yiyip ölürse ya da yemezse at kuduzdur. Isırılan yer hemen beş altı yerden çizilip şişeyle kan çekilir. Sarımsak, soğan ve cavşir macunu, merhem yapılıp ata sürülür. Tiryak şarapla ezilip içine tavuk dışkısı eklenir ve sığır sütünde eritilir; karışım atın burnundan dökülür. Atın ayaklarında ısırık varsa ısırığın hemen üst yanından sıkıca bağlanır ki zehir atın gövdesini sarmasın. Canlı tavuğun makatı yaralı yere sürtülür, tavuk ölürse at kurtulur. Sonra tavşan idrarı, şarap, çörek otu, sarımsak dövülür, sığır yağı ve tuzla karıştırılıp ata sürülür.

Yirminci kısım: [30b/11] At sindirim güçlüğü çekerse yüz dirhem eski şarap, elli dirhem sirke, on dirhem sığır yağı, on dirhem güvercin dışkısı, elli dirhem soğan suyu karıştırılıp ata içirilir. Atın karnı çok şişmişse pancar yaprağı kaynatılır, içine bezir yağı, susam yağı ve saf tuz katılıp lavman yöntemiyle ata verilir.

Dokuzuncu bölüm: [31a/04] Bu bölümde atlardaki sıtma hastalığından ve bunun tedavisinden bahsedilir.

Birinci kısım: [31a/05] At, yaz ve ilkbaharda sıcakta ya da sonbaharda yağmurda örtüsüz bağlandığından sıtma gibi olur. Tedavisi, on dirhem kızıl sandal, beş dirhem sirke, on dirhem kişniş tohumu, on dirhem havuç tohumu, yirmi dirhem güvercin dışkısı kaynatılıp elli dirhem tereyağı eklenip üç gün ata içirilir. Önce ön ayaklarından kan alınır, sonra pancar yaprağı ve yaban fesleğeni kaynatılıp haşhaş yağıyla karıştırılarak lavman yöntemiyle ata verilir. At rahat durmayıp lavmana izin

vermezse defne yaprağı, mersin yaprağı, yarpuz, keklik otu, papatya, sarımsak sapı ve saman tozu bir ölçek şarap, iki ölçek suyla kaynatılır. Toprakta kazılan çukura kazanla bu kaynayan ilaç koyulur ve atın karnı çukurun üstüne gelecek şekilde at bağlanır, üstü örtüyle kapatılır. Böylece kazandaki ilacın buharı atın gövdesine yayılır ve at terler. Tiyak şarapla ezilip ata içirilir.

Onuncu bölüm: [31b/09] Bu bölümde attan sağlanacak faydalar anlatılır ve bu bölüm dört kısımdan oluşur.

Birinci kısım: [31b/10] At, özellikle kışın yolda kalıp hastalanır, ateşlenir ve terlerse üzerinden eyeri çıkartılmamalı; ama üzerine binilmemeli ve birkaç gün at, böyle yürümeye teşvik edilmelidir. Ardından atın eyeri sağlamca bağlanmalıdır. Ateşlenmemesi için at, dumana ve ateşe yakın bir yere bağlanmamalı. At, sonbahar ve kış mevsiminde yağmurdan sakınılmalı. Uzun bir yola çıkılacağında ata iki kere su verilmeli; yemi ise arpa, buğday ve saman karışımı olmalı ve bu yemden ata, elle ve çokça yedirilmeli. Yaz mevsimiyse kuru arpa atın ateşini artıracağı için verilmemeli; ama kışsa ata kuru arpa verilmelidir. Ebegümeci ve yulafla beslenen at semirir, güçlenir. Semirmiş olmasına rağmen sırtı gevşek olan atın, bağlandığı yer temiz tutulmalı, bulunduğu yere idrarı ve dışkısı birikmemeli. At, bağlanmadan bırakılmamalı ve kendi dışkısı kurutulduktan sonra yumuşatılarak altına konmalı. Tuvaletini yapacağı zaman da atın altına bir kap tutulmalı. At, gün doğduğunda beslenmeli, ata öğleden bir iki saat önce ve ikindin su verilmeli. Atın ayakları ılık suyla yıkanmalı ve at tımarlanmalı. Ata üç günde bir binilmeli ve at bir gün dinlendirilmeli. Bu şekilde beslenip bakılan at, uzun yola dayanıklı olur, özellikle arpasını da yemişse yola ve yüke dayanıklı olur. Ancak atın üstündeyken konuşulmamalıdır. At söylenenleri duyup kavramaya çalışacağı için tembelleşir. Yoldayken at tembel yürütülmemeli ve konaklandığında ata hemen yemle su verilmememli; at mırıltı şeklinde kişnediğinde verilmelidir.

At, ayakları yaralanabileceğinden taşlı bir yolda çok yürütülmemelidir. Özellikle ağaçlarda yeşil renkli bir kurbağa bulunur. Zorunlu bir durumda nalsız kalındığında bu kurbağa atın toynaklarına sürülürse at beş on gün nalsız idare edebilir. Çölde bulunan atlara böyle yapıldığı bilinmektedir.

Bir savaş alanında düşmanlar arasında kalındığında at, kendine ne kadar ok, kılıç isabet etse de eğer sinirine gelmemişse düşmeden devam eder ve sahibine bir ok dahi isabet ettirmeden güvenli bir yere sahibini ulaştırır.

At yarıştırılacağı zaman önce karanlık bir ahırda bağlı ve gemlenmiş tutulmalı. Atın o gün yemi bir miktar azaltılmalı, ertesi gün yemi ve suyu bir miktar daha

azaltılmalı; ama at, günde iki kez tımarlanmalıdır. At ahırdan hiç çıkartılmamalı ve her gün kulağına ıslık çalınmalı; at böylece yarıştıralacağını anlar. At ahırdan çıkarıldığı vakit, gözleri kana susamış bir kurdun gözlerine benzer; gemini çiğner ve bir yerde duramaz, kişner. At yarışacağı yere geldiğinde hemen tuvaletini yaparak kendini kokutur. Kırbaçlanınca hemen çıkar. Atın omuzundan biraz geride ve eğik oturulmalıdır. Ayaklar, aşağıya gevşekçe bırakmamalı veya atın karnı ayaklarla tekmelenmemelidir. Ata yalnızca bir kez işaret verilmeli ve bu işaretten sonra atın başı gevşetilmemeli, iki yanından çok sert olmayacak şekilde at kırbaçlanmalı ve atın dizgini düz tutulmalıdır. Yarışın bittiği yere ulaşılınca at hemen durdurulmamalı; durdurulduktan sonra da teri kuruyana kadar yürütülmemeli ve üstü örtülmelidir. Atın suyu ve yemi geç verilmeli ve günden güne yem ve su artırılmalıdır.

At otlatılırken tek bir yerde bırakılmamalı, farklı yerlerde otlatılmalıdır. Bir yerde fazla otlaması, otun zehirli olma ihtimalinde ata zarar verebilmektedir.

İkinci kısım: [33b/03] Bu kısımda atın nasıl iğdiş edileceği anlatılır. At üç yaşına geldiğinde yaz mevsiminde atı yere yatırıp ayakları bağlanır. Atın erkeklik bezi, sıkıca tutulur; eğri ve dik olur. Yumrukla kasığına güçlüce bastırıldığında çıkar. Erkeklik bezi üstünden usturayla yarılıp çıkartılır. Erkeklik bezinde beyaz bir damar gibi doku bulunur, bu kısım, kırmızı ipek bir iplikle sıkıca bağlanmalıdır. Sonra iki tahta arasına koyulup dağlanmalı ve çam sakızı sürülmelidir. Ardından tahtaya sıkıştırılarak kesilmeli ve içine çam sakızı, sakız ağacı reçinesi ve günlük ağacı reçinesi doldurulup kırmızı ipek bir iplikle dikilmeli; ancak alt kısmından su akması için bir miktar yer bırakılmalıdır. İki üç gün karışık bezir yağı ya da beyaz soğanla kaynatılmış bezir yağı sürülmelidir.

Üçüncü kısım: [33b/16] Bu kısımda at alınıp satılamak istenirse yapılması gerekenler anlatılır. At, satılacağı gün bir eve kapatılıp kamçı ve sopayla sert bir şekilde dövüldüğü için asi görünür; ama ertesi gün bu tavrı değişecektir.

Kurt gibi dilini çıkarıp yalanan, gemini çok çiğneyen at, alınmamalıdır. Huyu bilinmeyen atın arkasına geçilmemelidir.

Birçok kişi atı daha ucuza satın almak için atın makatından kurt sokar. At da hastaymışçasına kendini yere atıp kıvrandığı için kendi değerini azaltır. Bu nedenle atın yanına herhangi birileri yaklaştırılmamalıdır. Atın yem torbasına kızıl zırnık gibi zehirli otlar atılarak at öldürülmek istenebilir.

Dördüncü kısım: [34a/13] Bu kısımda attan elde edilen karışımlar ve bu karışımların insana faydaları anlatılmaktadır.

At beyni, balla karıştırılıp az gören birinin gözüne sürüldüğünde o kişi, daha iyi görür. Bu karışım saralı bir yetişkine bir dirhem, yetişkin olmayanlara da yarım dirhem yedirilebilir.

Çarpıntısı olana, atın dili kebap gibi pişirilip balla yedirilmelidir.

Atın sağ gözü, şeker ve amber çiçeğinin tohumuyla karıştırılarak yedirilen kişi, halk içinde daha şerefli olunur.

Atın kalbi, kurutulup dövülür. Bu tozdan bir miskal kadarı uçuğu olana yedirilir.

Atın ciğeri, kebap gibi pişirilip kanı çok yoğun olanlara yedirilmelidir.

Atın ödü, sümbül, günlük ağacının reçinesi ve topalakla karıştırılıp idrarını kanlı yapan adamlara bir buçuk denk kadar yedirilmelidir.

Atın dalağı, eski sirkeyle pişirilir ve bir gün bir gece bekletildikten sonra çok yoğun adet gören kadınlara, sabah aç karna beş dirhem yedirilmelidir.

Atın erkeklik bezi, balla karıştırıldığında gut hastalığına iyi gelir. Aynı zamanda atın erkeklik bezi, sirkeyle ezildiğinde karınca istilasına uğramış evde kullanılır.

Atın sütü, çocuğu olmayan bir kadınlara dört beş gün içirilmelidir. Atın sütü aynı zamanda zayıf kişileri şişmanlatır, nefes darlığı veya sancısı olanlara iyi gelir.

Atın kanı, kuduz köpek ısırıklarını tedavi eder, herhangi bir uzvu şişene iyi gelir, bağlı kişilerin ağrısını geçirir, el ve ayaklarda oluşan çatlakları da giderir.

Atın idrarı, bora ve tuzla karıştırılıp uyuz olan bölgeye sürülmelidir; kafada oluşan sulu yaraları tedavi edici özelliğe de sahiptir.

At eti, cinsel istek ve gücü artırır; ama ağır bir besin olduğundan hazmı geç olur.

At bağırsağı, kebap gibi pişirilip sumakla karıştırılarak yendiğinde eskiden beri devam eden, kronik iç ağrılarına iyi gelir, iç kurtları temizler.

Atın dişi, horlayan birinin yastığının altına konulduğunda o kişi artık horlamaz; hatta yeni doğmuş bebeklerin beşiğinin başucuna bebeği koruması için asılır.

Atın dışkısını soğan ve gül yağıyla kaynatıp kulağı ağrıyanların kulağına damlatıldığında ağrıyı keser.

Atın kuru dışkısı, kanamalı cerahatin üzerine sıkıca bağlanırsa kanamanın durmasını sağlar.

Atın toynağı eve gömülürse o eve büyü tesir etmez.

At yağı sürmek, bel ve yan ağrılarılarını azaltır.

At tüyünün külü, damar kesiklerinde, kanamalı yaralardaki kanı durdurmada kullanılır.

At kemiğinin külü, yumurta sarısıyla karıştırılıp içi geçene yedirilir.

1.4. Eserin nüshaları

Eserin, Eski Anadolu Türkçesine Farçadan, Hacı Ali b. Hacı Muhammed Aksarayi tarafından çevrilen ülkemizde beş, Bosna-Hersek'te de dört nüshası; Arapçadan, Muhammed b. İskender Edirnevi tarafından çevrilen iki nüshası tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, tam bir nüsha olduğu ve Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini yansıttığı için Süleymaniye Kütüphanesinde 63-1 numarayla kayıtlı bulunan nüsha esas alınmıştır. Üç eser bulunan külliyatın üçüncü sırasında bulunan eser 41b'den başlayıp 75b'de sona erer. 75b-85b'de ise başlangıcı bulunmayan başka bir baytarname vardır. Bu nüsha, 205x145 (155x80) mm boyutlarında, 35 yaprak, her sayfasında 17 satır bulunan, nesihle filiganlı kağıda yazılmış, ebru ciltli bir nüshadır.

Ankara Milli Kütüphanede Yz. A 8074 numarayla kayıtlanmış nüsha, 206x146 (160x98) mm boyutlarında, 67 yaprak, her sayfasında 11 satır bulunan, kırmızı renkte cetvel içine harekeli nesihle melek filigranlı kağıda yazılmış, son bölümü eksik bir nüshadır. Esas alınan nüshaya oldukça paralel yazılmış olan bu nüshadan, onarımda ve esas alınan metinde bulunmayan; ancak gerekli, doğru olduğu düşünülen kısımların eklenmesinde faydalanılmıştır.

Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalında 32487 numarayla kayıtlanmış nüsha, 252x150 (150x90) mm boyutlarında, 49 yaprak, her sayfasında 13 satır bulunan, nesihle yazılmış, kahvarengi deri ciltli, tam bir nüshadır; ancak bazı sayfalarında yırtık bölümler bulunur. Esas alınan nüshaya oldukça paralel yazılmış olan bu nüshadan, onarımda ve esas alınan metinde bulunmayan; ancak gerekli, doğru olduğu düşünülen kısımların eklenmesinde faydalanılmıştır.

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesinde 429'da 35/2 numarayla kayıtlanmış nüsha, 218x159 (165x115) mm boyutlarında, 97b'den 122b'ye kadar, 27 yaprak, her sayfasında 15 satır bulunan, harekeli nesihle yazılmış, ebru ciltli bir nüshadır. Esas alınan nüshaya kıyasla daha serbest ve eksik yazılmıştır.

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesinde 164'te 329/2 numarayla kayıtlanmış nüsha, 173x115 (148x85) mm boyutlarında, 166'dan 222'e kadar, 28 yaprak, her sayfasında 15 satır bulunan, harekeli nesihle yazılmış, vişneçürüğü deri ciltli bir nüshadır. Esas alınan nüshaya kıyasla daha serbest ve eksik yazılmıştır.

Ayrıca Bosna-Hersek'te tespit edilen; ancak görmediğimiz dört nüshanın ilki, Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümüne R 2354/2 arşiv numarasıyla kayıtlanmış, 148x88 mm boyutlarında, 109b'den 131b'ye kadar, her sayfasında 15 satır bulunan, nesihle yazılmış bir nüshadır.

İkinci nüsha, Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümüne R 5725 arşiv numarasıyla kayıtlanmış, 200x145 (140x105) mm boyutlarında, 18 yaprak, her sayfasında 17 satır bulunan, nesihle yazılmış bir nüshadır.

Üçüncü nüsha, Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümüne R 8770 arşiv numarasıyla kayıtlanmış, 203x145 (165x90) mm boyutlarında, 62 yaprak, her sayfasında 18 satır bulunan, nesihle yazılmış bir nüshadır.

Dördüncü nüsha, Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümüne R 607 arşiv numarasıyla kayıtlanmış, 240x160 (200x100) mm boyutlarında, 14 yaprak, her sayfasında 25 satır bulunan, talikle yazılmış bir nüshadır.

Eserin, Arapçadan Muhammed b. İskender Edirnevi tarafından çevrilen iki nüshası bulunmaktadır. Söz konusu çeviriler, Lale Yeşilova tarafından, Doç. Dr. Mesut Şen danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

Nüshalardan biri, Süleymaniye Kütüphanesi Bağdadlı Vehbi Bölümünde 1496 numarayla kayıtlanmış, 243x150 (187x93) mm boyutlarında, 62 yaprak, her sayfasında 17 satır bulunan, kırmızı cetvelli, rık'ayla yazılmış, ebru ciltli bir nüshadır.

Diğeri ise İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesinde 293 numarayla kayıtlanmış, 214x152 (172x86) mm boyutlarında, 58 yaprak, her sayfasında 21 satır bulunan, nesihle yazılmış, kahverengi deri ciltli bir nüshadır.

2. İMLA VE DİL ÖZELLİKLERİ

Metnimizde Eski Anadolu Türkçesinin ses hadiseleri ve imla özellikleri görülmektedir. Ancak metinde düzenli ve kurallı bir imladan söz edemeyiz. Tespit ettiğimiz imla özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

2.1. İmla özellikleri

2.1.1. Harekeleme

Üzerinde çalıştığımız metin harekesiz olarak yazılmakla birlikte bazı kelimelerin muhtemelen kolay okumayı sağlamak için harekeli olarak yazıldığı görülmüştür. Bünyesinde çift ünsüz bulunan bazı kelimeler şedde ile yazılmıştır.

fermān-ber 2b/05, ḳışṣadur 2b/13, azuḳ 3b/04, ırmaḳ 6a/13, dördülüce 26b/10

2.1.2. Şeddenin kullanımı

Bünyesinde çift ünsüz bulunan bazı kelimeler şedde ile yazılmıştır.

müessir 2b/14, ṣıḥḥat 4a/01, müdebbir 4b/11, amma 4b/16, ḫaṭṭ 8b/09

2.1.3. Ünlülerin yazılışı

2.1.3.1. a ünlüsü

2.1.3.1.1. Ön seslerde

Ön seslerde a ünlüsünü karşılamak üzere genellikle (m eli ifrah (ا edli elif (آ) kullanılmıştır.

aḳıtdı 2a/11, ad 4a/10, āb 2b/10, at 4a/01

2.1.3.1.2. İç seslerde

İç seslerde a ünlüsünü karşılamak üzere genellikle (ses uB .rıtşımlınalluk ifrah (ا harfsiz ve harekesiz olarak da gösterilmiştir. Bazen he (.ritşimliretsög ed eli ifrah (ه

vara 2a/01, der-ḥāl 2a/02, süvār 2a/06

yavlaḳ 2a/01, ḳaġırdı 2a/03, yaratdı 1b/04

çıḳaralar 18a/06, ḳalduralar 13a/15, yaralar 14b/04

2.1.3.1.3. Son seslerde

Son seslerde a ünlüsünü karşılamak üzere genellikle he (ه) harfi, nadiren de ((ا harfi kullanılmıştır.

vara 2a/01, vücūda, birle 1b/03

aña 2b/02, ola 4a/15, ota 15a/04, ṭuta 8b/05

2.1.3.2. e ünlüsü

2.1.3.2.1. Ön seslerde

Ön seste e ünlüsünü karşılamak üzere (.rıtşımlınalluk ifrah (ا

el 34b/16, er 5a/07, eski 10b/11, ev 30b/10

2.1.3.2.2. İç seslerde

İç seste e ünlüsünü karşılamak üzere genellikle he (luk ifrah (ه lanılmıştır. Harfsiz ve harekesiz kullanımlar vardır.

süreler 10b/07, viresin 31b/15, yidüreler 34a/15, ideler 34a/16

edene 6a/12, leşker 2a/03, şeher 1b/09, yirek 7b/10

2.1.3.2.3. Son seslerde

Son seste e ünlüsü genellikle he (.rıtşımnalışrak eli ifrah (ه

edene 6a/12, yire 12a/09, bile 2a/06, birle 1b/03, böyle 3b/02

2.1.3.3. ı,i ünlüleri

2.1.3.3.1. Ön seslerde

Metnimizde ön seslerde ı, i ünlülerini karşılamak üzere (ا‌ي) harfleri ile, (ifrah (ا kullanılmıştır.

içerü 9b/17, iki 6a/12, ışlaḥ 20b/06, ışırġan 20a/11

ışlayalar 15b/11, ıssı 29b/07, içi 13a/07, işāret 6a/12

2.1.3.3.2. İç seslerde

İç seslerde i, ı ünlüleri genellikle (ifrah (يile karşılanmıştır. Ayrıca bu sesler harfsiz ve harekesiz olarak da gösterilmiştir.

ikisi 6a/15, incir 16b/17, iriñ 12b/03

ışırġan 20a/11, ıssıda 7b/11, içinde 2b/09

2.1.3.3.3. Son seslerde

Son seslerde i, ı ünlülerini karşılamak üzere çoğunlukla (ilerse ed nezab ,ifrah (ي hemze (ء) kullanılmıştır.

ḳıldı 2a/08, dedi 2a/04, iki 6a/12, ıssı 29b/07, içi 13a/07

bayṭar-nameyi 5a/09

2.1.3.4. o, ö, u, ü ünlüleri

2.1.3.4.1. Ön seslerde

Ön seste bu ünlüleri karşılamak için çoğunlukla (و‌ا) harfleri, nadiren de sadece elif kullanılmıştır.

od 4b/02, oḳuyanlar 4a/15, ölüme 2b/09

oḳramayınca 32a/17, ovalar 23a/16, oġlan 34b/12

2.1.3.4.2. İç seslerde

İç seslerde bu ünlüleri karşılamak üzere çoğunlukla (ed nezaB .rıtşımlınalluk (و bu sesler hiçbir harf ve işaretle karşılanmaz.

ölüme 2b/09, ṣoḳa 19b/01, duta 19b/01

dört 4b/01, gül 11a/13, gündüzde 7a/11

2.1.3.4.3. Son seslerde

Son seslerde bu ünlüleri karşılamak üzere (.rıtşımlınalluk (و

güyegü 9b/15, bu 1b/05, dürlü 4b/10

2.1.4. Ünsüzlerin yazılışı

2.1.4.1. ç ünsüzü

ç ünsüzü genellikle (ızaB .rıtşımlızay eli ifrah (چ kelimelerde ise bu ünsüzün (ﺝ) harfi ile yazıldığı görülmektedir.

geçse 19a/02, içi 19a/02, çaḳal 13a/09

birḳaç 13a/16, güç 29a/11, hevīç 31a/12

2.1.4.2. g, k ve ñ ünsüzleri

Metinde ince sıradan kelimelerde g, k ünsüzleri ( ) harfi ile gösterilmiştir. Bunlardan hangisinin k, hangisinin g sesi için kullanıldığını ayırt edebileceğimiz herhangi bir işaret kullanılmamıştır. ñ ünsüzü de ( ) ile karşılanmıştır.

gibi 24a/10, geçse 19a/02, güç 29a/11

keçe 24a/10, ikisi 6a/15, leşker 2a/03

iriñ 12b/03, aña 2b/02, gönül 4a/05

2.1.4.3. ġ, ḳ ünsüzleri

Metnimizde kalın sıradan kelimelerde ġ ve ḳ ünsüzlerini göstermek için ( ) ve ( ) harfleri kullanılmıştır.

ışırġan 20a/11, ḳaġırdı 2a/03, oġlan 34b/12

çaḳal 13a/09, birḳaç 13a/16, şoḳa 19b/01

2.1.4.4. ḥ, ḫ, h ünsüzleri

Bu ünsüzler Arapça ve Farsça kelimelerde asıllarına uygun olarak kullanılmıştır. Bu ünsüzler bazı Türkçe kelimelerde de kullanılmıştır. h ünsüzü ise Türkçe kelimelerde sıkça kullanılmış olup e, a ünlüsünü karşılama görevini üstlenmiştir.

aḫırda 32b/12, aḫşam 9b/04, ḫardal 16a/06

ḥekīmi 2a/15, ḥāl 5a/06, şıḥḥat 4a/01

geçse 19a/02, 6a/12, yire 12a/09, bile 2a/06

2.1.4.5. p ünsüzü

p ünsüzü genellikle ( ) harfi ile yazılmıştır. Bazen de bu ses ( ) harfiyle karşılanmıştır.

köpügi 13b/11, deper 21b/10, dopuḳ 20b/07

bulup 4a/01, çapaḳ 13a/16, pıñarı 14a/16

2.1.4.6. d, t, ṭ ünsüzleri

Kalın sıradan kelimelerde ön seste bulunan t ünsüzleri genellikle (eli ifrah (ﻁ gösterilmiştir. Bazen de t ( ) harfi ile gösterilmiştir.

ṭalaḳı 34b/09, ṭavşan 30b/08, ṭoġan 13b/16

talas 8a/12, tavuḳ 30b/07, tobrasına 9b/16

Ön seste ( ) harfi ile gösterilen kimi kelimelerin d'li ( ) şekilleri de mevcuttur.

ṭuz 2a/07, duz 15b/17, duta 19b/01, ṭuta 8b/05, dura 11b/07, ṭura 10a/15, dolar-ısa 13a/15 ṭolar 13a/07

İç ve son ses durumundaki kalın sıradan t'ler genellikle ( ) harfi ile yazılmıştır.

atı 12b/14, duta 19b/01, altın 15a/07

at 4a/01, alt 33b/13, ḳurt 30a/07

2.1.4.7. s, ş ünsüzleri

Metnimizde kalın sıradan kelimelerde genellikle ( ) harfi, ince sıradan kelimelerde ( ) harfi kullanılmıştır. Ancak bazı kalın sıradan kelimelerde de bu ses için ( ) harfi kullanılmıştır.

ṣaçı 06a/09, ṣaġ 6b/04, ṣol 6b/04

sekil 7a/13, senden 2b/03, serpeler 22b/12

saḳraḳ 9a/05, ṣarmısaḳ 18b/10, saye 28b/04

2.1.5. Yükleme hâli (akkuzatif) ekinin yazımı

Metnimizde yükleme hali eki -(y)ı, -(y)i genellikle ye ((ى harfiyle gösterilmiştir.

ṣuyı 21b/02, adamı 5b/12, aġacı 15b/05

Kelime sonundaki a, e ünlülerini göstermek için sonu h (nedrelemilek netib eli (ه sonra gelen yükleme hâli eki -(y)ı, -(y)i bazen hemze (ritşimliretsög eli (ء.

bayṭar-nāmeyi 5a/09

İyelik ekinden sonra yükleme hâli eki olarak –n sesi de kullanılmıştır.

ṣuyın 13a/02, yimin 15b/03, yumurdasın 18b/13

2.1.6. Edatların yazımı

Metnimizde içün kelimesi genellikle müstakil bir kelime olarak yazılmıştır.

ādem içün 33a/13, ḥayvanlar içün 33a/13, ins içün 33a/13

İçün edatının metnimizde kendinden önceki kelimeye bitişip ekleştiği de görülmektedir.

bildürmek-içün 4b/04

Metnimizde çün kelimesi genellikle ayrı yazılmaktadır.

çün bunı eşitdi 2b/08, çün İskendere irdi 3a/14

çün kelimesi kendinden sonra gelen kim edatı ile bitişik yazılmıştır.

çün kim 2a/07

İle edatı metnimizde hem ayrı hem de kendinden önceki kelime ile birleşik yazılmıştır.

māsūr ile 13b/06, ebrişüm ile 22b/11, ṣabun ile 23b/09

süci-y-ile 9b/11, ḫamīr-ile 9b/16, ebrişüm-ile 11a/16

Metnimizde ile edatının yanında birle de kullanılmıştır.

ṣanʿı birle 1b/03, azuḳ birle 3b/04, maṣṭaki birle 14a/12

Ki edatı kelimeden ayrı yazıldığı gibi kelimeye bitişik olarak da yazılmıştır. Güzel he (ه) ile yazılmasının yanında ye ((ى ile de yazılmıştır.

Ḫāliḳa ki 1b/02, buyurmışlar ki 1b/06, maṣlaḥatdur ki 4a/03

didi ki 2b/17, ki şom 8a/15

ki mücerrebdür 14a/04

Kim edatı kelimeden ayrı yazıldığı gibi kelimeye bitişik olarak da yazılmıştır. Birkaç örnekte ye ile (.rütşümlürög ığıdlızay (ى

eyleñ kim 2b/08, ṣaldılar kim 3a/07, virsün kim 3a/09

etdi kim 1b/09, bildi kim 3a/08, kişi kim 5b/06

bilgil kim 4a/16, 4b/05, atlaruñ kim 8b/08

2.1.7. Yazımı farklı olan kelimeler

Metnimizde pek çok kelimenin ve ekin yazımında farklılık vardır.

ṣucı 20a/17, süci 29a/03; pambuḳ 17b/01, panbuḳ 10b/07; papadya 15a/10, papadya 20a/11; bişmiş 23b/03, pişe 26a/12; ḳoyı 22a/03, ḳoyu 20a/17; melhemi 19b/09, merhem 10b/09

2.2. Dil özellikleri

2.2.1. Ses hadiseleri

2.2.1.1. Kalınlık - incelik uyumu

Metnimizde bulunan Türkçe kelimelerde kalınlık-incelik uyumu tamdır.

ardındaġı 22a/07, dizindekin 23b/08, dutıcaḳ 24a/05, göricek 6b/05

-iken gerindium eki incedir, kalınlık-incelik uyumuna uymaz.

çıḳar-iken 9a/05, otlar-iken 14b/08

2.2.1.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu

Metnimizde kelimelerde de eklerde de düzlük yuvarlaklık uyumu pek görülmez.

dutıcaḳ 24a/05, ṣucı 20a/17, atlaruñ 8b/08, virsün 3a/09, ṣuyı 21b/02

2.2.1.3. Ünsüz değişmeleri

Metnimizde Türkçe kelimelerde ön seste ḫ- sesi yoktur. Ancak iç ses durumundaki -ḳ- > -ḫ- değişkliği görülür.

daḫı 2a/02, ḳoḫusı 10a/15

Kelime ve hece sonunda -ḳ >-ḫ değişikliği görülmektedir.

dırnaḫı 8b/02, yoḫsa 2b/17

Kelime içinde -ġ->-v- değişmesi görülmektedir.

ṣovuġa 10a/05, ṣovuyıcaḳ 13a/06, tavuḳ 30b/07, ḳavun 27b/03

Kelime içinde -g->-ñ- değişikliği görülmektedir.

geñşek 24a/02, geñşemişdür 19b/05

Kelime içinde -k->-g- değişikliği görülmektedir.

aşaġa 6b/12

Bunun dışındaki g ve ġ sesleri ya kendini korumuş ya da kullanımdan düşmüştür.

degül 33a/07, dege 6b/17; ṣaru 12b/03, eve 33b/17

Türkiye Türkçesinde p- olan, eski Türkçedeki kelime başındaki b- ünsüzü bazı kelimelerde korunmuştur.

barmaḳ 12b/16, bıñarı 12b/14

Eski Türkçede ön ses, iç ses ve son sesteki b-/-b-/-b sesi metnimizde v- ile yazıldığı görülmüştür.

vara 2a/01; yavuz 5a/12; ev 30b/10

Eski Türkçede ön ses durumundaki kalın ve ince sıradan t-'lerin bir kısmı d-'ye dönüşmüştür.

degin 13a/05, daḫı 2a/02, dek 9a/09

İki vokal arasında bulunan tonsuz ünsüzlerin genellikle tonlulaştığı görülmüştür.

dırnaġı 23a/05, dördini 4b/02, aġaca 27b/12

Vokalle biten bir kelimeye vokalle başlayan ek veya edat getirildiğinde y yardımcı sesinin kullanıldığı görülür.

darlaya 23b/02, ṣancuya 34b/14, ṣuya 6b/03

İyelik ekleri ve –ki aitlik eki ile isim çekim ekleri arasında kullanılan zamir çekimlerinde de görülen türeme n sesinin kullanıldığı görülür.

bundan 10b/02, üzerinden 33b/07, ḳapaġında 11b/05

Aşağıdaki kelimelerde s ünsüzü ikizlenmiştir.

ıssı 29b/07, issini 32b/09

Birkaç kelimede, kelime ortasında -l- sesinin düştüğü görülür.

getürdi 2b/01, oturalar 33a/04

2.2.2. Çekim ekleri

2.2.2.1. İsim çekim ekleri

2.2.2.1.1. Çokluk eki

Metinde kullanılan çokluk eki: -lar/-ler

ṣular 28b/07, şeherler 1b/12, yemişleri 4b/07

2.2.2.1.2. İyelik ekleri

Teklik 1. şahıs: -m, -(u)m/-(ü)m, -(i)m

elüme 4a/12

Teklik 2.şahıs: -ñ, -(u)ñ/-(ü)ñ

elüñ-ile 31b/16

Teklik 3.şahıs: -ı/-i, -u/-ü, -sı/-si

yilisi 7a/16

Çokluk 1.şahıs: -(u)muz/-(ü)müz, -muz/-müz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 2. şahıs: -(u)ñuz/-(ü)ñüz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 3.şahıs: -ları/-leri

almaçıḳları 6a/16

2.2.2.1.3. Hâl ekleri

2.2.2.1.3.1. Yalın hâl

Yalın hâl eksizdir.

ṣu 2b/10, ṭuz 2a/07, büber 18a/13

2.2.2.1.3.2. İlgi hâli (genitif)

İlgi hâli -nuñ/-nüñ, -uñ/-üñ şeklindedir.

atuñ 5a/14, demrenüñ 28a/03, senüñ 3a/01

2.2.2.1.3.3. Yükleme hâli (akuzatif)

Yükleme hâli eki -ı/-i, -(y)ı/-(y)i, üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra ise bazen -n- şeklindedir.

deriyi 12b/16, ṣuyı 3a/07; ayaġın 6b/04, baġarsuġın 19a/15

2.2.2.1.3.4. Yaklaşma hâli (datif)

Bulunma hâli -a/-e şeklindedir. Ünlüyle biten kelimeye geldiğinde arada -y- ve -n- sesleri türemektedir.

buna 16b/02, kāġıda 13b/09, ölüme 2b/09

2.2.2.1.3.5. Bulunma hâli (lokatif)

Bulunma hâli -da/-de şeklindedir.

yirde 9b/02, dilküde 12a/04, atda 7a/06

2.2.2.1.3.6. Ayrılma hâli (ablatif)

Ayrılma hâli -dan/-den şeklindedir.

naʿldan 23b/17, oddan 4b/08, rencden 3a/04

2.2.2.1.3.7. Vasıta hâli (instrumantel)

Vasıta hâli -la/-le şeklindedir.

şu-y-ıla 16a/05, süci-y-ile 9b/11, eli-y-ile 18a/04

2.2.2.1.3.8. Eşitlik hâli (ekvatif)

Eşitlik hâli -ca/-ce şeklindedir.

yolca 6a/12, iriñlüce 10b/04, īʿtibārca 5a/02

2.2.2.1.3.9. Yön hâli (direktif)

Yön gösterme hâli -ra/-re, -aru/-eru şeklindedir.

ṭaşra 8b/05, yoḳaru 6b/12, içeri 9b/17

2.2.2.2. Fiil çekim ekleri

2.2.2.2.1. Şahıs ekleri

2.2.2.2.1.1. Birinci tip şahıs ekleri

Duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman ve gereklilik kiplerinde kullanılır.

Teklik 1. şahıs: -ın/-in

virmezin 3a/08

Teklik 3. şahıs: Eksiz.

dimişdür 15a/14

Çokluk 3. şahıs: -lar/-ler

ḳomışlar 4a/13

2.2.2.2.1.2. İkinci tip şahıs ekleri

Görülen geçmiş zaman ve şart kipinde kullanılır.

Teklik 1. şahıs: -m

ḳıldım 5a/10

Teklik 2. şahıs: -ñ

etdüñ 3b/14

Teklik 3. şahıs: Eksiz.

çıḳsa 27a/01

Çokluk 1. şahıs: -k

geldük 32b/07

Çokluk 3. şahıs: -lar/-ler

yazdılar 3a/06

2.2.2.2.1.3. Üçüncü tip şahıs eki

İstek kipinde kullanılır.

Teklik 1. şahıs: -(a)m/-(e)m

görem 2b/08

Teklik 2. şahıs: -sın/-sin

göresin 5b/14

Teklik 3. şahıs: Eksiz.

ine 10a/01

Çokluk 2. şahıs: -siz/-sız

idesiz 9b/03

Çokluk 3. şahıs: -lar/-ler

ideler 9b/12

2.2.2.2.1.4. Dördüncü tip şahıs eki

Emir kipinde kullanılır.

Teklik 1. şahıs: -(a)yın/-(e)yin

düzeyin 4a/05

Teklik 2. şahıs: -gıl/-gil veya eksiz.

bilgil 1b/05; eyle 4a/08

Teklik 3. şahıs: -sun/-sün

virsün 3a/09

Çokluk 1. şahıs: -(a)lum/-(e)lüm

alalum 4a/05

Çokluk 2. şahıs: -ñ

eyleñ 2b/08

Çokluk 3. şahıs: -sınlar/-sinler

etsünler 2a/03

2.2.2.2.2. Bildirme kipleri

2.2.2.2.2.1. Görülen geçmiş zaman

Görülen geçmiş zaman eki, asıl itibariyle –dı/-di'dir. Bu ek, bu dönemde 1. ve 2. şahıslarda yuvarlak, 3. şahıslarda ise düzdür.

Teklik 1. şahıs: -dum/-düm

ḳıldım 5a/10

Teklik 2. şahıs: -duñ/-düñ

etdüñ 3b/14

Teklik 3. şahıs: -dı/-di

itdi 2a/09

Çokluk 1. şahıs: -duḳ/-dük

geldük 32b/07

Çokluk 3. şahıs: -dılar/-diler

yazdılar 3a/06

2.2.2.2.2.2. Öğrenilen geçmiş zaman

Öğrenilen geçmiş zaman eki -mış/-miş şeklindedir.

Teklik 3. şahıs: -mış/-miş

dimişdür 15a/14

Çokluk 3. şahıs: -mışlar/-mişler

ḳomışlar 4a/13

2.2.2.2.2.3. Geniş zaman

Geniş zaman eki -ar/-er, -ur/-ür, -r şeklindedir.

Teklik 3. şahıs: -ar/-er, -ur/-ür, -r

eyler 14b/01

Çokluk 3. şahıs: -urlar/-ürler, -arlar/-erler, -rlar/-rler

dirler 2b/03

2.2.2.2.2.4. Gelecek zaman

Gelecek zaman ekleri -sar/-ser şeklindedir.

Tekil 3. şahıs: -sar/-ser

idiser 2b/07

2.2.2.2.2.5. Şimdiki zaman

Şimdiki zaman eki -yor şeklindedir.

Tekil 3. şahıs: -yor

oluyor 3b/12

2.2.2.2.3. Tasarlama kipleri

2.2.2.2.3.1. Emir kipi

Tekil 2. şahıs: Yalın halde ya da -gıl/-gil şeklindedir.

bilgil 1b/05; eyle 4a/08

Teklik 3. şahıs: -sun/-sün

virsün 3a/09

Çokluk 2. şahıs: -ñ

eyleñ 2b/08

Çokluk 3. şahıs: -sınlar/-sinler

etsünler 2a/03

2.2.2.2.3.2. İstek kipi

İstek eki -a/-e şeklindedir.

Teklik 1. şahıs: -ayın/-eyin; -am/-em

düzeyin 4a/05; görem 2b/08

Teklik 2. şahıs: -asın/-esin

göresin 5b/14

Teklik 3. şahıs: -a/-e

ine 10a/01

Çokluk 1. şahıs: -alum/-elüm

alalum 4a/05

Çokluk 2. şahıs: -esiz/-asız

idesiz 9b/03

Çokluk 3. şahıs: -alar/-eler

ideler 9b/12

2.2.2.2.3.3. Şart kipi

Şart eki -sa/-se şeklindedir.

Teklik 2. şahıs: -sañ/-señ

düzseñ 3b/15

Teklik 3. şahıs: -sa/-se

aḳsa 12b/04

Çokluk 3. şahıs: -salar/-seler

buyursalar 2b/06

2.2.2.2.3.4. Gereklilik kipi

Gereklilik kipinin eki yoktur. Bu kip metnimizde gerek kelimesiyle kurulmuştur.

urmaḳ gerek 25a/10

2.2.2.2.4. Birleşik kipler

Birleşik kipli fiil çekimi i- fiilinin yardımıyla yapılır.

2.2.2.2.4.1. Hikâye

ider-idi 1b/08

2.2.2.2.4.2. Şart

olur-ısa 7a/05

2.2.2.2.5. Bildirme ekleri ve cevheri fiil

Geniş zamanda, 1 ve 2. şahıslarda, şahıs ekleriyle çekimlenmektedir; 3. şahısta ise eksizdir. Bazen de dur- fiilinin geniş zamanlı şekli ve bu şeklin ekleşmiş biçimi olan -dur/-dür'le çekimlenmektedir. Görülen ve öğrenilen geçmiş zaman ile şart kipinde ise i- cevheri fiil kullanılmaktadır.

2.2.2.2.5.1. Geniş zaman

Tekil 3. şahıs: -dur/-dür; durur

dilsüzdür 8a/10, ġıdādur 35a/03, ṭolup durur 19b/02

2.2.2.2.5.2. Şart

Tekil 2. şahıs: iseñ

içer-iseñ 3a/04

Tekil 3. şahıs: ise

perk-ise 11b/01, var-ısa 10b/01

2.2.2.2.5.3. Görülen geçmiş zaman

Tekil 3. şahıs: idi

Ḥüsrev idi 3a/06, pādişāh idi 1b/08

2.2.2.2.5.4. Cevheri fiilin olumsuzu

Cevheri fiilin olumsuzu "degül" kelimesi ile yapılır.

çoḳ degül 33a/07

2.2.2.2.6. Partisipler

Partisipler fiillerin sıfat şekilleridir. Fiil kök ve gövdelerine partisip ekleri getirilmek suretiyle yapılır. Fiil kök veya gövdeleri bu şekillere girerek nesneleri hareketleriyle ifade ederler.

Metnimizde geçen partisip ekleri şunlardır:

-an/-en

ḳanı aḳan cerāḥata 35a/11

-maz/-mez

yaramaz ot 15a/03

-acaḳ/-ecek

çıḳacaḳ yir 31b/07

-mış/-miş

şınamış kimseler 9a/10

2.2.2.2.7. Gerundiumlar

Fiillerin zarf şeklini yapan eklerdir. Metnimizdeki gerundium ekleri şunlardır:

-a/-e

ḫamīr gide yaġ ḳala 15b/2

-ken, iken

gün var iken vireler 32a/08

-ınca/-ince

ġalīẓ olınca 11a/03

-ıcaḳ/-icek

ḳaşanıcaḳ bilini egmeye 7a/02

-up/-üp

ṣıḥḥat bulup 4a/01

-duḳça/-dükçe

varduḳça büyür 26b/09

-madan/-meden

görmeden virürler 16a/12

2.2.2.2.8. Fillerde olumsuzluk

Fiil kiplerinde olumsuzluk -ma/-me ekleri ile yapılır. Olumsuzluk ekleri fiil kök ya da gövdesine getirilir. Geniş zamanın olumsuzu -maz/-mez ekleri yapılır.

söylemeyeler 32a/14; vimezin 3a/08

2.2.3. Birleşik fiiller

Birleşik fiiller, bir fiile, ondan önce gelen başka bir fiilin ya da isim cinsinden bir kelimenin birlikte kullanılmasından meydana gelirler.

2.2.3.1. Birinci unsuru isim olan birleşik fiiller

Birinci unsuru isim olan birleşik fiiller et-, it-, eyle-, ḳıl-, ol- yardımcı fiilleriyle kurulur.

ḳabūl et- 4a/09; biryān it- 34a/16; taṣnif eyle- 4a/08; yaraġ ḳıl- 2b/12; bilekleri ince ol- 6b/16

Metnimizde yardımcı fiil olmayan fiillerin de isimlerle anlamca bütünleşerek birleşik yapı meydana getirdikleri de görülmektedir.

ziyān gel- 5b/15, vücūda getür- 1b/02, dermān bul- 2b/11, tegeltisin oy- 25a/16

2.2.3.2. İki unsuru da fiil olan birleşik fiiller

aṣa ḳo- 35a/08, ḳoyu vir- 20b/08

METİN

[01b] (1) Bismi'llāḥi'r-raḥmāni'r-raḥīm.

(2) Şükr ü sipās ol Ḫāliḳa ki ʿālemi ʿademden vücūda getürdi (3) ve gendünüñ şanʿı birle cemīʿ nesne yerlü yerince laṭīf ve şerīf (4) yaratdı. Veʿṣ-ṣalātü veʿs-selāmü ʿalā Muḥammed ve ālihī ecmaʿin.

(5) Bilgil kim bu *Kitābu Bayṭar-nāme* taṣnīf oldugına sebeb (6) şöyle buyurmışlar ki mā-taḳaddemden gelen ʿālimler ve fāżıllar: (7) İskender şāh Ẕüʿlḳarneyn oġlı-y-ıdı. ʿAẕīm heybetlü ve ḳuvvetlü (8) pādişāh idi. Şarḳa ve ġarba ḥükm ider-idi. Bu resme salṭanat (9) içinde dört yüz pāre muʿaẕẕam şeher bünyād etdi kim Aḳallı şeher, (10) İstanbul ve Dar-ı Çinā ve Akazuya ve Nesterīn ve ʿAmman ve Keşmir (11) ve Ḫıṭāy ve Semerkand ve Heri ve Mışır ve Skenderiyye ve ʿAnṭaḳiyye (12) ve ne kim bunlara beñzer şeherler var ise ve bir gün Kāşan vilāyetinde (13) meclīse oturmış-ıdı. Yiyüp içer-iken nā-gāh Ḫorzem[1] (14) vilāyetinüñ hevāsın ve ḳaẕāsın be-ġāyet medḫ itdiler. **[02a]** (1) Eşitdi, yavlaḳ begendi, diledi kim geçüp vara anda (2) daḫı bu şehr-i muʿaẕẕam bünyād ide. Der-ḥāl Arisṭaṭālīs (3) vezīri ḳaġırdı. Eytdi cemīʿ leşker yaraḳ etsünler ve (4) miʿmārlar gelsünler, dedi ve şubaşılara ḫabar etdiler. Otuz (5) iki biñ eri var idi. Süvār oldılar ve on iki (6) peyġamber çerisinden bile süvār olur-ıdı. ʿAleyhümeʿs-selām (7) her gün yüz mud ṭuz aşlarında ḫarc olur-ıdı. Çün kim (8) İskender şāh ʿaẓm yaraġın ḳıldı. Leşker bindi, geldiler. (9) Horzem ḫaddına ḳondılar. Emr itdi. Ceyḫūn şuyınuñ (10) kenārında bir şehr-i muʿaẕẕam bünyād ḳıldı. Ceyḫūn şuyından (11) kesdürdi. İçine aḳıtdı ve maʿmūr ābādān ḳıldı. Bu şeheri, (12) bu leşkeri ve gendünüñ ʿaẓametin gördi. Taʿaccub ḳıldı. Didi kim (13) zehī pādişāh kim bir ḳulına cemīʿ dünyāsını baġışlar ve cemīʿ (14) ḫalāyıḳ anuñ ḥükmüne muṭīʿ ve münḳād olur ve bu taʿaccub (15) içinde iken Arisṭaṭālīs ḥekīmi ḳaġırdı. Didi kim: "Yā ḥekīm (16) Allah tebāreke ve taʿālā benüm gibi pādişāh, dünyā sarayına (17) getürdi mi, getüriser mi?" didi. Arisṭaṭālīs remil urdı, **[02b]** (1) usṭurlāb getürdi, buldı. Eytdi: "Ey pādişāh-ı cihān, (2) senüñ gibi pādişāh gelmedi; velī geliserdür. Aña Dāvud oġlı (3) Süleymān dirler ʿaleyhümeʿs-selām ve senden ʿaẓametlü olusardur. (4) Cemīʿ vuḫūş u ṭuyūr ins ü cin ve dīv perī anı söyleyiserdür (5) ve cemīʿaña muṭīʿ ve fermān-ber olısardur ve taḫtın yil (6) getüriser şarḳa ve ġarba buyursalar bir sāʿatde varısar, (7) geliser, ṭarfetü'l-ʿayn içinde cihānı geşt idiser." Skender (8) çün bunı eşitdi: "Baña çāre eyleñ kim ölmeyem, anı görem." (9) didi. "Ölüme çāre yoḳdur; velī ḳarañuluḳ içinde (10) bir şu vardur. Aña āb-ı

[1] Kelime B, D nüshalarında Ḫorzem, C nüshasında Ḥorzem; metni esas aldığımız A nüshasında ise şeklindedir.

ḫayāt dirler, ele getüresin (11) ve andan içesin, ölmeyesin, dermān bulasın.” didi. Pes (12) buyurdı İskender yaraġ ḳıldılar, bir ay miḳdārı ḳara- (13) ñuluḳda gezdiler. Bu daḫı bir ḳışṣadur başḳa (14) fiʿl-cümle ol ṣu Ḫıżra ve İlyāsa müessir oldı, gördiler (15) çıḳdılar bir kimesne anuñ nişānın ve ḫabarın virmedi. Bu (16) melāletden İskender ṣayru oldı. Arisṭaṭālīs (17) ḥekīmi ḳaġırdı, didi ki: “Bāña dermān, yoḫsa helāk oldum!” **[03a]** (1) didi, Arisṭaṭalis eytdi: “Bu senüñ rencüñe asmā (2) renci, dirler. Belḫ şehrinüñ içinde bir çeşme vardur. Aña Zü’l-cūşīn (3) dirler. Ḳırḳ lülesi vardur. Eger ol ṣudan dermān (4) idüp getürüp içer-iseñ bu rencden ḳurtulasın, (5) didi ḥükm ideyim ḥavż-ıla getürsünler, didi. Belḫde (6) bir ḳulı var idi. Adı Ḫüsrev idi. Biti yazdılar ve adam (7) ṣaldılar kim tīz ol ṣuyı veribi diyü. Ḫabar ve biti Ḫüsreve (8) irdi. Bildi kim İskenderdendür. “Bu ṣu candur, virmezin.” (9) didi. “Beni āẕad etsün ve ḳızın bāña virsün kim ben bu (10) ṣudan aña virem.” didi. Ḫabar İskendere irdi. İskender (11) ġussalandı, ġaẕaba geldi. İrāc adlu bir pādişāh (12) var idi. Aña leşker virdi, gönderdi. Ḫabar Ḫüsreve (13) irdi. Ḳarşu çıḳdı, uġraşdı İrācı ṣıdı, dutdı, (14) maḥbūs etdi. Ḫabar çün İskendere irdi. Ġāyet taʿaccub (15) etdi. Ṭaymus adlu bir pādişāh var idi, aña daḫı leşker (16) virdi. Vardı Ḫüsrev-ile uġraşdı. Anı daḫı **[03b]** (1) ṣıdı, maḥbūs etdi. Ḫabar İskendere irdi, didi kim (2) yaʿnī ḳul böyle fużulluġ mı ḳılur? Emr etdi leşker bindiler, (3) ḫabar Ḫüsreve irdi. Bildi kim ḳarınca üzerine Süleymān[2] (4) gelür yat u yaraḳ idüp ḥişārı azuḳ birle (5) doldurdı ve ḳapuların berkitdi Kūh-ı Demāvende[3] ḫabar (6) virdi ve cāẕūlar getürdi, arḳa yardım idindi. (7) Çünki İskender irişdi ḳalʿa ḥişār etdi. Maʿa’l-kışṣa (8) üç yıl ol şehri almaġa çāre olmadı be-ġāyet (9) ḳızlıḳ oldı, çeri żaʿīf oldı ve hem atlara renc (10) oluşdı. Atlar helāk olmaġa başladı, leşker (11) İskendere irdi, şikāyet etdiler kim: “Ey pādişāh-ı (12) cihān, atlarumıza maraż vāḳiʿ oldı, helāk oluyor, (13) ne buyurursunuz?” didiler. Arisṭaṭālīs ḥekīmi ḳaġırdı, (14) bu ḫāli didi kim: “Adem oġlanıyçün ḥikmet taṣnīf etdüñ, (15) nola bu civanlar içün daḫı bir kitāb düzseñ! Yolda (16) izde bir renc vāḳiʿ olıcak, anuñla ʿamel ḳılalar, didiler **[04a]** (1) ol at ṣıḥḥat bulup helāk olmaya egerçi bunlar (2) ṣāmit dururlar ve hem sipāhīnüñ sāzı, selebi, aleti (3) atdur.” Arisṭaṭālīs vezīr eytdi: “Maṣlaḥatdur ki biẕden (4) ṣoñra yādigār ḳala, bizi duʿādan unutmayalar, Belḫ şehrin (5) alalum göñül şādān olsun, düzeyin.” didi. Az zamān (6) geçmedi, şehri aldılar. Ḫüsrevi helāk ḳıldılar ve ol (7) ṣudan İskender içdi. Ṣıḥḥat buldı. Arisṭaṭalis (8) ḥekīmi ḳaġırdı, didi: “Ol kitābı taṣnīf eyle, göreyin.” (9) didi. Pādişāhuñ sözin ḳabūl etdi. Bu kitābı da (10) taṣnīf eyledi, “Bayṭar-nāme” deyü ad virdi. (11) Velī bu żaʿīf Ḥācī Muḥammed bin Ḥācī ʿAlī Aḳsarayī eydür. (12) Bu kitābı elüme girdi,

[2] Kelime, esas alınan A nüshasında Süleymana şeklindedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[3] Özel isim, A nüshasında şeklindedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

ʿAcem dilince bir perākende tebdīl (13) ve taġyīr olmış ve hem içinde ḫaylī[4] müşkil otlar ḳomışlar. (14) Diledüm kim ben daḫı ʿalā ḳadara bu kitābı Türkī dilce düzem (15) tā mübtedīlere āsān ola ve hem oḳuyanlar bizi duʿādan (16) unutmayalar. Amma bilgil kim ḥaḳ sübḥānehu ve taʿālā bu kevn ü (17) mekānı ve bu ḳamu ʿālemī yaratdı ve ʿanāṣır-ı erbaʿdan **[04b]** (1) mürekkeb ḳılmışdur ve bu dört didigümüz maʿruf ve meşhūrdur. (2) Od, ṣu, yil ve ṭoprakdur. Bu dördini cemʿ eyledi, biri (3) birine muḫālif iken Ādemi bünyād kıldı cemīʿ nesneden (4) şerīf ve güzīn yaratdı. Gendünüñ ṣanʿını bildürmek-içün (5) fe-tebāreka'llahü ahsenü'l-ḫālīḳın. Amma bilgil kim falān (6) şeyʾi ʿanāṣıruñ müfredinden yaratdı. Nitekim balıkları ve deñiz (7) cānavārlarını ṣudan yaratdı ve aġaçları, yemişleri ṭopraḳdan (8) yaratdı ve yırtıcı cānavārları oddan yaratdı (9) ve ḳuşları ve atları yilden yaratdı. İmdi bilgil kim (10) pādişāhluḳ dizgini dört dürlü müretteb üzredür. (11) Evvel ʿālīm ve fāẕıl ve ʿāḳīl ve müdebbir vezīr gerekdür (12) ve hem şefḳatlü ola eṣ-ṣānī ḫaẕīne ṭolu māl gerekdür eṣ-ṣāliṣ (13) riʿāyet düz olmaḳ, pādişāhdan şefḳat ve mihribānluḳ (14) gerekdür. Er-rābiʿ sipāhī ḳavī ve tuvān yigit gerekdür amma (15) raʿīyyet daḫı sipāhī ḳuvvetiyledür. Sipāhī ḳuvvetü sāz (16) ṣilāḫludur amma cemīʿ aletden at yigdür, ḳomaḳda (17) ve ḳaçmaḳda ve ṣavaşda ve ʿayşda ve her dürlü ḥālde **[05a]** (1) at yigrekdür, zīrā issini murādına irişdürür ve hem dünyā (2) ʿimaretleri, bunlaruñ ṭoynaġı sebebiyledür[5], bu īʿtibārca kim (3) bir kişinün bir uzaḳ ḳaṣdı olsa (olsa) ol at (4) anı maḳṣūdına irişdürür, eger bir pādişāh bir iḳlīme (5) yaġılıḳ etse leşker, at arḳasına gelse irişür cihānı (6) ḫarābe virür pes imdi bu īʿtibārca be-her ḥāl, at adama (7) gerekdür şāʿir eydür. Beyt:

"Er gerekdür ki cihānda bine āt,
(8) İrdi maḳṣūdına her ki bindi at."

İmdi bilgil kim (9) bu bayṭar-nāmeyi on bāb üzerine binā etdüm ve her bāb (10) bir kaç faṣla müştemil ḳıldım, tā mübtedī zaḥmet çekmeye.

El-bāb (11) ü'l-evvel atlaruñ eyü ve gökçek ʿalāmetlerin beyān ider.

(12) El-bābü'ṣ-ṣānī atlaruñ eyü, yavuz ṣıfatların beyān ider.

(13) El-bābü'ṣ-ṣāliṣ atlaruñ dişlerin ve başların beyān ider.

(14) El-bābü'r-rābiʿ atuñ başında olan renclerin beyān (15) ider.

El-bābü'l-ḫāmis atlaruñ boynında olan renclerin (16) beyān ider.

El-bābü's-sādis atlaruñ içinde renclerin (17) beyān ider.

El-bābü's-sābīʿ atlaruñ ayaġında olan **[05b]** (1) rencleri beyān ider.

[4] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklindedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[5] Kelime, esas alınan A nüshasında sebebledür şeklindedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

El-bābü’s-sāmin atlaruñ gevdesinde (2) olan renclerin beyān ider.

El-bābü’t-tāsiʿ atlaruñ ısıtmasın (3) beyān ider ve ʿilācların beyān i der.

El-bābü’l-ʿāşir atlaruñ (4) tedbīrlerin ve taḫfīflerin beyān ider.

El-bābü’l-evvel: Atlaruñ (5) eyü ʿalāmetlerin beyān ider. Eyü at bilgülü, zīreklü, gökçek (6) adama beñzer, dirler. Bir kişi kim yüzi gökçek ola; heybetlü, (7) uzun boylu ve ḫūb ṣūretlü, laṭīf şekillü (8) ola ve ḫoş āvāzlu olsa ḫūyı daḫı gökçek olur (9) ve şol kişi kim zişt ṣūretlü ve çirkin siretlü (10) ve ḳışa boylu ve żaʿif endāmlu ve ḫar āvāzlu olsa (11) andan hergiz eyü ḫūy[6] gelmez. Ḥażret-i ʿAlīye raẓi’allāhu ʿanh (12) ṣordılar: “Eyü, yavuz adamı neden bilevüz?” Eytdi: “Her kişi kim (13) göz görüp göñül sevse andan fāʿide bulunur ve göñli (14) sevmedügini tecrübe idüp göresin andan ḫayr gelmez. (15) Bilgil kim ziyān gelür.” Pes atlar daḫı bu īʿtibārca olsa (16) gerekdür. Amma atlaruñ eyü ʿalāmeti oldur ki yüzi gökçek (17) ve ṭomalıç gözlü ola, ḳulaḳları ince ḳamış yapraḳlu ola **[06a]** (1) ve iki ḳulaġı arası giñ ola ve uşak dişlü ola deve (2) dişlü[7] olmaya, uyanı ḳatı çeyneye ve uzun ṭodaḳlu ola (3) ve yumrı alınlu ola ve boynı uzun, düz ola ṭoñuz (4) süksünlü olmaya, yilisi ḳuyruġı uzun ola, geyik (5) yüzlü ola ve öküz omuzlu ve yoġun inciklü ola (6) ve yüce boylu ve uyluġa ṭolu küçücük bögürlü[8] ola (7) ve iki göz ve sīnesi açuḳ ola, ṭar olmaya ve geyik (8) sinelü ola ve yüksek daḫı olmaya, miyāne ola, ḫāyası (9) yirinde tüy olmaya ve ḳıçı arası giñ ola ve kirpüklerü (10) ve eñegi ardı ve ṣaçı ḳara ola ve it ünlü ola, tīz görür[9] (11) ola ve iki ḳıçınuñ arası iñen açuḳ olmaya ve ṭar (12) daḫı olmaya ve yolca gider-iken işāret edene iki ḳulaġı-y-ıla (13) gendüyi terāzūlayub ṣaḳını yörüye ve hem öñüne ırmaḳ (14) gelse der-ḥāl ṣıçraya, geyik gibi. Ve ḳıçı iñen uzun (15) olmaya, ikisi daḫı düz ola beraber gerek ve yimini yiyicek (16) ḳıçı çeke, almaya. Giñ giñ başa, ṭolaşuḳ başmaya ve almaçıḳları (17) yumrı olmaya ve baʿż atlaruñ olur kim bir almaçıġı küçürek **[06b]** (1) anuñ gibi ḳıymetlü ve hünerlü, bahālu olur. Üstüne binicek (2) silke, deprenmeye, ṣu gibi düz yörüye. İnişde ve yoḳuşda (3) yörüyüşini azıtmaya ve tīz ü tīz ṣuya meyl etmeye ve ṣuya (4) gelicek ṣol ayaġın başmaya, ṣaġ ayaġın başa. Bilin egmeye (5) ve bili ince ve āvāzı tīz ola ve ḳısraḳ göricek tīz tīz (6) kişneye ve ḳolan yirinde uvacıḳ ḳıl bitmiş ola ve ṭınaġı (7) uzun etlü ola ve ökçesi gird ola, deve ṭabanlu (8) olmaya ve bili bitdügi yir[10] ince ola ve boynu-y-ıla omuzı (9) düz ola ve balıḳ arḳalu ola ve yaġrını etlü ola (10) ve ḫurdaları yoġun ola, arḳası yumrı olmaya, düz (11) ola ve eyerligi alçaḳ olmaya[11] ve ḳuyruġınuñ süñügi ḳışa ola, ḳuyruġın (12) yoḳaru getüricek tīzcek aşaġa şala ve ṣaġrasınuñ

[6] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir; B, C, D nüshaları esas alınmıştır.
[7] Kelime, esas alınan A nüshasında bulunmamaktadır, B ve D nüshaları esas alınmıştır.
[8] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[9] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde bulunmaktadır; B ve D nüshaları esas alınmıştır.
[10] Kelime, esas alınan A nüshasında tiz şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[11] Kelime, esas alınan A nüshasında bulunmamakta, B nüshası esas alınmıştır.

(13) iki yanı arasına yumruḳ ṣıġa, ṭar olmaya ve yolda (14) başını ṣala ṣala gide, öñ ayaġın yoḳaru getüricek (15) ḳıçın yire tīz ḳoya, ayaġın berk baṣa, bilekleri ince (16) olmaya, miyāne ola[12] aşıḳları yumrı olmaya, iki ḳıçın, iki öñ (17) ayaġından geçüre ve ḳaşanıcaḳ iki öñ ayaġın[13] dege ve bili uzun **[07a]** (1) olmaya ve bilekleri berk ola ve yörüyicek ḳuyruġın (2) egmeye ve arpasın ḳatı ḳatı çeynemeye, ḳaşanıcaḳ bilini egmeye ve (3) yolda izde ṣaḳ ola ve ne kim öñüne gelür-ise beliñlemeye (4) ḳaçup gitmeye ve eger ṣaġ eyegüsinden, ṣol eyegüsinden birisi (5) eksük olur-ısa anuñ gibi at yigrek ve hünerlü olur. Anuñ (6) gibi atuñ bahāsı olmaz. Amma bu didügimiz nişānlar cemīʿ atda (7) nādir bulınur. Bu cemīʿ ʿalāmetler atuñ yörüyüşin aʿlā getür- (8) mişler, va'llāhu aʿlem bi'ṣ-ṣevāb.

El-bābü'ş-şānī. Atuñ eyü, (9) yavuz ṣıfatların beyān ider. Ṭorı at gökçek olur. (10) Yilisi, ḳuyruġı uzun olsa ġāyet eşkün, yügrük ve (11) yolda, izde, balçuḳda berk olur ve hem gicede gündüzde (12) ṣaḳ olur ve ḥurmāyī ṭorı at, ġāyet gökçek olur, (13) gözde, şīrīn olur. Alnı ve iki ḳıçı sekil olsa (14) be-ġāyet ḫūb olur. Ḳatı eşkün ve ḳatı yorḳa olur, (15) ḳatı hünerlü olur. Alca at, laṭīf ve gökçek olur. (16) Başı küçücük, yilisi ve ḳuyruġı uzun ve tīz āvāzlu, (17) iki ḳıçı sekil olur-ısa bī-naẓīr olur. Ḳatı, eşkün **[07b]** (1) ve yigrek olur ve baʿż daḫı yorḳa çıḳar, hünerlü olur (2) ve demür boz at, böyle olur-ısa ve ḳarası ağından çoḳ (3) olur-ısa yilisi, ḳuyruġı uzun ve boynı yumrı olur-ısa (4) eşkün ve yorḳa yigrek ve dölek olur ve eger boynı düz (5) olur-ısa yigrek ve hünerlü olur. Yolda, izde ḳatı (6) ṣādıḳ olur. Dünle ḳatı yol yilegen olur. Eger at, (7) göze ḫorraḳ olur amma eyü olur. Ḳaçan ġāyet (8) eşkün, yigrek ve yörügen olsa ḫaylī hünerlü olur (9) (olur). Boz at, daḫı gökçek olur. Yilisi, ḳuyruġı, kirpüklerü (10) ḳara olsa ġāyet gökçek olur. Eşkün, yorġa, yigrek (11) ve hem bahālu ve ḳıymetlü ıssıda, yolda, izde berk ve ḳayd yimez (12) olur ve eger kirpügi, yilisi, ḳuyruġı, ṭoynaḳları aḳ olsa hiç (13) yaramaz; yolda, izde kāhel olur ve balçuḳda bilin (14) ṣalar olur ve ḳışın ḫod ḳarda żaʿīf olur. Ḳara (15) at, delü olur ve depegen olur ve ḳatı çaylaḳ (16) olur. Bir ġavġā eşidicek ġāyet çalḳalaġan olur, (17) bilmez ne ḳılduġını amma eşkün, ḳatı muḫkem olur, yügrük **[08a]** (1) olur ve hem yola eyü ve berk olur. Ḳara ḳula at, yilisi (2) ve ḳuyruġı ḳara olur-ısa eşkün ve ḳatı yorġa ve berk (3) yüreklü baʿż ḳatı yügrük olur. Kirpügi, yilisi ve ḳuyruġı aḳ (4) olur-ısa kāhel olur ve hünersüz olur ve uzun (5) yolda issini, yolda ḳor. Çil at, yilisi, ḳuyruġı uzun (6) olup ṭoynaġı ḳara olur-ısa ġāyet eşkün olur. (7) Eger ḫāyasında aḳça aḳça benekleri[14] olsa aña bahā ne! Sis at, (8) yörügen ve ḳatı segirtgen olur ve yolda, izde berk, eşkün (9) olur. Amma yükde, yolda ve izde berk olur. Amma şol (10) kim ḳısraḳ göre, kişnemeye ol dilsüzdür, daḫı

[12] Kelime, esas alınan A nüshasında bulunmamakta, B nüshası esas alınmıştır.
[13] Kelime, esas alınan A nüshasında öñin şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[14] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

şol kim (11) ṭas ve ṭabl-ı bāz āvāzından ürkmeyen at ṣaġırdur. (12) Şol at talas āvāzından yörüye, uyarılmaya ol at (13) gice görmez olur ve şol at kim baġırnı ardından ya ḫāyası (14) altında ya ḳulaġı yirinde ya dizi altında ya kirpügi altında (15) ḳıl bitmiş ola, anuñ gibi at ki şom olur. Ve şol at kim (16) gözi çaḳır olur, ol daḫı şom olur. İki gözi çaḳır (17) olsa ḳayırmaz, eyü olur. Ve şol at kim yörür-iken başın (yo) **[08b]** (1) yoḳaru getürmez-ise ya balçuḳda süksünin bıraġur-ısa (2) ḳatı ʿayupludur ve ḳaba[15] ḳuyruḳlu at yaramazdur ve dırnaḫı (3) ḳışa[16] at daḫı yaramaz olur ve şol at kim öñi ḳıçından (4) uzun olsa sürçek olur, yaramazdur ve ülpin (5) ṭaşra tuta at, daḫı ḳatı gökşek olur ve ʿayuplu olur. (6) Amma ḫıng ve peleng ve çapār ve carad[17] ve curd ve baraṣ ve fesḫ (7) ve burnı sıyruḳ ve çuḳur gözlü bunlar cemīʿ hünersüz olur (8) ve bunlaruñ gibiye emek çekmeyeler ve almayalar. Amma şol atlaruñ kim (9) arḳasında bir elif gibi ḫaṭ çekilmiş ola anuñ gibi at (10) ve ülpin çıḳarucı at issine eyü ve mübārek ve ḳutlu olur, belāsız (11) olur.

El-bābü'ṣ-ṣāliṣ: Atlaruñ dişlerin ve yaşların beyān (12) ider. Amma bilgil kim ḳulunuñ evvel iki dişi aşaġadan (13) ve iki dişi yoḳarudan çıḳar, ol dişlere ibtidāiyyāt[18] (14) dirler. Ve iki daḫı anuñ aşaġa yanından ve yoḳarudan (15) çıḳar, anlara <rü>bāʿiyyāt[19] dirler. Ve iki daḫı anlaruñ geñe yanından (16) çıḳar, aşaġadan ve yoḳarudan; anlara vāsiṭāt[20] dirler. Tamām (17) ol on iki diş olur. Üç yaşar olıcaḳ ḳulun **[09a]** (1) dişinüñ ḳapaġın açar. Dördünde, bir ḳulun, diş bıraġur. (2) Ḳulun dişinüñ dibi yoġunlanur[21]. Altısında bir daḳiḳa yanı (3) gidilür. Amma dibi daḫı berk yoġunlanur[22]. Yedisinde bir daḳiḳa (4) daḫı gidilür, içi ḳaraca olur ve sekizinde bir degirmi (5) saḳraḳ olur ve ṭoḳuzundan çıḳar-iken daḫı çuḳur (6) ve onunda tamām düpdüz olur, silinür. Onundan geçicek üsti (7) maʿlūm olmaz. At yigirmisine irdügi, otuzuna irdügi (8) ḳatı ʿacebdür. Amma ol at kim cevherinde vardur. Yigirmi (9) yaşına dek ġayretin ḳomaz. Amma zīrek kişiler ve ṣınamış (10) kimseler bilürler kim atuñ yaşı arpadur ve hem olur ki (11) deve dişlü anuñ gibi yaşı maʿlūm olmaz ve daḫı çoḳ olur kim (12) ve gözleri çaḳır at ḳavī olur.

El-bābüʿr-rābiʿ: Atlaruñ (13) başında olan rencleri beyān ider.

---

[15] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde şeddeli geçmektedir.
[16] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde şeddeli geçmektedir.
[17] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmekte, C ve D nüshaları esas alınmıştır.
[18] Kelime, esas alınan A nüshasında ,C nüshasında , D nüshasında şeklinde geçer. B nüshası esas alınmıştır.
[19] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde; B nüshasında şeklinde; D nüshasında şeklinde geçerken C nüshasında bulunmamaktadır. Sıralanışa göre vāsiṭāt ile yerleri değiştirilmiştir.
[20] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde; C nüshasında şeklinde geçerken D nüshasında bulunmamaktadır. B nüshası esas alınmıştır. Sıralanışa göre rübāʿiyyāt ile yerleri değiştirilmiştir.
[21] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[22] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

El-faṣlü ʿl-evvel: (14) Bilgil kim atuñ başında bir ʿillet vardur, ana kambiḫ dirler (15) yaʿnī Türkçe ṣaḳaġu dirler. Bu iki nevʿdür, biri ṣaġarġu[23] (16) biri ṣaḳaġudur. Amma ṣaḳaġunuñ nişānı budur ki burnı (17) deliklerinden iriñ gibi gelür ve başını aşaġa dutar ve burnını **[09b]** (1) dīvāra sürer ve burnınuñ ḳanatları gerilür ve ṭurduġı (2) yirde ḫırlar. ʿİlāc budur ki evvel burnınuñ iki yanından (3) ḳan alalar ve andan ṣoñra bunı idesiz: Kāfūrı, zaʿferān-ıla (4) dögesin. Aḫşam namāzı vaḳtında māsūra-y-ıla burnına (5) urasın, üstine benefşe yaġın ṭamzurasın. Gitmez-ise anduzu (6) dögesin, bir dirhem ḳadarı zaʿferān-ıla burnına urasın, (7) üstine buçuḳ dirhem kāfūrı ezesin anı daḫı damzurasın (8) ve eger ʿillet ḳuvvetlü olur-ısa bunı daḫı ide: Çörek (9) otı, zencebīl ve oġlan aşı, ʿūd-ı ḳarḥ her birinden (10) ikişer dirhem tamām ve zaʿferān bir dirhem. Bunları iki yüz (11) dirhem süci-y-ile ḳaynada, süzesiz. Üç baḫşından bir baḫşı (12) ḳalınca ve bir dirhem aḳ neft ḳatalar. Üç baḫş ideler. Her gün (13) bir baḫş burnına ḳatalar, bir zamān başın yoḳaru ṭutalar.(14) Eger anıñ-ıla gitmez-ise bunı daḫı ideler: Bir yüz defne yapraġı, (15) rāzene ve ṣaman ṭozı kerefs ve güyegü otı, bunları (16) ḫamīr-ile ḳaynadalar, ışıcaḳ-ıla tobrasına ḳoyalar, başına (17) daḳalar. Tā kim ol buġ burnı delüginden içerü gide. **[10a]** (1) Tā ol ʿillet sürile, ine, gide ve bir daḫı geñez budur ki (2) ʿavratlaruñ ḥayẓ bizini alalar, üç gün ṣabāḥ burnına (3) dütüzdüre. Ḳatı ḳatı yörüdeler daḫı ḳuza ḳoyalar, burnından (4) ine gide, ol ʿilletden ḳurtula, arına.

Amma ol bir nevʿ kim (5) ḳıʿās dirler yaʿnī ṣaḳarġu dirler. Derlemiş-ile[24] ṣovuġa, ḳomaḳdan (6) olur. Nişānı budur kim ṣaru ṣu aḳār, tīz tīz tüskürür. Vaḳt (7) olur, ġażaba gelür, burnını ayaġına sürer. ʿİlāc (8) budur, ṣarmısaġı[25] dögeler aḳ ṣoġan-ıla bu ikisin (9) ḫamīr-ile ḳaynadalar, içine sisem yaġın ḳoyalar yāḫūd (10) zeyt yaġın, ḳaynadalar, tā kim ḫamīr gide yaġı ḳala. İki dirhem (11) neft ḳatalar, bir ḳaç gün burnına dökeler, defʿ ola. Eger (12) olmaz-ısa bunı daḫı ideler: Leblāb[26] dirler ʿArabca; Türkçe (13) ḳumla dirler; ʿAcemce ṭaḳ dirler ve zenciler ṣınduḳ (14) dirler. Anuñ kökin alalar, ṭoġrayalar tobrasına ḳoyalar. Başına (15) aṣalar, çoḳ zamān başında ṭura. Tā ol otuñ[27] ḳoḫusı (16) burnına gire, söke daḫı geñezi yudar. Bir bizi tava (17) içinde birez ṣu-y-ıla ḳaynadalar, tobra-y-ıla başına çekeler. Ne ḳadar **[10b]** (1) (ne ḳadar) ʿillet var-ısa söker götürür, burnından döker, (2) giderür ve bu iki nevʿ ʿilletde bundan mücerreb yoḳdur.

(3) **El-faṣlü'ṣ-ṣānī:** Atuñ burnı içinde bevāṣır olsa (4) nişānı budur ki iriñlüce ṣaru ṣu aḳar. ʿİlāc budur kim nışadır, (5) ḳalay, ṭuz, jengār, ḳara zencebīl, bellūṭ güli. Her birinden (6)

[23] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[24] Kelime, esas alınan A nüshasında binilmiş şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[25] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'lı geçmektedir.
[26] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[27] Kelime, esas alınan A nüshasında atuñ şeklinde geçmektedir.

kireç ṣu-y-ıla bir dirhem yuġuralar. Merhem gibi ola, bir aġaca (7) panbuḳ ṣaralar, dürteler, ṣoḳalar, süreler, avādan ḳoyalar (8) irtesi bir daḫı ideler, üç kere yedi gün. Andan ṣoñra tere (9) yaġın dürteler, mīḫ ḳopa, andan bu merhemi ideler: Zift, defne, çadır, (10) mum, çam ṣaḳızı, birez neft yaġı bunları ḳaynadalar, merhem (11) ola. Günde iki kez eski panbuġ-ıla dürteler. Oñulmaz-ısa bunı (12) daḫı ideler: sirke beş dirhem, bal on dirhem ḳaynadalar, jengār (13) beş dirhem, ʿanzarūt[28] üç dirhem, ol bala ḳarışduralar, merhem (14) gibi ola. Günde iki kez uralar, ḫoş ola ve eger gözükür (15) yirde ise birinden yigrek budur kim keseler. Yirine ṣarmaşığı (16) tuz-ıla ve acı ṣay yaġıyla dögeler, merhem gibi ola (17) ol kesilen yirde uralar. Bir zamān dutalar kim bevāṣıruñ **[11a]** (1) kökini yaḳa ve andan ṣoñra bu merhemi ideler: Sülügen yigirmi (2) dirhem, mürdesenc on dirhem, havanda dögeler, saḥḳ ideler (3) ġalīẓ olınca ol vaşaġı, sirkeye ḳatalar. Günde iki kez, eski (4) panbuḳ-ıla uralar, tā bitince.

El-faṣlü'ṣ-ṣāliṣ: Atuñ burnı (5) üstinde ya ṭodaġında ya eñegi altında sigil olsa (6) ʿArabca aña ṣaʿālīl, dirler. ʿİlāc budur ki bādincān (7) dögeler, merhem gibi ideler. Anı çoḳ uralar, bir ḳaç kez. (8) Şöyle kim düşer, ḳurur gider ve eger eskiden olur-ısa (9) gerü gendinüñ ḳuyruġı ḳılı-y-ıla dibinden berk bağlayalar, (10) kesilür, düşer gider. Ebrişüm bağlayalar eger düşmez-ise bundan (11) geñezi yoḳdur kim iki çekürdek sıçan otı ḳarışdura (12) pambuḳ-ıla üzerine ḳoyalar, üç günde düşer. Yirine (13) gül yaġın dürteler. Bī-şek ḫoş ola.

El-faṣlü'r-rābiʿ: (14) Atuñ gözi ḳatında ya yüzinde naḳr olsa, yaʿnī tut (15) gibi yamrı yaruḳ veyā ḳatı olur. Nesne doḳınsa ḳanar. (16) ʿİlāc budur ki eger deprenür-ise ebrişüm-ile yāḫūd gendü (17) ḳılı-y-ıla dibinden berk bağlayalar, düşe. Yirine yaġ dürteler ve eger **[11b]** (1) (ve eger) deprenmez-ise, perk-ise bu ʿilācı ideler: Ṣaru zırnīḫ (2) ve ḳalay ve kireç ve nışadır, her birinden bir dirhem ve sıçan (3) otı buçuḳ dirhem. Bunları dögeler, bal-ıla ḳarışduralar (4) üzerine uralar. Eger gözine yaḳın olsa iḥtiyāṭ (5) ideler, ot gözine girmeye ve eger aşaġa ḳapaġında olur-ısa (6) başın aşaġa dutalar ve yoḳaru olur-ısa gözine şeker (7) ḳoyalar. Zīrā ne gelür-ise gendüye alur. Bir gün dura (8) irtesi gidere. Yirine murdār ilik-ile ekşi ḫamīri dögeler (9) yumurda ṣarusı-y-ıla ḳarışduralar. Günde iki kez uralar tā kim düşe. (10) Andan bu merhemi ideler: Ḳoyun yüñi küli yigirmi dirhem, mürdeseng (11) on dirhem, günlük beş dirhem, zift on dirhem, ṣığır yaġı (12) yigirmi dirhem, mum on beş dirhem. Bunları mum-ıla erideler (13) ve bu otları ḳarışduralar. Günde iki kez eskice pambuḳ-ıla uralar. (14) Amma dibi ġāyet arınmayınca merhem urmayalar. Bu marażun ekṣeri (15) göze yaḳın olur.

[28] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'lı geçmektedir.

El-faṣlü'l-ẖāmis: Atuñ burnı üstinde (16) ḳuya olsa Türkçe aña demregü dirler. Ol daḫı bir rencdür, (17) çıḳar, yayılur, boz renk olur, atuñ gözine yaḳın olur. **[12a]** (1) Varur hem bu renc adamuñ yüzine çıḳar, başcuġazları (2) olur, yayılur. Tīmār olıcaḳ göze[29] girür, hemīn nāṣūr olur (3) ayruḳ tīmār olmaz. Meger oyalar, çıḳaralar. Atuñ çıbānı daḫı (4) böyle olur, baş olur. Bu renc dilküde ve buzaġuda (5) çoḳ olur. ʿİlāc budur ki evvel emirde anı ṣabun-ıla ve (6) ṭuzlu ṣu-y-ıla ġāyet çoḳ yuyalar kim rengi döne. Andan (7) ṣoñra bu merhemi uralar: Ḳara zırnīḫ ve ḳalay, frengī, nışadır, (8) ballūṭ güli, kireç. Bunları ṣabun ṣuyı-y-ıla yuġuralar. Ol (9) yire ḳına gibi uralar, üzerine yapraḳ ḳoyalar, bağlayalar (10) velākin gözin ṣaḳınalar kim ot gözine girmeye. Bir gün (11) bir gice ṭura. Andan gideler. Gül yaġın dürteler, ṣoñra bu (12) terkīb ideler. Ḳurşunı irideler, ṣırçasuz çanaḳa dökeler (13) bir kilim pāresi-y-ile uralar, un gibi olur. Yigirmi dirhem (14) bundan, on dirhem rastıḫ, beş dirhem mürdeseng, (15) isfīdāc on dirhem sülügen beş dirhem ve ḳırḳ dirhem (16) zeyt yaġı-y-ıla havanda saḥḳ ideler, ġalīẓ olınca (17) ṣarp sirke-y-ile ezeler, ḳarşu saḥḳ ideler. Yigirmi dirhem olınca ve andan **[12b]** (1) (ve andan) ṣoñra aña eski pambuḳ-ıla uralar ve ḳarşu ılıcaḳ (2) ṣu-y-ıla yuyalar eriyince va'llāhu aʿlem bi'ṣ-ṣevāb.

El-faṣlü's-sādis: (3) Atuñ eñegi altında ṣaru olmış cerāḥat olsa iriñ (4) ve ṣaru ṣu aḳsa ʿilāc budur ki evvel cerāḥat, temür-ile (5) ṭaġlayalar. Delügi var-ısa demüri içine[30] ṣoḳalar, yirine (6) varınca andan ṣoñra üzerine murdar ilik uralar (7) tā mīḫ ḳopınca andan ṣoñra bunı ideler: Ṣām ṣabunı-y-ıla (8) ve ṣıġır bögregi yaġı-y-ıla dögeler, biraz od görmemiş bal ḳatalar. Günde (9) iki kez eski pambuḳ-ıla uralar, şifā ola.

El-faṣlü's-sābiʿ: (10) Atuñ gözinde kesesi[31] olsa sebeb derlemiş-ile ṣu virüp (11) ṣovuġa ḳomaḳdan olur. Nişānı oldur ki yatur ṭurur, ardına (12) baḳar. ʿİlāc budur ki evvel emirde buçuḳ dirhem ḳırlaġıç boḳın (13) bir masūr-ıla iki gözine uralar, eridür, giderür ve eger (14) bir müddet geçdi-y-ise atı başalar gözi bıñarı içinde derücigi (15) igne-y-ile deleler, iplik geçüreler. Şahādet barmaġın altına ṣoḳalar (16) ve tīzger-ile oñatlıġ-ıla barmaḳ üzerine gelen deriyi keseler, (17) açılıcaḳ baḳla gibi çıḳaralar, keseler; velī saḳınalar kim aşaġaki cilde **[13a]** (1) geçmeye, ṭuz ḳoyalar. Üzerindeki ipligi çıḳaralar, yimini az vireler, (2) ṣuyın geç vireler ve başın çul-ıla örteler, çok üzmegeler (3) burnı içinden ḳarañur ol be-ġāyet ẖūb olur. (4) Amma göze alınmazlar. Anuñ-çün fāʾide[32] olur iki gözleri (5) çuḳur olur ve görmegi żaʿīf olur. Amma şu ki degin (6) iẓin virmişler kim nefesi ve ḳulaġı ıssı ola velī ṣovuyıcaḳ (7) bilin ṣalar, ṣanculanur, ṣaru ṣu-y-ıla içi ṭolar, helāk olur. (8) At nāzikdür; ata binen daḫı nāzik gerek.

[29] Kelime, esas alınan A nüshasında bulunmamakta; B nüshası esas alınmıştır.
[30] Kelime, esas alınan A nüshasında içinde şeklinde geçmektedir.
[31] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir.
[32] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'lı geçmektedir.

Daḫı atuñ gözinde (9) kisi olsa çaḳal ödin ḳurudalar ve daḫı ol ḥāl vāḳiʿ (10) olıcaḳ bir pāresin tā bir arpa miḳdārın ḳaşuġa ezeler (11) atuñ burnına ḳoyalar, nāfiʿ ola.

El-faṣlü'ṣ-ṣāmin: Atuñ (12) gözine aġaç ṭoḳunsa, yaşarsa ʿilāc budur kim ṣoġanı (13) bezir-ile havanda key saḥḳ ideler, dögeler, ṣaġ ṭuz yāḫūd (14) kemnūn ḳatalar, ıscaḳ-ıla gözine uralar, bağlayalar. Eger ḳan (15) dolar-ısa gözini açalar, ḳapaġın ḳalduralar, ṣovuḳ ṣuyı (16) püfküreler, bir ḳaç kere çapaḳ olur, gider; açılur.

El-faṣlü't- (17) **tāsiʿ**: Atuñ gözine nesne doḳınsa, ḳan çıḳup[33] aḳ düşse **[13b]** (1) yeyni ve yufḳa olur-ısa ʿilāc budur kim adamuñ başınuñ (2) ḳafasın key dögesin mīl-ile iki üç kez gözine çekesin, açа (3) ve eger ḳalıñ olsa bunı idesin: Bir dirhem ḳara fülfül, yarım[34] dirhem (4) ḫardalı dögesin, elekden geçüresin, beş dirhem arpa unın (5) ḫamīr idesin şol ḳadar kim güneşe[35] daḫı çıḳarasın içinden, (6) daḫı dögesin, üç gün gözine ekesin, māsūr ile (7) urasın nāfiʿ ola. Bir dürlü daḫı ʿilācı, ṣāfī gümüş (8) iḳlīmāsın ve isfīdāc yetmiş ikişer dirhem, zencār bir dirhem (9) dögeler, kāġıda ḥal ideler, bir çekürdek ḳadar māsūr-ıla gözine (10) uralar bir ḳaç kez. Bir dürlü daḫı, rastıḫ, ṣāġ ṭuz būre-i (11) Ermeni, deñiz köpügi, aḳ būre, ṭoñuz azusınuñ küli, her birinden (12) bir dirhem, yumşaḳ dögeler. Her gün buçuḳ dirhem ḳadarı māsūr-ıla (13) gözine uralar, eyü ola. Bir dürlü daḫı ʿanzarūt, deñiz köpügi, (14) keler boḳı, ḫāṣ yufḳa marzı bunlaruñ her birinden birer dirhem; (15) zencār havanda dögeler ve daḫı istiʿmāl ideler. Amma Buḳrāṭ (16) ḥekīm bu ʿilācı geñez buyurur kim ṭoġan boḳınuñ aḳın kim (17) yaşıl olmaya, andan üç dirhem alalar, baḳır uvaġın ki egeden **[14a]** (1) çıḳmış ola, oda bıraġasın, yana. Andan iki dirhem alasın, (2) havanda dögesin, bir dirhem zaʿferān ḳatasın. Her birin (3) eleyesin, her yirden geçüresin. Her gün māsūr-ıla gözine (4) urasın ot, ṣaḳınasın, eline ṭoḳınmaya ki mücerrebdür.

El-faṣlü'l- (5) **ʿāşir:** Atuñ başına çomaḳ doḳunsa burnından ḳan gelse (6) ṭurmasa. ʿİlāc oldur kim ʿanzarūt, ṣamġ, ʿArabī vec; Türkçe (7) egir dirler ve iki ḳarındaşı ḳanın bunları dögeler gendü ḳanı-y-ıla (8) ezeler, başın yoḳaru getüreler, ılıcaḳ idüp burnına vireler (9) ve bir zamān başını ḳoyvirmeyeler ve eger ḳan gelmeyüp başını sendirer-ise (10) ve gözine daḫı ḳan iner-ise ol ʿilācı ideler kim yoḳaruda (11) yād ḳılındı ve burnına benefşe yaġın ya bādem yaġın ṭamzura. Bezir, (12) zaʿferān ve maṣṭaki birle ve eger iki boynı ṭamarından ḳan (13) alur-ısa eyü ola ve eger ḳan ḳara gelür-ise bağlamayalar, ḳovireler (14) şöyle aḳı aḳı. Ḳızıl rengi gelünce dutalar, ḫoş ola inşallāhu taʿālā.

[33] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[34] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[35] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

(15) **El-faṣlü'l-ḥādī ʿaşer:** Atuñ gözinde ṭuġra olsa Pārsice (16) aña nāḫune[36] dirler ve ol bir ʿilletdür ki gözüñ pıñarından (17) gelür, aḳ paḳça yacuġaz[37] gibi olur. Tīzcek tīmār olmaz-ısa **[14b]** (1) gözi örter, görmez eyler, neʿūẕu bi'llah. ʿİlāc budur kim evvel (2) emirde, ḫorusı boġazlayalar, ḳanın ısıcaḳ-ıla göze ṭamzuralar, (3) gitmez-ise atı başalar, ince igne-y-ile adam şaçı[38] içine geçüreler, (4) ḳalduralar (ḳalduralar), yaralar zīrā ʿārıżī cildi[39] dibinden -kim[40] göz (5) pıñarı ucıdur- neşter-ile öñince keseler, yirine bunı uralar: (6) ʿanzarūt, ṣabr-ı Saḳūṭuri, günlük bir dirhem deñlü, keçi ödi-y-ile (7) ezeler, daḫı istiʿmāl ideler, eyü ola.

El-faṣlü'ṯ-ṯānī ʿaşer: (8) Atuñ başı şişe sebeb oldur ki otlar-iken yılan ya cānavār (9) ṣoḳar yāḫūd düşmenler anı helāk olsun diyü aġulu (10) ot virür, ḳaraca ot gibi ya penbe ḳurdı[41] gibi (11) ya[42] dögülmiş aġu yapraġı gibi kim yimine ḳatarlar. Nişānı budur kim hiç sebebsiz (12) nesne yoḳdur nā-gāh at gendüyi yire[43] virür, dik dik sıçrar, (13) başı şındurur, ditrer, gözleri yaş ṭolar ve nefesi ıssı (14) olur, tīz tīz nefes virür alur, burnınuñ ḳanatları ṭoḳınur. (15) ʿİlāc budur kim elli dirhem ṣıġır yaġı, eski ola, yüz dirhem (16) ḫamīr, yigirmi dirhem zeyt yaġı, üç dirhem tiryāk[44] ezeler, burnına (17) dökeler[45], ayılmaz-ısa ḫaṭmi çiçeginüñ[46] südin içüreler. **[15a]** (1) Eger cānavār ısırduġından[47] olur-ısa bir dürlü daḫı budur ki (2) başı şişer, burnından ve aġzından ṣaru ṣu aḳar, başı yoḳaru (3) getüremez. Bunuñ gibi yaramaz ot[48] daḫı otlayıcaḳ vāḳiʿ olur. (4) Ol ota[49] ʿArabca bīş dirler. Yapraḳ gibi olur, ṭaşluca ve (5) ḳırluca yirde biter, ḳoyun ve ṣıġır yiyicek şişer[50] helāk olur. (6) Ammā atuñ bir yirde birez otlayıcak bir yire daḫı iledeler. (7) Bir ʿilāc daḫı budur kim evvel atuñ altın ve üstin ṭodaġın (8) kerey-ile beş on yirde ḥacāmat ideler. Tiryāḳ-ı erbāʿ[51] bir dirhem, (9) ḫamīr otuz dirhem havanda ezeler, atuñ başına dürteler. Bir (10) iki kez ideler, şifā bula. Bir dürlü daḫı: Ayva dāne, papadya, (11) yarpuz, ḫaṭmi, ekber, üzerlik, ṣarmısaḳ ṣapı, defne yapraġın, (12) eski ṣaman ṭozı, bunları birez süci-y-ile ḳaynadalar, atuñ (13) başı altına ḳoyalar, başını büriyeler kim buġ başına yayılur, (14) terleyince gider. Amma Buḳrāṭ ḥekīm dimişdür kim:

---

[36] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. B ve D nüshaları esas alınmıştır.
[37] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[38] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'li geçmektedir.
[39] Kelime, esas alınan A nüshasında bulunmamaktadır. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[40] Kelime, esas alınan A nüshasında bulunmamaktadır. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[41] Kelime, esas alınan A nüshasında bülbül ḳurdu şeklinde geçmektedir. D nüshası esas alınmıştır.
[42] Kelime, esas alınan A nüshasında bulunmamaktadır. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[43] Kelime, esas alınan A nüshasında bulunmamaktadır. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[44] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'li geçmektedir.
[45] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. B nüshası esas alınmıştır.
[46] B ve D nüshalarında birazcuḳ inek südü şeklinde geçmektedir.
[47] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[48] Kelime, esas alınan A nüshasında at şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[49] Kelime, esas alınan A nüshasında ata şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[50] Kelime, esas alınan A nüshasında bulunmamaktadır. B nüshası esas alınmıştır.
[51] Kelime, esas alınan A nüshasında arpa şeklinde geçmektedir. B ve D nüshaları esas alınmıştır.

Ṣarmısaġı (15) dögeler, acı ṣay yaġı-y-ıla defn yaġın ḳatalar, birez ṣıġır boḳı-y-ıla (16) tavuḳ boḳın ḳarışduralar, bunları ḳarañu bir yire ḳatalar gibi (17) atuñ başına ḳalınca yaḳılur. Bir gün bir gice ṭura ve andan **[15b]** (1) rāziyāne ḳaynadalar, deñiz köpügin ḳatalar, anuñ-ıla yuyalar <sökelligi>[52] (2) gide, şifā bula.

El-faṣlü'ṣ-ṣāliṣ ʿaşer: Atuñ damaġında ḳulaʿ[53] olsa (3) yaʿnī eñi ḳopsa nişānı budur kim yimin yimez, ṭamaġı yumrılanur. (4) ʿİlāc budur kim atuñ aġzına aġaç ṣoḳalar, başın ḳalduralar. Çuvalduz-ıla (5) ya berk aġacı[54] sivrildeler, biz gibi ola daḫı bir iki yirde (6) key deleler kim ḳanı çıḳa. Ṭuz dürteler ve ḳatı ṭaġlayalar, (7) avādan ḳan aḳınca şifā bula.

El-faṣlü'r-rābiʿ ʿaşer: Atuñ (8) damaġına ṣu içer-iken sülük yapışsa nişānı budur kim dilin (9) çıḳarur, yalanur ve başın ṣalar ve aşaġa dutar. ʿİlāc budur ki (10) atuñ aġzını açalar, yaḳın ise ṭuz süreler ve eger ıraġ-ısa (11) bir aġaca panbuḳ ṣaralar, duzlu ṣuya ışlayalar, ṣoḳalar (12) aġzına süreler; ḳopara, düşüre yāḫūd çengel-ile çıḳaralar (13) ve eger boġaza yaḳın-ısa bādem yaġına bezir ḳarışduralar[55] (14) ve içine ṣaġ duz ḳatalar ve atuñ boġazına ḳoyalar, gidereler; (15) eyü ola. Bir dürlü daḫı budur sezāb ü usṭūḫūdūs[56] (16) Türkçe ḳara başlu ve ayva[57] dāne bunları süci-y-ile ḳaynadalar (17) ve birez duz ḳatalar ve atuñ boġazına ḳoyalar, gerü başın **[16a]** (1) aşaġa dutalar der-ḥāl gelür, düşer.

El-faṣlü'l-ḫāmis ʿaşer: (2) Atuñ dili şişe ol bir ʿilletdür kim atuñ başından iner (3) ya yiminde yaramaz ot bulınur ya dilin ışırur ve çoḳ olur kim (4) yimin yir-iken dilin ışırur, keser. ʿİlāc budur kim ḫıyār-şenbe (5) için alalar ve kişnīç ve duraḳ otın ḳaynadalar. Bu ṣu-y-ıla (6) ḫıyār-şenbe ezeler. İçine aḳ ḫardal ve būre ḳatalar, buçuḳ dirhem (7) ḳoz yaġın ḳatalar ve atuñ aġzın açalar, daḫı aġaç ṣoḳalar ve alçaḳ (8) idüp diline ṣüreler birḳaç kez, nafiʿ ola. Gitmez-ise dilini (9) dutalar, altından bir iki yirden neşter-ile deleler, ḳan aḳınca (10) yirine benefşe yaġın ya şırlaġan yaġın dürteler, nafiʿ ola.

(11) **El-faṣlü's-sādis ʿaşer:** Atuñ dişi aġrısa sebebi budur ki (12) yimini görmeden virürler, içinde ṭaş olur, ivedüginden (13) dişine ṭoḳınur, sızladur. Amma atuñ eyüsi oldur ki yimini (14) geñince yir ve ṭaş ayırtlaya. Nişān budur kim yimini kāhel (15) yir ve ḳulaḳların bıraġur ve gözlerinden yaş gelür, (16) başın aşaġa dutar. ʿİlāc budur kim mevīzec yaʿnī it (17) üzümi[58] ve ʿūd, ḳaraca ve zencebīl ve boturaḳ ve ḫardal **[16b]** (1) bunları dögeler, bal şerbet-

[52] Kelime, esas alınan A nüshasında sonradan eklentisiyle şeklinde; B nüshasında şeklinde; C nüshasında geçmemekte ve D nüshasında da şeklinde geçmektedir.
[53] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde; B nüshasında şeklinde geçmekte; C nüshasında geçmemektedir. D nüshası esas alınmıştır.
[54] Kelime, esas alınan A nüshasında aġası şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[55] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[56] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[57] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[58] Kelime, esas alınan A nüshasında üzüm şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

ile ḳaynadalar ve atuñ aġzın açalar. (2) Bir aġaca biz dolayalar, buna ışladalar, aşaġa ve yoḳaru atuñ (3) dişlerine süreler. Aġrısın gidere, şifā bula.

El-bābü'l-ẖāmis: (4) Atlar boynında dertleri beyān ider.

El-faṣlü'l-evvel: Atuñ (5) boġazında ẖunnāḳ olsa yaʿnī boġaz aġrısı olsa ve ol bir (6) maddedür ki başından iner, atuñ boġazını ḳısar degme[59] at (7) ḳurtulmaz. Meger eñlüce ve ḳuvvetlüce ve hünerlüce ola. Kimi at bahadır[60] (8) er gibi olur[61]. Nişān oldur kim boġazı şişer ve andan ṣoñra çabalar (9) ve ḳatı ḳatı iñler, adam gibi. Ve ḳorḳusı üç güne dek ya dört (10) güne degin ya beşer güne degindür. ʿİlāc budur kim evvel emirde (11) iki ḳolından ḳan alalar, çoḳ aḳıtmayalar. Boynına tere yaġın (12) ya ṭarçını dürteler. Mercümek, ṭuraḳ otı, beyāż ẖaṭmi toẖmın (13) ḳaynadalar. Ṣuyın alalar, içine ẖıyār-şenbe için ezeler, bādem (14) yaġın ḳatalar ve bir ḳaç yumurda ṣarusın ḳatalar, çalḳalayalar, ılıcaḳ-ıla (15) atuñ başın yoḳaru ideler, daẖı boġazına ḳoyalar bir iki kez. Eger (16) emin olmasa bunı daẖı ideler: Ḳızıl üzüm çekürdegi çıḳmış, (17) incir, ʿunnāb, bunları dögülmiş arpa-y-ıla ḳaynadalar, süzeler. **[17a]** (1) Bādem yaġın ya sisem yaġın birez şekere iżāfāt ideler (2) ılıcaḳ ideler, boġazına dökeler bir ḳaç kez. Laden, zeyt (3) yaġı-y-ıla ıscaḳ-ıla boynına dürteler. Ḳarşu yonca vireler, ẖaṣıl (4) vireler. Ḳurtulınca ṣuyın virmeyeler ve arpasın daẖı (5) ışladup vireler, şifā bula.

El-faṣlü'ṣ-ṣānī: Atuñ boynı (6) ṭovıca olsa sebeb, derlemiş-ile ṣovuġa ḳomaḳdan olur (7) ve daẖı boynı ḳurur. ʿArabca ol rence intişār, dirler. (8) Nişān budur kim boynı ṭoġrılur, ḳuru aġaç gibi egilmez ve dönmez (9) ve başın aşaġa egmez. ʿİlāc budur kim evvel emirde iki ḳolından (10) ya boynınuñ iki yanından ḳan alalar. Açılmaz-ısa oġlan (11) aşını bezir-ile ḳaynadalar, içine dögülmiş ṣarmısaġı ḳatalar (12) ve birez ḳara neft ḳatalar, od üstinde gerü ılıcaḳ ideler, (13) boynına dürteler bir ḳaç kez. Eger nafiʿ olmaz-ısa et başalar, ḳaz (14) ayaġı ṭaġ uralar, irtesi iç yaġı-y-ıla, bezir-ile dürteler (15) bir ḳaç kez. Andan ṣoñra yimini ışladup vireler.

El-faṣlü'ṣ-ṣāliṣ: (16) Atuñ boynına kılıç ya oḳ doḳınup ṭamarı kesilse, ḳanı ṭurmasa (17) ʿanzarūt[62], maṣṭaki, çam şaḳızı, zāc-ı Ḳıbrızī, ḳızıl boya **[17b]** (1) bunları dögeler, eski pambuḳ üzerine yumurda ṣarusın (2) dürdeler. Ol ṭamarı iki yanından başalar, bu otı içine (3) ṭolduralar. Yumurda ṣarusın üzerine ḳoyalar bir pāre (4) yaṣṣıraḳ ṭaş üstine vuralar, biz-ile berk bağlayalar. On (5) beş gün ṭura ve andan açalar, üzerine ḳaṭran dürteler, (6) ẖāṣıl olmaz-ısa bu geñezi, bir bağarṣuḳ dögeler gendü ḳanın (7) ḳatalar, otı üzerine yuġuralar ve ol ṭamarı

[59] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. C ve D nüshaları esas alınmıştır.
[60] Kimi at bahadır, kısmı esas alınan A nüshasında bulunmamaktadır. D nüshasından eklenmiştir.
[61] Kelime, esas alınan A nüshasında bulunmamaktadır. D nüshasından eklenmiştir.
[62] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

üzerine (8) eski pambuḳ-ıla uralar ve üzerine bir ḳaç ḳalınca yaṣṣıraḳ (9) ḳoyalar ve muḥkem bağlayalar, ayruk açılmaya. Açılır-ısa ılıcaḳ (10) şu-y-ıla yuyalar, ışlana, andan şoñra açalar.

El-bābü's-sādis: (11) Atuñ içinde olan rencleri beyān ider.

El-faṣlü'l-evvel: (12) Atuñ içi şanculansa sebeb derlemiş-ile şu virmekden (13) olur. Nişānı budur kim yatur, yuvalanur, ḳarnı şişer, bögri (14) ve ḳaşḳatı olur, ḳaşanmaz ve burnınuñ iki ḳanatları ḳalḳar (15) ve ḳatı ḳatı şolur ve başını yire döger. Bu ki ḳuvvetlü at (16) bir gün duyar ancaḳ. ʿİlāc budur kim ḫāṣ[63] tiryāḳ[64], şucı-y-ıla (17) ezeler, içine zeyt yaġın ḳatalar, eridüp atuñ başını yoḳaru **[18a]** (1) dutalar, burnına dökeler. Ḳatı ḳalıñ çullayalar, ḳatı yörüdeler[65] kim (2) ḳıza, derleye, ḳaşana ve ḳarnın iki kişi aġaç-ıla muḥkem ṣıġayalar (3) ve terslemez-ise ele ṣabun sürteler ya zeyt ya bezir daḫı (4) ṣaġrasına şoḳalar. Eli-y-ile bulunan tersi çıḳara, ṣabunı şāf (5) gibi yuyalar, ṣaġrasına şoḳalar ve bir dürlü daḫı: Şoġanı dögeler, (6) ṣuyın çıḳaralar, içine adam sidügi ḳatalar ve ṣaġ ṭuz ḳoyalar, (7) ılıcaḳ ideler götinden dökeler, fiʿl-ḥāl ḳaşana yāḫūd ülpini (8) çıḳaralar, ṭavus ḳuyruġını şoḳalar, adam biti şoḳalar, ḳaşana. Eger (9) ditredügi geçmez-ise eski ṣaman ḳaynadalar, ṣaç-ıla atuñ ḳarnı (10) altına ḳoyalar. Atı büriyeler tā kim ḳatı derleye, ḳurtula ve bir dürlü (11) daḫı: İki dirhem zaʿferān, üç dirhem cevüz, iki (12) dirhem anduz[66], beş dirhem egir, on dirhem kimnūn, dört (13) dirhem büber dögeler, eski ṣucı-y-ıla ḳaynadalar, süzeler. Atuñ (14) burnından ḳoyalar. Atı ḳatı ḳatı yörüdeler; derleye, ḳaşana. (15) Yimini yaş idüp ve ṣuyın az virüp[67] ve ṣovuḳ ṣu virmeyeler, (16) ṣaḳınalar, şifā bula.

El-faṣlü'ṣ-ṣānī: Atuñ öksürügi olsa ʿArabca (17) aña sāʿil dirler ve Farsīce surfe dirler. Sebeb derlemiş-ile **[18b]** (1) ṣovuḳ ṣu virmeden olur yāḫūd dili içinde yüñ (2) bulınur, yimi-y-ile[68] yir, bilmez ve andan şoñra vāḳiʿ olur. ʿİlāc: (3) Altmış dirhem ṣıġır yaġı, yüz dirhem ṣu ve yüz dirhem[69] (4) ḫamīr, od üzerine ḳoyalar. Tā kim yaġ eriyince ılıcaḳ-ıla (5) atuñ boġazına ṣabāḥ dökeler. Bilgil kim öksürügi atuñ öykeninde (6) olur. Ṣıġır südi fāʿide ider ve bir dürlü daḫı evelek (7) dibi yaʿnī Türkçe labada dirler ve şu kerdimesi, zaʿferān (8) şucı-y-ıla ḳaynadalar, içine ṣıġır yaġın ḳatalar, atuñ boġazına dökeler, (9) ḳızınca yörüdeler ve bir dürlü daḫı: leblāb, Türkçe aña (10) ḳumla dirler bir dutam, ṣarmısaḳ on dāne ve bir aḳ şoġan (11) şucı-y-ıla ḳaynadalar, süzeler ve içine birez bal ḳatalar, bādem yaġı (12) ya sisem yaġı ḳatalar ve ıscaḳ-ıla burnından dökeler. Sākin (13) ola, olmaz-ısa, Buḳrāṭ ḥekīm eydür: Ṭoḳuz

---

[63] Kelime, esas alınan A nüshasında ḫala şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[64] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'li geçmektedir.
[65] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[66] Kelime, esas alınan A nüshasında andan şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[67] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[68] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[69] Esas alınan A nüshasında dirhem kelimesinden sonra gelen kısmı çıkarılmıştır.

tavuḳ yumurdasın (14) ġāyet eski ṣarp sirke içinde üç gün ḳoyalar. Andan (15) çıḳaralar, birez yumşaḳ olur. Atuñ başını yoḳaru getüreler, (16) aġzını aġaç-ıla açalar, ucını boġazına bıraġalar, üç güne degin (17) şifā ola. Yāḫūd yigirmi dāne ḳara incir, elli dirhem **[19a]** (1) ḳara üzüm süci-y-ile ḳaynadalar, her gün bir çanaḳ boġazına (2) dökeler nafiʿ ola.

El-faṣlü'ṣ-ṣāliṣ: Atuñ içi geçse sebebi (3) ṣovuḳ geçmekden[70] ya yimin yidükleyin tīz ṣu virmekden (4) olur. ʿİlāc: Evvel emirde ḳuyruġını dibinden berk (5) baġlayalar, yimini ol gün ol gice virmeyeler ve ṣu daḫı virmeyeler. (6) Eger ṭurmaz-ısa mersin toḫmı, balamut, ballūṭ aġacınuñ ḳabı, (7) ḫarnub yaʿnī keçi boynuzı bunları ḳamu havanda[71] dögeler. (8) Ṣıġıruñ iç yaġın ḳatalar, yuġuralar, yuvalacıḳlar ideler, atuñ (9) boġazına atalar; nafiʿ ola. Olmaz-ısa ṣovuḳ ṣuya çekeler, (10) bir zamān dura, eyü ola. Be-ġāyet mücerrebdür.

El-faṣlü'r- (11) **rābiʿ:** Atuñ sidügi ṭutılsa ḳaşanmasa sebebi ṣu içmekden (12) olur ya ḳavuḳ aġzı dutılur. Nişān oldur ki (13) bilini eger ve iñler amma yatup yuvalanmaz-ısa ve iki üç gün kaşanmaz-ısa (14) ölür. ʿİlāc: Ḳızıl ṣoġan ḳabını ve ḳızıl boya, süci-y-ile ḳaynadalar, (15) zaʿferān ḳatalar, daḫı bu baġarsuġın dögeler, bu ṣuya ḳatalar, (16) ezeler. Ṣaġ ṭuz, adam sidügi ḳatalar, atuñ burnından dökeler. (17) Der-ḥāl ḳaşanır. Eger ḳaşanmaz-ısa ele zeyt yaġın dürteler, **[19b]** (1) ṣaġrasına elin ṣoḳa, ḳavuḳ[72] yaḳın[73] olur[74], duta, döndürivire[75], içi (2) ṭolup durur, maʿlumdur ki atı bineler be-cid budlar ḳıza, ḳaşana.

(3) **El-faṣlü'l-ḫāmis:** At ḳan ḳaşansa sebebi budur ki aġır yük (4) vuralar ya ḳatı bineler, segirdeler ya yüksek yirden sıçrayalar. (5) Bilesin[76] kim bili geñşemişdür, ol ḳan bilinden gelür. ʿİlāc budur kim (6) iki ḳıçınuñ iç yanından ḳan alalar ve çoḳ aḳıtmayalar, içine (7) gün dibi, zaʿferān ve temür diken ve ḳara çeltük toḫm bunları (8) ḳaynadalar, süzeler. İçine bir dirhem ḫāṣ tiryāḳ ezeler ve burnından (9) dökeler. Kesilmez-ise biline bu melḥemi ideler: İt üzüm -ʿArabca mevīzek (10) dirler- zencebīl, büber, cevz-i bevvā ve dār-ı fülfül, aḳ ḫardal, beşer (11) dirhem bunları dögeler bir vaḳiyya zift yüz dirhem, çam (12) ṣaḳızı ve elli dirhem bezir[77], çölmek içinde erideler, andan bunları (13) ḳatalar, bir ḳalıñ bize dürteler, ısıcaḳ-ıla biline yaḳalar, geçe. Eger geçmez-ise (14) iki üç yirde ṭaġ uralar biline ve göge ṣaluvireler (15) şifā ola.

---

[70] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmeden şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[71] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir.
[72] Kelime, esas alınan A nüshasında tavuḳ şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[73] Kelime, esas alınan A nüshasında yaġın şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[74] Kelime, esas alınan A nüshasında alur şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[75] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[76] Kelime, esas alınan A nüshasında bilinse şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[77] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır ve esas alınan A nüshasının satır arasında başka biri tarafından yazıldığını düşündüğümüz şu ibare bulunur: "ṣıġır yaġı bunları"

El-faṣlü's-sādis: At ṣoluġan olsa sebebi (16) budur kim, ḳatı segirtmekden, içinde ṭalaġı[78] ya öykeni yil ṭalar[79]. (17) ʿİlāc budur kim, ṭuraḳ otı, incir, kemnun ḳaynadalar, süzeler. **[20a]** (1) On dirhem çam ṣaḳızı dögeler, ḳatalar, elli dirhem ṣığır yaġı (2) erideler, on dirhem bezir ḳatalar, atuñ burnından dökeler (3) ve yimin ışladup vireler ve ṣuyın ṣovuḳ virmeyeler ve ışcaḳ (4) dutalar, yonca ve[80] ḥaṣıl vireler ḳarşu. Amma daḫı geñezi budur ki atuñ (5) sidügi-y-ile zaʿferānı ışcaḳ idüp burnından dökeler (6) mütevātir[81] ṣoluduġı gide.

El-bābü's-sābiʿ: Atuñ ayaġında olan rencleri (7) beyān ider.

El-faṣlü'l-evvel. Amma bilgil kim iki öñ ayaġına (8) madde gelse aña nefḫa[82] dirler. Ol bir maddedür kim atuñ başından (9) iner. Nişān budur kim ḳolı şişer, yoġun olur, ayaḳların depretmez. (10) ʿİlāc budur kim evvel iki ḳıçından ḳan alalar, ḫaṭmi yapraġı, (11) papadya, ısırġan dikeni, kepek, ṣarmısaḳ[83] ṣapını bunları ṣarp (12) sirke-y-ile ḳaynadalar, sirke gide, ışcaḳ-ıla bu otları ayaġına ṣaralar, (13) bir gün dura. Eger gitmez-ise ḳaṣnı ve oġlan aşı, ṣarmısaḳ, (14) süci-y-ile ḳaynadalar, sirke gide, ışcaḳ-ıla bu otları ayaġına ṣaralar, (15) bir gün dura. Eger gitmez-ise ḳaṣnı ve oġlan aşı, ṣarmısaḳ, (16) süci-y-ile ḳaynadalar tā kim ḳuvvetin alalar, içine bezir ḳatalar ve atuñ (17) burnından dökeler, ṣaġ duz ḳatalar tā kim ṣucı gide, ḳoyu ola, **[20b]** (1) ışcaḳ-ıla atuñ ayaġına dürteler, bir ḳaç kez yāḫūd bal ṭulumın duzlu (2) ṣucı-y-ıla ḫaşlayalar, ışcaḳ-ıla ayaġına ṣaralar, bir gün bir gice dura (3) ṭurġurmayalar[84] bineler ve eger madde bir yirde cemʿ olup ṭomalub (4) ṭolar-ısa neşter-ile deşeler, üzerine yumurda ṣarusın, un (5) üzere ḳarışduralar. Ol cerāḥat üzerine uralar, berk (6) baġlayalar. Beş altı günde ışlaḥa gelür. Eger bir ḳarārda dursa (7) dopuḳ üzerinde bir ḳaç yirde ṭaġ uralar ve andan bineler (8) veyā ḳoyu vireler işleye, ol madde gide.

El-faṣlü's-ṣānī: (9) Atuñ ayaġı intişār olsa yaʿnī siñiri gerilse nişānı budur ki (10) yörüyümez, debelenür. Ol bir ʿilletdür kim atuñ bilinden iner, siñirlerin (11) dutar. ʿİlācı budur ki ṣaġ ṭuzı süd-ile ḳaynadalar, ġāyet (12) ḳoyı ola, tīz ḳoyu olsun dir-iseñ nişasta ḳoyasın, ıssı-y-ıla (13) ayaḳlarına süresin, üzerine ṣucı ṭulumın urasın, (14) berk baġlayalar. Açılmaz-ısa atuñ dizinüñ üstin yanından ḳan (15) alasın. Anda bir ince ṭamar vardur, bulasın ve bir avuç arpa, (16) ṣabr-ı Saḳūṭuri ve ḫaṭmi toḫm ve günlük bunları dögesin, (17) birbirine ḳatasın. Beş yumurda ṣarusı-y-ıla yuġurasın, maʿcūn gibi **[21a]** (1) ola. Bir pāre bize dürtesin,

---

[78] Kelime, esas alınan A nüshasında ṭalaḳ şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[79] Kelime, B nüshasında tutar; D nüshasında tolar şeklinde geçmektadir.
[80] Esas alınan A nüshasında "yonca ve" ifadesi bulunmamaktadır. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[81] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'lı geçmektedir.
[82] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[83] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'lı geçmektedir.
[84] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde; B nüshasına durmayalar şeklinde geçmektedir. D nüshası esas alınmıştır.

ol ṭamar üzerine urasın, (2) berk bağlayalar. Bir hafta ṭura ve atı bağlu dutasın. Ṣoñra (3) ṣu-y-ıla çekesin, birez dura[85] eyü ola.

El-faṣlü'ṣ-ṣāliṣ: (4) Atuñ ayağına ṣu inse sebebi budur kim derlemiş-ile ṣu virüp[86] (5) yörütmeden[87] bağlamakdan[88] olur. Nişānı budur kim iki öñ (6) ayağınuñ aşıḳları şişer, yumrı olur, yörüyümez. Baʿẕısı (7) yörüyicek açılur, durıcaḳ dutılur. ʿİlāc budur ki kepegi (8) sirke-y-ile ḳaynadalar, ṣağ ṭuz ḳatalar, üstine dökeler. Aşuġına (9) berk bağlayalar. Berkçe dura yāḫūd dizgin uralar ya (10) (ya) ṣarmısaḳ ṣapıñı key ḳaynadalar; duz, bezir-ile uralar (11) ya arpa ḳaynadalar, mütevātir bir ḳaç gün uralar. Aḳ ḫardalı, (12) ṣarmısaḳ[89] ile[90] dögeler, içine adam sidügin ḳatalar, ışcaḳ idüp (13) uralar. Geçmez-ise bir ḳaç yirde ṭaġ uralar, işleye ve hem (14) olur kim ol ṣu ṭaġılup kemük gibi olur. Anı daḫı yumru (15) demür-ile iki yanından ṭaġlayalar. Şöyle kim erince deleler, ḳarşu (16) yaġ dürteler. Başıḳınca ḳara ḫarīḳi yaʿnī ḳaraca otı dögeler, (17) būre-i Ṣalāmāsī[91] ḳatalar, otı[92] bal-ıla ḳarışduralar, eski pambuḳ-ıla **[21b]** (1) fitil eyleyüp ṣoḳalar ol delüge, üç gün ol kemük gibi (2) olan ṣuyı eridür, döker. Andan ṣoñra edvi<ye>yi[93] ḳoyuvireler, (3) andan şifā ola.

El-faṣlü'r-rābiʿ: At arpa dutsa yāḫūd (4) çoḳ buġday yise nişān budur ki siñirleri der-ḥāl dutılur, (5) yörüyümez. ʿİlācı budur kim iki öñ ayağından ḳan alalar. (6) Ṣay yaġı-y-ıla beziri ışcaḳ-ıla ayaḳlarına uralar. Yimini geç vireler (7) ve azuḳ ve ṣuyın daḫı geç vireler ve hem ṣovuḳ ṣuya çekeler, (8) bir zamān ṭura, ḳan almadan çekeler, eyü ola.

El-faṣlü'l-ḫāmis: (9) Atuñ omuzu şişe sebebi ya ʿillet-i nāzile olur ya ṭavar (10) deper. Nişān budur ki aḳṣar[94] barmaġ-ıla göricek gücenir. ʿİlāc (11) budur ki iki öñ ayağından ḳan alalar. Geçmez-ise peynir (12) tulumın ḳaynar kepek ṣu-y-ıla ḫaşlayalar, ıscaḳ-ıla bağlayalar. Bir (13) gice dura ṣoñra muʿālece[95] ideler, on gün dura. Geçmez-ise[96] üç (14) yirden[97] ṭaġlayalar, deriñ işleye, üzerine yaġ süreler (15) eyü ola.

---

[85] Kelime, esas alınan A nüshasında dur şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[86] Kelime, esas alınan A nüshasında virmeden şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[87] Kelime, esas alınan A nüshasında siñmeden şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[88] Kelime, esas alınan A nüshasında bağlamadan şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[89] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'lı geçmektedir.
[90] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[91] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[92] Kelime, esas alınan A nüshasında odı şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[93] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde; B nüshasında şeklinde; C nüshasında şeklinde ve D nüshasında bulunmamaktadır.
[94] Kelime, esas alınan A nüshasında aḳar şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[95] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[96] Kelime, esas alınan A nüshasında bulunmamaktadır. B ve D nüshaları esas alınmıştır.
[97] Kelime, esas alınan A nüshasında yirde şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

El-faṣlü's-sādis: Atuñ ayaġında sıraca belürse (16) nişān budur, başcuġazlar gib<i>[98] çıḳar, iriñlenür tīzcek tīmār (17) olmayıcaḳ yanında bir daḫı çıḳar yayılur, ayaġı şişer ve hem ḳıç **[22a]** (1) ayaġında daḫı olur. ʿİlāc budur ki göründügünleyin (2) şeker-ile ṭaġlayalar ve görünmez-ise uşaḳī[99] sirke-y-ile ḥal ideler, (3) ḳoyı olur merhem gibi. Bir deng sıçan otın ḳatalar, eski pambuḳ-ıla (4) üzerine ḳoyalar. Bir gün, bir gice dura, yarındası açalar, (5) yaġ dürteler, eyü olur, düşer gider. Yirine ardıç ḳaṭranı (6) dürteler, eyü ola.

El-faṣlü's-sābiʿ: Atuñ ayaġına ḫunnām (7) olsa ol bir maddedür kim atuñ ḳulaġı ardındaġı ṭamarlarından (8) gelür. Ol ṭamarlara ʿuruḳ-ı mücevvef[100] dirler, ḳarnı altından (9) iki ḳıç ayaġınuñ iç yanından ayaġına iner. Yoġun ṭamardur, (10) bünyādı gögsinde[101] olur. Ayaġa ve uyluġa çıḳınca baş (11) olur, deşilür, iriñ aḳar ve çoġı yavuz gözden olur (12) ve hem anuñ gibi yanında at bağlayıcaḳ sirāyet ider, yapışur[102] nitekim (13) uyuz, adama. ʿİlāc budur ki ol çıḳan cerāḥatı bunuñ-ıla (14) yaḳalar: Ṣaru zırnīḫ, ḳalya, nışadır, kireç, būre (15) birer dirhem ve buçuḳ dirhem sıçan otı. Bunları dögeler sögüt (16) güli ve ṣu-y-ıla yoġuralar, merhem gibi ola. Her cerāḥata yaḳalar. Bir gice (17) dura, andan açalar, yaġ dürteler tā mīḫ ḳopınca ve andan **[22b]** (1) sümüklü ḳurd ve kiremit, Şām ṣabunı, yumurda ṣarusı, ṣıġır (2) yaġı-y-ıla havanda dögeler, merhem gibi, günde iki kez ḳoyalar ve bir dürlü (3) daḫı ʿilāc: Ḳatran, yedi kez ṣovuḳ ṣu-y-ıla yuyalar, jengār, ʿanzarūt, (4) günlük, çam ṣaḳızı ikişer dirhem; zeyt yaġı yigirmi dirhem; (5) ṣay yaġı on dirhem, bunları key erideler ve otları ḳaralar, (6) merhem ola. Günde iki kez vuralar ve eger oluşup gögsinde (7) olur-ısa ol ṭamarı, ḳulaġı ardından bulalar, keseler ve (8) eger belürmez-ise başalar gögsini, gerile. Yaralar, içinde balıḳ (9) gibi bezler[103] olur, çıḳın çıḳın. Keseler, gidereler[104]; ṭaġlaġucılar (10) odda dura. Eger ṭamar kesilüp ḳan aḳar-ısa çam ṣaḳızı-y-ıla (11) ṭaġlayalar. Ol ṭamar göz görse ebrişüm ile bağlayalar, içine (12) kireç serpeler, ḳarşu ḳaṭran dürteler velī bir ot vardur, (13) Türkçe taşan dirler, görlerde ve meşelerde biter. Yapraġı (14) rāziyāne yapraġına beñzer. Bir dip çıḳar, yaş ḳarġulıḳ (15) gibi yumrulanur, dibini ḳazasın, ḫunnām göz göz, çıḳın çıḳın olur, anı anıñ üzerine ilteler, üç kez[105]. Çıḳaralar daḫı (16) gök bize bağlayalar, boynına aṣalar[106]. Ot

[98] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde; B nüshasında şeklinde; C nüshasında şeklinde ve D nüshasında şeklinde bulunmamaktadır.
[99] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. B nüshası esas alınmıştır.
[100] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[101] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[102] Esas alınan A nüshasında ider, yapışur ifadesi yerine oluşur kelimesi bulunmaktadır; B nüshası esas alınmıştır.
[103] Kelime, esas alınan A nüshasında bezlü şeklinde geçmektedir. C ve D nüshaları esas alınmıştır.
[104] Kelime, esas alınan A nüshasında gideler şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[105] "göz göz, çıḳın çıḳın olur, anı anıñ üzerine ilteler, üç kez" ifadesi, esas alınan A nüshasında "gözükür, çıkaralar" şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[106] Kelime, esas alınan A nüshasında bağlayalar şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

ḳuruduġınca ol renc[107] (17) ḳurur, gider mücerrebdür ve ṣınanmışdur[108]. Meşhūrlar[109] olur, iletürler[110] **[23a]** (1) anı çevüreler ve taʿvīẕ daḫı yazalar, yavuz göz-içün.

El-faṣlü'ṣ- (2) **ṣāmin:** Atuñ ayaġında ġazzal olsa yaʿnī Türkçe ṭabaḳ (3) ṭoynaḳ dirler. Ṣol yanında olur. Tīmār olmaz-ısa sürer, (4) ṭoynaġı çıḳarur adamda daḫı vāḳiʿ olur, ḳurluġan dirler. (5) Dırnaġı çıḳarur, dırnaḳ dibinde olur, deşilür iriñlü[111] ṣaru (6) ṣu aḳar. Amma bu renc iki dürlüdür: Birisi erkek ve birisi (7) dişidür. Ol kim erkekdür, şöyle uzunluġınca olur. (8) Ol dişidür, ince olur, ṭoynaġı çepçevre dutar[112] (9) ve baş bert olur[113] ṭoynaḳ oynadur, sürer, çıḳarur. ʿİlāc (10) budur kim mazū on bir dirhem, zāc beş dirhem, toḫmü'l-ḫanẓal (11) yaʿnī ebū cehl ḳarbuz içi bir dirhem ʿanzarūt[114] bunları dögeler, (12) bal-ıla yuġuralar. Ayaġın ṣabun-ıla yuyalar, ṣu içinde ezeler. (13) Ol ṣu köp olınca ḳoyalar. Tā kim durula ol ṣuyı dökeler, yedi (14) gün yuyalar, bundan ṣoñra yigirmi dirhem sülügen, beş dirhem mürdeseng, (15) on dirhem zeyt yaġı havanda saḥḳ ideler, ḳarşu ṣarp sirke, (16) duz ezeler. Ġalīẓ olınca ve günde iki kez dürteler, ovalar üç (17) dört gün. Andan ṣoñra ṭoñuz yaġı süreler, eyü ola.

[23b] (1) **El-faṣlü't-tāsiʿ:** Atuñ ayaġı bıcılġān olsa ʿilāc budur ki (2) darlaya yörüdeler[115], berk berk[116] depeler. Bir zamān yörüye andan ṣoñra ṣabun-ıla (3) yuyalar. Ḳoz yaḳalar, havanda dögeler ve bişmiş şab, zencār, duz (4) ve od görmemiş bal; yuġuralar, daḫı daḫı dürteler vaḳt olur. (5) Günde iki kez ya mum ya birez zift içine ḳatalar ya ṭoñuz yaġın (6) bir ḳaç kez uralar, gide[117]. Yigrek tīmār her gün bu miḳdār durur.

(7) **El-faṣlü'l-ʿāṣir:** Atuñ ayaġında ürpek olsa, ol daḫı uyuz (8) gibi olur, yayılur. Dizindekin tüyin döker. ʿİlāc budur ki (9) ṣabun ile yuyalar tā ḳızıl olınca sileler. Baġa ḳanın dürteler (10) yāḫūd aḳ ṣoġan, incir veyā persiyā[118], Türkçe evelek dirler (11) ve hem labada daḫı dirler, bunları süci-y-ile ḳaynadalar, ḳavi ola. (12) havanda saḥḳ ideler, merhem gibi.

---

[107] Kelime, esas alınan A nüshasında bulunmamaktadır. D nüshası esas alınmıştır.
[108] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[109] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[110] Kelime, esas alınan A nüshasında iledeler şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[111] Kelime, esas alınan A nüshasında öñ şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[112] Esas alınan A nüshasında ṭoynaġı çepçevre dutar ifadesi yerine, çıḳup toynaḳ çevre dutar, ifadesi bulunmaktadır. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[113] Kelime, esas alınan A nüshasında olusar şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[114] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[115] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[116] İkileme, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[117] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[118] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. B nüshası esas alınmıştır.

Paça yaġın ve ṣıġır incüginüñ (13) iligin[119] ḳatalar, ḳarışduralar, günde iki kez uralar, eyü ola, mücerrebdür.

(14) **El-faṣlü'l-ḥādī ʿaşer:** At ayaġın yoḳaru ḳaldursa ḳısac-ıla (15) pek dutalar, ḳanġı yaña basa ḳocınur olur kim ḳatı yonarlar ve ḳatı (16) naʿllarlar yaṭar, naʿl ururlar, ṭoynaġı ḳorur. Demişler kim (17) ṣoġan ḳabı ḳalıñlıġı ṭoynaḳ, on naʿldan eyüdür, ḫuṣūṣā **[24a]** (1) ṭaşırḳamış ola ḳatı yonarlar eger böyle olur-ısa[120] kim naʿldandur, (2) çekeler geñşek naʿl vuralar iki üç günde geçer-ise febihā u niʿme (3) geçmez-ise belālar kim ol ṭoynaġıñ māyasına mīḫ irmişdür, naʿlın (4) gidereler ḳısac-ıla ṭoynaġın dutalar, mīḫden berkmiş yiri (5) dutıcaḳ, çabalar. Eti[121] bıçaḳ ucı-y-ıla açalar tā kim ḳan çıḳa, olur kim (6) iriñlü ḳan çıḳar, ḳarşu sünger-ile ḳanın alalar, bögrek yaġın (7) tavada erideler, içine ıscaḳ-ıla dürteler, ṭuz ile ḳaṭrānı[122]ḳarışdurup ṭolduralar (8) keçe-y-ile ṣaralar ve ṣudan ṣaḳınalar. Beş altı günden ṣoñra ṣıġıruñ (9) bögregi yaġı-y-ıla çam ṣaḳızı, Şām ṣabunı havanda dögeler, merhem (10) gibi ola ol delügi ṭolduralar. İki günden ṣoñra keçe (11) ḳoyalar, yumşaḳ naʿl uralar, arınmayacaḳ olur-ısa iriñ ṭolar (12) yaḳar ve dırnaḳ ṣızısından[123] ḳusar, tīmār olmaz-ısa ṭoynaḳ (13) düşer. Eti açalar, iriñi aşaġa yol bulup işleye, ol cerāḥata (14) şab ve mazū, ḳızıl boya, ḳaṭran yuġuralar, iki kez dürteler (15) Allah fażlı-y-ıla ḫoş ola, mücerrebdür.

El-faṣlü'ṣ-ṣānīʿ ʿaşer: (16) Atuñ ṭoynaġı şaḳāḳ olsa yaʿnī yarılsa ʿilāc budur ki (17) ḳuru incir ṣuda ışladup bir gün bir gice el vurasın[124] ovasın **[24b]** (1) herse gibi ola, zırnīḫ ve kireç ve būre, jengār bunları (2) dögesin, ḳarışdurasın şaḳāḳı ısıcaḳ ṣu-y-ıla yuyasın, bundan (3) bir pāre bize yaḳasın, üzerine urasın ki ayaġın ṣuya (4) baṣa ve bir dürlü daḫı bögürtlen yapraġın dögesin, baġa ḳabınuñ (5) külin ḳatasın, ṣıġıruñ bögregi yaġı-y-ıla ḳarışdurasın. Günde (6) iki kez dürtesin. Eger şaḳāḳ, ṭoynaḳdan yoḳaru olur-ısa (7) bunı ideler: Duz, jengār, ḳızıl boya, ṣaru zırnīḫ (8) bunları dögeler; sirke-y-ile bal-ıla ḳarışduralar. Günde iki kez (9) bunları[125] dürteler. Ḳışın olur-ısa ḳarda be-cid yörüdeler.

(10) **El-faṣlü'ṣ-ṣāliṣ ʿaşer:** At ṭoynaġın çelse, giñ ḳayışından[126] (11) aşıḳ dizler, ṭopuġına baġlayalar. Bir ḳaç gün bunlar ol ḫuyın (12) keser. Ayruḳ ṭopuġın çelmez olur.

El-bābü'ṣ-ṣāmin: Atlaruñ[127] gevdesinde (13) olan rençlerin beyān ider.

---

[119] Esas alınan A nüshasında incüginüñ iligin, ifadesi yerine "yaġın için ilik" kelimesi geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[120] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[121] Esas alınan A nüshasında çabalar eti, ifadesi yerine kelimesi geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[122] Esas alınan A nüshasında ṭuz ile ḳaṭrānı ifadesi yerine at kelimesi geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[123] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'li geçmektedir.
[124] Esas alınan A nüshasında, el vurasın yerine bir daha ovasın yazmaktadır. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[125] Kelime, esas alınan A nüshasında bunlar şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[126] Kelime, esas alınan A nüshasında ḳayışında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[127] Kelime, esas alınan A nüshasında atuñ şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

El-faṣlü'l-evvel. Omuzı (14) yaġır olsa sebebi derlemiş-ile egerin almaḳdan olur. ʿİlāc (15) budur kim oldugı vaḳtın bir pāre ṣaġ duz üzerine (16) ekeler, egerin uralar, berk çekeler, bir gice dura. Olmaz-ısa (17) kepegi ḳaynadalar ṭuz-ıla uralar. Eger başup yaġır olur-ısa **[25a]** (1) ʿilāc budur ki ṣovuḳ ṣu-y-ıla yuyalar, yaġıruñ çirki var-ısa (2) gidereler, eski pambuḳ-ıla uralar ya sünger-ile arıdalar, pāk (3) olur. Mersin yapraġı, yil otı, kiremit, baġa ḳabınuñ küli, (4) ḳına, çam ṣaḳızı bunları dögeler, un gibi üzerine ekeler (5) günde iki kez. Yirinden depretmeyeler, dāʾim ılıcaḳ ṣu-y-ıla yuyalar. (6) ʿİlāc azup <cıdavı ḫarāb>[128] olur-ısa çoġı oñulmaz, ḫoş (7) olur-ısa daḫı binmege yaramaz, inişinde gerü açılur; zīrā omuz oynar (8) bir dürlü ʿilāc daḫı budur ki atuñ omuzınuñ iki yanından (9) deleler, deligine at ḳılın geçüreler, üzerine melhemi[129] urmaḳ (10) gerek. İriñ ṣu aşaġadan yol bula, işleye. Amma yörütmeyeler. (11) Eger eskiden olur-ısa bir ḳaç yirde ṭaġ uralar ya ol (12) cerāḥat üzerine ġāyet ṭaġ ura, yiñi cerāḥat ola. (13) Andan ṣoñra bitürici otlar ekeler ve ḳarşu yuyalar. Eski pambuḳ (14) uralar üzerine, bitüre. Bögrek yaġırı ʿilāc bunuñ gibidür. (15) Amma bögrek yaġırı binilmekde[130] giç oñulur. Meger egerin düzeler (16) ya tegeltisin oyalar.

El-faṣlü'ṣ-ṣānī[131]: At uyuz olsa segregi göyündüreler. (17) Eski incir, ṣarp sirke-y-ile ḳaynadalar, havanda dögeler, merhem **[25b]** (1) gibi ola. Evvel[132] kepek-ile duz-ıla yuyalar, bunları dürteler.[133] At ṣuvaralar, eyü ola. Bir (2) ʿilāc daḫı: Ṣaru aġaç ve labada dibi ve būre ve ḳızıl boya ve (3) ṣaġ ṭuz, aġu yapraġı, ʿArabca difl dirler, zengār bunları (4) dögeler; ṣarp sirke-y-ile ḳarışduralar yāḫūd yoġurd-ıla dürteler, (5) bir iki kez. Defʿ ola.

El-faṣlü'ṣ-ṣāliṣ: Atuñ ḳurı[134] giciki olsa (6) ve hem yilisi ve ḳuyruġı gicikden dökülse ʿilāc budur kim (7) kettān toḫmın dögeler; incir, zerdālū, sirke-y-ile ışladalar; ḳaynadalar. (8) Ḳavi olınca dögeler, merhem gibi ola. Baldıran yapraġını yaş (9) üstübüye[135] ṣaralar, oda gömeler, bişe. Anı daḫı dögeler.[136] Andan bunları birbirine ḳaralar. Atı (10) ṣabun-ıla key yuyalar, ol ṣu ḳuruya. Andan süreler. Bir dürlü (11) daḫı: Ḳurum, şab, ṭuz, ḳara neft, zırnīḫ yumşaḳ dögeler, ḫamīr-ile (12) ḳarışduralar, gevdesine süreler, başını bağlayalar berk ḳaşınmaya (13) ve iki ḳıçınuñ yanından ḳan alalar, eyü ola.

---

[128] Kelime, A, B ve D nüshalarında ḫarāb cıdavı şeklinde geçmektedir; C nüshasında bulunmamaktadır.
[129] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde; D nüshasında şeklinde geçmektedir; B nüshası esas alınmıştır.
[130] Kelime, esas alınan A nüshasında binmekde şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[131] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. D nüshası esas alınmıştır.
[132] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[133] Esas alınan A nüshasında, bunları dürteler, ifadesi geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[134] Kelime, esas alınan A nüshasında ḳuru şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[135] Kelime, esas alınan A nüshasında eskiye şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[136] Esas alınan A nüshasında, "...bişe. Anı daḫı dögeler." ifadesi geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

El-faṣlü'r-rābiʿ: (14) Atuñ gevdesinde ya ḳarnı altında neẕle vāḳiʿ olsa. Türkçe (15) çerime dirler. Nişān budur kim yumrı ve sivri olur, şişer. (16) ʿİlāc budur kim evvel ḳuyruġı altında deleler. Ḳaraca ot dirler, (17) anı ol biz yirine ṣoḳalar, ne ḳadar ʿillet ola gevdesinde **[26a]** (1) cemiʿn çeker, götürür, ṭaġıdur. Eger üç dört günde geçse (2) adam necesin süreler. Bir gice dura; ṭaġılmaz-ısa kepegi ḳaynadalar, (3) ṭuz ḳatalar, vireler veyaḫūd kil-ile sirke uralar. Ṭaġılmaz-ısa (4) ṣarımsaḳ[137] dögeler, ṣıġır yaġı-y-ıla ḳarışduralar, bir gün iki gün (5) yaḳalar. Yumşayıcaḳ bir iki yirde neşter-ile deleler, ṣaru ṣu aḳa. (6) Üzerine ṭaḥan[138] dürteler; ya bezir ya ṣıġır yaġı. Saralar.

(7) **El-faṣlü'l-ḫāmis:** Atuñ ülpi şişse ʿilāc budur ki yıllamış (8) duz sa yaġı süreler ve iki ḳıçından ḳan alalar ve eger ḳızıl (9) ve ıssı olur-ısa kepegi sirke-y-ile ışladalar ve yumurda aġını (10) ḳatalar, bize dürteler. Evvel gül yaġın dürteler andan uralar yā- (11) ḫūd kernüb yaġını, etlü kelem için oyalar, şol deñlü kim (12) ülpi ṣıġa bezir ḳatalar, oda gömeler; pişe. Iscaḳ-ıla ülpini (13) içine ḳoyalar, biz-ile biline baġlayalar. Bir gice dura, şişin (14) alur. Gitmez-ise laden, ṣaru ṣabr, bezir-ile ḳaynadalar, ıscaḳ-ıla (15) dürteler. Ṭaġılmaz-ısa dolduralar, yumşaḳ olduġı vaḳt neşter-ile (16) (neşter-ile) bir iki yirde ḥacāmat gibi çizeler, ḳan daḥı çıḳaralar, (17) fāʿide ola.

El-faṣlü's-sādis: Atuñ ülpinde[139] telʾīl **[26b]** (1) olsa ya ayruḳ yirinde yaʿnī sigil olsa ʿilāc budur ki (2) ḳırmızı ebrişüm-ile baġlayalar, üç günde düşer ya gendü (3) ḳılı-y-ıla baġlayalar[140]. Ṣarmısaġı[141] ṭuz ile[142], nışadırı[143], saye yaġıyla dögeler, (4) merhem gibi ola, eski pambuḳ-ıla dürteler, yirine ḳarşu süsem (5) yaġın dürteler. Amma Buḳrāṭ ḥekīm eydür sigile bādincān dögeler, (6) merhem gibi ola, ol sigil üzerine uralar, helāk (7) ide, düşüre. Ya demür-ile ya kav-ıla yaḳalar, şifā ola. Mücerrebdür.

(8) **El-faṣlü's-sābiʿ:** Atuñ gevdesinde salʿa[144] olsa, Türkçe (9) ur[145] dirler. Nişān budur ki ḳoz gibi olur, varduḳça (10) büyür. ʿİlāc budur ki atı dördülüce yarmaḳ gerek böyle kim (11) bir kendiri incerek ip eyleyüp dibinden berk baġlayalar, (12) andan işleyeler, apaḳça ḳavcaġı* olur, yirine ṣaġ ṭuz (13) ṭolduralar, köki ḳalur-ısa duz yaḳar. Bir gün bir gice dura, (14) açalar. Günlük ḳab, çam ḳab, ardıç ṣaḳızı, maṣṭaki (15) içine ḳarşu ekeler. Yāḫūd bu

[137] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde ʾli geçmektedir.
[138] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. D nüshasında geçmemekte; B nüshası esas alınmıştır.
[139] Kelime, esas alınan A nüshasında ülpde şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[140] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[141] Kelime, esas alınan A nüshasında sarmısaḳ şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[142] Kelime, esas alınan A nüshasında duza şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[143] Kelime, esas alınan A nüshasında nışadır şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[144] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[145] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

merhemi ideler: mürdeseng (16) on dirhem, sülügen on beş dirhem, zeyt yaġıyla ḳaynadalar. (17) Aġaç-ıla, eski pambuḳ-ıla istiʿmāl ideler ve keser-iken ḳan çoḳ [27a] (1) çıḳsa incir ya ḳızıl boya ḳoyalar, berk bağlayalar. Ṭamarı kesilse (2) demür-ile, çam ṣaḳızı-y-ıla ṭaġlayalar, eyü ola.

El-faṣlü'ş-şāmin: (3) Atuñ gevdesinde seraṭān olsa yaʿnī yengeç gibi. Nişānı (4) budur ki şalġam gibi olur, deprenmez. Eger atuñ gevdesinde (5) ya ḳıç ayaġında iç yüzinde olsa çıḳarmaz-ısa muḫāṭaradur, (6) dirler; muttaṣıldur dirler. ʿİlāc budur ki ḫacek gibi (7) bir ṭaġlaġuç oda ḥāżır ideler; tīz ṭaġlamaya zīrā atuñ (8) çoḳ ḳanı aḳup tīz durmaz fiʿl-ḥāl çam ṣaḳızı ile (9) ṭaġlayalar, içine ḳızıl ḳaṭrān dolduralar, eski pambuḳ uralar, (10) berk bağlayalar. Üç gün dura, açalar; içini key sileler ve otlar (11) et bitürür, dolduralar: ʿAnzarūt[146], günlük, çam ṣaḳızı, maṣṭaki, (12) od görmemiş bal-ı kub.

El-faṣlü't-tāsiʿ: Atuñ ṣaġrası çıḳsa (13) sebebi budur ki aġır yol götürmekden olur. ʿİlāc budur ki (14) mersin yapraġın ṣucı-y-ıla ḳaynadalar. Ṣaġra çıḳıcaḳ (olur)[147] ısıcaḳ-ıla (15) yuyalar, bunı uralar: mazū, şab, ekşi enār ḳab, ṣabr-ı Saḳūṭuri. (16) Bunları dögeler, eski pambuḳ ışladalar sirkeye, bu otı üzerine (17) ekeler. Ṣaġrasına ıscaḳ-ıla uralar, bir zamān dutalar, [27b] (1) defʿ ola ve hem biline melceme[148] uralar ve hem olur kim saġrasınuñ (2) iç yanından aḳça ḳurdçuġazlar olur. Anı çeḳicek[149], ṣaġra (3) ṭaşra çıḳar, büyür; ḳavun gibi olur. Rengi ḳızıl, dutıcaḳ yarılur[150] (4) ṣaru ṣu aḳar. ʿİlāc budur kim ḳuyruġını yoḳaru getüreler, dibinden keseler[151] ḳorḳmayalar, (5) üşenmeyeler. Bir iki kez ṣaġrasından ḳan dökülür, hemān irtesi (6) bineler, arḳun yörüdeler, eyü ola. Yirine vara ʿilāc budur kim (7) eger ḳan durmaz-ısa: Zāc, Ḳıbrısī şab,Yemenī mazū ve ʿanzarūt (8) maḥmūde, serv ḳozı. Bunları dögeler, bir aḳça biz ṭolayalar, bal (9) dürteler, bu ota bulayalar, ṣaġrasına ṣoḳalar. Bir kez[152] kifāyet ider[153].

(10) **El-faslü'l-ʿāşir:** Atuñ ḳuyruġı dibinde ṭoñuz ḳılı belürse. (11) Nişān budur ki ḳıl yoġun olur, dibi aḳ olur, yumrı (12) olur. Götini dīvāra sürer yāḫūd[154] aġaca, ḫarāb ider, (13) aruḳlar. ʿİlāc budur kim anı çekeler, yirine ṣaru ṣabrı duz-ıla[155] (14) ṣaġır od-ıla ḳarışduralar, süreler olur kim ayruḳ olmaya ya (15) kireç ṣuyın dürteler.

---

[146] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[147] Esas alınan A nüshasında, kelimenin üzeri çizilmiş.
[148] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[149] Esas alınan A nüshasında, "...Anı çeḳicek" ifadesi yerine şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[150] Kelime, esas alınan A nüshasında, yaralar, şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[151] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[152] Kelime, esas alınan A nüshasında, birez, şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[153] Kelime, esas alınan A nüshasında, ide, şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[154] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[155] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

El-faṣlü'l-ḥādī ʿaşer: At tersler-iken ṣaġrası (16) çıḳsa ʿilāc budur ki: Tut aġacınuñ ḳabı[156], serv ḳozaġı, (17) mazū, mersin yapraġı, bunları süci-y-ile ḳaynadalar, süzeler. Bezir **[28a]** (1) ḳatalar, ḳaynadalar. Ġalīẓ olınca içine ṣabr-ı Saḳūṭuri ḳoyalar (2) daḫı dürteler bir iki kez, defʿ ola.

El-faṣlü'ş-şānī ʿaşer: Atuñ (3) gevdesinde demren olsa mum-ıla arayalar, demrenüñ beresi (4) muma ṭoḳınur. Nişān oldur kim ol arayı açalar, demren (5) soḳalar, berk ṭutalar, çıḳaralar. Sögüt aġacın oḳ gibi (6) yonalar, oda ḳızduralar, ol cerāḥata ṣoḳalar zīrā çoḳ (7) olur kim demreni eşek sidügine[157] sürerler. ʿİlāc (8) budur kim deriñ yirde ise yarmayalar, ol yir biter. Eger (9) işler-ise aġzına ayu yaġın ṣoḳalar. Gelür, çıḳar biter-ise atuñ (10) eti geñşek olur, demren beresi bir ġayr yirde ẓāhir olur, (11) ḳalḳar, barmaġ-ıla göreler. Andan ṣoñra yaralar, çıḳaralar, (12) yirine yumurda ṣarusın tuz ile ṭolduralar. Yarayı (13) baġlayalar, bir ḳaç kez yaġ dürteler, eyü ola. Mücerrebdür.

El-faṣlü'ş- (14) **şāliş ʿaşer:** Atuñ omuzunda ya arḳasında kelef (15) olsa budur nişānı kel baş gibi olur. Aya deñlü ovıcaḳ (16) kepegi dökülür. ʿİlāc budur kim ol arayı ḫırızma-y-ıla ḳalın (17) gidereler ya gebre-y-ile ḳazıyalar. Burçaḳ unı[158] ve mercümek unı[159], **[28b]** (1) ṣaġ ṭuz, zāc. Bunları dögeler, ṣığır keşin sirke-y-ile ezeler, (2) ḳoyu olınca ḳaralar daḫı ḳına gibi yaḳalar. Eger gitmez-ise bunı daḫı (3) ideler: Sirke-y-ile zencār, aḳ it boḳı[160]. Bunları dögeler, acı (4) saye yaġıyla ḳarışduralar ol arayı ṣarp sirke-y-ile yuyalar (5) daḫı sileler, bunı dürteler bir iki kez, gide, eyü ola.

El-faṣlü'r- (6) **rābiʿ ʿaşer:** Atuñ gevdesinde nāṣūr olmış çıbān[161] olsa ol daḫı (7) bir ʿilletdür kim çıbān gibi çıḳar[162]. Deşilür, bir iki yıl işler, ṣaru ṣular (8) aḳar, oñulmaz. ʿİlāc budur kim uşaḳī[163] sirke-y-ile ışladalar, havanda (9) saḥḳ ideler, ḳoyı olınca buçuḳ dirhem sıçan otın ḳatalar, gerü (10) saḥḳ[164] ideler. Eski pambuḳdan fitil ideler, bundan birez dürteler. (11) Ol cerāḥat delügine ṣoḳalar, bir gün dura. Fitili çıḳaralar (12) üzerine yumurda ṣarusın uralar. Ol renc düşüp (13) çıḳınca eski pambuḳ dolduralar iki üç gün kim ol (14) cerāḥatı temiz ider, andan bu merhem ideler: Dāne çadır (15) mum-ıla maṣṭaki-y-ile erideler, içine zift, çam ṣaḳızı tamām (16) eriyicek az az zeyt yaġın ve bezir ḳatalar, andan istiʿmāl (17) ideler. Eger cerāḥat açuġ-ısa eski pambuḳ-ıla günde iki kez **[29a]** (1) uralar, eyü ola.

---

[156] Kelime, esas alınan A nüshasında ḳab şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[157] Kelime, esas alınan A nüshasında südi-y-ile şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[158] Kelime, esas alınan A nüshasında otı şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[159] Kelime, esas alınan A nüshasında otı şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[160] Kelime, esas alınan A nüshasında boḳ şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[161] Esas alınan A nüshasında, olmış çıbān, ifadesi geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[162] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[163] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. D nüshası esas alınmıştır.
[164] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'lı geçmektedir.

El-faṣlü'l-ḫāmis ʿaşer: Atuñ aʿżasına (2) ḳılıç ya bıçaḳ doḳınsa, baġarsuġı ṭaşra çıḳsa göreler baġarsuġı, (3) ṣaġ-ısa at aşaġa başalar, zeyt yaġı-y-ıla süci ḳaynadalar (4) ıscaḳ-ıla ol çıḳan baġarsuġı yuyalar; şāyed ṣu almış ola (5) dırnaḳ degirmeyeler, içine ḳoyalar baġarsuġı ḳarnın igne-y-ile ebrişüm-ile (6) dikeler. Aşaġa yanında birez yir ḳoyalar kim cerāḥatuñ çirki ve ṣaru (7) ṣuyı döküle ve ol cerāḥat üzerine maḥmude ve (mast)[165] (8) maṣṭaki-y-ile ekeler daḫı üzerine yumurda ṣarusın ḳoyalar (9) beş on gün ṭura. Andan ṣoñra açalar, yaġ dürteler ve eger (10) (ve eger) yara küçürek olup baġarsuḳ ḳatı ḥareketden çoḳ çıḳar-ısa, (11) girmez-ise güç itmeyeler, ol yaranuñ aġzın birez bıçaġ-ıla (12) açalar, baġarṣuġın içine ḳoyalar, yoḳaruda yād itdügümüzleyin[166] (13) ideler. Amma bilesin kim atuñ baġarsuġı berk olur, degme nesneden (14) delinmez ve ṭayıncaḳ olur[167].

El-faṣlü's-sādis ʿaşer: (15) Atuñ ḳasıġı sıçramaḳdan fetḳ olsa yaʿnī bögri yarulsa, (16) yumru olsa ʿilāc: tīzcek temür boḳın dögeler un (17) gibi ola[168], burçaḳ unı[169], çiriş, temür tuvālı, yumurda aġı-y-ıla ḳarışduralar **[29b]** (1) (ḳarışduralar), bir pāre bize ḳalıñ dürteler, üzerine yapışduralar. (2) Ol deñlü yaṣṣı ṭaş ḳoyalar, uzun biz-ile berk baġlayalar, (3) deprenmeye, bir yirde ṭura. Ṣuyını az vireler, yimini buġday vireler[170] (4) İçi ḳatı olmaya. Eger gök (5) vaḳtı-y-ısa ḥaṣıl vireler, on beş gün ṭura. Andan ṣoñra (6) açalar, melceme vireler.

El-faṣlü's-sābiʿ ʿaşer: Ata yolda izde (7) ıssı geçse ya bullamış olsa nişānı budur ki yimini kāhel yir (8) ve ṣuyı çoḳ içer yaṭur başını yire urur daḫı dīvāra; (9) aġzın yumar, nefesin tīz tīz alur ṣolur. ʿİlāc evvel (10) öñinden ḳan alalar, arpa unın süd-ile[171] ezeler, gevdesine (11) dürteler. Sisem yaġını ya tere yaġını daḫı olur. Andan göge (12) ṣalalar. Amma gevdesine yoġurt süreler.

El-faṣlü's-ṯāmin ʿaşer: (13) Atı ṣovuḳ ursa nişānı budur ki ditrer ve tüyi ürperür (14) ve yimini kāhel yir, ḳulaḳlarını bıraġur ve dişlerin bir birine urur. (15) ʿİlāc budur ki üç dirhem ḥarīḳ, iki dirhem nışadır, (16) on dirhem arpa unı, beş dirhem büber, yigirmi dirhem (17) şeker, elli dirhem ṣıġır yaġı. Bunları ḳarışduralar, yuvalaḳlar **[30a]** (1) ideler, her biri ḳoz gibi ola. Günde üçin boġazına buraġalar. (2) Amma Buḳrāṭ ḥekīm eydür, ıssı, ṣovuḳ urmış ata bundan yigrek (3) yoḳdur kim tere yaġı, pirinç unı[172], arpa unı, süd, şeker (4) ḳarışduralar.

---

[165] Esas alınan A nüshasında, bir sonraki kelimenin hece tekrarı şeklinde geçmektedir.
[166] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[167] Esas alınan A nüshasında "...olur" kelimesinden sonra meşhur kelimesi bulunmaktadır.
[168] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[169] Kelime, esas alınan A nüshasında otı şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[170] Esas alınan A nüshasında "...Ṣuyını az vireler, yimini buġday vireler" yerine "Yimini temizrek vireler ve śuyın azraḳ vireler ya buġday vireler." geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[171] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'lı geçmektedir
[172] Kelime, esas alınan A nüshasında otı şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

Atuñ boġazına ḳoyalar. Her gün ışcaḳ şu-y-ıla (5) gevdesin yuyalar ve ıscaḳ dutalar, ḥuḳne daḫı ideler, eyü ola. (6) Yüz dirhem şıġır yaġın ılıcaḳ-ıla ḥuḳne dögeler iki kez, eyü ola.

(7) **El-faṣlü't-tāsiʿ ʿaşer:** Atı ḳuduz ḳurt ya ḳuduz (8) it ṭalasa ama ḳuduz itdüginden[173] maʿlūm ola, bu renc (9) ḳurda ve dilküye ve şaġāla ve atlara ve kelblere[174] vāḳiʿ olur. Nişānı (10) budur kim gözleri ḳızarur ve dili şarḳar, şalyaları aḳar, (11) başın aşaġa dutar, arḳası gövez olur yiyecik yimez, şu içmez, (12) esrük gibi şallanur, sürçer, düşer, urıcaḳ çekilmez daḫı (13) yigrek bilmek oldur ki ısırduġı yir ḳoz içiyle ovalar, (14) etmek ḳarışduralar, tavuġa vireler, yiye; ölür-ise ḳuduz- (15) dur. Eger yimez-ise daḫı ḳuduzdur. ʿİlāc budur kim ol (16) ışırduġı yiri tīzcek beş altı yirde deriñce çizeler (17) ve şīşe çekeler yāḫūd ḳanı key aḳınca ḳoyalar. Ṣarmısaḳ **[30b]** (1) ṣoġan ve oġlan aşı, duz süci-y-ile dögeler, merhem gibi ola. (2) Cerāḥata uralar. Tiryāḳı süci-y-ile ezeler, tavuḳ boḳın ḳatalar, (3) şıġır südin iżāfāt ideler, atuñ burnından dökeler. Eger (4) ayaḳlarında olur-ısa cerāḥatı üstün yanından berk (5) baġlayalar, sirāyet idüp ol aġu içine yörümeye. Atuñ (6) derisi mücevvefdür. Diri tavuġı getüreler, ol cerāḥata (7) dübürini uralar, tavuḳ helāk olur-ısa ḳurtulur. Yirine (8) bunu ideler: Ṭavşan māyisi, şarāb, çörek otı, ṣarmısaḳ, (9) dögeler. Ṣıġır yaġıyla duz-ıla ḳarışduralar, bir iki kez ol yaraya (10) uralar. Amma bir ev içinde ṭura ḳarşu gözedeler ḳırḳ güne (11) degin.

El-faṣlü'l-ʿāşirīn: At tuḫme[175] olsa sebebi çoḳ (12) şu içmekden olur. Nişānı budur ki gegirür ve ḳarnı (13) şişer, kāhel olur. ʿİlāc budur ki yüz dirhem eski süci, (14) elli dirhem sirke, on dirhem şıġır yaġı ve gögercin boḳı (15) on dirhem, ṣoġan ṣuyı elli dirhem. Bunları birbirine (16) ḳarışduralar. Atuñ başın yoḳaru getüreler, boġazına dökeler, (17) uyanın başından çıḳarmayalar. Ḳuza ḳoyalar, iki gün yimin virmeyeler, buġday **[31a]** (1) ısladalar, vireler az az. Üç dört günden ṣoñra yimini (2) çekeler, at buñalmaya. Eger ḳarnı çoḳ şiş-ise çükündür (3) yapraġın ḳaynadalar şu-y-ıla sisem yaġın ve bezir, şaġ[176] duz ḳatalar, (4) ḥuḳne dökeler, defʿ ola.

El-bābü't-tāsiʿ: Atlaruñ ısıtmasın (5) beyān ider.

El-faṣlü'l-evvel. Atı sıtma dutsa sebebi (6) budur ki yaz, yay günlerinde ıssıda baġlayalar, çulsuz (7) ya güzin yalıncaḳ yaġmurda ḳoyalar. Nişānı budur ki sındurur, (8) ditrer, tüyi ürperür ve yimini az yir, başın aşaġa dutar, (9) ḳulaḳların bıraġur ve ḳatı ṣolur ve burnı ḳanatları açılur (10) ve nefesi ıssı olmaz ve gözlerinden yaş gelür ve ṣuya meyli (11) çoḳ olur. ʿİlāc budur kim ḳızıl ṣandal on dirhem, (12) sirke beş dirhem, kişniç toḫm on

[173] Esas alınan A nüshasında "...ḳuduz itdüginden" yerine şeklinde geçer. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[174] Esas alınan A nüshasında "...ve kelblere" ifadesi bulunmamaktadır. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[175] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[176] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

dirhem hem hevīç toḫm (13) on dirhem, gögercin boḳı yigirmi dirhem. Bunları ḳaynadalar, (14) elli dirhem tere yaġın dürteler, atuñ boġazına bir üskür-ile (15) üç gün dökeler. Çüküdür yapraġın ve yabān feslegen-ile (16) ḳaynadalar, şırlaġan ḳarışduralar, ılıcaḳ atuñ ṣaġrasına (17) ḥukne ideler. Amma evvel emirde iki öñ ayaġında ḳan [31b] (1) alalar ve ḳomaz-ısa bunı daḫı ideler: Defne yapraġın, mersin (2) yapraġın, yarpuz, güyegü otı, papadya, ṣarmısaḳ ṣapı, (3) ṣaman tozı. Bunları ḳazanda bir ṣucı, iki ṣu-y-ıla ḳaynadalar, (4) bir yiri çuḳur ideler, ol otı, ol ḳazanı, ol çuḳura (5) ḳoyalar. Ol atı üzerine getüreler, ayaḳların peyvendleyeler, ḳazan (6) ḳarnı altında ola. Atı büriyeler, ol buġı atuñ gevdesine (7) yayıla, nefesi çıḳacaḳ yir ḳoyalar, derleye. Āb-ıla yimini ışladup (8) vireler. Ot vaḳtı-y-ısa yonca vireler ve hem tiryāḳ-ıla süci (9) ezeler, bir ḳaç gün içüreler, nāfiʿ ola.

El-bābü'l-ʿāşir: (10) Atlaruñ tedbīrlerin beyān ider.

El-faṣlü'l-evvel. Yolda (11) ve izde ḳalmış ve ḫastalanmış ve ḳızmış ve derlemiş atuñ eyerin (12) almayalar ḫuṣūṣā ḳış güni ola ve yolda inesin, bir ḳaç (13) gün yelidesin, gerü egerin pek çekesin, arḳası ḳızmaya (14) tütüne ve oda yaḳın baġlamayasın ve ḫazān ve ḳışda yaġmurdan (15) key ṣaḳınasın ve uzaḳ yola gidicek iki kez ṣu viresin (16) ve arpasın gendü elüñ-ile viresin, bir ṣaman (17) bir arpa ve bir buġday. Azaçuḳ virmeyesin. Ve yaz güninde [32a] (1) ḳurı arpa virmeyesin kim ıssı olur, atı ḳızdurur, (2) yaḳar. Amma ṣovuḳda eyüdür ve bir ot var aña ḫubbāzā[177] (3) dirler, Türkçe ebem gümeci dirler, atı ġāyet semirdür (4) ve yulaf-ıla beslenen at semirür. Amma egin geñşek olur[178], atuñ. (5) Sebebi budur kim yirini temiz ideler, sidügi ve tezegin (6) başmaya ve payvansuz ḳomayalar ve gendünüñ tezegin[179] ḳurıdalar, yumşaḳ (7) ideler. Altına dökeler ve ḳaşanıcaḳ altına ḳap dutalar (8) ve yimini gün var iken vireler ve ḳaba ḳuşluḳ vaḳtında ṣuyın (9) vireler ve ikindin bir daḫı vireler ve ayaḳların ılıcaḳ ṣu-y-ıla (10) yuyalar ve ḳaşaġusın eksük itmeyeler. Üç günde bir kez bineler (11) ve bir gün ṭura, ayaḳları açıla uyansız daḫı ḳomayalar. (12) Amma bu resme beslenen at, segirtmek vaḳt yola doymaz. (13) Amma şol kim arpalu ola, yükden ve yoldan ḳayırmaz. Amma yolda (14) atuñ üstinde olıcaḳ söylemeyeler. Zīrā kim atuñ semiʿ u fehmi (15) var, söze muḳayyed olur yörüyüşin azdur, kāhel olur. (16) Atı yolda kāhel yörütmeyeler. At hem eri eyilüginde bilür ve ḳonaḳ (17) vaḳtında ṣuyın ve yimin tīz virmeyeler tā gendü oḳramayınca birez [32b] (1) ṣu virmeyeler. Andan ṣoñra yimin çekeler.

[177] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[178] Kelime, esas alınan A nüshasında ider şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[179] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

Amma atı ṭaşlu yirde (2) ḳatı yörütmeyeler[180], ṭaşırḳar. Ḫuṣūṣā kim naʿlsuz ola bunı daḫı (3) dimişlerdür kim: Żarūrī bir yirde naʿl bulunmaya, bir ḳurbaġa (4) olur yaşılca, aġaçlarda çoḳ olur, anı dutalar, atuñ (5) ṭoynaġına süreler, berk olur. Beş on gün yola (6) doyar. Meşhurdur kim beriyye ḳumınuñ atları naʿlsuz bunı (7) istiʿmāl iderler[181]. Geldük imdi dārü'l-ḥarbda ayġıra binmek (8) gerek. Eger yaġı arasında ḳalur-ısa issine oḳ urdurmaz (9) gendüye ne ḳadar oḳ, ḳılıç doḳunsa, düşmez issini selāmat (10) yirine çıḳarur. Meger kim siñiri çalına, yoḫsa düşmek çāre (11) olmaz ve yolda berk olur.

Amma segirdim atınuñ tedbīri (12) böyle gerekdür kim bir ḳarañu aḫırda baġlayalar, ol gün yimini keseler (13) ve uyanın başında gidermeyeler. Zīrā dimişler kim, at bir gemiye (14) beñzer ikisinüñ daḫı ḥükmi yildür. İrtesi yimini birez daḫı keseler, (15) ṣuyın daḫı azraḳ vireler. Günde iki kez ḳaşaġusın, (16) eksük itmeyeler. Aḫurdan çıḳarmayalar. Her[182] gün ḳulaġına ṣıḳlıḳ (17) vireler, ol at kim hüner vardur bilür kim yarışı vardur **[33a]** (1) çıḳaralar, göreler kim ḳanıḳmış gözleri ḳurda beñzer uyanın (2) çeyner bir yirde ṭurmaz, kişner. Yarış yirine varınca fi'l- (3) ḥāl tersler ve ḳaşanur, gendüyi yıyladur yanında ṭulbaz- (4) layu vireler, çıḳar ve atuñ omuzından[183] gerü oturalar ve birez (5) egileler[184], dik ṭurmayalar, ayaḳların aşaġa ṣalmayalar ve ḳarnını (6) depmeyeler ve bir kez işāret vireler. Bu ḥamleden ṣoñra (7) başın ḳoyvirmeyeler, ḳamçıyı iki yanından ṣala çoḳ degül, dizgini (8) ṭoġru dutalar, meydāna varıcaḳ durġurmayalar, çullayalar (9) tā deri ṣovuyınca yörüdeler, yimini ṣuyını giç vireler, az az (10) günde yimini arturalar ḳararına[185] degin.

Amma at[186] bir yirde durmaz (11) ve bir yirde daḫı otlamaz olsa, bir yirde daḫı ileteler zīrā (12) ḥaḳ tebārek ü taʿālā üç[187] biñ dürlü ot yaratmışdur biñin[188] (13) ādem içün ve biñin[189] ḥayvanlar içün ve biñin[190] ins içün. (14) Ḥayvanlar içün anca otlar var kim tiryāḳdur, nitekim (15) yılanuñ tiryāḳı vardur dostlar içün ve aġusı (16) vardur düşmenler içün, hem-çünān otlar daḫı ancılayın- (17) dur. Velī bir ot vardur ʿArabca bīş dirler, ṣoḳar **[33b]** (1) eñinde, ḳumsal yirde biter, yapraġı ḳavaḳ yapraġına beñzer (2) yayılur, boynuzları var, ḳoyun daḫı yiyicek helāk (3) olur. Andan ṣaḳınalar.

---

[180] Kelime, esas alınan A nüshasında yormayalar şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[181] Kelime, esas alınan A nüshasında ider şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[182] Kelime, esas alınan A nüshasında bir şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[183] Kelime, esas alınan A nüshasında özinden şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[184] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[185] Kelime, esas alınan A nüshasında ḳararın şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[186] Kelime, esas alınan A nüshasında atı şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[187] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[188] Kelime, esas alınan A nüshasında biñi şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[189] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[190] Kelime, esas alınan A nüshasında biñi şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

El-faṣlü'ṣ-ṣānī: Eger diler-iseñ (4) atı eneyesin[191]. Üç yaşar olıcaḳ, yaz faṣlında atı (5) başalar dört ayaġın baġlayalar, ḫāyasın avucına dutalar (6) berkçe[192] olur kim bir ḫāyası bügri[193] dik olur, ḳasuġın (7) yumruḳ-ıla başalar, gelür, çıḳar kerey-ile üzerinden yaralar (8) ḫāyasın çıḳaralar. Ḫāyada bir uzun aḳ[194] kiriş gibi bend olur (9) ḳırmızı ebrişüm-ile dikeler, berk baġlayalar, iki taḫta arasında (10) ḳoyalar, ṭaġlaġuç-ıla ṭaġlayalar, çam ṣaḳızın ekeler ḳarşu (11) taḫtaya ṣıḳarlayu[195] keseler, taḫtayı gidereler[196], içine çam ṣaḳızı (12) maṣṭaki, günlük ṭolduralar, körükçi ignesi-y-ile ve ḳırmızı (13) ebrişüm-ile[197] dikeler. Alt yanından birez delücik ḳoyalar kim (14) ṣucuġazı aḳa, bineler azın azın yörüdeler. İki üç (15) gün ḳarşu bezir süreler ya aḳ ṣoġan-ıla beziri (16) ḳaynadalar, dürteler.

El-faṣlü'ṣ-ṣāliṣ: Diler-iseñ kim atı ṣatasın, (17) bir eve ḳoyasın ol gün kim ṣatılıcaḳdur, yimini azraḳ viresin. **[34a]** (1) Ḳamçı-y-ıla aġaç-ıla muḥkem dögeler. Fi'l-ḥāl çalıḳ olur (2) bir gün üzerine geçicek gerü hünerin ḳomaz.

Nitekim (3) ḳurd ḫuyını göresin kim dilin çıḳarup yalanur ve uyanın ḳatı (4) çeyner. Bilesin kim ol belānuñ başına gelmişdür, almayasın (5) ve ḫuyın bilmedigüñ ardına geçmeyesin, alup gendüziñe (6) mūnis itmeyince.

Amma bilgil kim çoḳ kişiler vardur kim atı (7) almaḳ maṣlaḥatıyçün ṣaġrasına ṭoñuzlan ḳurdın ṣoḳalar. (8) Der-ḥāl at düşer, debelenür ṣancu dutmış gibi olur[198]. Ḳaçan (9) böyle olsa atı sehel bahāya alurlar, degme kişi at (10) ḳatına getürmeyeler. Zīrā atuñ düşmeni çoḳdur, yimini (11) yir-iken düşmenliḳ iderler, ḳızıl zırnīḫ bıraġurlar[199] (12) ṭorbasına, atı[200] helāk iderler, ölür.

El-faṣlü'r-rābiʿ: (13) Atuñ münāfiʿlerin[201] beyān ider. Amma bilgil kim atuñ beynisini (14) bal-ıla ḳarışduralar, żaʿīf göze çekeler, ḳuvvetlene ve ṣarʿ<a>lu[202] (15) kişiye bir dirhem yidüreler, ayruḳ açuḳ dutmaya, oġlancuḳlara (16) buçuḳ dirhem.

Atuñ dilin biryān ideler, bal-ıla yaladalar, ḫafaḳān (17) rencini giderür.

---

[191] Kelime, esas alınan A nüshasında oynadasın şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[192] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde; B nüshasında şeklinde geçmektedir. D nüshası esas alınmıştır.
[193] Kelime, esas alınan A nüshasında bügür şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[194] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[195] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde; D nüshasında ḳışırup şeklinde geçmektedir. B nüshası esas alınmıştır.
[196] Kelime, esas alınan A nüshasında gideler şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[197] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde 'li geçmektedir.
[198] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[199] Kelime, esas alınan A nüshasında şeklinde; B nüshasında bıraġur şeklinde geçmektedir. D nüshası esas alınmıştır.
[200] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[201] Kelime, esas alınan A nüshasında menfaʿat şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[202] Kelime, üç nüshada da şeklinde geçmektedir.

Atuñ ṣaġ gözin şeker-ile müşk-ile ḳarışduralar, **[34b]** (1) götüreler, ḫalḳ içinde şerīf ve tözlü olalar.

Atuñ (2) yüregini ḳurudup dögeler bir miṣḳāl, uçuḳlu kişiye (3) yidüreler, ayruḳ uçuḳ dutmaya.

Atuñ cigerini bişirüp (4) sögülmesin yir ḳanlu kişiye yidüreler, şifā ola.

Atuñ ödini (5) sünbül ve günlük ve ṭabalaḳ bunları dögeler, ḳarışduralar, (6) ḳan işeyen adama bir buçuḳ deng yidüreler, defʿ ola.

Ve ʿavratlar (7) ḥayẕ çoḳ görse bundan yise ʿöẕri gidere. Atuñ (8) ṭalaḳını eski sirke-y-ile pişüreler; bir gün bir gice ḳoyalar, (9) her gün acılıca, beşer dirhem yiyeler, ṭalaḳı gide.

Atuñ ḫāyasın (10) naḳris[203] rencine vuralar, bal-ıla ḳarışduralar sākin ide, hem evde (11) ḳarınca urur-sa sirke-y-ile ezeler, ḳoyalar, eṣeri ḳalmaya.

Atuñ (12) südini oġlan eylemez ʿavrata dört beş gün içüreler, (13) ḥāmile ola, aruḳ kişi daḫı içer-ise semriye, beñizlene (d) (14) dıḳ nefese ve ṣancuya fāʿide ide.

Atuñ ḳanını ḳuduz (15) it ṭalayanuñ cerāḥatına dürteler, fāʿide ide ve aʿżası[204] şişene (16) daḫı fāʿide ide ve bend kişileri aġrısın giderür. Ṭaban, el (17) yaruġına dürteler, bitüre.

Atuñ sidügini būre-y-ile ṭuz-ıla **[35a]** (1) ezüp uyuza dürteler, defʿ ola ve ṣulu başlara dürteler, (2) ḳuruda, gidere.

Atuñ eti şehvet ve ḳuvvet arturur, cimāʿı (3) ḳavī ider, adamı beñizlendürir. Amma aġır ġıdādur, giç siñer.

(4) Atuñ baġarsuġı sögülme idüp ṣumaḳ-ıla yiseler, eskiden (5) olmış iç aġrısın giderür ve içini baġlar, börüsin defʿ (6) ider.

Atuñ dişini, uyḳuda ḫorlayan adamuñ başı altında (7) ḳosalar, ḫorladuġın kese, ayruḳ ḫorlamaya ve oġlancuḳlaruñ (8) beşiginde başı ucında aṣa ḳosalar emin ola.

Atuñ tersine (9) ṣoġan ḳatalar, ṣıḳalar; gül yaġın ḳatalar ve birez ḳaynadalar, ıscaḳ-ıla (10) sanculu ḳulaġa ṭamzuralar eyü ola.

Atuñ ḳuru sergīni, ḳanı (11) aḳan cerāḥata vuralar, baġlaya, duta, aḳmaz ola.

Atuñ ṭoynaġın (12) evde gömeler. Ol evde siḥir ve cāẕūluḳ ve düşmenlik (13) eṣer itmeye.

Atuñ yaġı, bil ve yan aġrısına dürteler ṣızısını (14) gidere, eyü ola.

Atuñ tüyini yaḳalar, külin alalar, bunı (15) ṭamarına uralar, ḳanın duta ve ṭamarı ḳanın daḫı baġlaya (16) ve yaraya daḫı ekeler, bitüre.

---

[203] Kelime, esas alınan A nüshasında geçmemektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.
[204] Kelime, esas alınan A nüshasında aʿża şeklinde geçmektedir. Diğer nüshalar esas alınmıştır.

Atuñ kemügini yaḳalar apaḳ ola (17) dögeler, un gibi ola, yumurda ṣarusı-y-ıla içi geçene yedüreler. **[35b]** (1) içini duta, baġlaya, eyü ola.

Va’llahu āʿlemu bi’ṣ-ṣevāb (2) ve ileyhi yercuʿul-ma bi’t-temti biʿavni’llahī taʿālā ve ḥüsnü’l-tevfik (3) ve’ṣ-ṣalla’llāhu ʿalā cemʿi’l-enbiyāi ve’l-mürselīn ve’l-ḥamdullehi (4) rabbi’l-ʿalemīn.

GENEL DİZİN

A

āb Far. Su.
a.-ı ḥayāt 2b/10
a.-ıla 31b/07
[=2]
ābādān Far. Bayındır, mamur.
a. (maʿmūr ābādān ḳıl-) 2a/11
[=1]
ʿaceb Ar. Şaşmak
a.+dür 9a/08
[=1]
ʿAcem Ar. İran'ın Hint-Avrupa ırkından olan halkı ve bu halktan olan kimse, İranlı.
a. dili 4a/12
[=1]
ʿAcemce İran'ın Hint-Avrupa ırkından olan halkın ve bu halktan olan kimselerin konuştuğu dil, Farsça.
a. 10a/13
[=1]
acı Sert, keskin, hoş olmayan.
a. say yaġı 10b/16, 15a/15
a. saye yaġı 28b/03
[=3]
acılıca Aç karna, açken.
a. 34b/09
[=1]
aç- 1. Bir şeyi kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak, açık hale getirmek.
a.-a 13b/02
a.-alar 13a/15, 15b/10, 16a/07, 16b/01, 17b/05, 17b/10, 18b/16, 22a/04, 22a/17, 26b/14, 27a/10, 29a/09, 29b/06
a.-ar 9a/01
2. Yarmak, deşmek.
a.-alar 24a/05, 24a/13, 28a/04, 29a/12
[=19]
açıl- Kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkmak, açık hale gelmek.
a.-a 32a/11
a.-ıcaḳ 12b/17
a.-ır-ısa 17b/09
a.-maya 17b/09
a.-maz-ısa 17a/10, 20b/14
a.-ur 13a/16, 21a/07, 25a/07, 31a/09
[=10]
açuḳ 1. Kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumda olmayan, açılmış.
a. 34a/15
a.+ısa (açuġ-ısa) 28b/17
2. Aralığı çok, genişliği alışılandan veya gerektiğinden fazla olan, ayrık.
a. (iki göz ve sīnesi açuḳ ol-) 6a/07
a. (iki ḳıçınuñ arası iñen açuḳ ol-) 6a/11
[=4]
ad İsim.
a.+ı 3a/06
a. vir- 4a/10
[=2]
adam İnsan, kişi, kimse, şahıs.
a. 14b/03
a.+a 5a/06, 5b/06, 22a/13, 34b/06
a. biti 18a/08
a.+da 23a/04
a. gibi 16b/09
a.+ı 5b/12, 35a/03
a. necesi 26a/02
a. ṣal- 3a/06
a. sidügi 18a/06, 19a/16, 21a/12
a.+uñ 12a/01, 13b/01, 35a/06
[=18]
Ādem Ar. İlk yaratılan insan ve ilk peygamber.
ā.+i 4b/03
[=1]
Ādem oġlanı İnsan nesli, insan oğlu.
ā. 3b/14
[=1]
ādem (<Ar. ādam) İnsan, adam.
ā. içün 33a/13
[=1]
ʿadem Ar. Hiçlik, yokluk.
a.+den 1b/02
[=1]
adlu Adı olan, adında.
a. 3a/11, 3a/15
[=2]
aġaç 1. Kökü toprak altında kalan, gövdesi yukarıya doğru yükselen ve gittikçe incelerek dallara ayrılan, kereste ve odun olmaya elverişli, uzun ömürlü bitki.
a. (ṣaru aġaç) 25b/02
a.+a (aġaca) 27b/12

a. gibi 17a/08
a.+ın (sögüt aġacı) 28a/05
a.+ınuñ (balluṭ aġacınuñ ḳabı) 19a/06
a.+ınuñ (tut aġacınuñ ḳabı) 27b/16
a.+larda 32b/04
a.+ları 4b/07
2. Ağaç parçası, dal.
a. 13a/12, 15b/04, 16a/07
a.+a (aġaca) 10b/06, 15b/11, 16b/02,
a.+ı (aġacı) 15b/05
a.+ıla 18a/02, 18b/16, 26b/17, 34a/01
[=19]

aġır 1. Yerinden kaldırılması, taşınması güç olan; hafif olmayan.
a. 19b/03
2. (Yiyecekler için) Hazmı güç, mideye dokunan.
a. 35a/03
3. Güç, zor, külfetli.
a. 27a/13
[=3]

aġız 1. Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk.
a.+ın (aġzın) 16a/07, 16b/01, 29b/09
a.+ına (aġzına) 15b/04, 15b/12, 28a/09
a.+ından (aġzından) 15a/02
a.+ını (aġzını) 15b/10, 18b/16
2. Kapıların veya içi boş şeylerin açık tarafı
a.+ı (ḳavuḳ aġzı) 19a/12
a.+ın (aġzın) 29a/11,
[=11]

aġrı Vücudun herhangi bir yerinde derinden ve yaygın bir şekilde hissedilen, sürekli acı ve ızdırap, sızı.
a.+sı ol- 16b/05
a.+sın 16b/03, 34b/16, 35a/05
a.+sına 35a/13
[=5]

aġrı- (Vücudun herhangi bir yeri) Ağrılı olmak.
a.-sa 16a/11
[=1]

aġu Zehir.
a. 30b/05
a.+sı 33a/15
[=2]

aġu yapraġı Maydanozgiller familyasından, nemli yerlerde yetişen, analjezik etkisi nedeniyle özüt ve yakı şeklinde kullanılan, zehirli bir bitki; ağu otu. Conium maculatum. Krş. **baldıran.**
a. 14b/11, 25b/03
[=2]

aġulu Zehirli, zehirli olan.
a. 14b/09
[=1]

aḫır Büyükbaş hayvanları barındırmaya yarayan üstü kapalı yer, hayvan damı, tavla.
a.+da 32b/12
[=1]

aḥsenü'l-ḫālīḳ Ar. Yaratılanların en güzeli.
a.+ın 4b/05
[=1]

aḫşam Güneşin batma zamanı, günün sonu.
a. 9b/04
[=1]

aḫur Bk. **aḫır.**
a.+dan 32b/16
[=1]

aḳ 1. Beyaz.
a. (kirpigi yilisi ḳuyruġı ṭoynaḳları aḳ ol-) 7b/12
a. (kirpügi yilisi ve ḳuyruġı aḳ ol-) 8a/03
a. būre 13b/11
a. düş- 13a/17
a. ḫardal 16a/06, 19b/10, 21a/11
a.+ından (ḳarası aġından çoḳ ol-) 7b/02
a. it boḳı 28b/03
a. kiriş gibi 33b/08
a. naft 9b/12
a. ol- 27b/11
a. paḳça 14a/17
a. ṣoġan 10a/08, 18b/10, 23b/10, 33b/15
2. Bazı şeylerin beyaz olan kısmı.
a.+ın (ṭoġan boḳınuñ aḳı) 13b/16
a.+ını (yumurda aġı) 26a/09
a.+ıyıla (yumurda aġı) 29a/17
[=20]

aḳ- (Sıvılar veya ufak taneli maddeler için) Bulunduğu yerden daha alçak bir yere doğru gitmek, yukarıdan aşağıya doğru düşmek.
a.-a 26a/05, 33b/14
a.-an 35a/11

a.-ar 10a/06, 10b/04, 15a/02, 22a/11, 23a/06, 27b/04, 28b/08, 30a/10
a.-ar-ısa (ḳan aḳ-) 22b/10
a.-ı 14a/14, 14a/14
a.-ınca 15b/07, 16a/09, 30a/17
a.-maz 35a/11
a.-sa 12b/04
a.-up 27a/08
[=20]
a. iriñ aḳ- 22a/11
[=1]
Aḳallı Yer adı.
a. şeher 1b/09
[=1]
Akazuya Yer adı.
a. 1b/10
[=1]
aḳ paḳça Bembeyaz.
a. 14a/17
[=1]
aḳça Beyazca, beyazımsı.
a. 27b/02, 27b/08
a. (ḫayasında aḳça aḳça benekleri ol-) 8a/07
[=3]
aḳıt- Sulu veya ufak taneli maddelerin bulunduğu yerden başka bir yere doğru gitmesini, akmasını sağlamak.
a.-dı 2a/11
a.-mayalar 16b/11, 19b/06
[=3]
ʿāḳīl Ar. Akıllı (kimse).
a. 4b/11
[=1]
aḳsa- Bir ayağın kısa veya sakat olması sebebiyle hafifçe topallamak.
a.-r 21b/10
[=1]
Aḳsarayī Özel isim.
a. (Ḥācī Muḥammed bin Ḥācī ʿAlī Aḳsarayī) 4a/11
[=1]
al- 1. (Bir şeyi) Kullanmak veya gerekeni yapmak üzere yanında bulundurmak.
a.-a getür- 7a/07
a.-alar 9b/03, 10a/02, 10a/14, 13b/17, 16a/05, 16b/11, 16b/13, 17a/10, 19b/06, 20a/10, 21b/05, 21b/11, 24a/06, 25b/13, 26a/08, 29b/10, 31b/01, 35a/14
a.-asın 14a/01, 20b/15
a.-madan 21b/08
a.-maḳdan 24b/14
a.-ya 6a/16
a.-mayalar 31b/12
a.-ur 11b/07
a.-ur-ısa 14a/13
2. Tıbbi bir müdahale ile vücuttan çıkarmak.
a. ḳan al- 9b/03, 14a/13, 16b/11, 17a/10, 19b/06, 20a/10, 20b/15, 21b/05, 21b/08, 21b/11, 25b/13, 26a/08, 29b/10, 31b/01
3. İçine çekmek.
a.-mış 29a/04
a.-ur 14b/14, 29b/09
4. Fethetmek, zaptetmek.
a.-alum 4a/05
a.-dılar 4a/06
a.-maġa 3b/08
5. (Para karşılığında) Temin etmek, satın almak.
a.-maḳ 34a/07
a.-mayalar 8b/08
a.-mayasın 34a/04
a.-up 34a/05
a.-urlar 34a/09
6. Gidermek, izâle etmek.
a.-alar 20a/16, 26a/14
[=54]
ʿalā ḳadara Ar. Elden geldiğince, olabildiğince, anlamındaki ibare.
a. 4a/14
[=1]
ʿalāmet Ar. İşaret, belirti, nişan, emare.
a.+i 5b/16
a.+ler 7a/07
a.+lerin 5a/11, 5b/05
[=4]
alca Pek çok türü bulunmakla birlikte donu tümüyle ala çalan ve yelesi de kıllarıyla aynı renkte olan at veya katır.
a. at 7a/15
[=1]
alçaḳ Yerden mesafesi az, yere yakın.
a. (egerligi alçaḳ ol-) 6b/11
a. it- 16a/07
[=2]

ʿālem Ar. Yerde ve gökte yaratılmış olan şeylerin bütünü, kainat.
a.+i 1b/02, 4a/17
[=2]

ālet Ar. Bir işi yapmak için kullanılan nesne, araç, makine.
a.+den 4b/16
a.+i 4a/02
[=2]

ʿaleyhümeʿs-selām Ar. Selam onların üzerine olsun, anlamındaki ünlem.
a. 2a/06, 2b/03
[=2]

alın Yüzün, kaşların üstünden saçlara kadar olan ve şakaklar arasında kalan kısmı.
a.+ı (alnı ve iki ḳıçı sekil ol-) 7a/13
[=1]

alın- Bk. **göze alın-.**
a.-mazlar 13a/04
[=1]

alınlu Herhangi bir biçimde veya özellikte alnı olan.
a. (yumrı alınlu ol-) 6a/03
[=1]

ʿAlī Ar. Özel isim.
a.+ye (ḥażret-i ʿAlī) 5b/11
[=1]

ʿālim Ar. İlim sahibi olan, bilici, bilen.
a. 4b/11
a.+ler 1b/06
[=2]

Allah Ar. İslam dinine göre bütün kemal sıfatlarının kendisinde bulunduğu, mutlak, hakiki, eksiksiz, ezeli, ebedi, her şeyin yegane sahibi, maliki ve yaratıcısı olup eşi benzeri ve zıddı tasavvur edilemeyen, diğer varlıkların zaruri kaynağı ve gerçek sebebi olan varlık.
a. 24a/15
a. tebāreke ve taʿalā 2a/16
[=2]

almaçıḳ (Özellikle atlarda) Kalça çıkıntısı.
a.+ı (bir almaçıġı küçürek ol-) 6a/17
a.+ları yumrı ol- 6a/16
[=2]

alt Bir şeyin yere bakan yüzü.
a. 33b/13
a.+ın 15a/07
a.+ına 12b/15, 15a/13, 18a/10, 32a/07, 32a/07
a.+ında 8a/14, 8a/14, 8a/14, 11a/05, 12b/03, 25b/14, 25b/16, 31b/06, 35a/06
a.+ından 16a/09, 22a/08
[=18]

altı Beşten sonra, yediden önce gelen sayının adı.
a. 20b/06, 24a/08, 30a/16
a.+sında 9a/02
[=4]

altmış Elli dokuzdan sonra, altmış birden önce gelen sayının adı.
a. 18b/03
[=1]

ʿamel Bir maksatla yapılan iş.
a. ḳıl- 3b/16
[=1]

amma Zıt ve aykırı hüküm ifade eden iki cümleyi birbirine bağlar.
a. 4a/16, 4b/05, 4b/14, 4b/16, 5b/16, 7a/06, 7b/07, 7b/17, 8a/09, 8a/09, 8b/06, 8b/08, 8b/12, 9a/03, 9a/08, 9a/09, 9a/16, 10a/04, 11b/14, 13a/04, 13a/05, 13b/15, 15a/06, 15a/14, 16a/13, 19a/13, 20a/04, 20a/07, 23a/06, 25a/10, 25a/15, 26b/05, 29a/13, 29b/12, 30a/02, 30a/08, 30b/10, 31a/17, 32a/02, 32a/04, 32a/12, 32a/13, 32a/13, 32b/01, 32b/11, 33a/10, 34a/06, 34a/13, 35a/03
[=49]

ʿAmman Özel isim.
a. 1b/10
[=1]

ʿanāṣır Unsurlar.
a.-ı erbaʿ 4a/17
a.+uñ 4b/06
[=2]

ancaḳ Nihayet, en sonunda, neticede.
a. 17b/16
[=1]

anduz Nemli yerlerde yetişen, parlak sarı veya turuncu çiçekli, halk tarafında nev ilacı olarak kullanılan, sert kokulu uzun ömürlü, her mevsime dayanıklı otsu bitki; andız otu. İnula helenium.
a. 18a/12

a.+u 9b/05
[=2]

ʿAnṭaḳiyye Özel isim.
a. 1b/11
[=1]

ʿanzarūt (<Far. ʿanzurūt) Baklagiller familyasından, geven cinsinden, sarı çiçekli ve dikenli, çokyıllık, bodur çalı (Astragalus sarcocolla); göz otu ve bu bitkiden çıkarılan, çıban ve yara tedavisinde kullanılan bir reçinesi.
a. 10b/13, 13b/13, 14a/06, 14b/06, 17a/17, 22b/03, 23a/11, 27a/11, 27b/07
[=9]

apaḳ Bembeyaz.
a. ol- 35a/16
[=1]

apaḳça Bembeyazca.
a. 26b/12
[=1]

ara İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, açık-lık, aralık, boşluk, mesafe.
a.+sı (iki ḳıçınuñ arası iñen açuḳ ol-) 6a/11
a.+sı (iki ḳulaġı arası giñ ol-) 6a/01
a.+sı (ḳıçı arası giñ ol-) 6a/09
a.+sına (saġrısınuñ iki yanı arasına yumruḳ sıġ-) 6b/12
a.+sında 32b/08, 33b/09
a.+yı 28a/04, 28a/16, 28b/04
[=9]

ara- Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak
a.-yalar 28a/03
[=1]

ʿArabca Sami dilleri ailesine giren ve Arap ülkelerinde kullanılan dil.
a. 10a/12, 11a/06, 15a/04, 17a/07, 18a/16, 19b/09, 25b/03, 33a/17
[=8]

ʿArabī Bk. **ʿArabca**.
a. 14a/06
[=1]

ardıç Kozalaklılar sınıfının çamgiller familyasından, yapraklarını kışın da dökmeyen, çeşitli türleri bulunan ağaç veya ağaççık. Junperus.
a. ṣaḳızı 26b/14
[=1]

ardıç ḳaṭranı Ardıç odununun damıtılmasıyla elde edilen ve hem deri hastalıklarına hem evcil hayvanların uyuzuna karşı kullanılan katran.
a. 22a/05
[=1]

arın- Temizlenmek.
a.-a 10a/04
a.-mayacaḳ 24a/11
a.-mayınca 11b/14
[=3]

arıt- Temizlemek, temiz duruma getirmek, paklamak.
a.-alar (arıdalar) 25a/02
[=1]

ʿārıżī Kaza eseri, rastlantı.
a. 14b/04
[=1]

Aristaṭālis Özel isim.
a. 2a/17, 3a/01
a. ḥekīm 2a/15, 2b/16, 3b/13, 4a/07
a. vezir 2a/02, 4a/03
[=8]

arḳa Vücudun, hayvanlarda arka bacakların üstünde bulunan kısmı; geri, kıç.
a.+sı 30a/11, 31b/13
a.+sı yumrı ol- 6b/10
a.+sına 5a/05
a.+sında 8b/09, 28a/14
2. Kayıran, destekleyen.
a. yardım idin- 3b/06
[=7]

arḳalu Herhangi bir biçimde veya özellikte arkası olan.
a. (balıḳ arḳalu ol-) 6b/09
[=1]

arḳun Aheste, yavaş, sakin.
a. 27b/06
[=1]

arpa Buğdaygillerden, taneleri ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen tahıl cinsi.
a. 13a/10, 20b/15, 21a/11, 31b/17, 32a/01
a.+dur 9a/10
a.+sın 7a/02, 17a/04, 31b/16
a. unı 13b/04, 29b/10, 29b/16, 30a/03
a.+y-ıla 16b/17
[=15]

arpa dut- (At için) Çok fazla arpa yemekten hastalanmak.
a. 21b/03
[=1]
arpalu (At için) Arpasını yemiş olma hâli.
a. 32a/13
[=1]
art Arka, geri.
a.+ı (kirpüklerü ve eñegi ardı ve ṣaçı ḳara ol-) 6a/10
a.+ına (ardına) 12b/11, 34a/05
a.+ındaġı (ardındaġı) 22a/07
a.+ından (ardından) 8a/13, 22b/07
[=5]
artur- Artmasını sağlamak, çoğaltmak.
a.-alar 33a/10
a.-ur 35a/02
[=2]
aruḳ Zayıf.
a. 34b/13
[=1]
aruḳla- Zayıflamak.
a.-r 27b/13
[=1]
aṣ- Bir şeyi yüksek bir yere iliştirip sarkıtmak.
a.-a ḳo- 35a/08
a.-alar 10a/15, 22b/16
[=3]
āsān Far. Kolay.
a. ol- 4a/15
[=1]
asmā Küçük çaptaki havayollarının, yani bronşiallerin yapışkan bir sekresyon ile tıkanması sonucu ortaya çıkan ve akciğerlerle doldurulan havanın dışarı atılmasındaki zorluk hali ile karakterize bir akciğer patolojisi.
a. renci 3a/01
[=1]
aş Yenilmek üzere pişirilmiş yiyecek, yemek.
a.+ı (oġlan aşı) 9b/09, 20a/13, 20a/15, 30b/01
a.+ını (oġlan aşı) 17a/11
a.+larında 2a/07
[=6]
aşaġa Bir şeyin yukarı kabul edilen kısmına göre altta kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı.
a. 6b/12, 8b/14, 9a/17, 11b/05, 11b/06, 15b/09, 16a/01, 16a/16, 16b/02, 17a/09, 24a/13, 29a/03, 29a/06, 30a/11, 31a/08, 33a/05
a.+dan 8b/12, 8b/16, 25a/10
a.+ki 12b/17
[=20]
ʿaşer Ar. On.
a. (el-faṣlü'l-ḥādī ʿaşer) 14a/15, 23b/14, 27b/15
a. (el-faṣlü'l-ḫāmis ʿaşer) 16a/01, 29a/01
a. (el-faṣlü'r-rābiʿ ʿaşer) 15b/07, 28b/06
a. (el-faṣlü's-sābīʿ ʿaşer) 29b/06
a. (el-faṣlü's-sādis ʿaşer) 16a/11, 29a/14
a. (el-faṣlü'ṣ-ṣāliṣ ʿaşer) 15b/02, 24b/10, 28a/14
a. (el-faṣlü'ṣ-ṣāmin ʿaşer) 29b/12
a. (el-faṣlü'ṣ-ṣānī ʿaşer) 14b/07, 24a/15, 28a/02
a. (el-faṣlü't-tāsiʿ ʿaşer) 30a/07
[=18]
aşıḳ Ayak bileğinin iki yanındaki ufak kemikler.
a. 24b/11
a.+ları 21a/06
a.+ları yumrı ol- 6b/16
[=3]
ʿāşir Ar. Onuncu.
ā. (el-babü'l-ʿāşir) 5b/03 14a/04, 31b/09
ā. (el-faṣlü'l-ʿāşir) 23b/07, 27b/10
[=5]
ʿāşirīn Ar. Yirminci.
a. (el-faslü'l-aşirin) 30b/11
[=1]
aşuḳ Bk. **aşıḳ**.
a.+ına (aşuġına) 21a/08
[=1]
at Binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan, Orta Asya menşeli, tek tırnaklı, memeli hayvan.
a. 4a/01, 4b/16, 5a/01, 5a/03, 5a/05, 5a/06, 5a/07, 5a/08, 5b/05, 7a/05, 7a/09, 7a/12, 7a/15, 7b/02, 7b/06, 7b/09, 7b/14, 8a/01, 8a/05, 8a/07, 8a/11, 8a/12, 8a/12, 8a/13, 8a/15, 8a/15, 8a/17, 8b/02, 8b/02, 8b/03, 8b/05, 8b/09, 8b/10, 9a/07, 9a/08, 13a/08, 14b/12, 16b/06, 16b/07, 17b/15, 19b/03, 19b/15, 21b/03, 22a/12, 23b/14, 24b/10, 25a/09,

25a/16, 25b/01, 27b/15, 29a/03, 30b/11, 31a/02, 32a/04, 32a/12, 32a/16, 32b/13, 32b/17, 33a/10, 34a/08, 34a/09

a. (gözleri çaḳır at) 9a/12

a.+a 13a/08, 29b/06, 30a/02

a.+da 7a/06

a.+dur 4a/03

a.+ı 12b/14, 14b/03, 18a/10, 18a/14, 19b/02, 21a/02, 25b/09, 26b/10, 29b/13, 30a/07, 31a/05, 31b/05, 31b/06, 32a/01, 32a/03, 32a/16, 32b/01, 33b/04, 33b/04, 33b/16, 34a/06, 34a/09, 34a/12

a.+ınuñ (segirdim atı) 32b/11

a.+lar 3b/10, 5b/15, 16b/04

a.+lara 3b/09, 30a/09

a.+ları 4b/09, 32b/06

a.+larumıza 3b/12

a.+laruñ 5a/11, 5a/12, 5a/13, 5a/15, 5a/16, 5a/17, 5b/01, 5b/02, 5b/03, 5b/04, 5b/16, 6a/17, 8b/08, 8b/11, 9a/12, 24b/12, 31a/04, 31b/10

a.+uñ 5a/14, 7a/06, 7a/07, 7a/08, 9a/10, 9a/14, 10b/03, 11a/04, 11a/14, 11b/15, 11b/17, 12a/03, 12b/03, 12b/10, 13a/08, 13a/11, 13a/11, 13a/17, 14a/05, 14a/15, 14b/08, 15a/06, 15a/07, 15a/09, 15a/12, 15a/17, 15b/02, 15b/04, 15b/07, 15b/10, 15b/14, 15b/17, 16a/02, 16a/02, 16a/07, 16a/11, 16a/13, 16b/01, 16b/02, 16b/04, 16b/06, 16b/15, 17a/05, 17a/16, 17b/11, 17b/12, 17b/17, 18a/09, 18a/13, 18a/16, 18b/05, 18b/05, 18b/08, 18b/15, 19a/02, 19a/08, 19a/11, 19a/16, 20a/02, 20a/04, 20a/06, 20a/08, 20a/16, 20b/01, 20b/09, 20b/10, 20b/14, 21a/04, 21b/09, 21b/15, 22a/06, 22a/07, 23a/02, 23b/01, 23b/07, 24a/16, 25a/08, 25b/05, 25b/14, 26a/07, 26a/16, 26b/08, 27a/03, 27a/04, 27a/07, 27a/12, 27b/10, 28a/02, 28a/09, 28a/14, 28b/06, 29a/01, 29a/13, 29a/15, 30a/04, 30b/03, 30b/05, 30b/16, 31a/14, 31a/16, 31b/06, 31b/11, 32a/04, 32a/14, 32a/14, 32b/04, 33a/04, 34a/10, 34a/13, 34a/13, 34a/16, 34a/17, 34b/01, 34b/03, 34b/04, 34b/07, 34b/09, 34b/11, 34b/14, 34b/17, 35a/02, 35a/04, 35a/06, 35a/08, 35a/10, 35a/11, 35a/13, 35a/14, 35a/16

[=246]

at- Koymak.

a.-alar 19a/09

[=1]

avādan Far. İyice adam akıllı hakkıyla.

a. 10b/07, 15b/07

[=2]

āvāz Far. Ses, seda.

a.+ı (bili ince ve āvāzı tiz ol-) 6b/05

a.+ından 8a/11, 8a/12

[=3]

āvāzlu Sesli, sedalı.

a. 7a/16

a.(ḫoş āvāzlu ol-) 5b/08

a. (zişt ṣūretlü ve çirkin sīretlü ve ḳışa boylu ve ża῾īf endamlu ve ḫar āvāzlu ol-) 5b/09

[=3]

῾avrat Ar. Kadın.

a.+a 34b/12

a.+lar 34b/06

a.+laruñ 10a/02

[=3]

avuç Elin iç kısmı.

a. 20b/15

a.+ına (avucına) 33b/05

[=2]

ay Başlangıç kabul edilen herhangi bir tarihten itibaren yaklaşık olarak 30 günlük zaman parçası.

a. 2b/12

[=1]

aya Elin iç tarafında bilekle parmaklar arasında kalan düz kısım, avuç içi.

a. 28a/15

[=1]

ayaḳ Vücudun, bacaktan ayak bileği ile ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı.

a.+a (ayaġa) 22a/10

a.+ı (ayaġı) 20b/09, 21b/17, 23b/01

a.+ı (ḳaz ayaġı) 17a/14

a.+ın (ayaġın) 6b/04, 6b/04, 6b/14, 6b/15, 6b/17, 23a/12, 23b/14, 24b/03, 33b/05

a.+ına (ayaġına) 10a/07, 20a/07, 20a/12, 20a/14, 20b/01, 20b/02, 21a/04, 22a/06, 22a/09
a.+ında (ayaġında) 5a/17, 20a/06, 21b/15, 22a/01, 23a/02, 23b/07, 27a/05, 31a/17
a.+ından (ayaġından) 6b/17, 21b/05, 21b/11
a.+ınuñ (ayaġınuñ) 21a/06, 22a/09
a.+ları 32a/11
a.+ların 20a/09, 31b/05, 32a/09, 33a/05
a.+larına 20b/13, 21b/06
a.+larında 30b/04
[=44]

aygır Damızlık erkek at.
a.+a 32b/07
[=1]

ayıl- Baygınlıktan veya sarhoşluktan kurtulup kendine gelmek.
a.-maz-ısa 14b/17
[=1]

ayırtla- Ayıklamak, seçmek, temizlemek.
a.-ya 16a/14
[=1]

ayruḳ Artık, bundan sonra.
a. 12a/03, 17b/09, 24b/12, 34a/15, 34b/03, 35a/07
[=6]

ayruḳ Ayrılmış, ikiye bölünmüş.
a. 26b/01, 27b/14
[=2]

ʿayş Ar. Yaşama, yaşayış.
a.+da 4b/17
[=1]

ayu İri gövdeli memeli bir hayvan. Ursus arctos.
a. yaġı 28a/09
[=1]

ʿayuplu Kusurlu.
a.+dur 8b/02
a. ol- 8b/05
[=2]

ayva İki çenekliler sınıfının gülgiller familyasından, kışın yaprakalarını döken, iri pembe çiçekli, yapraklarının altı tüylü, taze filizleri, çekirdek ve tohumları çeşitli hassalar taşıyan küçük ağacın iri armut biçiminde meyvesi. Cydonia ablonga.
a. 15a/10, 15b/16
[=2]

az Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan.
a. 4a/05, 13a/01, 18a/15, 29b/03, 31a/08
a. az 28b/16, 31a/01, 33a/09
a.+dur 32a/15
[=9]

az- (Yara için) Bozulmak, değişmek.
a.-up 25a/06
[=1]

aʿża Ar. Vücudu meydana getiren parçalar, organlar.
a.+sı 34b/15
a.+sına 29a/01
[=2]

azaçuḳ Pek az miktarda, biraz.
a. 31b/17
[=1]

āẕad Far. Serbest bırakma, serbestlik.
ā. et- 3a/09
[=1]

ʿaẓamet Ar. Büyüklük, ululuk.
a.+in 2a/12
[=1]

ʿaẓametlü Büyük, ihtişamlı.
a. ol- 2b/03
[=1]

azın Azar azar, yavaş yavaş, az az.
a. azın 33b/14
[=1]

azıt- Baştan çıkmak, doğru yoldan ayrılmak, yolunu şaşırmak.
a.-maya 6b/03
[=1]

ʿaẓīm Ar. Kararlı, niyetli, azimli.
a. 1b/07
[=1]

ʿaẓm Ar. Bir İşi yapmaya kesin karar verme, bir şeyi yapmak hususunda büyük bir kararlılıkla gayret gösterme.
a. yarağın ḳıl- 2a/08
[=1]

azraḳ Daha az.
a. 32b/15, 33b/17
[=2]

azu Azı dişi.
a.+sınuñ (toñuz azusınuñ küli) 13b/11
[=1]

azuḳ Yolculuk sırasında veya dışarıda çalışırken yenmek üzere hazırlanan yiyecek, kumanya, nevale.
a. 3b/04, 21b/07
[=2]

B

bāb Ar. Bir kitabın ana bölümlerinden her biri.
b. 5a/09, 5a/09
b. (el-bābü'l-ʿāşir) 5b/03, 31b/09
b. (el-bābü'l-evvel) 5a/10, 5b/04
b. (el-bābü'l-ḫāmis) 5a/15, 16b/03
b. (el-bābü'r-rābiʿ) 5a/14, 9a/12
b. (el-bābü's-sābīʿ) 5a/17, 20a/06
b. (el-bābü's-sādis) 5a/16, 17b/10
b. (el-bābü'ṣ-ṣāliṣ) 5a/13, 8b/11
b. (el-bābü'ṣ-ṣāmin) 5b/01, 24b/12
b. (el-bābü'ṣ-ṣānī) 5a/12, 7a/08
b. (el-bābü't-tāsiʿ) 5b/02, 31a/04
[=22]

bādem (<Far. bādām) İki çenekliler sınıfının gülgiller familyasından, pembe ve beyaz çiçekler açan, 5-12 metre boyunda ağaç. Amygladus communis.
b. yaġı 14a/11, 15b/13, 16b/13, 17a/01, 18b/11
[=5]

bādincān Patlıcangiller familyasından, kalın saplı uzunca yapraklı, mor ve beyaz çiçekli, bir yıllık otsu bitki. Solanum melongana.
b. 11a/06, 26b/05
[=1]

baġa Kaplumbağalar takımından, küçük, kafatasında şakak çukuru bulunmayan, küremsi bedenli, üyeleri enine yönelimli, kısa kuyruklu, pullarla kaplı kemiksi bir bağayla ve boynuzsu bir gagayla donanan sürüngen; kaplumbağa.
b. ḳabınuñ küli 24b/04, 25a/03
b. ḳanı 23b/09
[=3]

baġarsuḳ Sindirim borusunun, midenin bitiş yerinden anüse kadar olan ve dışkıların vücuttan dışarı atılmasına yarayan uzun dar ve kıvrımlı kısımı.
b. 17b/06, 29a/10
b.+ı (baġarsuġı) 29a/02, 29a/02, 29a/04, 29a/05, 29a/13, 35a/04
b.+ın (baġarsuġın) 19a/15, 29a/12
[=10]

baġır Göğüs, sine.
b.+nı 8a/13
[=1]

baġışla- Bir şeyi yarar gözetmeden karşılıksız olarak vermek, ihsan etmek.
b.-r 2a/13
[=1]

baġla- İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye tutturmak, birleştirmek, raptetmek.
b.-maḳdan 21a/05
b.-mayalar 14a/13
b.-mayasın 31b/14
b.-r 35a/05
b.-ya 35a/11, 35a/15, 35b/01
b.-yalar 11a/09, 11a/10, 11a/17, 12a/09, 13a/14, 17b/04, 17b/09, 19a/05, 20b/06, 20b/14, 21a/02, 21a/09, 21b/12, 22b/11, 22b/16, 24b/11, 25b/12, 26a/13, 26b/02, 26b/03, 26b/11, 27a/01, 27a/10, 28a/13, 29b/02, 30b/05, 31a/06, 32b/12, 33b/05, 33b/09
b.-yıcaḳ 22a/12
[=38]

baġlu İp veya başka bir araçla bir şeye, bir yere bağlanmış olan.
b. 21a/02
[=1]

bahā Far. Değer, fiyat, eder.
b. 8a/07
b.+sı ol- 7a/06
b.+ya 34a/09
[=3]

bahadır Usta savaşçı, cengaver, yiğit, kahraman, cesur.
b. er gibi ol- 16b/07
[=1]

bahālu Fiyatı yüksek olan, değerli.
b. 7b/11
b. (ḳıymetlü ve hünerlü bahālu ol-) 6b/01
[=2]

baḫş Pay, hisse, parça.
b. 9b/12, 9b/13

b.+ı 9b/11
b.+ından 9b/11
[=4]

bakˌ- Gözleri bir şey üzerine çevirmek.
b.-ar 12b/12
[=1]

bakˌır Dövme, haddeleme ve döküm yoluyla kolayca işlenip levha, tel ve çeşitli şekiller verilebilen, kalay, çinko vb. madenlerle karıştırılıp tunç, pirinç haline getirilerek kap kaçak yapımında ve elektriği çok iyi ilettiğinden elektrik sanayisinde kullanılan, tabiatta serbest ve birleşikler halinde bulunan, kırmızıya çalar renkte, yoğunluğu 8,93, erime derecesi 1083°, atom ağırlığı 63,54, atom numarası 29, sembolü Cu olan metal element.
b. uvağı 13b/17
[=1]

bakˌla İri taneleri kabuksuz olarak veya fasulye gibi yeşil kabuğu ile pişirilip yenen, besleyici bitki. Vicia faba.
b. gibi çıkˌar- 12b/17
[=1]

bal Arıların çiçeklerden topladıkları bal özü denen sıvı ile yaptıkları, rengi beyazdan esmere kadar değişen, koyu kıvamda tatlı madde.
b. 10b/12, 12b/08, 16b/01, 18b/11, 23b/04, 27b/08
b.+a 10b/13
b.+ıla 11b/03, 21a/17, 23a/12, 24b/08, 34a/14, 34a/16, 34b/10
b. ţulumı 20b/01
[=15]

bal-ı kub Arıların zehirli çiçeklere konarak topladıkları, yiyeni hasta eden bal; deli bal.
b. 27a/12
[=1]

balamut Meşe türlerinin uzunca, fındığa benzeyen, sert ve pürüzlü, bir yüksük içinde bulunan, tanen bakımından zengin meyvesi, pelit. Quercus. Krş. **ballūţ**.
b. 19a/06
[=1]

balçuk Koyu kıvamda, özlü ve yapışkan çamur.
b.+da 7a/11, 7b/13, 8b/01
[=3]

baldıran Maydanozgiller familyasından, nemli yerlerde yetişen, analjezik etkisi nedeniyle özüt ve yakı şeklinde kullanılan, zehirli bir bitki; ağu otu. Conium maculatum. Krş. **ağu yapraġı.**
b. yapraġı 25b/08
[=1]

balıkˌ Su içinde yaşayıp solungaçla nefes alan, çoğunlukla yumurtlama şeklinde üreyen omurgalı hayvanların ortak adı.
b. arkˌalu ol- 6b/09
b. gibi 22b/08
b.+ları 4b/06
[=3]

ballūţ Ar. Meşe türlerinin uzunca, fındığa benzeyen, sert ve pürüzlü, bir yüksük içinde bulunan, tanen bakımından zengin meyvesi, pelit. Quercus. Krş. **balamut**.
b. agacınuñ kˌabı 19a/06
b. güli 12a/08
[=2]

baraş Far. Cüzzamlı.
b. 8b/06
[=1]

barmakˌ İnsanların ve bazı hayvanların el ve ayaklarının son bülümünü oluşturan eklemli uzantılardan her biri.
b. 12b/16
b.+ıla gör- 21b/10, 28a/11
b.+ın (barmaġın) 12b/15
[=4]

baş- 1. Ayağı, üzerine vücûdun veya bacağın ağırlığını verecek şekilde zemine yahut herhangi bir yere koymak.
b. giñ giñ baş- 6a/16
b. ţolaşuk baş- 6a/16
b.-a 6b/04, 6b/15, 23b/15, 24b/04
b.-maya 6b/04
2. Bir şeyi, üzerine kuvvet vererek itmek.
b. et baş- 17a/13
b.-alar 12b/14, 14b/03, 17b/02, 22b/08, 29a/03, 33b/05, 33b/07

3. Etkisini kuvvetle hissettirmek, kaplamak, bürümek.
b.-maya 32a/06
b.-up 24b/17
[=17]

baş 1. İnsan vücudunun göz, kulak, ağız, burun gibi duyu organlarının ve beynin bulunduğu en üst, hayvan vücudunun en ön kısmı, kafa.
b. (kel baş gibi ol-) 28a/15
b.+ı 14b/08, 14b/13, 15a/02, 15a/02, 15a/13, 35a/06, 35a/08
b.+ı küçücük yilisi ve ḳuyruġı uzun ve tiz āvāzlu iki ḳıçı sekil ol- 7a/16
b.+ın 8a/17, 9b/13, 11b/06, 13a/02, 14a/08, 15b/04, 15b/09, 15b/17, 16a/16, 16b/15, 17a/09, 30a/11, 30b/16, 31a/08, 33a/07
b.+ına 9b/16, 10a/14, 14a/05, 15a/09, 15a/13, 15a/17
b.+ına çek- 10a/17
b.+ında 5a/14, 9a/13, 9a/14, 10a/15, 32b/13
b.+ından 16a/02, 16b/06, 20a/08, 30b/17
b.+ını 6b/14, 9a/17, 14a/09, 14a/09, 15a/13, 17b/15, 17b/17, 18b/15, 25b/12, 29b/08
b.+ınuñ 13b/01
b.+lara (ṣulu baş) 35a/01
b.+ların 5a/13
2. Bir şeyin toparlak ve çıkıntılı olan uç kısmı.
b. 23a/09
3. Kişinin kendi şahsı, zatı.
b.+ına 34a/04
4. Yara.
b. ol- 12a/04, 22a/10
[=57]

başcuġaz Küçük beze.
b.+lar gibi 21b/16
b.+ları ol- 12a/01
[=2]

başıḳ- Yaranın baş tutması.
b.-ınca 21a/16
[=1]

başı ucı Yatılan bir yerin baş konan tarafı.
b. ucında 35a/08
[=1]

başḳa Bilinenden gayri, diğer, sair.
b. 2b/13
[=1]

başla- Olur, yürür ve işler duruma gelmek, hareket haline geçmek.
b.-dı 3b/10
[=1]

başlu Herhangi bir biçimde veya özellikte başı olan.
b. (ḳara başlu) 15b/16
[=1]

bayṭar-nāme Veteriner hekim kitaplarına verilen ad.
b. 4a/10
b. (kitābu bayṭar-nāme) 1b/05
b.+yi 5a/09
[=3]

baʿż Ar. Bazı.
b. 6a/17, 7b/01, 8a/03
[=3]

baʿżı Ar. Birtakım, kimi.
b.+sı 21a/06
[=1]

be-cid Ciddiyetle, üzerine düşerek, adamakıllı.
b. 19b/02, 24b/09
[=2]

be-ġāyet Son derece, pek çok, fazlasıyla.
b. 1b/14, 3b/08, 7a/14, 13a/03, 19a/10
[=5]

be-her Her bir.
b. ḥāl 5a/06
[=1]

begen- İyi ve güzel bulmak, takdir etmek.
b.-di 2a/01
[=1]

belā Ar. İnsana büyük bir sıkıntı veren, içinden çıkılması güç durum, dert, gam, keder.
b.+lar 24a/03
b.+nuñ 34a/04
[=2]

belāsız Dertsiz, kedersiz.
b. ol- 8b/10
[=1]

Belḫ Özel isim.
b.+de 3a/05
b. şehri 3a/02, 4a/04
[=3]

beliñle- Korkuyla sıçramak.
b.-meye 7a/03
[=1]

bellūṭ Ar. Pelit ağacı, meşe palamudu. Quercus.
b. güli 10b/05
[=1]
belür- Meydana çıkmak, görünmek, zuhur etmek, tezahür etmek.
b.-mez-ise 22b/08
b.-se 21b/15, 27b/10
[=3]
ben Tekil birinci şahıs zamiri.
b. 3a/09, 4a/14
b.+bañа 2b/08, 2b/17, 3a/09
b.+i 3a/09
b.+üm gibi 2a/16
[=7]
bend Far. Bağ.
b. 34b/16
b. ol- 33b/08
[=2]
benefşe Ar. Menekşe. Viola tricolor.
b. yaġı 9b/05, 14a/11, 16a/10
[=3]
benek Herhangi bir şey üzerindeki ufak leke; nokta, puan.
b.+leri (ḫāyasında aḳça aḳça benekleri ol-) 8a/07
[=1]
beñizlen- Yüzün, yüzün renginin yerine gelmesi; kanlanıp canlanmak, sağlığına kavuşmak.
b.-e 34b/13
[=1]
beñizlendür- Yüzünün rengini yerine getirtmek; sağlığına kavuşturmak.
b.-dürir 35a/03
[=1]
beñze- Başka bir şeyle ortak nitelikleri bulunan, başka bir şeyi andıran.
b.-r 1b/12, 5b/06, 22b/14, 32b/14, 33a/01, 33b/01
[=6]
beraber Birlikte.
b. 6a/15
[=1]
bere Vurma, incinme veya bir hastalık sonucunda damarlardan çıkan kanın dokular içinde birikmesinden meydana gelen morluk, çürük.
b.+si 28a/03, 28a/10
[=2]
beriyye Çöl, sahra.
b.+ḳumı 32b/06
[=1]
berk Sağlam, kuvvetli.
b. 6b/15, 7b/11, 8a/02, 8a/08, 9a/03, 11a/09, 11a/17, 15b/05, 17b/04, 19a/04, 20b/05, 20b/14, 21a/02, 21a/09, 24b/16, 25b/12, 26b/11, 27a/01, 27a/10, 28a/05, 29b/02, 30b/04, 32b/05, 32b/11, 33b/09
b. (bilekleri berk ol-) 7a/01
b. (eyü ve berk ol-) 8a/01
b. berk 23b/02
b.+miş 24a/04
b. ol- 7a/11, 8a/09, 29a/13
[=32]
berkçe Sağlamca, kuvvetlice.
b. 21a/09, 33b/06
[=2]
berkit- Sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek.
b.-di 3b/05
[=1]
bert Bereli, incinmiş.
b. ol- 23a/09
[=1]
beslen- Doyurulmak, yedirilip içirilmek.
b.-en 32a/04, 32a/12
[=2]
beş Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayının adı.
b. 10b/12, 10b/13, 11b/11, 11b/12, 12a/14, 12a/15, 13b/04, 15a/08, 18a/12, 20b/06, 20b/17, 23a/10, 23a/14, 24a/08, 26b/16, 29a/09, 29b/05, 29b/16, 30a/16, 31a/12, 32b/05, 34b/12
b. (on beş) 17b/05
[=23]
beşer Beş rakamının her birine beş veya her defasında beş tane anlamına gelen üleştirme şekli.
b. 16b/10, 19b/10, 34b/09
[=3]
beşik Bebeklerin içine yatırılıp uyutulduğu, tahta veya demirden yapılmış, ayaklı bir çeşit küçük sallanır karyola.
b.+inde (beşiginde) 35a/08
[=1]
bevāşır Ar. Kaşınma, sulanma, kızarıklık gibi belirtilerle kendini gösteren,

bulaşıcı olmayan; fakat kolay geçmeyip genellikle uzun süre devam eden yaygın deri hastalığı; mayasıllar, basurlar.
b. ol- 10b/03
b.+uñ köki 10b/17
[=2]

bevvā Far. Küçük Hindistan cevizi ağacı.
b. (cevz-i bevvā) 19b/10
[=1]

beyān Ar. Açıklama, anlatma, söyleme.
b. it- 5a/11, 5a/12, 5a/13, 5a/14, 5a/16, 5a/17, 5b/01, 5b/02, 5b/03, 5b/03, 5b/04, 5b/05, 7a/09, 8b/11, 9a/13, 16b/04, 17b/11, 20a/07, 24b/13, 31a/05, 31b/10, 34a/13
[=22]

beyāż Ar. Kar renginde olan rengin adı, ak.
b. ḫaṭmi toḫmı 16b/12
[=1]

beyni Sinir sisteminin merkezi durumunda olup kafa tasının içinde yer alan, yumuşakça, beyazımsı, üç tabakadan meydana gelmiş, kalın bir zarla örtülü organ, beyin.
b.+sini 34a/13
[=1]

beyt Divan edebiyatında nazım birimi olarak kabul edilen iki mısradan ibaret nazım parçası.
b. 5a/07
[=1]

bez Deri altında olan şişkinlik.
b.+ler 22b/09
[=1]

bezir Ar. Keten tohumundan çıkan yağ.
b. 14a/11, 15b/13, 18a/03, 19b/12, 20a/02, 20a/16, 26a/06, 26a/12, 27b/17, 28b/16, 31a/03, 33b/15
b.+i 21b/06, 33b/15
b.+ile 13a/13, 17a/11, 17a/14, 21a/10, 26a/14
[=19]

bıcılġān Hayvanların ayaklarında hasıl olan yara, çatlak.
b. ol- 23b/01
[=1]

bıçaḳ Bir sap ve kesici bir madeni kısımdan meydana gelen kesme aleti.
b. 24a/05, 29a/02
b.+ıla (bıçaġ-ıla) 29a/11
[=3]

bıñar Gözün burun tarafındaki köşesi.
b.+ı (gözi bıñarı) 12b/14
[=1]

bırakˌ- 1.Koymak.
b.-alar (bıraġalar) 18b/16
b.-asın (bıraġasın) 14a/01
b.-urlar (bıraġurlar) 34a/11
2. Çıkarmak, salmak.
b.-ur (bıraġur) 9a/01
3. Sarkıtmak.
b.-ur (bıraġur) 16a/15, 29b/14, 31a/09
b.-ur-ısa (bıraġur-ısa) 8b/01
[=8]

bī-naẓīr Eşsiz, benzersiz.
b. ol- 7a/17
[=1]

bī-şek Şüphesiz.
b. 11a/13
[=1]

bil Hayvanlarda omuzla sağrı arası, bel.
b. 35a/13
b.+i 19b/05
b.+i bitdügi yir ince ol- 6b/08
b.+i ince ve āvāzı tiz ol- 6b/05
b.+i uzun ol- 6b/17
b.+in 6b/04, 7b/13, 13a/07
b.+inden 19b/05, 20b/10
b.+ine 19b/09, 19b/13, 19b/14, 26a/13, 27b/01
b.+ini 7a/02, 19a/13
[=17]

bil- Bir şey hakkında bilgisi, malumatı olmak; o şeyi öğrenmiş bulunmak.
b.-di 3a/08, 3b/03
b.-esin 19b/05, 29a/13, 34a/04
b.-evüz 5b/12
b.-gil 1b/05, 4a/16, 4b/05, 4b/09, 5a/08, 5b/15, 8b/12, 9a/14, 18b/05, 20a/07, 34a/06, 34a/13
b.-medigüñ 34a/05
b.-mek 30a/13
b.-mez 7b/17, 18b/02
b.-ür 32a/16, 32b/17
b.-ürler 9a/10
[=25]

bildür- Bilinir duruma koymak, açıklamak.
b.-mek-içün 4b/04
[=1]

bile Dahi, de.
b. 2a/06
[=1]
bilek Atın bacağıyla ayağının birleştiği yer.
b.+leri berk ol- 7a/01
b.+leri ince ol- 6b/15
[=2]
bilgülü Bilgisi olan, malumatlı.
b. 5b/05
[=1]
bi'llah Ar. Allah için, Allah hakkı için.
b. (neʿūẕu bi'llah) 14b/01
[=1]
bin- (Binek hayvanları için) Sürmek.
b.-di 2a/08, 5a/08
b.-diler 3b/02
b.-e 5a/07
b.-eler 19b/02, 19b/04, 20b/03, 20b/07, 27b/06, 32a/10, 33b/14
b.-en 13a/08
b.-icek 6b/01
b.-mege 25a/07
b.-mek 32b/07
[=15]
binā Bir şey üzerine dayamak, oturtmak, istinat ettirmek.
b. et- 5a/09
[=1]
binil- Binmek işi yapılmak.
b.-mekde 25a/15
[=1]
biñ Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra, bin birden önce gelen sayının adı.
b.+(otuz iki biñ) 2a/05
b.+(üç biñ) 33a/12
b.+in 33a/12, 33a/13, 33a/13
[=5]
bir 1. Bir sayısı kadar olan.
b. 2b/06, 2b/10, 2b/12, 2b/13, 3a/02, 3a/06, 3a/11, 3a/15, 4a/12, 8b/09, 9a/02, 9a/03, 9a/04, 9b/06, 9b/10, 9b/11, 9b/12, 9b/13, 9b/13, 9b/14, 10b/06, 10b/17, 11b/02, 11b/07, 12a/10, 12a/11, 12b/14, 13a/10, 13b/03, 13b/08, 13b/09, 13b/12, 14a/02, 14a/09, 14b/06, 15a/01, 15a/08, 15a/09, 15a/17, 15a/17, 15b/05, 16a/09, 16b/15, 17b/16, 18b/10, 18b/10, 19a/01, 19a/10, 19b/08, 19b/11, 20a/08, 20a/13, 20a/15, 20b/02, 20b/02, 20b/15, 20b/15, 21a/02, 21b/08, 21b/12, 22a/03, 22a/04, 22a/04, 22a/16, 22b/14, 23a/10, 23a/11, 23b/02, 24a/17, 24a/17, 24b/15, 24b/16, 25b/05, 26a/02, 26a/04, 26a/05, 26a/13, 26a/16, 26b/11, 26b/13, 26b/13, 27a/07, 27a/17, 27b/05, 27b/09, 28a/02, 28b/05, 28b/07, 28b/11, 30b/09, 30b/10, 31b/03, 31b/16, 31b/17, 31b/17, 32a/10, 32a/11, 33a/06, 33a/17, 33b/06, 33b/08, 34a/02, 34a/15, 34b/02, 34b/06, 34b/08, 34b/08
[=111]
2. Belirsiz sıfat olarak herhangi bir şeyi, yeri veya kimseyi gösterir.
b. 2a/13, 2b/15, 3b/16, 5a/03, 5a/03, 5a/04, 5a/04, 5b/06, 7b/16, 9a/01, 10a/16, 10b/06, 12a/13, 12b/13, 13a/10, 15a/06, 15a/06, 15a/16, 15b/11, 16b/02, 17b/03, 17b/06, 19b/13, 20b/03, 21a/01, 22b/12, 24b/03, 27b/08, 28a/10, 29b/01, 29b/03, 31a/14, 31b/04, 32a/02, 32b/03, 32b/03, 32b/12, 32b/13, 33a/02, 33a/10, 33a/11, 33a/11, 33b/17,
b.+isi 7a/04,
[=40]
3. Sıfat veya zarf olarak başına geldiği kelimenin anlamına göre söyleyişe kuvvet katar.
b. 2a/10, 3b/15, 9a/14, 10a/04, 11b/16, 14a/16, 16a/02, 16b/05, 20b/10, 22a/07, 28b/07,
[=11]
4. Farksız, eş, aynı.
b. 13b/07, 13b/10, 13b/13, 15a/07, 15a/10, 15b/15, 18a/05, 18a/10, 18b/06, 18b/09, 20b/06, 22b/02, 24b/04, 25a/08, 25b/01, 25b/10,
[=16]
b. almaçığı küçürek ol- 6a/17
b. biri 29b/14
b. daḫı 10a/01, 10b/08, 21b/17, 32a/09
b. gün 1b/12
b.+i 9a/15, 9a/16, 30a/01
b.+i biri 4b/02
b.+in (her bir) 14a/02

b.+inden 10b/15
b.+inden (her bir) 9b/09, 10b/05, 11b/02, 13b/11, 13b/14
b.+ine (bir biri) 29b/14
b.+ine (biri biri) 4b/03
b.+isi 23a/06, 23a/06
b. ḳaç 5a/10, 10a/11, 11a/07, 13a/16, 13b/10, 16a/08, 16b/14, 17a/02, 17a/13, 17a/15, 17b/08, 20b/01, 20b/07, 21a/11, 21a/13, 23b/06, 24b/11, 25a/11, 28a/13, 31b/09, 31b/12
[=43]

birbiri Karşılıklı olarak bir diğeri.
b.+ne 20b/17, 25b/09, 30b/15
[=3]

birer Bir sayısının, her birine bir veya her defasında bir tane anlamına gelen üleştirme şekli.
b. 13b/14, 22a/15
[=2]

birez Bir parça, azıcık, biraz.
b. 10a/17, 10b/10, 12b/08, 15a/06, 15a/12, 15a/15, 15b/17, 17a/01, 17a/12, 18b/11, 18b/15, 21a/03, 23b/05, 28b/10, 29a/06, 29a/11, 32a/17, 32b/14, 33a/04, 33b/13, 35a/09
[=21]

birle İle.
b. 1b/03, 3b/04, 14a/12
[=3]

biryān (<Far. büryān) Kebap.
b. it- 34a/16
[=1]

Bismi'llāḥi'r-raḥmāni'r-raḥīm Ar. Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.
b. 1b/01
[=1]

bīş Ar. Zencefile benzeyen zehirli bir ot.
b. 15a/04, 33a/17
[=2]

biş- Ateşte, fırında, kaynar suda veya yağda ısı etkisiyle yenilebilir duruma gelmek.
b.-e 25b/09
b.-miş 23b/03
[=2]

bişir- Bir besin maddesini gerektiği kadar ısıda tutarak yenebilecek bir duruma getirmek.
b.-üp 34b/03
[=1]

bit İnsan ve birçok hayvan vücudunda dış asalak olarak yaşayıp kanlarını emen, renksiz, sert derili, ısırıcı, tifüs, humma, veba gibi tehlikeli hastalıkları aşılayan, vücutta yerleştiği yere göre baş biti, kasık biti, vücut biti gibi isimler alan kanatsız ufak böcek, kehle.
b.+i (adam biti) 18a/08
[=1]

bit-1 Sona ermek, tamamlanmak.
b.-dügi (bili bitdügi yir ince ol-) 6b/08
b.-er-ise 28a/09
b.-ince 11a/04
2. (Saç, tüy, kıl için) Çıkmak, uzamak.
b.-miş (ḳolan yirinde uvacıḳ ḳıl bitmiş ol-) 6b/06
b.-miş (ḳıl bitmiş ol-) 8a/15
3. (Tohum için) Filizlenip topraktan dışarıya çıkmak, yeşermek, yetişmek, büyümek.
b.-er 15a/05, 22b/13, 33b/01
4. Yara kavuşmak, bitişmek.
b.-er 28a/08,
[=9]

biti Yazılmış şey, mektup.
b. 3a/07
b. yaz- 3a/06
[=2]

bitür- 1.Sona erdirmek, tamamlamak.
b.-e 25a/14, 34b/17, 35a/16
2.Yara kavuşmak, bitişmek.
b.-ür (et bitir-) 27a/11
[=4]

bitürici Sona erdirici, tamamlayıcı, tedavi edici.
b. ot 25a/13
[=1]

biz İğne batırılması zor olan sert şeylerin dikilmesinde, iğnenin geçebilmesi için delik açmaya yarayan ucu sivri ve ince, demir alet.
b. 25b/17
b. gibi ol- 15b/05
[=2]

biz Kumaş parçası, çaput, bez.
b. 16b/02, 27b/08
b.+e 19b/13, 21a/01, 22b/16, 24b/03, 26a/10, 29b/01
b.+i 10a/16
b.+ile 17b/04, 26a/13, 29b/02
b.+ini (ḥayẕ bizi) 10a/02
[=13]

biz Çoğul birinci şahıs zamiri.
b.+den 4a/03
b.+i 4a/04, 4a/15
[=3]

boġaz Ağız boşluğundan sonra yiyeceklerin geçtiği, ağızla gırtlak arasındaki dar kısım.
b. 16b/05
b.+a 15b/13
b.+ı 16b/08
b.+ına 15b/14, 15b/17, 16b/15, 17a/02, 18b/05, 18b/08, 18b/16, 19a/01, 19a/09, 30a/01, 30a/04, 30b/16, 31a/14
b.+ında 16b/05
b.+ını 16b/06
[=18]

boġazla- Boğazından keserek öldürmek.
b.-yalar 14b/02
[=1]

boḳ 1. İnsan veya hayvan vücudundan bağırsaklar yoluyla atılan madde, dışkı.
b.+ı (aḳ it boḳı) 28b/03
b.+ı (gögercin boḳı) 30b/14, 31a/13
b.+ı (keler boḳı) 13b/14
b.+ın (ḳırlanġıç boḳı) 12b/12
b.+ın (tavuḳ boḳı) 15a/16, 30b/02
b.+ınuñ (ṭoġan boḳınuñ aḳı) 13b/16
b.+ıy-ıla (sıġır boḳı) 15a/15
2. Testereyle biçilen veya rende, matkap, törpü vb. araçlarla işlenen bir şeyden dökülen kırıntılar, talaş, maden posası.
b.+ın (temür boḳı) 29a/16
[=10]

boturaḳ Maydanozgiller familyasından, çiçekleri yaprakların koltuğunda ya da tepede kömeç biçiminde toplu, yaprakları ve çiçek bürgüleri, almaşık dizili ve dikenli, öksürük kesici, idrar artırıcı, iştah açıcı, uyarıcı ve afrodizyak etkiye sahip otsu bitki; boğadikeni. Eryngium.
b. 16a/17
[=1]

boya Üzerine sürüldüğü, içine katıldığı şeye renk veren ve bu maksatla kullanılan madeni, bitkisel veya sentetik madde.
b.+(kızıl boya) 17a/17, 19a/14, 24a/14, 24b/07, 25b/02, 27a/01
[=6]

boylu Herhangi bir özellikte ya da uzunlukta boyu olan.
b. (heybetlü uzun boylu ve ḫūb ṣūretlü laṭīf şekillü ol-) 5b/07
b. (yüce boylu ve uyluġa ṭolu küçücük bögürlü ol-) 6a/06
b. (zişt ṣūretlü ve çirkin sīretlü ve ḳışa boylu ve ża'īf endamlu ve ḫar āvāzlu ol-) 5b/09
[=3]

boynuz Bazı hayvanların başında bulunan, saldırma ve korunma silahı olarak kullandıkları, tırnak gibi bir maddeden, sert, sivri, kıvrık, bazen da çatallı çıkıntı.
b.+ı (keçi boynuzı) 19a/07
b.+ları 33b/02
[=2]

boyun Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı.
b.+ı (boynı) 14a/12, 17a/05, 17a/07, 17a/08
b.+ı (yilisi ḳuyruġı uzun ve boynı yumrı ol-) 7b/03
b.+ı düz ol- 7b/04
b.+ı uzun düz ol- 6a/03
b.+ına (boynına) 16b/11, 17a/03, 17a/13, 17a/16, 22b/16
b.+ında (boynında) 16b/04
b.+ınuñ (boynınuñ) 17a/10
b.+nında (boynında) 5a/15
b.+uy-ıla omuzı düz ol- 6b/08
[=16]

boz Açık toprak rengi, kül renginin adı.
b. (demür boz at) 7b/02
b. at 7b/09
b. renk ol- 11b/17
[=3]

bögrek Kandaki zararlı maddeleri temizleyip süzen ve idrar olarak mesaneye veren, son kaburgalar hizasında omurganın iki yanında sağlı sollu yer alan, fasulye biçiminde iki organdan her biri.
b.+i (şıġır bögregi yaġı) 12b/08
b.+i (şıġıruñ bögregi yaġı) 24a/09, 24b/05
b. yaġı 24a/06
b. yaġırı 25a/14, 25a/15
[=6]

bögür Vücudun İki yanında kaburgalarla kalça kemiği arasında kalan kısım.
b.+i (bögri) 17b/13, 29a/15
[=2]

bögürlü Herhangi bir biçimde veya özellikte böğrü olan.
b. (yüce boylu ve uyluġa ṭolu küçücük bögürlü ol-) 6a/06
[=1]

bögürtlen Her çeşit toprak ve iklimde yetişebilen, dere, tarla, hendek ve yol kenarlarında kendiliğinden biten, çok arsız, yabani dikenli çalı. Rubus rosaceae.
b. yapraġı 24b/04
[=1]

börü İç kurdu.
b.+sin 35a/05
[=1]

böyle Bunun gibi olan, buna benzer, bu türlü, bu tarzda.
b. 3b/02, 7b/02, 12a/04, 24a/01, 26b/10, 32b/12, 34a/09
[=7]

bu 1. En yakında olan kimse veya şeyi işaret yoluyla belirtir.
b. 1b/05, 1b/08, 2a/02, 2a/11, 2a/12, 2a/14, 2b/15, 3a/01, 3a/04, 3a/08, 3a/09, 3b/14, 3b/15, 4a/09, 4a/11, 4a/12, 4a/14, 4a/16, 4a/17, 4b/02, 5a/02, 5a/06, 5a/09, 5b/15, 7a/06, 7a/07, 10a/08, 10b/02, 10b/09, 11a/01, 11b/01, 11b/10, 11b/13, 11b/14, 12a/01, 12a/04, 12a/07, 12a/11, 13b/16, 16a/05, 17b/02, 17b/06, 19a/15, 19a/15, 19b/09, 20a/12, 20a/14, 23a/06, 23b/06, 26b/15, 27a/16, 27b/09, 28b/14, 30a/08, 32a/12, 33a/06
[=56]
2. İşaret zamiri olarak yerini tuttuğu en yakındaki kimse veya şeyi gösterir.
b. 2b/13, 4b/01, 9a/15, 17b/15
b.+dur 9a/16, 9b/02, 10a/01, 10a/06, 10a/08, 10b/04, 10b/04, 10b/15, 11a/06, 11a/16, 12a/05, 12b/04, 12b/12, 13a/12, 13b/01, 14b/01, 14b/11, 14b/15, 15a/01, 15a/07, 15b/03, 15b/04, 15b/08, 15b/09, 15b/15, 16a/04, 16a/11, 16a/14, 16a/16, 16b/10, 17a/08, 17a/09, 17b/13, 17b/16, 19b/03, 19b/05, 19b/16, 19b/17, 20a/04, 20a/09, 20a/10, 20b/09, 20b/11, 21a/04, 21a/05, 21a/07, 21b/04, 21b/05, 21b/10, 21b/11, 21b/16, 22a/01, 22a/13, 23a/10, 23b/01, 23b/08, 24a/16, 24b/15, 25a/01, 25a/08, 25b/06, 25b/15, 25b/16, 26a/07, 26b/01, 26b/09, 26b/10, 27a/04, 27a/06, 27a/13, 27a/13, 27b/04, 27b/06, 27b/11, 27b/13, 27b/16, 28a/08, 28a/15, 28a/16, 28b/08, 29b/07, 29b/13, 29b/15, 30a/10, 30a/15, 30b/12, 30b/13, 31a/06, 31a/07, 31a/11, 32a/05
b.+ña 16b/02
b.+ndan 10b/02, 11a/10, 12a/14, 23a/14, 24b/02, 28b/10, 30a/02, 34b/07
b.+nı 2b/08, 9b/03, 9b/08, 9b/14, 10a/12, 10b/11, 12b/07, 13b/03, 14b/05, 16b/16, 24b/07, 27a/15, 28b/02, 28b/05, 31b/01, 32b/02, 32b/06, 35a/14
b.+nlar 4a/01, 8b/07, 24b/11
b.+nlara 1b/12
b.+nları 9b/10, 9b/15, 10b/10, 11b/03, 11b/12, 12a/08, 14a/07, 15a/12, 15a/16, 15b/16, 16b/01, 16b/17, 17b/01, 19a/07, 19b/07, 19b/11, 19b/12, 20a/11, 20b/16, 22a/15, 22b/05, 23a/11, 23b/11, 24b/01, 24b/08, 24b/09, 25a/04, 25b/01, 25b/03, 25b/09, 27a/16, 27b/08, 27b/17, 28b/01, 28b/03, 29b/17, 30b/15, 31a/13, 31b/03, 34b/05
b.+nlaruñ 5a/02, 13b/14

b.+nlaruñ gibi 8b/08
b.+nu 30b/08
b.+nuñ-ıla 22a/13
b.+nuñ gibi 15a/03, 25a/14
[=173]
buçuk Yarım.
b. 9b/07, 11b/03, 12b/12, 13b/12, 16a/06, 22a/15, 28b/09, 34a/16, 34b/06
[=9]
bud Bacağın dizden kalçaya kadar olan kısmı.
b.+lar 19b/02
[=1]
buġ Buğu, buhar.
b. 9b/17, 15a/13
b.+ı 31b/06
[=3]
buġday Taneleri un ve ekmek yapımında kullanılan ve insanın başlıca gıdasını teşkil eden bitki.
b. 21b/04, 29b/03, 30b/17, 31b/17
[=4]
Buḳrāṭ Hipokrat.
b. ḥekīm 13b/15, 15a/14, 18b/13, 26b/05, 30a/02
[=5]
bul- Elde etmek, kazanmak.
b.-a 15a/10, 15b/02, 15b/07, 16b/03, 17a/05, 18a/16
b.-asın 2b/11
b.-dı 4a/07
b.-up 4a/01
2. Belirlemek, tespit etmek.
b.-alar 22b/07
b.-asın 20b/15
b.-dı 2b/01
3. Erişmek, ulaşmak, varmak.
b.-a 25a/10
b.-up 24a/13
[=14]
dermān bul- 2b/11
ṣıḥḥat bul- 4a/01, 4a/07
şifā bul- 15a/10, 15b/02, 15b/07, 16b/03, 17a/05, 18a/16
[=9]
bula- Bir şeyi üstü kaplanacak şekilde bir şeye batırmak, üstünü o şeyle kaplamak.
b.-yalar 27b/09
[=1]
bulın- 1. Elde edilmek, ele geçirilmek.
b.-ur 7a/07
2. Var olmak, mevcut olmak.
b.-ur 16a/03, 18b/02
[=3]
bulla- Bunalmış, sıkıntılı.
b.-mış ol- 29b/07
[=1]
bulun-1. Elde edilmek, ele geçirilmek.
b.-ur 5b/13
2. Belirlenmek, tespit edilmek.
b.-an 18a/04
3. Var olmak, mevcut olmak.
b.-maya 32b/03
[=3]
fā'īde bulun- 5b/13
[=1]
buñal- Çok sıkılmak, sıkıntı ve çaresizlikten şaşkın duruma gelmek.
b.-maya 31a/02
[=1]
buraḳ- Koymak.
b.-alar (buraġalar) 30a/01
[=1]
burçaḳ Baklagillerden, yuvarlak ve mercimeğe benzeyen, taneleri hayvan yemi olarak kullanılan bitki. Lathyrus.
b. unı 28a/17, 29a/17
[=2]
būre Far. Tabiatta beyaz tuz billurları halinde bulunan lehimlemeyi kolaylaştırıcı tozların cam, sır, suni elmas, sabun gibi birçok maddenin ve antiseptiklerin yapımında kullanılan maden, bora.
b. 16a/06, 22a/14, 24b/01, 25b/02
b. (aḳ būre) 13b/11
b.-i Ermeni 13b/10
b.-i ṣalāmāsī 21a/17
b.+y-ile 34b/17
[=8]
burun Yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama organı.
b.+ı (burnı) 8b/07, 9a/16, 9a/17, 9b/17, 10b/03, 11a/04, 11b/15, 13a/03, 31a/09

b.+ına (burnına) 9b/04, 9b/06, 9b/13, 10a/02, 10a/11, 10a/16, 13a/11, 14a/08, 14a/11, 14b/16, 18a/01
b.+ından (burnından) 10a/03, 10b/01, 14a/05, 15a/02, 18a/14, 18b/12, 19a/16, 19b/08, 20a/02, 20a/05, 20a/17, 30b/03
b.+ını (burnını) 10a/07
b.+ınuñ (burnınuñ) 9b/01, 9b/02, 14b/14, 17b/14
[=37]

buyur- (Saygılı ifadeler için) Söylemek, demek.
b.-dı 2b/12
b.-mışlar 1b/06
b.-salar 2b/06
b.-ur 13b/16
b.-ursunuz 3b/13
[=5]

buzaġu Sütten kesilmemiş inek yavrusu.
b.+da 12a/04
[=1]

büber (<Yun. piper) Biber.
b. 18a/13, 19b/10, 29b/16
[=3]

bügri Kambur, tümsek, eğik.
b. (ḫāyası bügri dik ol-) 33b/06
[=1]

bünyād Far. Yapı, bina.
b. et- 1b/09
b.+ı 22a/10
b. it- 2a/02
b. ḳıl- 2a/10, 4b/03
[=5]

büri- Sarmak, örtmek.
b.-yeler 15a/13, 18a/10, 31b/06
[=3]

büyü- Daha büyük duruma gelmek, irileşmek, genişlemek, bollaşmak.
b.-r 26b/10, 27b/03
[=2]

C

can İnsanın kendi varlığı, yaşama, yaşayış, hayat.
c.+dur 3a/08
[=1]

cānavār Far. Canlı; yırtıcı hayvan.
c. 14b/08, 15a/01
c.+ları 4b/08
c.+larını 4b/07
[=4]

carad Far. (Dörtayaklılar için) Dış görünümünü bozacak bir leke ya da hastalığa sahip.
c. 8b/06
[=1]

cāẕū Far. Büyücü.
c.+lar 3b/06
[=1]

cāẕūluḳ Büyücülük.
c. 35a/12
[=1]

cemʿ Ar. Bir araya getirme.
c. eyle- 4b/02
c. ol- 20b/03
[=2]

cemīʿ Ar. Bütün, hep, cümle.
c. 1b/03, 2a/03, 2a/13, 2a/13, 2b/04, 2b/05, 4b/03, 4b/16, 7a/06, 7a/07, 8b/07
c.+n 26a/01
[=12]

cerāḥat Kanın damar dışına sızmasıyla vücut dokularında meydana gelen, ak yuvarların hakim olduğu donuk renkli birikinti, irin.
c. 12b/04, 20b/05, 25a/12, 28b/11, 28b/17, 29a/07
c.+a 22a/16, 24a/13, 28a/06, 30b/02, 30b/06, 35a/11
c.+ı 22a/13, 28b/14, 30b/04
c.+ına 34b/15
c. ol- 12b/03, 25a/12
c.+uñ 29a/06
[=19]

cevher Yaratılıştan gelen değer, fıtri kabiliyet, iyi ve kıymetli maya, değer, kıymet.
c.+inde 9a/08
[=1]

cevüz Ceviz ağacının sert kabuklu, iç kısmı yenen, çok lezzetli, besleyici, yağlı ve nişastalı meyvesi, koz.
c. 18a/11
[=1]

cevz-i bevvā (<Far. cevz-i būya) Küçük Hindistan cevizi ağacı.
c. 19b/10

[=1]

Ceyḫūn Amu Derya'ya Arapların verdiği ad.
c. şuyı 2a/09, 2a/10
[=2]

cıdav Hayvanın omuz başı; omuzun semer ya da eger vurulan yeri.
c.+ı 25a/06
[=1]

ciger Far. Karaciğer ve ak ciğerin ortak adı.
c.+ini 34b/03
[=1]

cihān Dünya, yeryüzü.
c. (pādişāh-ı cihān) 2b/01, 3b/12
c.+da 5a/07
c.+ı 2b/07, 5a/05
[=5]

cild Ar. İnsan veya hayvan vücudunu saran deri, ten.
c.+e 12b/17
c.+i 14b/04
[=2]

cimāʿ Cinsel ilişkide bulunma, çiftleşme.
c.+ı 35a/02
[=1]

cin (<Ar. cinn) İnsanlar tarafından görülmeyip çeşitli biçimlere girerek ancak kendileriyle ilgi kuranlara veya istedikleri kimselere göründüklerine ve olağanüstü sayılan bazı işleri yapacak güce sahip bulunduklarına inanılan gizli yaratıklara verilen isim.
c. (ins ü cin) 2b/04
[=1]

civan (<Far. cevān) Genç, yakışıklı, boyu bosu yerinde erkek veya kadın.
c.+lar içün 3b/15
[=1]

curd Far. Kısa tüylü ya da tüyü dökülmüş; tüysüz.
c. 8b/06
[=1]

Ç

çabala- Güç bir işi yapmak, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için çalışıp uğraşmak, gayret sarfetmek, didinmek.
ç.-r 16b/08, 24a/05
[=2]

çadır Maydanozgillerden, öz suyu hekimlikte kullanılan, kan ve lenf damarlarını genişletici, ağrı dindirici, mikrop öldürücü hassalara sahip bir bitki; çadır uşağı. Dorema ammoniactun.
ç. 10b/09
ç. (dāne çadır) 28b/14
[=2]

çakal (<Far. şegāl) Et oburlardan, geceleri sürü hâlinde ve uluyarak gezen, kuyruğu tilkiye, rengi kurta benzer, memeli yabanî hayvan. Canis aureus.
ç. ödi 13a/09
[=1]

çaḳır (Göz için) Mavi hareli.
ç. (gözi çaḳır ol-) 8a/16
ç. (gözleri çaḳır at) 9a/12
ç. (iki gözi çaḳır ol-) 8a/16
[=3]

çalıḳ (At için) Çok sıçrayan, rahat durmayan, asi.
ç. ol- 34a/01
[=1]

çalın- Vurulmak.
ç.-a 32b/10
[=1]

çalḳala- (Sulu şeyleri) Sallamak, dövmek, çırpmak suretiyle karıştırmak.
ç.-yalar 16b/14
[=1]

çalḳalaġan Yerinde duramayan, sarsılan, sarsıla sarsıla yürüyen.
ç. ol- 7b/16
[=1]

çam Çamgiller denen büyük bitki familyasını meydana getiren, iğne yapraklı, reçineli ağaçların ortak adı.
ç. ḳab 26b/14
ç. ṣaḳızı 10b/10, 17a/17, 19b/11, 20a/01, 22b/04, 22b/10, 24a/09, 25a/04, 27a/02, 27a/11, 28b/15, 33b/10, 33b/11
ç. ṣaḳızı ile 27a/08
[=15]

çanaḳ Pişirilmiş topraktan yapılma yayvan kase.
ç. 19a/01

ç.+a 12a/12
[=2]

çapaḳ Göz pınarında ve göz kapaklarının kenarında birikip katılaşan sarımsı akıntı.
ç. ol- 13a/16
[=1]

çapār Far. Karışık renkli, noktalı, benekli hayvan veya bitki.
ç. 8b/06
[=1]

çāre Far. İlaç, deva, tedbir.
ç. 2b/09
ç. eyle- 2b/08
ç. ol- 3b/08, 32b/10
[=4]

çaylaḳ Acemi, toy.
ç. ol- 7b/15
[=1]

çek- 1. İnsan ve hayvan için, bazı organlarının bulunduğu durumu değiştirerek gövdesine yaklaştırmak, büküp toplamak.
ç.-e 6a/16
2. Örtmek, kapatmak, bağlamak.
ç.-eler 10a/17, 24b/16
ç.-esin 31b/13
ç.-icek 27b/02
3. Çizmek, çizerek uzatmak.
ç.-eler 34a/14
ç.-esin 13/02
4. -e tabi tutmak.
ç.-eler 19a/09, 21b/07
ç.-esin 21a/03
5. Havayı boşaltıp emmek suretiyle bir şeyi bulunduğu yerden dışarıya çıkarmak.
ç.-eler 21b/08, 30a/17
6. Çıkarmak.
ç.-eler 24a/02, 27b/13, 31a/02, 32b/01
ç.-er 26a/01
7. -e katlanmak, -e tahammül etmek.
ç.-meye 5a/10
ç.-meyeler 8b/08
[=19]
başına çek- 10a/17
emek çek- 8b/08
gözine çek- 13b/02
ẕaḥmet çek- 5a/10
şīşe çek- 30a/17
[=5]

çekil- 1. Bulunduğu yerden başka bir yöne doğru götürülmek, belli bir yere yerleştirilmek.
ç.-mez 30a/12
[=1]
2. Çizilmek.
ç.-miş (ḫaṭ çekilmiş ol-) 8b/09
[=1]

çekürdek 1. Meyvelerde bulunan, sayısı bir veya daha fazla olabilen, sert kabuklu tohum.
ç.+i (çekürdegi) 16b/16
2. Eskiden kullanılan beş santigram ağırlığında bir ölçü.
ç. 11a/11
ç. ḳadar 13b/09
[=3]

çel- Vurmak, çarpmak, atmak.
ç.-mez ol- 24b/12
ç.-se 24b/10
[=2]

çeltük (<Far. şeltük) Kabuklu pirinç, çeltik.
ç. (ḳara çeltük toḫm) 19b/07
[=1]

çengel (<Far. çengāl) Bir yere takılmaya veya ucuna bir şey asmaya yarayan eğri demir, kanca.
ç.+ile 15b/12
[=1]

çepçevre Bütün çevresini, her tarafını kuşa-tacak şekilde, fırdolayı.
ç. 23a/08
[=1]

çeri Asker.
ç. 3b/09
ç.+sinden 2a/06
[=2]

çerime Atın gövdesi ya da karnının altında yumru şeklinde oluşan, akıntılı hastalık.
ç. 25b/15
[=1]

çeşme Su kaynağı.
ç. 3a/02
[=1]

çevür- Altta veya arkada kalan görünmeyen tarafı üste veya öne gelecek şekilde döndürmek.
ç.-eler 23a/01

[=1]

çeyne- Bir şeyi ağıza alıp dişler arasında ezmek, öğütmek.
ç.-meye 7a/02
ç.-r 33a/02, 34a/04
ç.-ye 6a/02
[=4]

çıbān Vücudun herhangi bir yerinde ve deri üzerinde meydana gelen iltihaplı kabartı.
ç. gibi 28b/07
ç.+ı 12a/03
ç. ol- 28b/06
[=3]

çıḳ- 1. Bulunduğu yerden dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek.
ç.-a 15b/06
ç.-acaḳ 31b/07
ç.-ar 33a/04, 33b/07
ç.-dılar 2b/15
2. Olmak, bulunmak, var olmak.
ç.-dı 3a/13
3. Olduğu anlaşılmak, ortaya çıkmak, belirmek.
ç.-ar 7b/01
4. Peyda olmak, meydana gelmek.
ç.-an 22a/13
ç.-ar 8b/13, 8b/15, 8b/16, 11b/17, 12a/01, 21b/16, 21b/17, 22b/14, 28b/07
5. Yaşayıp geçirmiş olmak.
ç.-ar-iken 9a/05
6. Dışarı fışkırmak, akmak.
ç.-a 15b/06, 24a/05
ç.-ar 24a/06
ç.-sa 27a/01
ç.-up 13a/17
7. Elde edilmek, sağlanmak, üretilmek.
ç.-mış ol- 14a/01
8. Yerinden oynamak veya kendine mahsus yerden ayrılmak.
ç.-an 29a/04
ç.-ar 27b/03, 28a/09
ç.-ar-ısa 29a/10
ç.-ıcaḳ 27a/14
ç.-ınca 28b/13
ç.-mış 16b/16
ç.-sa 27a/12, 27b/16, 29a/02
9. Yukarı doğru gitmek, yüksekteki bir yere erişmek.
ç.-ınca 22a/10
[=34]
ḳan çıḳ- 24a/05, 24a/06
ḳarşu çıḳ- 3a/13
[=3]

çıḳar- (Bulunduğu yerden) Dışarı çıkmasını sağlamak.
ç.-alar 18a/06, 18a/08, 33a/01, 33b/08
ç.-asın 13b/05
ç.-mayalar 32b/16
ç.-maz-ısa 27a/05
ç.-up 34a/03
ç.-ur 15b/09, 23a/04, 23a/05, 23a/09
2. Bir şeyi çekerek yerinden ayırmak, çekmek, çekip almak.
ç.-a 18a/04
ç.-alar 12a/03, 12b/17, 13a/01, 15b/12, 18b/15, 22b/15, 28a/05, 28a/11, 28b/11
ç.-mayalar 30b/17
3. Dışarı fışkırtmak, akmasını sağlamak.
ç.-alar 26a/16
4. Ulaştırmak, eriştirmek.
ç.-ur 32b/10
[=25]
baḳla gibi çıḳar- 12b/17
[=1]

çıḳarucı Dışarıya doğru çıkıntı teşkil ettirici.
ç. 8b/10
[=1]

çıḳın çıḳın Çıkık çıkık.
ç. 22b/09, 22b/15
[=2]

çiçek Tohumlu bitkilerin, üreme organlarını taşıyan güzel renkli ve ekseri güzel kokulu kısmı.
ç.+inüñ (ḥatmi çiçeginüñ südi) 14b/17
[=1]

çil Beyaz ve kır benek veya lekeleri olan (hayvan).
ç. at 8a/05
[=1]

çiriş Far. Çiriş otu kökünün öğütülmesi sonucu elde edilen bir tozla yapılan yapıştırıcı macun, bir nevi tutkal.
ç. 29a/17
[=1]

çirk Far. Kir, pas, pislik, murdarlık.
ç.+i 25a/01, 29a/06

[=2]

çirkin Göze ve kulağa hoş gelmeyen.

ç. (zişt şūretlü ve çirkin sīretlü ve ḳışa boylu ve ża'īf endamlu ve ḫar āvāzlu ol-) 05b/9

[=1]

çiz- (Bir şeyin üzerinden sert ve sivri bir şey geçirerek) Çizgi hâlinde berelemek, üzerinde çizik peyda olmasına sebep olmak.

ç.-eler 26a/16, 30a/16

[=2]

çoḳ Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan.

ç. 9a/11, 10a/15, 11a/07, 12a/05, 12a/06, 13a/02, 16a/03, 16b/11, 19b/06, 21b/04, 26b/17, 27a/08, 28a/06, 29a/10, 29b/08, 30b/11, 31a/02, 31a/11, 32b/04, 33a/07, 34a/06, 34b/07

ç. (ḳarası aġından çoḳ ol-) 7b/02

ç.+dur 34a/10

ç.+ı (çoġı) 22a/11, 25a/06

[=26]

çomaḳ Değnek.

ç. 14a/05

[=1]

çölmek Süzülmüş çamura istenen şekil verildikten sonra pişirilmek suretiyle elde edilen tencere, küçük küp vb. kaplara verilen isim, çömlek.

ç. 19b/12

[=1]

çörek otı Düğün çiçeğigillerden, çiçekleri saplarının ucunda ve tek tek bulunan, süs bitkisi olarak yetiştirilen bir yıllık otsu bitki. Nigella damascena.

ç. 9b/08, 30b/08

[=2]

çuḳur 1. Vücutta pek derin olmayan girintili yer.

ç. 8b/07, 9a/05

ç. ol- 13a/05

2. Belli bir maksatla kazılmış veya oyulmuş yer.

ç.+a 31b/04

ç. it- 31b/04

[=5]

çul (<Ar. çūl) Hayvanların üzerine konan kıl, kenevir veya yünden yapılmış örtü.

ç.+ıla 13a/02

[=1]

çulla- Hayvanın üzerine çul koymak.

ç.-yalar 18a/01, 33a/08

[=2]

çulsuz Hayvanın üzerine çul koymaksızın.

ç. 31a/06

[=1]

çuvalduz (<Far çuvâl-düz) Çuval ve bunun gibi kaba dokumaları dikmekte kullanılan, ucu yassı ve eğrice, kalın, büyük dikiş iğnesi.

ç.+ıla 15b/04

[=1]

çükündür (<Fars. çukundur - çoğundur) Pancar. Beta vulgarisfolliora.

ç. yapraġı 31a/02, 31a/15

[=2]

çün Çünkü.

ç. 2b/08, 3a/14

ç. kim 2a/07

[=3]

çünki Çünkü.

ç. 3b/07

[=1]

D

da Her çeşit ve her gramer şeklindeki kelimeden sonra gelen ve ilgi kurduğu kelimeyi anlam bakımından güçlendiren, dikkati üzerine çekerek belirten veya onu önceki veya sonraki unsurlara bağlayan, "dahi, bile, esasen, fakat, artık, aynen, üstelik, ise, o kadar, pek, hatta" vb. manalara gelen, kelimeden ayrı yazılan takı.

d. 4a/09

[=1]

daḫı "Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de" anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü.

d. 2a/02, 2b/13, 3a/15, 3a/16, 3b/15, 4a/14, 4b/15, 5b/08, 5b/15, 6a/08, 6a/12, 6a/15, 7b/01, 7b/09, 8a/10, 8a/16, 8b/03, 8b/05, 8b/14, 8b/15,

9a/03, 9a/04, 9a/05, 9a/11, 9b/07, 9b/08, 9b/14, 10a/01, 10a/03, 10a/12, 10a/16, 10b/08, 10b/12, 11b/16, 12a/03, 13a/08, 13a/08, 13a/09, 13b/05, 13b/06, 13b/07, 13b/10, 13b/13, 13b/15, 14a/10, 14b/07, 15a/01, 15a/03, 15a/06, 15a/07, 15a/10, 15b/05, 15b/15, 16a/07, 16b/15, 16b/16, 17a/04, 17a/07, 18a/03, 18a/05, 18a/11, 18b/06, 18b/09, 19a/05, 19a/15, 20a/04, 21a/14, 21b/07, 22a/01, 22b/03, 22b/15, 23a/01, 23a/04, 23b/07, 23b/11, 24b/04, 25a/07, 25a/08, 25b/02, 25b/09, 25b/11, 26a/16, 28a/02, 28b/02, 28b/02, 28b/05, 28b/06, 29a/08, 29b/08, 29b/11, 30a/05, 30a/12, 30a/15, 31b/01, 32a/09, 32a/11, 32b/02, 32b/14, 32b/14, 32b/15, 33a/11, 33a/11, 33a/16, 33b/02, 34b/13, 34b/16, 35a/15, 35a/16

d. (bir dahı) 21b/17

d. dahı 23b/04

[=110]

dā'im Ar. Devam eden, devamlı, sürekli, fasılasız.

d. 25a/05

[=1]

dak- Geçirmek,koymak, yerleştirmek.

d.-alar 9b/17

[=1]

dakika İnce.

d. 9a/02, 9a/03

[=2]

damak Ağız boşluğunun üstünü tavan gibi kuşatan kısım.

d.+ına (damağına) 15b/08

d.+ında (damağında) 15b/02

[=2]

damzur- Damlatmak.

d.-asın 9b/07

[=1]

dāne Far. 1. Tohum, habbe.

d. 15a/10, 15b/16, 28b/14

2. Adet, miktar, tane.

d. 18b/10, 18b/17

[=6]

dār Far. Ağaç.

d.-ı fülfül 19b/10

[=1]

dār-ı fülfül Far. Doğu Hint adalarında yabani olarak yetişen, tırmanıcı, meyveleri 6 cm uzunluğunda, 7 mm çapında, koni biçiminde, açık esmer renkli, yakıcı ve keskin lezzetli, iştah açıcıbir bitki. Fructus piperis longi.

d. 19b/10

[=1]

Dar-ı Çinā Özel isim.

d. 1b/10

[=1]

darla Tarıma elverişli olan, sınırlı ve belirli toprak parçası, tarla.

d.+ya 23b/02

[=1]

dārü'l-ḥarb Ar. Harp sahası, savaş alanı.

d.+da 32b/07

[=1]

Dāvud Özel isim.

d. 2b/02

[=1]

de- Duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek.

d.-di 2a/04

d.-mişler 23b/16

d.-yü 4a/10

[=3]

debelen- Bir acının etkisiyle veya bir baskıdan kurtulmak için çırpınmak.

d.-ür 20b/10, 34a/08

[=2]

def' Ar. Savma, savuşturma, kovma.

d. it- 35a/05

d. ol- 10a/11, 25b/05, 27b/01, 28a/02, 31a/04, 34b/06, 35a/01

[=8]

defn Bk. **defne**.

d. yağı 15a/15

[=1]

defne İki çeneklilerden, yağı veteriner hekimliğinde ve tuvalet sabunlarında, sert, yeşil, güzel kokulu ve baharlı yaprakları et ve balık yemeklerinde kullanılan, açık sarı ve üzümsü meyvesinde ve kabuklarında mide düzeltici, barsakları yumuşatıcı, idrar söktürücü ve terletici hassalar bulunan, yaz kış yeşil, taflan cinsinden ağaç veya ağaççık. Laurus nobilis.

d. 10b/09
d. yapraġı 9b/14, 15a/11, 31b/01
[=4]

deg- Dokunmak, temas etmek.
d.-e 6b/17
[=1]

degin Bir işin sona erdiği zamanı ve yeri gösterir.
d. 13a/05, 16b/10, 18b/16, 30b/11, 33a/10
d.+dür 16b/10
[=6]

degir- Yaklaştırıp dokundurmak, değdirmek.
d.-meyeler 29a/05
[=1]

degirmi Yuvarlak.
d. 9a/04
[=1]

degme Rastgele, sıradan, herhangi bir.
d. 16b/06, 29a/13, 34a/09
[=3]

degül Cümlenin anlamını olumsuz hale getiren kelime.
d. 33a/07
[=1]

dek Bir işin sona erdiği yeri veya zamanı gösterir, -e kadar, -e değin.
d. 9a/09, 16b/09
[=2]

del- Üzerinde delik açmak.
d.-eler 12b/15, 15b/06, 16a/09, 21a/15, 25a/09, 25b/16, 26a/05
[=7]

delik Bir cismin bir yanından öbür yanına kadar geçen oyuk şeklindeki açıklık.
d.+ine (deligine) 25a/09
d.+lerinden 9a/17
[=2]

delin- Üzerinde delik peyda olmak, delik açılmak.
d.-mez 29a/14
[=1]

delü Akli dengesini kaybetmekten ötürü kendisine ve çevresine zararlı davranışlarda bulunan, intibakını yitirmiş, aklını kaçırmış, çıldırmış.
d. ol- 7b/15
[=1]

delücik Küçük delik, delikçik.
d. 33b/13
[=1]

delük Bk. **delik**.
d.+e (delüge) 21b/01
d.+i (delügi) 12b/05, 24a/10
d.+inden (delüginden) 9b/17
d.+ine (delügine) 28b/11
[=5]

Demāvend Hamedan Dağı'nın ismi.
d.+e (kuh-ı Demāvend) 3b/05
[=1]

demregü Temriye hastalığı.
d. 11b/16
[=1]

demren Ok mızrak vb. şeylerin ucundaki sivri demir, peykan.
d. 28a/04, 28a/10
d.+i 28a/07
d. ol- 28a/03
d.+üñ 28a/03
[=5]

demür Dövülüp şekillendirilmesi, çekilip uzatılması, incelmesi kolay ve döküme elverişli olduğu için kullanılış veri çok geniş olan, yoğunluğu 7,8, erime derecesi 1510, atom ağırlığı 55,85, atom numarası 26 ve sembolü Fe olan element, demir.
d.+i 12b/05
d.+ile 21a/15, 26b/07, 27a/02
[=4]

demür boz at Demirkırı at.
d. 7b/02
[=1]

deng Dirhemin dörtte biri miktarındaki eski bir ağırlık ölçüsü, danik.
d. 22a/03, 34b/06
[=2]

deñiz Yer yüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütlesi.
d. 4b/06
[=1]

deñiz köpügi Lüle taşı.
d. 13b/11, 13b/13, 15b/01
[=3]

deñlü Kadar.
d. 14b/06, 26a/11, 28a/15, 29b/02
[=4]

dep- (Hayvan için) Arka ayağı ile vurmak, çifte atmak.
d.-eler 23b/02
d.-er 21b/10
d.-meyeler 33a/06
[=3]
depegen (Hayvan için) Çok tepen.
d. ol- 7b/15
[=1]
depren- Harekete gelmek, kımıldamak.
d.-meye 6b/02, 29b/03
d.-mez 27a/04
d.-mez-ise 11b/01
d.-ür-ise 11a/16
[=5]
depret- Kımıldatmak, oynatmak, harekete getirmek.
d.-meyeler 25a/05
d.-mez 20a/09
[=2]
der-ḥāl 0 anda, hemen, hiç vakit geçirmeksizin.
d. 2a/02, 6a/14, 16a/01, 19a/17, 21b/04, 34a/08
[=6]
deri İnsan ve hayvan vücudunu bir örtü gibi saran koruyucu tabaka.
d. 33a/09
d.+si 30b/06
d.+yi 12b/16
[=3]
deriñ Kendi ölçülerine göre ağzı veya cephesiyle dibi arasındaki mesafesi fazla olan, enine ve boyuna oranla üçüncü boyutu daha uzun olan.
d. 21b/14, 28a/08
[=2]
deriñce Biraz derin.
d. 30a/16
[=1]
derle- Vücudun gözeneklerinden ter çıkmak.
d.-miş 31b/11
d.-miş-ile 12b/10, 17a/06, 17b/12, 18a/17, 21a/04, 24b/14
d.-miş ile 10a/05
d.-ye 18a/02, 18a/10, 18a/14, 31b/07
[=12]
dermān İlaç, şifa, deva.
d. 2b/17
d. bul- 2b/11
d. it- 3a/03
[=3]
dert Üzüntü, sıkıntı.
d.+leri 16b/04
[=1]
derücik Göz çevresindeki ince deri.
d.+i (derücigi) 12b/14
[=1]
deş- Oymak, delmek, yazmak, yara açmak, içini açmak, karıştırmak, kazmak.
d.-eler 20b/04
[=1]
deşil- Yarılmak, delinmek, kazılmak.
d.-ür 22a/11, 23a/05, 28b/07
[=3]
deve Geviş getiren memelilerden, sırtı bir veya iki hörgüçlü, eti yenip sütü içilen, bacakları ve boynu çok uzun yük ve binek hayvanı.
d. dişlü 9a/11
d. dişlü ol- 6a/01
d. ṭabanlu ol- 6b/07
[=3]
dıḳ nefes (<Ar. żıḳu'n-nefes) Nefes alma güçlüğü olan, güçlükle nefes alan.
d. 34b/14
[=1]
dırnaḫ İnsan ve omurgalı hayvanlarda parmak uçlarının üst kısmını örten boynuzsu tabaka, tırnak.
d.+ı ḳısa at 8b/02
[=1]
dırnaḳ İnsan ve omurgalı hayvanlarda parmak uçlarının üst kısmını örten boynuzsu tabaka, tırnak.
d. 23a/05, 24a/12, 29a/05
d.+ı (dırnaġı) 23a/05
[=4]
di- Duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek.
d.-di 2a/12, 2a/15, 2a/17, 2b/09, 2b/11, 2b/17, 3a/01, 3a/05, 3a/05, 3a/09, 3a/10, 3b/01, 3b/14, 4a/05, 4a/08, 4a/09
d.-digümüz 4b/01
d.-diler 3b/13, 3b/16
d.-dügimiz 7a/06
d.-mişdür 15a/14
d.-mişler 32b/13

d.-mişlerdür 32b/03
d.-rler 2b/03, 2b/10, 3a/02, 3a/03, 5b/06, 8b/14, 8b/15, 8b/16, 9a/14, 9a/15, 10a/05, 10a/05, 10a/12, 10a/13, 10a/13, 10a/14, 11a/06, 11b/16, 14a/07, 14a/16, 15a/04, 17a/07, 18a/17, 18a/17, 18b/07, 18b/10, 19b/10, 20a/08, 22a/08, 22b/13, 23a/03, 23a/04, 23b/10, 23b/11, 25b/03, 25b/15, 25b/16, 26b/09, 27a/06, 27a/06, 32a/03, 32a/03, 33a/17
d.-r-iseñ 20b/12
d.-yü 3a/07, 14b/09
[=69]

difl Ar. Zehirli ot.
d. 25b/03
[=1]

dik Bulunduğu yere göre insanın ayakta durma biçimine benzer şekilde dosdoğru vaziyette duran, bir tarafa doğru eğikliği olmayan.
d. 33a/05
d. (ḫāyası bügri dik ol-) 33b/06
d. dik 14b/12
[=3]

dik- (Bir şeyi) İğne iplikle kumaş, deri vb. şeyler üzerine tutturmak veya kumaş, deri vb. şeylerin parçalarını, sökük, yırtık yerlerini birbirine eklemek.
d.-eler 29a/06, 33b/09, 33b/13
[=3]

diken Bazı bitkilerde bulunan ucu sivri, sert, batıcı çıkıntı.
d. (temür diken) 19b/07
d.+i (ısırġan dikeni) 20a/11
[=2]

dil 1. Ağız boşluğunda yer alan, tat duymaya, besinleri ağız içinde evirip çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya yarayan etli uzun ve hareketli organ.
d.+i 16a/02, 18b/01, 30a/10
d.+in 15b/08, 16a/03, 16a/04, 34a/03, 34a/16
d.+ine 16a/08
d.+ini 16a/08

2. Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş sistem.
d.+ce (Türki dil) 4a/14
d.+ince (ʿAcem dili) 4a/12
[=12]

dile- Bir şeyin gerçekleşmesini veya olmasını istemek.
d.-di 2a/01
d.-düm 4a/14
d.-r-iseñ 33b/03, 33b/16
[=4]

dilkü Köpekgilerden sivri burunlu, uzun ve çok tüylü kuyruğu ve postu kürk olarak kullanılan, kümeslere zarar veren, sansardan büyük, çok kurnaz, yabani memeli hayvan; tilki. Canis vulpes.
d.+de 12a/04
d.+ye 30a/09
[=2]

dilsüz Konuşma merkezi veya konuşma organlarının doğuştan arızalı olması sebebiyle veya hiç işitmediği için konuşamayan.
d.+dür 8a/10
[=1]

dip Bir şeyin bulunduğu yere bitişen veya bunun hemen yanı başı.
d. 22b/14
d.+i (dibi) 9a/02, 9a/03, 11b/14, 27b/11
d.+i (evelek dibi) 18b/07
d.+i (gün dibi) 19b/07
d.+i (labada dibi) 25b/02
d.+inde (dibinde) 23a/05, 27b/10
d.+inden (dibinden) 11a/09, 11a/17, 14b/04, 19a/04, 26b/11, 27b/04
d.+ini (dibini) 22b/15
[=17]

dirhem Ar. Okkanın dört yüzde biri miktarındaki ağırlık ölçüsü.
d. 9b/07, 9b/10, 9b/10, 9b/11, 9b/12, 10a/10, 10b/06, 10b/12, 10b/12, 10b/13, 10b/13, 11a/02, 11a/02, 11b/02, 11b/03, 11b/10, 11b/11, 11b/11, 11b/11, 11b/12, 11b/12, 12a/13, 12a/14, 12a/14, 12a/15, 12a/15, 12a/15, 12a/17, 12b/12, 13b/03, 13b/03, 13b/04, 13b/08, 13b/08, 13b/12, 13b/14, 13b/17, 14a/01, 14a/02, 14b/06, 14b/15,

14b/15, 14b/16, 14b/16, 15a/08, 15a/09, 16a/06, 18a/11, 18a/11, 18a/12, 18a/12, 18a/12, 18a/13, 18b/03, 18b/03, 18b/03, 18b/17, 19b/08, 19b/11, 19b/11, 19b/12, 20a/01, 20a/01, 20a/02, 22a/15, 22a/15, 22b/04, 22b/04, 22b/05, 23a/10, 23a/10, 23a/11, 23a/14, 23a/14, 23a/15, 26b/16, 26b/16, 28b/09, 29b/15, 29b/15, 29b/16, 29b/16, 29b/16, 29b/17, 30a/06, 30b/13, 30b/14, 30b/14, 30b/15, 30b/15, 31a/11, 31a/12, 31a/12, 31a/13, 31a/13, 31a/14, 34a/15, 34a/16, 34b/09

d. ḳadar 9b/06, 13b/12

[=101]

diri Canlı, yaşamakta olan, sağ.

d. 30b/06

[=1]

diş Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri.

d. 8b/17, 9a/01

d.+i 8b/12, 8b/13, 16a/11

d.+ine 16a/13

d.+ini 35a/06

d.+inüñ 9a/01, 9a/02

d.+lere 8b/13

d.+lerin 5a/13, 8b/11, 29b/14

d.+lerine 16b/03

[=14]

dişi Canlıların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten, erkeği tarafından döllenecek ve neslini üretecek biçimde yaratılmış olanı, erkeğin karşıt cinsi.

d.+dür 23a/07, 23a/08

[=2]

dişlü Herhangi bir biçimde veya özellikte dişi olan.

d. (deve dişlü) 9a/11

d. (deve dişlü ol-) 6a/02

d. (uşaḳ dişlü ol-) 6a/01

[=3]

ditre- (Vücut veya bir organ) Kasların kasılması sonucu hızlı ve küçük hareketlerle sarsılmak.

d.-dügi 18a/09

d.-r 14b/13, 29b/13, 31a/08

[=4]

div (<Far. dīv) Çok iri çok kuvvetli korkunç masal tipi, dev.

d. 2b/04

[=1]

dīvār Far. Bir binanın bedenini meydana getirmek, bir yeri çevrelemek, bölmek, bir ağırlığa dayanak sağlamak, toprak veya suyu tutmak gibi amaçlarla taş, tuğla, kerpiç, ahşap vb. malzemeden gereken kalınlıkta örülen ve diklemesine yükselen yapı.

d.+a 9b/01, 27b/12, 29b/08

[=3]

diz Bacakta uylukla baldırın birleştiği oynak kısım.

d.+i 8a/14

d.+indekin 23b/08

d.+inüñ 20b/14

d.+ler 24b/11

[=4]

dizgin Gemin uçlarına bağlanarak hayvanı idare etmeye yarayan kayış.

d.+i 4b/10, 33a/07

d.+ur- 21a/09

[=3]

doḳın- Yaklaşıp hafifçe değmek, temas etmek.

d.-ınup 17a/16

d.-sa 11a/15, 13a/17, 14a/05, 29a/02, 32b/09

[=6]

dol- Bir yere iyice yayılmak, kaplamak.

d.-ar-ısa 13a/15

[=1]

ḳan dol- 13a/15

[=1]

dola- Etrafında döndürüp sarmak.

d.-yalar 16b/02

[=1]

doldur- (Boş bir şeyi) Dolu hale getirmek, dolmasını sağlamak.

d.-alar 26a/15, 27a/09, 27a/11, 28b/13

d.-dı 3b/05

[=5]

dopuḳ Ayağın toparlakça olan alt bölümü.

d. 20b/07

[=1]

dost (<Far. düst) Birini riyasız ve samimi duygularla seven, her bakımdan kendisine güvenilir kimse.
d.+lar içün 33a/15
[=1]
doy- Daha fazlasını alamayacak kadar almış olmak, kanmak.
d.-ar 32b/06
d.-maz 32a/12
[=2]
yola doy- 32a/12, 32b/06
[=2]
dög- (Ufalamak, ezmek, parçalamak, karıştırmak, temizlemek, bastırmak, sıkıştırmak vb. maksatlarla) Bir şeyin üzerine arka arkaya vurmak.
d.-eler 10a/08, 10b/16, 11a/02, 11a/07, 11b/03, 11b/08, 12b/08, 13a/13, 13b/09, 13b/12, 13b/15, 14a/07, 15a/15, 16b/01, 17b/01, 17b/06, 18a/05, 18a/13, 19a/07, 19a/15, 19b/11, 20a/01, 21a/12, 21a/16, 22a/15, 22b/02, 23a/11, 23b/03, 24a/09, 24b/08, 25a/04, 25a/17, 25b/04, 25b/07, 25b/08, 25b/09, 25b/11, 26a/04, 26b/03, 26b/05, 27a/16, 27b/08, 28b/01, 28b/03, 29a/16, 30b/01, 30b/09, 34a/01, 34b/02, 34b/05, 35a/17
d.-er 17b/15
d.-esin 9b/04, 9b/06, 13b/02, 13b/04, 13b/06, 14a/02, 20b/16, 24b/02, 24b/04
[=61]
dögül- (Ufalanmak, ezilmek, karıştırılmak, temizlenmek, sıkıştırılmak gibi maksatlarla) Üzerine arka arkaya vurulmak.
d.-miş 14b/11, 16b/17, 17a/11
[=3]
dök- (Sıvı veya tane halindeki şeyleri) Bulundukları yerden başka bir kaba boşaltmak.
d.-eler 10a/11, 12a/12, 14b/17, 17a/02, 18a/01, 18a/07, 18b/05, 18b/08, 18b/12, 19a/02, 19a/16, 19b/09, 20a/02, 20a/05, 20a/17, 21a/08, 23a/13, 30b/03, 30b/16, 31a/04, 31a/15, 32a/07
d.-eler (dögeler) 30a/06
d.-er 10b/01, 21b/02, 23b/08
[=26]
d. ḫuḳne dök- 30a/06, 31a/04
[=2]
dökül- (Kıl, tüy, kaplama, boya, yaldız vb. şeyler) Bulunduğu yerden kendini atmak, üzerinden düşmek.
d.-se 25b/06
d.-ür 28a/16
2. (Göz yaşı, kan vb. için) Akmak
d.-e 29a/07
d.-ür 27b/05,
[=4]
ḳan dökül- 27b/05
[=1]
dölek Ağırbaşlı, temkinli, uyanık.
d. (eşkün ve yorḳa yigrek ve dölek ol-) 7b/04
[=1]
dön- 1. Kendi mihveri veya başka bir şey etrafında hareket etmek.
d.-mez 17a/08
2. Değişmek.
d.-e 12a/06
[=2]
döndürivir- (Bir şeyi kendi mihveri veya başka brşey etrafında) Hızlıca, çabukça hareket ettirmek.
d.-e 19b/01
[=1]
dördülüce Kare biçimlice, dört köşeli.
d. 26b/10
[=1]
dört Üçten sonra beşten önce gelen sayının adı.
d. 4b/01, 4b/10, 16b/09, 18a/12, 23a/17, 26a/01, 31a/01, 33b/05, 34b/12
d.+ini (dördini) 4b/02
d.+ünde (dürdünde) 9a/01
d. yüz 1b/09
[=12]
duʿā Ar. Güçsüzlük ve ihtiyacını ortaya koyarak Allah'a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını istemek maksatlı yazılmış ibare.
d.+dan 4a/04, 4a/15
[=2]
dur- Bildirme ekinin henüz ekleşmemiş şekli.
d.-ur 19b/02, 23b/06

[=1]

dur- 1. Yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak.
d.-ıcaḳ 21a/07
d.-maz 33a/10
2. Dengesini bulup bir yerde kalmak, yerleşip artık hareket etmemek, yerinden oynamamak.
d.-a 21a/09
3. Sona ermek, kesilmek.
d.-maz 27a/08
d.-maz-ısa 27b/07
4. (Hareket hâlinde olan bir şey için) Bir noktada kalmak, karar kılmak.
d.-sa 20b/06
5. (Yiyecekler veya nesneler için) Bulunduğu yerde bir zaman kalıp beklemek, üzerinden zaman geçmek.
d.-a 11b/07, 19a/10, 20a/13, 20a/15, 20b/02, 21a/03, 21b/13, 21b/13, 22a/04, 22a/17, 24b/16, 26a/02, 26a/13, 26b/13, 27a/10, 28b/11
6. Bir yerde olmak, bir yerde bulunmak.
d.-a 22b/10
7. Şu veya bu durumda bulunmak, belli bir durumda olmak.
d.-urlar (şāmit dur-) 4a/02
[=24]

duraḳ otı İki çeneklileler sınıfının maydanoz-giller familyasından, koyu yeşil renkte, hoş kokulu, sarımtırak çiçekli, ince yaprakları salata ve yemeklere konan, hazmı kolaylaştırıcı ve bağırsak gazlarını giderici hassalar taşıyan, dik gövdeli yıllık bitki. Anethum graveolens.
d. 16a/05
[=1]

durġur- Durdurmak.
d.-mayalar 33a/08
[=1]

durul- Duru hale gelmek, bulanıklığı gidip saf ve berrak bir durum almak.
d.-a 23a/13
[=1]

dut- 1. Elle kavramak, elde bulundurmak.
d.-a 19b/01, 35a/11, 35a/15
d.-alar 14a/14, 16a/09, 23b/15, 24a/04, 32a/07, 32b/04, 33a/08, 33b/05
d.-ıcaḳ 24a/05, 27b/03
2. Ele geçirmek, yakalamak.
d.-dı 3a/13
3. Ağrımak, sancımak, musallat olmak.
d.-ar 20b/11
d.-mış (sancu dutmış gibi ol-) 34a/08
4. Herhangi bir durumda bulundurmak
d.-a 35b/01
d.-ar 9a/17, 15b/09, 16a/16, 30a/11, 31a/08
5. Herhangi bir durumda kalmasını sağlamak.
d.-alar 10b/17, 11b/06, 16a/01, 18a/01, 20a/04, 27a/17, 30a/05
d.-asın 21a/02
6. Dokunmak, hasta etmek.
d.-ar 23a/08, 31a/05
d.-maya 34a/15, 34b/03
d.-sa 21b/03
[=35]
arpa dut- 21b/03
sıtma dut- 31a/05
uçuḳ dut- 34b/03
[=3]

dutam Bir şeyin bir defada avuç içi veya parmaklarla tutulabilen miktarı.
d. 18b/10
[=1]

dutıl- 1. Bir organ veya bir şey hareket edemez olmak.
d.-ur 21a/07, 21b/04
2. İşleyemez duruma gelmek.
d.-ur 19a/12
[=3]

duy- Hissetmek, dayanmak, katlanmak.
d.-ar 17b/16
[=1]

duz Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde, sodyum klorür.
d. 15b/17, 21a/10, 23a/16, 23b/03, 24b/07, 26b/13, 30b/01
d. (sag duz) 15b/14, 20a/17, 24b/15, 31a/03
d. (yıllamış duz) 26a/08
d.+ıla 25b/01, 27b/13, 30b/09
[=15]

duzlu Tuz içeren ya da tuzlanmış olan.
d. su 15b/11
d. şucı 20b/01
[=2]

dübür Makat, anüs.
d.+ini 30b/07
[=1]
dün Gece.
d.+le 7b/06
[=1]
dünyā İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü.
d. 5a/01
d. sarayı 2a/16
d.+sını 2a/13
[=3]
düpdüz Çok düz, tamamen düz, hiç girinti ve çıkıntısı, pürüzü olmayan.
d. ol- 9a/06
[=1]
dürlü Çeşitli, muhtelif.
d. 4b/10, 4b/17, 13b/07, 13b/10, 13b/13, 15a/01, 15a/10, 15b/15, 18a/05, 18a/10, 18b/06, 18b/09, 22b/02, 24b/04, 25a/08, 25b/10, 33a/12
d.+dür 23a/06
[=18]
dürt- Sürmek.
d.-eler 10b/07, 10b/09, 10b/11, 11a/13, 11a/17, 12a/11, 15a/09, 15b/06, 16a/10, 16b/12, 17a/03, 17a/13, 17a/14, 17b/05, 19a/17, 19b/13, 20b/01, 21a/16, 22a/05, 22a/06, 22a/17, 22b/12, 23a/16, 23b/04, 23b/09, 24a/07, 24a/14, 24b/09, 25b/01, 25b/04, 26a/06, 26a/10, 26a/10, 26a/15, 26b/04, 26b/05, 27b/09, 27b/15, 28a/02, 28a/13, 28b/05, 28b/10, 29a/09, 29b/01, 29b/11, 31a/14, 33b/16, 34b/15, 34b/17, 35a/01, 35a/01, 35a/13
d.-eler (dürdeler) 17b/02
d.-esin 21a/01, 24b/06
[=55]
düş- 1. Yerinden çıkmak, kopmak.
d.-e 11a/17, 11b/09
d.-er 11a/08, 11a/10, 11a/12, 22a/05, 24a/13, 26b/02
d.-mez-ise 11a/10
d.-üp 28b/12
2. Gözdeki billur cismin saydamlığını yitirerek ağarmasından ileri gelen ve görmeyi engelleyen rahatsızlık, perde, akbasma, aksu, katarakt.
d.-se 13a/17
3. Bulunduğu yerden ayrılıp yukarıdan aşağıya doğru inmek.
d.-er 16a/01
4. Dengesini kaybederek yıkılmak, dik durumda iken devrilip yatık duruma gelmek.
d.-er 30a/12, 34a/08
d.-mek 32b/10
d.-mez 32b/09
[=16]
göze aḳ düş- 13a/17
[=1]
düşmen Far. (Birine karşı) İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse, hasım.
d.+i 34a/10
d.+ler 14b/09
d.+ler içün 33a/16
[=3]
düşmenlik Düşmanca davranış, husumet.
d. 35a/12
d. it- 34a/11
[=2]
düşür- Yerinden çıkarmak, koparmak.
d.-e 15b/12, 26b/07
[=2]
dütüzdür- Koku vermek için bir şey yakıp tüttürmek, tütsülemek.
d.-e 10a/03
[=1]
düz Girintisi çıkıntısı olmayan, doğru.
d. 6b/02
d. (boynı düz ol-) 7b/04
d. (boynı uzun düz ol-) 6a/03
d. (boynuyıla omuzı düz ol-) 6b/09
d. ol- 4b/13, 6a/15, 6b/10
[=7]
düz- 1. Yaratmak, oluşturmak, meydana getirmek.
d.-em 4a/14
d.-eyin 4a/05
d.-señ 3b/15
2. Bir şeyi, onun için gerekli hususları hazırlayarak meydana getirmek, bir bütün hâlinde hazırlamak, tertip etmek.
d.-eler 25a/15
[=4]

E

ebem gümeci İki çenekliler sınıfının ebegümecigiller familyasından, her yerde kendiliğinden yetişen, kökü ve çiçekleri özellikle yumuşatıcı hassaları sebebiyle tıpta kullanılan, kalsiyum, demir, A ve C vitamini taşıyan, yaprakları sebze olarak yenen bitki. Malva sylvestris. Krş. **ḫubbāzā.**
e. 32a/03
[=1]

ebrişüm Far. Bükülmüş ipekten iplik.
e. 11a/10
e. ile 22b/11
e.+ile 11a/16, 26b/02, 29a/05, 33b/09, 33b/13
[=7]

ebū cehl ḳarbuz İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, elma büyüklüğünde, sert kabuklu, yağlı tohumlu, acı ve kokusuz bir meyve veren, parçalı yapraklı, sarı çiçekli, sürüngen gövdeli, çok yıllık otsu bitki. Acı hıyar, acı elma, it hıyarı. Tohumları veterinerlikte ve müshil olarak kullanılır. Citrullus colocynthis. Krş. **toḫmü'l-ḫanẓal**; **ḫanẓal.**
e. 23a/11
[=1]

edviye Ar. Devalar, ilaçlar, çareler.
e.+yi 21b/02
[=1]

eg- Biraz öne veya bir yana doğru meylettirmek, çevirmek, eğik duruma getirmek.
e.-er 19a/13
e.-meye 6b/04, 7a/02, 7a/02
e.-mez 17a/09
[=5]

ege Maden, tahta vb.nin pürüzlerini düzeltmek için kullanılan, üzeri pürtüklü, sert, ensiz, çelik araç.
e.+den 13b/17
[=1]

eger Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir.
e. 3a/03, 5a/04, 7a/04, 7b/04, 7b/06, 7b/12, 8a/07, 9b/08, 9b/14, 10a/11, 10b/14, 11a/08, 11a/10, 11a/16, 11a/17, 11b/01, 11b/04, 11b/05, 12b/13, 13a/14, 13b/03, 14a/09, 14a/12, 14a/13, 15a/01, 15b/10, 15b/13, 16b/15, 17a/13, 18a/08, 19a/06, 19a/17, 19b/13, 20a/13, 20a/15, 20b/03, 20b/06, 22b/06, 22b/08, 22b/10, 24a/01, 24b/06, 25a/11, 26a/01, 26a/08, 27a/04, 27b/07, 28a/08, 28b/02, 28b/17, 29a/10, 29b/04, 30a/15, 30b/03, 31a/02, 32b/08, 33b/03
[=62]

eger Binicisinin, üzerine oturması için binek hayvanlarının sırtına konulan nesne.
e. 24b/17
e.+in 24b/14, 24b/16, 25a/15, 31b/13

egerçi Her ne kadar, ... ise de, gerçi.
e. 4a/01
[=1]

egil- Eğik bir durum almak, bir yöne doğru çarpılmak.
e.-eler 33a/05
e.-mez 17a/08
[=2]

egin Sırt.
e. 32a/04
[=1]

egir Bir çenekliler sınıfının yılan yastığıgiller familyasından, ana yurdu Hindistan'dan Asya, Avrupa ve Amerika'ya yayılmış olan, dere ve durgun su kenarlarında, bataklıklarda yetişen, taşıdığı asit, yağ ve glikozoitlerde idrar ve adet söktürücü, ateş düşürücü, ishal edici, aksırtıcı, kusturucu, gaz giderici, iştah açıcı hassalar bulunan, siyahımsı erguvani çiçekli, yeşilimsi mayhoş meyveli, çok yıllık tüylü otsu bitki, kasıkotu. Acorus calamus.
e. 14a/07, 18a/12
[=2]

ek- Serpmek.
e.-eler 24b/16, 25a/04, 25a/13, 26b/15, 27a/17, 29a/08, 33b/10, 35a/16
e.-esin 13b/06
[=9]

ekber Kasnı bitkisi; günekber (Ferula szowitsina) ve bu bitkinin köklerinden elde edilen yağlı zamk, reçine.
e. 15a/11
[=1]

ekşer Çok fazla, en çok, birçok.
e.+i 11b/14
[=1]

eksük Bulunması gerekirken bulunmayan, mevcut olmayan.
e. it- 32a/10, 32b/16
e. ol- 7a/05
[=3]

ekşi Tadı limon veya sirkeye benzeyen.
e. 11b/08
e. enār 27a/15
[=2]

el 1. Kolun bilek mafsalından itibaren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı.
e. 34b/16
e.+e 18a/03,19a/17
e.+e getür- 2b/10
e.+in 19b/01
e.+ine 14a/04
e.+iy-ile 18a/04
e.+üñile 31b/16
e. vur- 24a/17
2. İyelik ekleriyle kullanıldığında, sahiplik, mülkiyet ifade eder.
e.+üme 4a/12
[=10]

ele- Bir maddeyi eleğe koyup sallamak suretiyle içindeki yabancı öğelerden temizlemek, irisini ufağından ayırmak, elekten geçirmek.
e.-yesin 14a/03
[=1]

elek Sallanarak kullanıldığı zaman üzerine konan maddenin incelerini altına geçiren, bu şekilde taneli ve toz halindeki şeyleri irilerinden ve içlerindeki yabancı maddelerden temizlemekte kullanılan, tek tarafına ufak delikli tel, kıl veya bez gerilmiş tahta bir kasnaktan ibaret eleme aleti
e.+den 13b/04
[=1]

elif Ar. Arap alfabesinin ve Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılabına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin ilk harfi ve bu harfin adı.
e. gibi 8b/09
[=1]

elli Kırk dokuzdan sonra, elli birden önce gelen sayının adı.
e. 14b/15, 18b/17, 19b/12, 20a/01, 29b/17, 30b/14, 30b/15, 31a/14
[=8]

emek Bir işin yapılması için harcanan beden veya kafa gücü.
e. çek- 8b/08
[=1]

emin Ar. İnanmak, güvenmek.
e. ol- 35a/08
e. ol- 16b/16
[=2]

emir (<Ar. emr) Bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk.
e.+de 12a/05, 12b/12, 14b/02, 16b/10, 17a/09, 19a/04, 31a/17
[=7]

emr Ar. Bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk.
e. et- 3b/02
e. it- 2a/09
[=2]

enār Far. Nargillerden, düzgün ve parlak yapraklı, canlı kırmızı iri çiçekli, hafif dikenli ağaççık. Punica granatum.
e. (ekşi enār) 27a/15
[=1]

endāmlu Boylu boslu, boyu boşu biçimli ve düzgün olan, mütenasip vücutlu.
e. (zişt ṣūretlü ve çirkin sīretlü ve ḳışa boylu ve ża'īf endamlu ve ḫar āvāzlu ol-) 05b/09
[=1]

ene- İğdiş etmek.
e.-yesiñ 33b/04
[=1]

eñ Atın kafatası ile çenekemiğinin eklem ye-ri, oynak yeri.
e.+i 15b/03

[=1]

eñek Çene.
e.+i (eñegi) 11a/05
e.+i (eñegi) 12b/03
e.+i (kirpüklerü ve eñegi ardı ve ṣaçı ḳara ol-) 06a/09
[=3]

eñin Alçak, çukur yer.
e.+de 33b/01
[=1]

eñlüce Eni fazla olan, geniş.
e. ve ḳuvvetlüce ve hünerlüce ol- 16b/07
[=1]

er Erkek.
e. 5a/07
e. (bahadır er gibi ol-) 16b/08
e.+i 2a/05, 32a/16
[=4]

er- Belli bir yere, bir noktaya varmak, vâsıl olmak, erişmek, ulaşmak.
e.-ince 21a/15
[=1]

erbaʿ Ar. Dört, dördüncü.
e. (tiryāḳ-ı erbāʿ) 15a/08
e.+dan (ʿanāṣır-ı erbaʿ) 4a/17
[=2]

eri- (Katı bir cisim) Isı etkisiyle sıvı durumu-na gelmek, zeveban etmek.
e.-yicek 28b/16
e.-yince 12b/02, 18b/04
[=3]

erit- (Katı bir cisim) Isı etkisiyle sıvı durumuna getirmek.
e.-eler (erideler) 11b/12, 19b/12, 20a/02, 22b/05, 24a/07, 28b/15
e.-üp (eridüp) 17b/17
2. mec. Gitgide azaltıp yok olmasına sebep olmak, ortadan kaldırmak.
e.-ür (eridür) 12b/13, 21b/02
[=9]

erkek Canlı varlıkların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten dişisini dölleyecek şekilde yaratılmış olanı, dişinin karşıt cinsi.
e. 23a/06
e.+dür 23a/07
[=2]

Ermeni Ermenilere ait.
e. (būre-i Ermeni) 13b/11
[=1]

eṣer Ar. İz, nişan, işaret.
e.+i 34b/11
e. it- 35a/13
[=2]

eski 1. Zamanın etkisiyle veya kullanıla kullanıla yıpranmış, bozulmuş, yeniliğini kaybetmiş.
e. 10b/11, 11a/03, 12b/01, 12b/09, 17b/01, 17b/08, 18b/14, 21a/17, 22a/03, 25a/02, 25a/13, 26b/04, 26b/17, 27a/09, 27a/16, 28b/10, 28b/13, 28b/17
2. Çok zamandan beri var olan, üzerinden zaman geçmiş olan.
e. 15a/12, 18a/09
e. incir 25a/17
e. ol- 14b/15
e. ṣarp sirke 18b/14
e. sirke 34b/08
e. süci 18a/13, 30b/13
3. (Hastalık için) Hemen iyileşmeyen, sürüp giden, süreğen, müzmin.
e.+den 11a/08, 25a/11, 35a/04
[=28]

eskice İyice esklimiş, yıpranmış, bozulmuş.
e. 11b/13
[=1]

esrük Sarhoş.
e. gibi 30a/12
[=1]

eşek Tek parmaklılardan, uzun kulaklı, attan küçük binek ve yük hayvanı, merkep.
e. sidügi 28a/07
[=1]

eşit- Kulak yoluyla duymak.
e.-di 2a/01, 2b/08
e.-icek (eşidicek) 7b/16
[=3]

eşkün Atın dört naldan daha rahat ve daha az sıçrayarak düzenli adımlarla yürüme biçimini anlatır; tırıs.
e. 7a/10, 7b/10, 7b/17, 8a/02
e. (ḳatı eşkün ve ḳatı yorḳa ol-) 7a/14
e. (ḳatı eşkün ve yigrek ol-) 7a/17
e. ol- 8a/06, 8a/08
e. ve yorḳa yigrek ve dölek ol- 7b/04
e. yigrek ve yörigen ol- 7b/08
[=10]

et İnsan ve hayvan vücudunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasındaki kısmı.
e. bas- 17a/13
e.+i 24a/05, 24a/13, 28a/10, 35a/02
[=7]
et bitir- (Yara için) İyileşmeye başlayıp üstü taze etle kapanmak.
e. 27a/11
[=1]
et- Bk. **it-**
e.-di 1b/09, 3a/14, 3a/15, 3b/01, 3b/02, 3b/07, 4a/09
e.-diler 2a/04, 3b/11
e.-düm 5a/09
e.-düñ 3b/14
e.-ene (edene) 6a/12
e.-meye 6b/03
e.-se 5a/05
e.-sün 3a/09
e.-sünler 2a/03
[=16]
āẕad et- 3a/09
binā et- 5a/09
bünyād et- 1b/09
emr et- 3b/02
ḫabar et- 2a/04
işaret et- 6a/12
ḳabūl et- 4a/09
ḳal'a ḫişār et- 3b/07
maḥbūs et- 3a/14, 3b/01
meyl et- 6b/03
şikāyet et- 3b/11
ta'accub et- 3a/15
taşnif et- 3b/14
yaġılıḳ et- 5a/05
yaraḳ et- 2a/03
[=16]
etlü Et kısmı fazlaca olan, dolgun.
e. (ṭoynaġı uzun etlü ol-) 6b/07
e. (yaġrını etlü ol-) 6b/09
e. kelem içi 26a/11
[=3]
etmek Ekmek kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.
e. 30a/14
[=1]
ev Bir ailenin oturması için yapılmış yapı, içinde yaşanılan, ikamet edilen yer, mesken, hane.
e. 30b/10
e.+de 34b/10, 35a/12, 35a/12
e.+e 33b/17
[=5]
evelek İki çenekliler sınıfının kara buğdaygiller familyasından, sulak yerlerde, su kenarlarında kendiliğinden yetişen, yaz aylarında yeşilimtrak ufak çiçekler açan, yaprakları sebze gibi kullanılan, çok yıllık otsu bitki, efelek. Rumex patientia. Karş. labada.
e. 23b/10
e. dibi 18b/06
[=2]
evvel Ar. 1. Karşılaştırma yoluyla bir yer, zaman veya oluşun bahsedilen yer zaman veya oluştan önde veya önce bulunduğunu veya olduğunu anlatır, önce.
e. 4b/11, 8b/12, 9b/02, 12a/05, 12b/04, 12b/12, 14b/01, 15a/07, 16b/10, 17a/09, 19a/04, 20a/10, 25b/01, 25b/16, 26a/10, 29b/09, 31a/17
2. İlk, ilk gelen, ilk olan, birinci.
e. (el-bābü'l-evvel) 5a/10, 5b/04
e. (el-faṣlü'l-evvel) 9a/13, 16b/04, 17b/11, 20a/07, 24b/13, 31a/05, 31b/10
[=26]
ey Hitap edilen kimsenin dikkatini çekmek veya anlamı güçlendirmek için kullanılır.
e. 2b/01, 3b/11
[=2]
eyegü Sırttan omurgaya, ön taraftan göğüs kemiğine bitişerek göğüs kafesini meydana getiren yassı ve kavisli kemiklerden her biri.
e.+sinden 7a/04, 7a/04
[=2]
eyer Binicisinin, üzerine oturması için binek hayvanlarının sırtına konulan nesne.
e.+in 31b/11
[=1]
eyerlik Atların, üstüne eyer yerleştirilen sırt bölümü.
e.+i alçaḳ ol- 6b/11
[=1]

eyilük İyi olma durumu, iyi olan şeyin niteliği.
e.+inde (eyilüginde) 32a/16
[=1]
eyle- Etmek, yapmak, anlamında yardımcı fiil.
e.-(!) 4a/08
e.-di 4a/10, 4b/02
e.-mez 34b/12
e.-ñ 2b/08
e.-r 14b/01
e.-yüp 21b/01, 26b/11
[=8]
cemʿ eyle- 4b/02
çāre eyle- 2b/08
fitil eyle- 21b/01
görmez eyle- 14b/01
ip eyle- 26b/11
oġlan eyle- 34b/12
taşnif eyle- 4a/08, 4a/10
[=8]
eyt- Söylemek, demek.
e.-di 2a/03, 2b/01, 3a/01, 4a/03, 5b/12
e.-ür (eydür) 4a/11, 5a/07, 18b/13, 26b/05, 30a/02
[=10]
eyü 1. Beğenilecek, makbule geçecek nitelikleri olan, kendisinde bulunması gereken vasıflan taşıyan.
e. 5a/11, 5a/12, 5b/05, 5b/05, 5b/11, 5b/12, 5b/16, 7a/08
e.+dür 23b/17, 32a/02
e.+si 16a/13
e. ol- 7b/07, 8a/17
e. ve berk ol- 8a/01
e. ve mübārek ve ḳutlu ol- 8b/10
2. Sıhhatli.
e. ol- 13b/13, 14a/13, 14b/07, 15b/15, 19a/10, 21a/03, 21b/08, 21b/15, 22a/05, 22a/06, 23a/17, 23b/13, 25b/01, 25b/13, 27a/02, 27b/06, 28a/13, 28b/05, 29a/01, 30a/05, 30a/06, 35a/10, 35a/14, 35b/01
[=39]
ez- (Bir şeyi üzerine el, ayak veya bir aletle basmak veya bütün ağırlığı ile üstünden geçmek suretiyle) Yassıltmak, çiğnemek, ufalamak, parçalamak.
e.-eler 12a/17, 13a/10, 14a/08, 14b/07, 14b/16, 15a/09, 16a/06, 16b/13, 17b/17, 19a/16, 19b/08, 23a/12, 23a/16, 28b/01, 29b/10, 30b/02, 31b/09, 34b/11
e.-esin 9b/07
e.-üp 35a/01
[=20]

F

fāʿide Ar. İşe yarama, işe yaramanın meydana getirdiği iyi durum, olumlu sonuç, yarar.
f. bulun- 5b/13
f. it- 18b/06, 34b/14, 34b/15, 34b/16
f. ol- 13a/04, 26a/16
[=7]
falān (<Ar. fulān) Belirtilmesi gerekli görülmeyen İmlerin önüne getirilerek onları belirsiz şekilde niteler.
f. 4b/05
[=1]
Farsīce Farsça, Acemce, İran dili.
f. 18a/17
[=1]
faṣl Ar. 1. Bir kitabın bölümlerinden her biri.
f.+a 5a/10
f. (el-faṣlü'l-ʿāşir) 14a/04, 23b/07, 27b/10
f. (el-faṣlü'l-ʿāşirīn) 30b/11
f. (el-faṣlü'l-evvel) 9a/13, 16b/04, 17b/11, 20a/07, 24b/13, 31a/05, 31b/10
f. (el-faṣlü'l-ḥādī ʿaşer) 14a/15, 23b/14, 27b/15
f. (el-faṣlü'l-ḫāmis) 11b/15, 19b/03, 21b/08, 26a/07
f. (el-faṣlü'l-ḫāmis ʿaşer) 16a/01, 29a/01
f. (el-faṣlü'r-rābiʿ) 11a/13, 19a/10, 21b/03, 25b/13, 34a/12
f. (el-faṣlü'r-rābiʿ ʿaşer) 15b/07, 28b/05
f. (el-faṣlü's-sābīʿ) 12b/09, 22a/06, 26b/08
f. (el-faṣlü's-sābīʿ ʿaşer) 29b/06
f. (el-faṣlü's-sādis) 12b/02, 19b/15, 21b/15, 26a/16
f. (el-faṣlü's-sādiş ʿaşer) 16a/11, 29a/14

f. (el-faṣlü'ṣ-ṣāliṣ) 17a/15, 19a/02, 21a/03, 25b/05, 33b/16
f. (el-faṣlü'ṣ-ṣāliṣ ʿaşer) 15b/02, 24b/10, 28a/13
f. (el-faṣlü'ṣ-ṣāmin) 13a/11, 23a/01, 24b/12, 27a/02
f. (el-faṣlü'ṣ-ṣāmin ʿaşer) 29b/12
f. (el-faṣlü'ṣ-ṣānī) 10b/03, 17a/05, 18a/16, 20b/08, 25a/16, 33b/03
f. (el-faṣlü'ṣ-ṣānī ʿaşer) 14b/07, 24a/15, 28a/02
f. (el-faṣlü't-tāsiʿ) 13a/16, 23b/01, 27a/12
f. (el-faṣlü't-tāsiʿ ʿaşer) 30a/07
2. Mevsim.
f.+ında 33b/04
[=66]

fāżıl Ar. Bir kimsede bulunan şahsî kıymet ve meziyet, değer.
f. 4b/11
f.+lar 1b/06
[=2]

fażl Ar. Alicenaplık ve cömertlik, iyilik, lütuf, kerem.
f.+ıy-ıla 24a/15
[=1]

fe-tebāreka'llahü Ar. Allah mübarek etsin, hayırlı ve mübarek olsun, anlamına gelen ibare.
f. 4b/05
[=1]

febihā u niʿme Ar. Çok iyi, pek âlâ, ne iyi, tamam.
f. 24a/02
[=1]

fehm Ar. Anlama, anlayış, idrak.
f.+i (semiʿ u fehm) 32a/14
[=1]

fermān-ber Far. Aldığı emri yerine getiren.
f. (muṭiʿ ve fermān-ber ol-) 2b/05
[=1]

fesḫ Ar. Bozma, aksine hareket etme, haddi aşma, karşı gelme.
f. 8b/06
[=1]

feslegen Ballıbabagillerden, saksılarda süs bitkisi olarak yetiştirilen, keskin kokulu, ufak yeşil yaprakları kekik gibi bahar ve koku verici olarak kullanılan, küçük beyaz çiçekli bitki. Ocimum basilicum.
f.+ile (yaban feslegen) 31a/15
[=1]

fetḳ Ar. Fıtık.
f. ol- 29a/15
[=1]

fi'l-cümle Ar. Neticede, sonunda.
f. 2b/14
[=1]

fi'l-ḥāl Ar. O anda, hemen.
f. 18a/07, 27a/08, 33a/02, 34a/01
[=4]

fitil (<Ar. fetıl) Kanamayı durdurmak, cerahati boşaltmak için derin yaraların içine sokulan, ilaçlı veya ilaçsız steril bez.
f. eyle- 21b/01
f.+i 28b/11
f. it- 28b/10
[=3]

Frengī Avrupalılara özgü bir bitki.
f. 12a/07
[=1]

fużulluġ Haddini bilmeme, fodulluk.
f. ḳıl- 3b/02
[=1]

fülfül Ar. Karabiber.
f. (dār-ı fülfül) 19b/10
f. (ḳara fülfül) 13b/03
[=2]

G

ġalīẓ Ar. Kalın, sık, yoğun, kesif.
ġ. ol- 11a/03, 12a/16, 23a/16, 28a/01
[=4]

ġarb Ar. Dört ana yönden günesin battığı yön, batı.
ġ.+a 1b/08, 2b/06
[=2]

ġavġā Far. Şiddetli tartışma veya dövüş, mücadele.
ġ. 7b/16
[=1]

ġāyet Ar. Çok, pek, pek çok, son derece.
ġ. 3a/14, 7a/10, 7a/12, 7b/07, 7b/10, 7b/16, 8a/06, 11b/14, 12a/06, 18b/14, 20b/11, 25a/12, 32a/03
[=13]

ġayr Ar. Başka.
ġ. 28a/10
[=1]
ġayret Ar. İçten gelerek çalışma, belli bir şey için çabalama, didinme, çaba.
ġ.+in 9a/09
[=1]
ġaẓab Ar. Aşırı hiddet, intikam alma duygusu iîe karışık öfke, kızgınlık.
ġ.+a 10a/07
ġ.+a gel- 3a/11
[=2]
ġazzal Picornaviridae ailesinde, aftovirüs cinsinde yer alan virüsün çift tırnaklı hayvanlarda özellikle ağız ve tırnaklar arasında kabarcıklar görünmesi ve yüksek ateşle beliren, genellikle arıza bırakan bulaşıcı hastalık; dolama, etyaran, kurlugan. Krş. **ṭabaḳ ṭoynaḳ**.
ġ. ol- 23a/02
[=1]
gebre At tımar edilirken kullanılan kıldan kese.
g.+y-ile 28a/17
[=1]
geç Belirtilen, istenen veya alışılan zamandan sonra.
g. 13a/02, 21b/06, 21b/07, 25a/15, 33a/09, 35a/03
[=6]
geç- 1. (Zaman için) Aşmak, geride bırakmak, harcamak.
g.-di-y-ise 12b/14
g.-medi 4a/06
2. (Bir miktarı, bir sınır veya haddi) Aşıp ilerisine gitmek.
g.-icek 9a/06, 34a/02
g.-meye 13a/01
g.-meyesin 34a/05
g.-üp 2a/01
3. Son bulmak, hükmü ve etkisi kalmamak, ortadan kalkmak.
g.-e 19b/13
g.-er-ise 24a/02
g.-mez-ise 18a/09, 19b/13, 21a/13, 21b/11, 21b/13, 24a/03
g.-se 26a/01
4. Etkisini kuvvetle hissettirmek, işlemek, nüfuz etmek.
g.-mekden 19a/03
g.-se 29b/07
5. Bayılmak.
g.-ene 35a/17
g.-se 19a/02
[=20]
içi geç- 19a/02, 35a/17
[=1]
geçür- 1. Bir şeyi bir yandan öbür yana götürmek.
g.-e 6b/17
2. (Bir şeyi) Bir nesnenin bir tarafından sokup öbür tarafından çıkarmak.
g.-eler 12b/15, 14b/03, 25a/09
g.-esin 13b/04, 14a/03
[=6]
gegir- Midede toplanan gazları sesli olarak ağız yoluyla çıkarmak.
g.-ür 30b/12
[=1]
gel-1. Doğmak, yaşamak, dünyaya gelmek.
g.-en 1b/06,
g.-iser 2b/07
g.-medi 2b/02
2. Takip etmek, izlemek
g.-se 5a/05
3. Çıkmak, sadır olmak, sudur etmek.
g.-se 6a/14
g.-mez 5b/11, 5b/14
g.-ür 5b/15
g.-ür-ise 7a/03
4. (Bir şey veya kimse) Konuşana göre uzak bir yerden daha yakın bir yere doğru yol almak, bir mesafe katedip uzak bir yerden daha yakın bir yere varmak.
g.-diler 2a/08
g.-icek 6b/04
g.-iserdür 2b/02
g.-sünler 2a/04
g.-ür 3b/04, 16a/01, 28a/09, 33b/07
5. (Sıvılar için) Çıkıp akmak.
g.-meyüp 14a/09
g.-se 14a/05, 20a/08
g.-ünce 14a/14
g.-ür 9a/17, 16a/15, 19b/05, 22a/08, 31a/10
g.-ür-ise 11b/07, 14a/13
6. Türemek, çıkmış olmak.
g.-ür 14a/17

7. Rast gelmek, rastlamak, isabet etmek.
g.-en 12b/16
8. Ele almak, üzerinde durmak.
g.-dük 32b/07
9. (İsimlerin yönelme haliyle) Etmek yardımcı fiili yerine kullanılır.
g.-di 3a/11
g.-mişdür 34a/04
g.-ür 10a/07, 20b/06
[=35]
ġaẓaba gel- 3a/11
ẖayr gel- 5b/14
ıṣlaḥa gel- 20b/06
ḳan gel- 14a/09
yaş gel- 16a/15, 31a/10
ziyān gel- 5b/15
[=7]

gemi Su üstünde giden büyük taşıt.
g.+ye 32b/13
[=1]

gendü İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarar.
g. 11a/16, 14a/07, 17b/06, 26b/02, 31b/16, 32a/17
g.+nüñ 1b/03, 2a/12, 4b/04, 11a/09, 32a/06
g.+ye 11b/07, 32b/09
g.+yi 6a/13, 14b/12, 33a/03
[=16]

gendüzi (<gendü+özi) Kendisi, zatı, şahsı, nefsi.
g.+ñe 34a/05
[=1]

geñ- İstenildiği gibi, isteğe göre, rahat rahat, isteğe uygun olarak.
g.-ince 16a/14
[=1]

geñe Yine.
g. 8b/15
[=1]

geñez Kolay.
g. 10a/01, 13b/16
g.+i 10a/16, 11a/11, 17b/06, 20a/04
[=6]

geñşe- Gevşemek.
g.-mişdür 19b/05
[=1]

geñşek Gevşek.
g. 24a/02
g. ol- 28a/10, 32a/04
[=3]

gerek Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan (şey).
g. 6a/15, 13a/08, 25a/10, 26b/10, 32b/08
g.+dür 4b/11, 4b/12, 4b/14, 4b/14, 5a/07, 5a/07, 5b/16, 32b/12
[=13]

geril- Gergin bir durum almak, kasılmak, takallüs etmek.
g.-e 22b/08
g.-se 20b/09
g.-ür 9b/01
[=3]

gerü Yine, tekrar.
g. 11a/09, 15b/17, 17a/12, 25a/07, 28b/09, 31b/13, 34a/02
2. (Bir yerin veya şeyin ön kabul edilen kısmına göre) Arkada bulunan taraf, arka taraf.
g. 33a/04
[=8]

geşt Far. Gezme, geçme, seyretme.
g. idiser 2b/07
[=1]

getür- 1. (Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek.
g.-di 2b/01, 3b/06
g.-eler 14a/08, 27b/04, 30b/06, 30b/16, 31b/05
g.-esin 2b/10
g.-iser 2b/06
g.-meyeler 34a/10
g.-sünler 3a/05
g.-üp 3a/04
2. (Yardımcı fiil olarak) ... etmesini sağlamak, ... durumuna gelmesine sebep olmak.
g.-di 1b/02,
g.-di mi 2a/17
g.-eler 18b/15,
g.-emez 15a/03
g.-icek 6b/12, 6b/14
g.-iser mi 2a/17
g.-mez-ise 8b/01
g.-mişler 7a/07
[=21]
a‘lā getür- 7a/07
ele getür- 2b/10
vücūda getür- 1b/02

[=3]
gevde Hayvanlarda baş, ayak ve kuyruk dışında kalan kısım, gövde.
g.+sin 30a/05
g.+sinde 5b/01, 24b/12, 25b/14, 25b/17, 26b/08, 27a/03, 27a/04, 28a/03, 28b/06
g.+sine 25b/12, 29b/10, 29b/12, 31b/06
[=14]
geyik Çift parmaklılar takımından, erkeklerinin başında uzun ve çatallı boynuzlar bulunan, geviş getirici, memeli hayvan. Cervus.
g. gibi 6a/14
g. sinelü ol- 6a/07
g. yüzlü ol- 6a/04
[=3]
gez- (Bir yeri görmek, incelemek için veya belli bir maksatla) Dolaşmak.
g.-diler 2b/13
[=1]
ġıdā Ar. Canlıların yaşaması, beslenip gelişmesi için gerekli her türlü yiyecek ve içecek, besin.
g.+dur 35a/03
[=1]
gibi Bir kimsenin bir işi kendisine benzetildiği kimse tarzında yaptığını veya bir işin kendisine benzetildiği şeydeki biçimde olduğunu göstermek için kullanılır.
g. 2a/16, 2b/02, 6a/14, 6b/01, 6b/02, 7a/05, 7a/05, 8a/15, 8b/09, 8b/09, 9a/11, 9a/17, 11a/15, 14b/10, 14b/10, 14b/11, 15a/03, 15a/16, 16b/09, 17a/08, 18a/05, 21b/16, 22a/03, 22a/12, 22b/02, 22b/09, 22b/15, 23b/12, 25a/04, 26a/16, 27a/03, 27a/06, 28a/05, 28b/02, 28b/07, 30a/12, 33b/08
g. (bahadır er gibi ol-) 16b/08
g. (baḳla gibi çıḳar-) 12b/17
g. (biz gibi ol-) 15b/05
g. (herse gibi ol-) 24b/01
g. (ḳavun gibi ol-) 27b/03
g. (kel baş gibi ol-) 28a/15
g. (kemük gibi ol-) 21a/14, 21b/01
g. (ḳına gibi ur-) 12a/09
g. (ḳoz gibi ol-) 26b/09, 30a/01
g. (maʿcun gibi ol-) 20b/17
g. (merhem gibi it-) 11a/07
g. (merhem gibi ol-) 10b/06, 10b/14, 10b/16, 22a/16, 24a/10, 25b/01, 25b/08, 26b/04, 26b/06, 30b/01
g. (şancu dutmış gibi ol-) 34a/08
g. (şalġam gibi ol-) 27a/04
g. (un gibi ol-) 12a/13, 29a/17, 35a/17
g. (uyuz gibi ol-) 23b/08
g. (yacuġaz gibi ol-) 14a/17
g. (yapraḳ gibi ol-) 15a/04
g.+dür 25a/14
g.+ye 8b/08
[=70]
gice Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarıncaya kadar süren karanlık zaman.
g. 8a/13, 12a/11, 15a/17, 19a/05, 20b/02, 21b/13, 22a/04, 22a/16, 24a/17, 24b/16, 26a/02, 26a/13, 26b/13, 34b/08
g.+de 7a/11
[=15]
gicik Kaşınma, kaşıntı, uyuz hastalığı.
g.+den 25b/06
g.+i (ḳurı giciki ol-) 25b/05
[=2]
gider- Ortadan kaldırmak, yok etmek, izale etmek
g.-e 11b/08, 16b/03, 34b/07, 35a/02, 35a/14
g.-eler 15b/14, 22b/09, 24a/04, 25a/02, 28a/17, 33b/11
g.-meyeler 32b/13
g.-ür 10b/02, 12b/13, 34b/16, 34a/17, 35a/05
[=17]
gidil- Gedik açılmak.
g.-ür 9a/03, 9a/04
[=2]
giñ Geniş.
g. 24b/10
g. (iki ḳulaġı arası giñ ol-) 6a/01
g. (ḳıçı arası giñ ol-) 6a/09
g. giñ bas- 6a/16
[=4]
gir- Dışarıdan içeriye geçmek, varmak, dahil olmak.
g.-di 4a/12
g.-e 10a/16
g.-meye 11b/05, 12a/10

g.-mez-ise 29a/11
g.-ür 12a/02
[=6]

gird Far. Yuvarlak.
g. (ökçesi gird ol-) 6b/07
[=1]

git- (Bir şey veya bir kimse) Konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareket etmek, bir mesafe katedip yakın bir yerden daha uzak bir yere varmak.
g.-e (gide) 6b/14, 9b/17, 10a/01, 10a/04, 10a/10, 15b/02, 20a/06, 20a/12, 20a/14, 20a/17, 20b/08, 23b/06, 28b/05, 34b/09
g.-eler (gideler) 12a/11
g.-er (gider) 11a/08, 11a/10, 13a/16, 15a/14, 22a/05, 22b/17
g.-er-iken (gider-iken) 6a/12
g.-icek (gidicek) 31b/15
g.-meye 7a/04
g.-mez-ise 9b/05, 9b/14, 14b/03, 16a/08, 20a/13, 20a/15, 26a/14, 28b/02
[=32]

gögercin Pek çoğu evcilleşmiş olan, çeşitli türleri kutuplar dışında dünyanın her yerinde yaygın olarak yaşayan, gagası düz, tüyleri kalın ve sık, vücudu kısa, uzun zaman hızla uçabildiği için bilhassa askerlikte haberleşme işinde kullanılan, tane ve meyve ile beslenen tünek kuşu. Culumba.
g. boḳı 30b/14, 31a/13
[=2]

gögüs Vücudun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer gibi organları içine alan bölümü.
g.+inde (gögsinde) 22a/10, 22b/06
g.+ini (gögsini) 22b/08
[=3]

gök 1. Gökyüzü rengi, yeşile çalan mavi.
g. 22b/16
2. Yeşillik.
g.+e (göge ṣaluvir-) 19b/14
g.+e (göge ṣal-) 29b/11
g. vaḳtı 29b/04
[=4]

gökçek Güzel, şirin, hoş, latif.
g. 5a/11, 5b/05
g. (laṭīf ve gökçek ol-) 7a/15
g. ol- 5b/06, 5b/08, 7a/09, 7a/12, 7b/09, 7b/10, 8b/05
g. ve ṭomalıç gözlü ol- 5b/16
[=11]

göm- (Bir şeyi) Üzerini kapatıp örtecek şekilde toprak vb. şeylerin içine sokup yerleştirmek.
g.-eler 25b/09, 26a/12, 35a/12
[=3]

gönder- Gitmesini sağlamak veya gitmesine yol açmak.
g.-di 3a/12
[=1]

göñül İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin manevi yönü.
g. 4a/05, 5b/13
g.+i (göñli) 5b/13
[=3]

gör (<Far. gor) Mezar.
g.+lerde 22b/13
[=1]

gör- (Gözle ve ışık yardımı ile) Bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek.
g.-di 2a/12
g.-diler 2b/14
g.-e 8a/10
g.-eler 29a/02, 33a/01
g.-em 2b/08
g.-esin 5b/14, 34a/03
g.-eyin 4a/08
g.-icek 6b/05,
g.-meden 16a/12
g.-mez ol- 8a/13
g.-se 22b/11
g.-üp 5b/13
g.-ür (tīz görür ol-) 6a/10
2. Bir hâle, bir işe konu olmak.
g.-memiş 12b/08, 23b/04, 27a/12
g.-se 34b/07
3. Görme hassasına sahip olmak, görür olmak.
g.-megi 13a/05
g.-mez eyle- 14b/01
4. Keşfetmek, bulmak.
g.-eler 28a/11
g.-icek 21b/10
[=23]

barmaġ-ıla gör- 21b/10, 28a/11
[=2]

görün- Kendini göstermek, ortaya çıkmak, gözükmek, zuhur etmek.
g.-dügünleyin 22a/01
g.-mez-ise 22a/02
[=2]

göt Kalın bağırsağın dışarıya açılan deliği ve vücudun kuyruk sokumu bölgesi için kullanılan kaba söz, makat, dübür, anüs.
g.+inden 18a/07
g.+ini 27b/12
[=2]

götür- (Bir şeyi) Hareket ettirip belli bir yere koymak.
g.-eler 34b/01
2. Gidermek, izale etmek, ortadan kaldırmak, bertaraf etmek.
g.-ür 10b/01, 26a/01
3. Devam etmesini sağlamak, yürütmek.
g.-mekden 27a/13
[=4]

gövez Mora çalan koyu kırmızı renk.
g. ol- 30a/11
[=1]

göyündür- Yakmak.
g.-eler 25a/16
[=1]

göz 1. İnsanda ve hayvanda görme organı.
g. 5b/13, 22b/11
g. (iki göz ve sīnesi açuḳ ol-) 6a/07
g.+e 11b/15, 12a/02, 13a/04, 14b/02, 34a/14
g.+i 11a/14, 14b/01
g.+i (iki gözi çaḳır ol-) 8a/16
g.+i bıñarı 12b/14
g.+i çaḳır ol- 8a/16
g.+in 12a/10, 34a/17
g.+inde 12b/10, 13a/08, 14a/15
g.+ine 11b/04, 11b/05, 11b/06, 11b/17, 12a/10, 12b/13, 13a/12, 13a/14, 13a/17, 13b/06, 13b/09, 13b/13, 14a/03, 14a/10
g.+ine çek- 13b/02
g.+ini 13a/15
g.+leri 13a/04, 14b/13, 30a/10, 33a/01
g.+leri çaḳır at 9a/12
g.+lerinden 16a/15, 31a/10
g. pıñarı 14b/04
g.+üñ pıñarı 14a/16
2. Görme ve bakma.
g.+de 7a/13
g.+e 7b/07
3. Bazı kimselerin bir şeye, bir kimseye kıskançlık veya hayralıkla baktıkları zaman bakışlarının o şey veya kimse üzerinde meydana getirdiği etkiye yorulan ve kötü olaylara sebep olan uğursuzluk, terslik, nazar.
g.+den 22a/11
g.-içün 23a/01
4. Çıbanın irinin toplandıgı ve aktığı en şişkin noktası.
g. göz 22b/15
[=48]

göze alın- Gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek.
a.-mazlar 13a/04
[=1]

gözet- Korumak, bakmak, özen göstermek, himaye etmek.
g.-eler (gözedeler) 30b/10
[=1]

gözlü Herhangi bir biçimde veya renkte gözü olan.
g. 8b/07
g. (gökçek ve ṭomālıç gözlü ol-) 5b/17
[=2]

gözük- Görünmek.
g.-ür 10b/14
[=1]

gussalan- Gam, keder, hüzün duymak.
g.-dı 3a/11
[=1]

gücen- Güç durumda kalıp sakınmak, çekinmek.
g.-ir 21b/10
[=1]

güç Kendini zorlayarak, gayret ve kuvvet sarf ederek, güçlükle, zorla.
g. it- 29a/11
[=1]

gül (<Far. gol) 1. Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği.
g. yaġı 11a/13, 12a/11, 26a/10, 35a/09
2. Çeşitli bitkilerin çiçeği.
g.+i (bellūṭ güli) 10b/05
g.+i (sögüt güli) 22a/16

g.+i (ballūt güli) 12a/08
[=7]

gümüş Tabiatta altın, bakır, bazen platinle birlikte bulunan, altından sonra en kolay dövülüp haddelenebilen, ısı ve elektriği en iyi ileten, ziynet ve kıymetli süs eşyası imaline yarayan, kendine has beyaz renkte, atom ağırlığı 107,88, atom numarası 47, sembolü Ag olan metal element.
g. 13b/07
[=1]

gün Dünyanın kendi yörüngesi etrafında bir defa dönmesinden ibaret 24 saatlik zaman parçası.
g. 10a/02, 10a/11, 10b/08, 11b/07, 12a/10, 13b/06, 15a/17, 17b/05, 17b/16, 18b/14, 19a/13, 20a/13, 20a/15, 21a/11, 21b/01, 21b/13, 23a/14, 23a/17, 23b/06, 24b/11, 26a/04, 26a/04, 27a/10, 28b/11, 28b/13, 29a/09, 29b/05, 30a/04, 30b/17, 31a/15, 31b/09, 31b/13, 32a/11, 32b/05, 32b/12, 32b/16, 33b/15, 33b/17, 34a/02, 34b/09, 34b/12
g. (bir gün) 1b/12
g. (her gün) 2a/07, 9b/12, 13b/12, 14a/03, 19a/01
g.+de 10b/11, 10b/14, 11a/03, 11a/12, 11b/09, 11b/13, 12b/08, 20b/06, 22b/02, 22b/06, 23a/16, 23b/05, 23b/13, 24a/02, 24b/05, 24b/08, 25a/05, 26a/01, 26b/02, 28b/17, 30a/01, 32a/10, 32b/15, 33a/10
g.+den 24a/08, 24a/10, 31a/01
g.+e degin 16b/10, 16b/10, 18b/16, 30b/10
g.+e dek 16b/09
2. Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki zaman parçası, gündüz.
g. 19a/05, 20b/02, 22a/04, 24a/17, 26b/13, 34b/08
3. (İsim tamlamasının İkinci öğesi olarak) Bu zaman parçasının belli bir olayı göstereni.
g.+i 31b/12
g.+inde 31b/17
g.+lerinde 31a/06
4. Güneş.
g. 32a/08
[=89]

gün Sarı kantarongiller familyasından, sarı çiçekli, pek çok hastalığın tedavisinde kullanılan bir bitki türü; sarı kantaron, gün otu. Hypericum perforatum.
g. dibi 19b/07
[=1]

gündüz Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman.
g.+de 7a/11
[=1]

güneş Dünya ve diğer gezegenlerin etrafında döndüğü, bunlara ısı, ışık ve hayatın devamı için gerekli enerjiyi veren gök cisminin adı, dünyaya en yakın yıldız.
g.+e 13b/05
[=1]

günlük Günlük ağacının tütsü olarak kullanılan ve nefese rahatlık veren reçinesi.
g. 11b/11, 14b/06, 20b/16, 22b/04, 27a/11, 33b/12, 34b/05
g. ḳab 26b/14
[=8]

güyegü Ballıbabagiller familyasından, pembe ya da beyaz çiçekli, çokyıllık otsu bitki, keklikotu. Origanum vulgare.
g.+otı 9b/15, 31b/02
[=2]

güzin Sonbaharda, güz mevsiminde.
g. 31a/07
[=1]

güzīn Far. Seçkin, seçilmiş.
g. (şerīf ve güzīn yarat-) 4b/04
[=1]

H

ḫabar (<Ar. ḫaber) Olmuş veya olmakta bulunan bir şeye dair orada olmayanlara erişen bilgi, ondan ona nakledilen söz.
ḫ. 3a/07, 3a/10, 3a/12, 3a/14, 3b/01, 3b/03
ḫ. et- 2a/04
ḫ.+ın (nişānın ve ḫabarın vir-) 2b/15

ḫ. vir- 3b/05
[=9]

ḥacāmat (<Ar. ḥacāmet) Vücudun herhangi bir yerini bu iş için yapılmış bir aletle hafifçe kesip çıkan kanı boynuz, bardak vb. ile çekmek suretiyle kan alma. Krş. **şīşe çek-.**
ḫ. gibi 26a/16
ḫ. it- 15a/08
[=2]

ḫacek Bir yere delik açmaya yarayan, ince, sivri uçlu çubuk.
ḫ. gibi 27a/06
[=1]

Ḥācī Muḥammed bin Ḥācī ʿAlī Aḳsarayī Metnin yazarı.
ḫ. 4a/11
[=1]

ḫad (<Ar. ḫadd) Sınır.
ḫ.+ına (ḫaddına) 2a/09
[=1]

ḥādī Ar. Birinci.
ḥ. (el-faslü'l-ḥādī ʿaşer) 14a/15, 23b/14, 27b/15
[=3]

ḥafaḳān Ar. Yürek oynaması, çarpıntı, yürek sıkıntısı.
ḥ. 34a/16
[=1]

hafta (<Far. hefte) Birbiri arkasına gelen yedi günden ibaret zaman bölümü.
h. 21a/02
[=1]

Ḥaḳ (<Ar. ḥaḳḳ) Allah, Tanrı, Huda.
ḥ. sübḥānehu ve taʿālā 4a/16
ḥ. tebārek ü taʿālā 33a/12
[=2]

ḥāl Ar. Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum.
ḥ. 13a/09
ḥ. (her ḥāl) 5a/06
ḥ.+da 4b/17
ḥ.+i 3b/14
[=4]

ḥal (<Ar. ḥall) Erime, eritme.
ḥ. it- 13b/09, 22a/02
[=2]

ḫalāyıḳ (<Ar. ḫalāʿiḳ) Yaratılmış olanlar, mahlukat, insanlar.
h. 2a/14
[=1]

Ḫāliḳ Ar. Yaratıcı, yaratan.
ḫ.+a 1b/02
[=1]

ḫalḳ Ar. İnsanlar, yaratılmış olanlar.
ḫ. 34b/01
[=1]

ḥāmile Ar. Karnında yavru bulunan, gebe, iki canlı, yüklü.
ḥ. ol- 34b/13
[=1]

ḫamīr Ar. Hamur, maya.
h. 10a/10, 14b/16, 15a/09, 18b/04
h.+i 11b/08
h.+ile 9b/16, 10a/09, 25b/11
h. it- 13b/05
[=9]

ḫāmis Ar. Beşinci.
ḫ. (el-babü'l-ḫāmis) 5a/15, 16b/03
ḫ. (el-faslü'l-ḫāmis) 11b/15, 19b/03, 21b/08, 26a/07
ḫ. (el-faslü'l-ḫāmis ʿaşer) 16a/01, 29a/01
[=8]

ḥamle Ar. İleriye doğru atılma, atılış.
h.+den 33a/06
[=1]

ḥanẓal Ar. İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, elma büyüklüğünde, sert kabuklu, yağlı tohumlu, acı ve kokusuz bir meyve veren, parçalı yapraklı, sarı çiçekli, sürüngen gövdeli, çok yıllık otsu bitki. Acı hıyar, acı elma, it hıyarı. Tohumları veterinerlikte ve müshil olarak kullanılır. Citrullus colocynthis. Krş. **ebū cehl ḳarbuz.**
ḫ. (toḫmü'l-ḥanẓal) 23a/10
[=1]

ḫar Far. Eşek.
ḫ. (zişt ṣūretlü ve çirkin sīretlü ve ḳışa boylu ve żaʿīf endāmlu ve ḫar āvāzlu ol-) 5b/09
[=1]

ḫarāb Ar. Kötü durumda, bitik, perişan.
ḫ. it- 27b/12
ḫ. ol- 25a/06
[=2]

ḫarābe Ar. Harap, viran, yıkılmaya yüz tutmuş.
ḫ. vir- 5a/06

[=1]

ḫarc Ar. Bir şeyin yapılmasında kullanılan öteberi.

ḫ. ol- 2a/07

[=1]

ḫardal Ar. Turpgiller familyasından, sarı veya beyaz çiçekli, sert ve yakıcı tohumu hekimlikte kullanılan otsu bitki. Brassica nigra.

ḫ. 16a/17

ḫ. (aḳ ḫardal) 16a/06, 19b/10

ḫ.+ı 13b/04

ḫ.+ı (aḳ ḫardal) 21a/11

[=5]

ḥareket Ar. Bir şeyin, bir nesnenin bütününün veya bir kısmının yerini, konumunu yahut durumunu değiştirmesi, kımıldama, kımıldanma.

ḥ.+den 29a/10

[=1]

ḫarīḳ Bir çöpleme çeşidi olan ve kara çöpleme denen bitki. Helloborus niger. Krş. **ḳaraca ot**.

ḫ. 29b/15

ḫ.+i (ḳara ḫarīḳ) 21a/16

[=2]

ḫarnub Ar. Baklagillerden, kerestesi marangozlukta, kabukları tabaklıkta kullanılan ağaç (Ceratonia siliqua) ve bu ağacın baklaması, şekerli olan yemişi. Krş. **keçi boynuzu**.

ḫ. 19a/07

[=1]

ḫāṣ (<Ar. ḫāṣṣ) Katışıksız, en iyi cinsten, saf.

ḫ. tiryāḳ 17b/16, 19b/08

ḫ. yufḳa 13b/14

[=3]

ḥaṣıl (<Ar. ḥaṣal) Yeşilken hayvanlara yedirilmek için erken ekilen ekin.

ḥ. 17a/03, 20a/04, 29b/05

[=3]

ḥāṣıl Ar. Olan, ortaya çıkan, görünen.

ḥ. ol- 17b/06

[=1]

ḫastalan- Sağlığı bozulmak, esenliği yerinde olmamak, rahatsızlanmak, hasta olmak.

ḫ.-mış 31b/11

[=1]

haşla- Kaynar suda pişirmek, kaynar suya batırmak, üstüne kaynar su dökmek.

h.-yalar 20b/02, 21b/12

[=2]

ḫaṭ (<Ar. ḫaṭṭ) Çizgi.

ḫ. çekilmiş ol- 8b/09

[=1]

ḫaṭmi İki çeneklilerin ebegümecigiller familyasından, pembe beyaz çiçekli, bataklıklarda, sulak çayırlarda yetişen, çiçeği yumuşatıcı, kurutulmuş kökünün kaynatılmış suyu tenkiye ve gargara olarak kullanılan otsu bitki. Althaea officinalis.

ḫ. 15a/11

ḫ. (beyāż ḫatmi toḫmı) 16b/12

ḫ. çiçeginüñ südi 14b/17

ḫ. toḫm 20b/16

ḫ. yapraġı 20a/10

[=5]

havan (<Far. hāven) Toz hâline getirilmek veya ufalanmak istenen bir maddenin içine konulup dövüldüğü taş, tahta veya madenden çukur kap.

h.+da 11a/02, 12a/16, 13a/13, 13b/15, 14a/02, 15a/09, 19a/07, 22b/02, 23a/15, 23b/03, 23b/12, 24a/09, 25a/17, 28b/08

[=14]

ḥavż Ar. Havuz, tekne, su tankı.

ḥ.+ıla 3a/05

[=1]

ḫāya (< Far. ḫāye) Er bezi.

ḫ.+da 33b/08

ḫ.+sı 8a/13

ḫ.+sı bügri dik ol- 33b/06

ḫ.+sı yirinde tüy ol- 6a/08

ḫ.+sın 33b/05, 33b/08, 34b/09

ḫ.+sında aḳça aḳça benekleri ol- 8a/07

[=8]

ḫayāt Organların, canlının varlığını devam ettirecek şekilde işlemesi ve canlıların, organlarının gösterdiği faaliyet sonucunda varlıklarını sürdürmesi durumu, sürüp giden yaşama, canlı olma, dirilik.

ḫ. (āb-ı ḫayāt) 2b/10

[=1]

ḫaylī (<Far. ḫayl) Oldukça fazla, çokça, epey.
ḫ. 4a/13, 7b/08
[=2]
ḫayr Ar. Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş.
ḫ. gel- 5b/14
[=1]
ḥayvan (<Ar. hayevân) Hareket edip yer değiştirebilme ve hissedebilme yeteneği olan canlı yaratık.
ḥ.+lar içün 33a/13, 33a/14
[=2]
ḥayż Ar. Kadınlarda aybaşı.
ḥ. 34b/07
ḥ. bizi 10a/02
[=2]
ḫazān Far. Sonbahar.
ḫ. 31b/14
[=1]
ḥāżır Ar. Bir iş yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olan, anık, amade, müheyya.
ḥ. it- 27a/07
[=1]
ḫazīne Ar. Toplu halde bulunan altın, gümüş, mücevher, para vb. maddî değeri yüksek şeylerin bütünü.
ḫ. 4b/12
[=1]
ḥażret Ar. Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan.
ḥ.-i ʿAlī 5b/11
[=1]
ḥekīm Ar. Mesleği hastalıkları teşhis ve tedavi etmek olan kimse, tıp doktoru, tabip
ḥ. (Arisṭaṭālīs ḥekīm) 2a/15
ḥ. (Buḳrāṭ ḥekīm) 13b/16, 15a/14, 18b/13, 26b/05, 30a/02
ḥ.+i (Arisṭaṭālīs ḥekīm) 2a/15, 2b/17, 3b/13, 4a/08
[=10]
helāk Ar. 1. Mahvolmak, yok olmak.
h. it- 26b/06, 34a/12
h. ḳıl- 4a/06
2. Mahvetmek, yok etmek.
h. ol- 2b/17, 3b/10, 3b/12, 4a/01, 13a/07, 14b/09, 15a/05, 30b/07, 33b/02
[=12]
hem Far. Kullanıldığı cümleye "üstelik, bir de, şu da var ki, zaten" mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir.
h. 3b/09, 4a/02, 4a/13, 4a/15, 4b/12, 5a/01, 6a/13, 7a/11, 7b/11, 8a/01, 9a/10, 12a/01, 21a/13, 21b/07, 21b/17, 22a/12, 23b/11, 25b/06, 27b/01, 27b/01, 31a/12, 31b/08, 32a/16, 34b/10
[=24]
hem-çünān Far. Buna benzer, bunun gibi.
h. 33a/16
[=1]
hemān Far. Derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden.
h. 27b/05
[=1]
hemīn Far. "Yerine göre, ancak, hemen, her zaman" vb. anlamlar ifade eden bir çeşit doldurma kelime.
h. 12a/02
[=1]
her Far. Tekil kelimelerin önüne getirilir ve o kelime için verilen hükmün aynı cinsten olan şeylerin hepsi için teker teker geçerli olduğunu gösterir, -nin hepsi, bütün, cümle.
h. 4b/17, 5a/08, 5a/09, 22a/16, 23b/06, 30a/01, 30a/04, 32b/16, 34b/09
h. bir 9b/09, 10b/05, 11b/02, 13b/11, 13b/14, 14a/02
h. gişi 5b/12
h. gün 2a/07, 9b/12, 13b/12, 14a/03, 19a/01
h. yir 14a/03
[=22]
hergiz Hiçbir zaman, asla.
h. 5b/11
[=1]
Heri Herat şehri.
h. 1b/11
[=1]
herse Çok pişmiş, lapa.
h. gibi ol- 24b/01
[=1]
hevā Ar. Keyif, arzu, istek, heves.

h.+sın 1b/14
[=1]

hevīç Far. Maydanozgillerden, uzun ve sivri kökü sebze olarak yenen, vitamin bakımından zengin, besleyici, yetişmesi kolay otsu bitki. Daucus carota.
h. toḫm 31a/12
[=1]

heybetlü Büyük, ulu, azametli.
h. 1b/07
h. uzun boylu ve ḫūb ṣūretlü, laṭīf şekillü ol- 5b/06
[=2]

ḫıng Far. Gri at.
ḫ. 8b/06
[=1]

ḫırızma Tüy dökücü bileşim.
ḫ.+y-ıla 28a/16
[=1]

ḫırla- Hırıltıyla ses çıkarmak.
ḫ.-r 9b/02
[=1]

Ḫıṭāy Yer adı.
ḫ. 1b/11
[=1]

ḫıyār-şenbe (<Far. ḫıyār-şenber) Baklagillerden, siyah renkte olan meyvelerinin içinde çekirdeklerden başka hekimlikte kullanılan bir öz bulunan bitki, Hint hıyarı, Çin tarçını. Cassia fistula.
ḫ. 16a/06
ḫ. içi 16a/04, 16b/13
[=3]

Ḫıżr Ab-ı hayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdadına yetiştiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre veli olan zat.
ḫ.+a 2b/14
[=1]

hiç Far. Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, kat'iyen, asla.
h. 7b/12, 14b/11
[=2]

ḥikmet Ar. Hakimlik, bilgelik.
ḥ. 3b/14
[=1]

ḥiṣār Ar. Bir şehrin veya önemli bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale, kermen, germen.
ḥ. (ḳal'a ḥiṣār et-) 3b/07
ḥ.+ı 3b/04
[=2]

ḫod Far. Kendi, bizzat, dahi.
ḫ. 7b/14
[=1]

ḫorla- Uyku sırasında soluk alırken boğaz ve burundan gürültülü sesler çıkarmak, horuldamak.
ḫ.-duġın 35a/07
ḫ.-maya 35a/07
ḫ.-yan 35a/06
[=3]

ḫorrak Değersizce, bayağıca.
ḫ. ol- 7b/07
[=1]

ḫorus (<Far. ḫorūs) Tavuk cinsinin dişisine göre daha iri ve gösterişli, renkleri parlak, ibiği büyük olan erkeği.
ḫ.+ı 14b/02
[=1]

Ḫorzem Yer adı.
ḫ. ḫaddı 2a/09
ḫ. vilāyeti 1b/13
[=2]

ḫoş Far. Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, güzel, iyi, latif.
ḫ. (ḫoş āvāzlu ol-) 5b/08
ḫ. ol- 10b/14, 11a/13, 14a/14, 24a/15, 25a/06
[=6]

ḫūb Far. Güzel, hoş, iyi.
ḫ. (heybetlü uzun boylu ve ḫūb ṣūretlü, laṭīf şekillü ol-) 5b/07
ḫ. ol- 7a/14, 13a/03
[=3]

ḫubbāzā Ar. İki çenekliler sınıfının ebegümecigiller familyasından, her yerde kendiliğinden yetişen, kökü ve çiçekleri özellikle yumuşatıcı hassaları sebebiyle tıpta kullanılan, kalsiyum, demir, A ve C vitamini taşıyan, yaprakları sebze olarak yenen bitki. Malva sylvestris. Krş. **ebem gümeci.**

ḫ. 32a/02
[=1]
ḫuḳne Ar. Kalın bağırsağı anüs yoluyla özel ilaçlı su fışkırtarak boşaltma, lavman, tenkiye.
ḫ. 30a/05
ḫ. dök- 30a/06, 31a/04
ḫ. it- 31a/17
[=4]
ḫunnāḳ Ar. Anjin, bademcik iltihabı, boğak.
ḫ. ol- 16b/05
[=1]
ḫunnām Ar. At, eşek ve katırlarda görülen bir hastalık; bulaşıcı, akıntılı bir tür çıban.
ḫ. 22b/15
ḫ. ol- 22a/06
[=2]
ḫurda Atın bacağının bukağı vurulan yeri.
ḫ.+ları yoġun ol- 6b/10
[=1]
ḫurmāyī Far. Hurma renkli.
ḫ. ṭorı at 7a/12
[=1]
ḫuṣūṣā Ar. Bilhassa, hasseten, özellikle.
ḫ. 23b/17, 31b/12, 32b/02
[=3]
ḫūy Far. Doğuştan olan tabiat, yaratılış, mizaç.
ḫ. 5b/11
ḫ.+ı 5b/08
ḫ.+ın 24b/11, 34a/05
ḫ.+ını 34a/03
[=5]
ḫükm Ar. 1. Egemenlik, hâkimiyet.
ḫ.+i 32b/14
ḫ. it- 1b/08
ḫ.+üne 2a/14
2. Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar.
ḫ. it- 3a/05
[=4]
hüner Far. Bir işte gösterilen ustalık, beceriklilik, maharet.
h. 32b/17
h.+in 34a/02
[=2]
hünerlü Hüneri olan, marifet ve maharet sahibi.
h. (ḳıymetlü ve hünerlü bahālu ol-) 6b/01
h. (yigrek ve hünerlü ol-) 7a/05, 7b/05
h. ol- 7a/15, 7b/01, 7b/08
[=6]
hünerlüce Marifetlice.
h. (eñlüce ve ḳuvvetlüce ve hünerlüce ol-) 16b/07
[=1]
hünersüz Hüneri olmayan.
h. ol- 8a/04, 8b/07
[=2]
Ḫüsrev Özel isim.
ḫ.+e 3a/07, 3a/12, 3b/03
ḫ.+i 4a/06
ḫ. idi 3a/06
ḫ.+ile 3a/16
[=6]

I

ılıcaḳ Ilıkça, az ılık.
ı. 25a/05, 31a/16
ı.+ıla 16b/14, 18b/04, 30a/06
ı. it- 14a/08, 17a/02, 17a/12, 18a/07
ı. su 12b/01, 17b/09, 32a/09
[=12]
ıraḳ Uzak.
ı.+ısa (ırag̈-ısa) 15b/10
[=1]
ırmaḳ Doğrudan doğruya denize dökülen büyük akarsu.
ı. 6a/13
[=1]
ıscaḳ Sıcak.
ı. 30a/05
ı.+ıla 13a/14, 17a/03, 18b/12, 19b/13, 21b/12, 24a/07, 26a/12, 26a/14, 27a/17, 29a/04, 35a/09
[=12]
ışcaḳ Bk. **ıscaḳ.**
ı. 20a/03
ı.+ıla 20a/12, 20a/14, 20b/01, 20b/02, 21b/06
ı. it- 20a/05, 21a/12
ı. ṣu 30a/04
[=9]
ısıcaḳ Bk. **ıscaḳ.**
ı. 24b/02
ı.+ıla 14b/02, 27a/14

[=3]

ışıcaḳ Bk. **ıscaḳ.**

ı.+ıla 9b/16

[=1]

ışır- Dişler arasına alıp sıkmak, dişlemek.

ı.-duġı 30a/13, 30a/16

ı.-duġından 15a/01

ı.-ur 16a/03, 16a/04

[=5]

ışırġan Isırgangillerden, terkibinde formik asit bulunan, sert tüylerle kaplı, halk hekimliğinde romatizmaya, mafsal ağrılarına, kanamaya vb. çeşitli hastalıklara karşı kullanılan dalayıcı bitki. Urtica membranacca.

ı. dikeni 20a/11

[=1]

ısıtma Sıtma hastalığı, malarya.

ı.+sın 5b/02, 31a/04

[=2]

ışla- Islanmasına sebep olmak, ıslak duruma getirmek.

ı.-yalar 15b/11

[=1]

ışlaḥ Ar. İyi duruma koyma, düzeltme, iyileştirme.

ı.+a gel- 20b/06

[=1]

ışlan- Islak duruma gelmek.

ı.-a 17b/10

[=1]

ışlat- Islanmasına sebep olmak, ıslak duruma getirmek.

ı.-alar (ışladalar) 16b/02, 25b/07, 26a/09, 27a/16, 28b/08, 31a/01

ı.-up (ışladup) 17a/05, 17a/15, 20a/03, 24a/17, 31b/07

[=11]

ıssı Sıcak.

ı. 29b/07

ı. (ḳızıl ve ıssı ol-) 26a/09

ı.+da 7b/11, 31a/06

ı. ol- 13a/06, 14b/13, 31a/10, 32a/01

ı. şovuḳ ur- 30a/02

ı.+y-ıla 20b/12

[=10]

İ

i(1)- Aslı Eski Türkçede ermek iken irmek >imek olarak değişen ve kökü eriyip bugün sadece "Şu veya bu durumda bulunmak" anlamındaki idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan, eklendiği isimlere yargı görevi yükleyen fiil, ek fiil, cevher fiil.

i.-di 1b/08, 2a/05, 3a/06, 3a/06, 3a/12, 3a/15

i.-ken 2a/15, 4b/03, 32a/08

i.-se 1b/12, 10b/15, 15b/10, 28a/08

[=13]

i(2)- Aslı Eski Türkçe'de ermek iken irmek >imek olarak değişen ve kökü eriyip bugün sadece "Şu veya bu durumda bulunmak" anlamındaki idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan eklendiği fiilleri birleşik zamanlı çekimleyen fiil, ek fiil, cevher fiil.

i.-ken 6a/12

i.-se 7a/03

[=2]

ibtidāiyyāt Ar. Tayın doğduktan sonra on gün içinde aşağıdan ve yukarıdan ikişer tane çıkan ilk dişleri; orta kesici dişler.

i. 8b/13

[=1]

iç 1. Bir şeyin, bir noktaya göre orta ön arka düzlemine daha yakın bulunan konumu.

i. 19b/06, 22a/09, 27a/05, 27b/02

2. Kabuğu olan ya da dışında kabuk bulunan yiyeceklerde, kabukça sarılmış bölüm.

i.+i (ebū cehl ḳabuz içi) 23a/11

i.+in (etlü kelem içi) 26a/11

i.+in (ḫıyār -şenbe içi) 16a/05, 16b/13

i.+iyle (ḳoz içi) 30a/13

3. Bir yerin, bir şeyin maddi ya da manevi sınırları arasında kalan, onun alanının dışında olmayan.

i.+inde 1b/09, 2b/07, 2b/09, 3a/02, 4a/13, 16a/12, 18b/01, 18b/14, 22b/08, 23a/12, 30b/10

i.+inde iken 2a/15

i.+ine 2a/11, 10a/09, 15b/14, 16a/06, 16b/13, 17a/11, 17b/17, 18a/06, 18b/08, 18b/11, 19b/06, 19b/08,

20a/16, 21a/12, 23b/05, 26a/13, 28a/01, 28b/15

4. Bedenin karın bölümünde yer alan mide, bağırsak gibi organlar.

i. 35a/05

i.+i 13a/07, 17b/12, 29b/04

i.+inde 5a/16, 10b/03, 17b/11, 19b/16

i.+ine 30b/05

i.+ini 35a/05, 35b/01

5. Nesnelerin oyuk, çukur ya da delik olan yüzü; oyuğu, çukuru, deliği oluşturan boşluğu.

i.+i 9a/04

i.+inde 10a/17, 19b/12

i.+inden 13b/05

i.+ine 12b/05, 14b/03, 17b/02, 22b/11, 24a/07, 26b/15, 27a/09, 29a/05, 29a/12, 33b/11

i.+ini 27a/10

6. Bir şeyin dıştan bakıldığında görünmeyen yüzü.

i.+i 19b/01

i.+inde 12b/14

i.+inden 13a/03

7. İki ya da daha çok kişinin oluşturduğu bir topluluk belirtir.

i.+inde 34b/01

[=69]

iç yaġı Geviş getiren hayvanların karın boşluklarından çıkartılan katı yağ.

i. yaġı 17a/14, 19a/08

[=2]

iç- Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.

i.-di 4a/07

i.-er 29b/08

i.-er-iken 1b/13, 15b/08

i.-er-ise 34b/13

i.-er-iseñ 3a/04

i.-esin 2b/11

i.-mekden 19a/11, 30b/12

i.-mez 30a/11

[=10]

içerü İç yana doğru, iç tarafa doğru.

i. 9b/17

[=1]

içi geç- Yaşlılık, zayıflık gibi etkenlerle gücü azalmak; uyku ağır basıp birden uyuyuvermek.

i. 19a/02, 35a/17

[=2]

içün 1. -e ayrılmış, -e özgü, -e has, -e mahsus.

i. 33a/13, 33a/13, 33a/13, 33a/14, 33a/15, 33a/16

2. Adına.

i. 3b/15,

[=7]

içür- İçmesine yol açmak, içmesini sağlamak.

i.-eler 14b/17, 31b/09, 34b/12

[=3]

idin- Kendini bir şeye sahip kılmak, kendine sağlamak, iktisap etmek.

i.-di (arḳa yardım idin-) 3b/06

[=1]

igne Bir tarafında iplik geçirilecek bir deliği bulunan, ucu sivri, dikmeye yarayan ince çelik alet.

i.+siy-ile (körükçi ignesi) 33b/12

i.+y-ile 12b/15, 14b/03, 29a/05

[=4]

iḥtiyāṭ Herhangi bir konuda ileriyi düşünerek ölçülü davranma, sakınma.

i. it- 11b/04

[=1]

iki Birden sonra üçten önce gelen sayının adı.

i. 6a/12, 6b/16, 6b/16, 6b/17, 8b/12, 8b/13, 8b/14, 8b/15, 9a/15, 9b/02, 10a/10, 10b/02, 10b/11, 10b/14, 11a/03, 11a/11, 11b/09, 11b/13, 12b/09, 12b/13, 13a/04, 13b/02, 14a/01, 14a/12, 15a/10, 15b/05, 16a/09, 16b/11, 16b/15, 17a/09, 17a/10, 17b/02, 17b/14, 18a/02, 18a/11, 18a/11, 19a/13, 19b/06, 19b/14, 20a/07, 20a/10, 21a/05, 21a/15, 21b/05, 21b/11, 22a/09, 22b/02, 22b/06, 23a/06, 23a/16, 23b/05, 23b/13, 24a/02, 24a/10, 24a/14, 24b/06, 24b/08, 25a/05, 25a/08, 25b/05, 25b/13, 26a/04, 26a/05, 26a/08, 26a/16, 27b/05, 28a/02, 28b/05, 28b/07, 28b/13, 28b/17, 29b/15, 30a/06, 30b/09, 30b/17, 31a/17, 31b/03, 31b/15, 32b/15, 33a/07, 33b/09, 33b/14

i. (alnı ve iki ḳıçı sekil ol-) 7a/13

i. (başı küçücük yilisi ve ḳuyruġı uzun ve tiz āvāzlu iki ḳıçı sekil ol-) 7a/16
i. (on iki) 2a/05, 8b/17
i. (otuz iki biñ) 2a/05
i. (ṣaġrısınuñ iki yanı arasına yumruḳ ṣıġ-) 6b/13
i. göz ve sīnesi açuḳ ol- 6a/07
i. gözi çaḳır ol- 8a/16
i. ḳıçınuñ arası iñen açuḳ ol- 6a/11
i. ḳulaġı arası giñ ol- 6a/01
i.+si 6a/15
i.+sin 10a/08
i.+sinüñ 32b/14
i. yüz 9b/10
[=96]

iki ḳarındaşı ḳanı Calamus draco isimli palmiyeden elde edilen bir rezin. Sanguis draconis.
i. 14a/07
[=1]

ikindi Öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi.
i.+n 32a/09
[=1]

ikişer İki sayısının her birine iki veya her defasında iki anlamına gelen üleştirme şekli.
i. 9b/10, 13b/08, 22b/04
[=3]

iḳlīm Ar. Ülke, diyar.
i.+e 5a/04
[=1]

iḳlīmā (<Ar. iḳlimīyā) Maden cürufu, maden posası; süprüntü.
i.+sın 13b/08
[=1]

ʿilāc Ar. Bir hastalığı, bir yarayı iyi etmek üzere İçilmek, herhangi bir yolla vücûda verilmek veya dışarıdan sürülmek suretiyle kullanılan maddelere verilen isim; em.
i. 9b/02, 10a/07, 10b/04, 11a/06, 11a/16, 12a/05, 12b/04, 12b/12, 13a/12, 13b/01, 14a/06, 14b/01, 14b/15, 15a/07, 15b/04, 15b/09, 16a/04, 16a/16, 16b/10, 17a/09, 17b/16, 18b/02, 19a/04, 19a/14, 19b/05, 19b/17, 20a/10, 21a/07, 21b/10, 22a/01, 22a/13, 22b/03, 23a/09, 23b/01, 23b/08, 24a/16, 24b/14, 25a/01, 25a/06, 25a/08, 25a/14, 25b/02, 25b/06, 25b/16, 26a/07, 26b/01, 26b/10, 27a/06, 27a/13, 27b/04, 27b/06, 27b/13, 27b/16, 28a/07, 28a/16, 28b/08, 29a/16, 29b/09, 29b/15, 30a/15, 30b/13, 31a/11
i.+ı 11b/01, 13b/07, 13b/16, 14a/10, 20b/11, 21b/05
i.+ların 5b/03
[=69]

ile 1. İsimlerin sonuna gelerek beraberlik, refakat, vasıta, araç, hâl, tarz, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapar.
i. 3a/16, 10a/05, 13b/06, 21a/12, 22b/11, 23b/09, 26b/03, 27a/08, 28a/12
2. İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar.
i. 24a/07
[=10]

ilet- Götürmek veya getirmek, ulaştırmak, eriştirmek.
i.-eler 33a/11
i.-eler (iledeler) 15a/06
i.-ürler 22b/17
[=3]

ilik Kemiklerin içini dolduran yağlı madde.
i. 12b/06
i.+ile 11b/08
i.+in (ṣıġır incüginüñ iligi) 23b/12
[=3]

ʿillet Ar. Hastalık.
i. 9a/14, 9b/08, 10a/01, 10b/01
i.+de 10b/02
i.+den 10a/04
i.+dür 14a/16, 16a/02, 20b/10, 28b/07
i.-i nāzile ol- 21b/09
i. ol- 25b/17
[=12]

ilte- Götürmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek.
i.-ler 22b/15
[=1]

İlyās Özel isim.
i.+a 2b/14
[=1]

ʿimaret Ar. Bir yeri bayındır ve mamur etme, bayındırlık.
i.+leri 5a/02

[=1]

imdi Bunun için, bu sebepten, bundan dolayı, o halde, öyle ise, binâenaleyh.

i. 4b/09, 5a/06, 5a/08, 32b/07

[=4]

in- Bulunduğu yerden aşağıya doğru gelmek.

i.-e 10a/01, 10a/04

i.-er 16a/02, 16b/06, 20a/09, 20b/10, 22a/09

i.-işde 6b/02

2. Binilen bir hayvan veya taşıttan ayrılarak yere ayak basmak.

i.-esin 31b/12

i.-işinde 25a/07

3. Kaplamak, basmak, çökmek.

i.-er-ise 14a/10

i.-se 21a/04

[=12]

i. ḳan in- 14a/10

[=1]

ince Kendi cinsinden olanlara göre kalınlığı az olan.

i. 14b/03, 20b/15

i. (bilekleri ince ol-) 6b/15

i. (bili bitdügi yir ince ol-) 6b/08

i. (bili ince ve āvāzı tiz ol-) 6b/05

i. ḳamış yapraḳlu ol- 5b/17

i. ol- 23a/08

[=7]

incerek Daha ince, incecik.

i. 26b/11

[=1]

inciklü Herhangi bir özellikte ya da bir nitelikte inciğe sahip olan.

i. (öküz omuzlu ve yoġun inciklü ol-) 6a/05

[=1]

incir (<Far. encir) Dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, pürtüklü, geniş ve dilimli yapraklı, çoğunlukla sütlü, yumuşak odunlu bazıları tırmanıcı olan ağaç (Ficus) ve bu ağacın etli, tatlı, içinde küçük çekirdekleri bulunan meyvesi.

i. 16b/17, 19b/17, 23b/10, 25b/07, 27a/01

i. (eski incir) 25a/17

i. (ḳara incir) 18b/17

i. (ḳuru incir) 24a/17

[=8]

incük Bacağın diz kapağından topuğa kadar olan kısmı.

i.+inüñ (şıġır incüginüñ iligi) 23b/12

[=1]

ins Ar. İnsan.

i. ü cin 2b/04

i. içün 33a/13

[=2]

inşallāhu taʿālā Ar. Eğer Allah isterse, Allah nasip ederse, anlamında dilek sözü.

i. 14a/14

[=1]

intişār Ar. Sinirlerin gerilmesi, kasılması sonucu, özellikle ayak ve başta görülen bir tür hastalık, tutulma.

i. 17a/07

i. ol- 20b/09

[=2]

iñen Çok, pek, daha çok, gayet, ziyade.

i. (iki ḳıçınuñ arası iñen açuḳ ol-) 6a/11

i. (ḳıçı iñen uzun ol-) 6a/14

[=2]

iñle- Acı ve üzüntü ifâde eden kesik kesik sesler çıkarmak.

i.-r 16b/09, 19a/13

[=2]

ip Dokuma malzemesinden yapılan ve bağlamak için kullanılan, çeşitli kalınlıkta bükülmüş sicim, iplik.

i. eyle- 26b/11

[=1]

iplik Pamuk, keten, yün, ipek vb.nden bükülerek yapılan ve dikiş dikmekte kullanılan ince uzun lif.

i. 12b/15

i.+i (ipligi) 13a/01

[=2]

ir- Belli bir yere, bir noktaya varmak, vâsıl olmak, erişmek.

i.-di 3a/08, 3a/10, 3a/13, 3a/14, 3b/01, 3b/03, 3b/11, 5a/08

i.-dügi 9a/07, 9a/07

i.-mişdür 24a/03

[=11]

maḳṣūdına ir- 5a/08

[=1]

İrāc Özel isim.

i. 3a/11
i.+ı 3a/13
[=2]

iriñ Cerahat.
i. 12b/03, 24a/11, 25a/10
i. aḳ- 22a/11
i. gibi 9a/17
i.+i 24a/13
[=6]

iriñlen- (Yara için) Cerahat toplamak, irin peyda etmek, işlemek.
i.-ür 21b/16
[=1]

iriñlü İrin toplamış, cerahatli.
i. 23a/05, 24a/06
i.+ce 10b/04
[=3]

iriş- Belli bir vere varmak, ulaşmak.
i.-di 3b/07
i.-ür 5a/05
[=2]

irişdür- Erişmesini sağlamak.
i.-ür 5a/01, 5a/04
[=2]
maḳṣūdına irişdür- 5a/04
murādına irişdür- 5a/01
[=2]

irit- Katı bir cismi ısı etkisiyle sıvı duruma getirmek.
i.-eler (irideler) 12a/12
[=1]

irte Bir günün veya belli bir zamanın hemen arkasından gelen gün veya zaman.
i.+si 10b/08, 11b/08, 17a/14, 27b/05, 32b/14
[=5]

isfīdāc Boyacılıkta kullanılan zehirli, bazik kurşun karbonat, üstübeç.
i. 12a/15, 13b/08
[=2]

İskender Özel isim.
i. 2b/12, 2b/16, 3a/10, 3b/07, 4a/07
i.+dendür 3a/08
i.+e 3a/10, 3a/14, 3b/01, 3b/11
[=10]

İskender şāh Özel isim.
i. 1b/07, 2a/08
[=2]

issi Sahip.
i.+ne 8b/10, 32b/08
i.+ni 5a/01, 8a/05, 32b/09
[=5]

İstanbul Yer adı.
i. 1b/10
[=1]

isti‘māl Ar. Kullanma.
i. it- 13b/15, 14b/07, 26b/17, 28b/16, 32b/07
[=5]

işāret Ar. Bir şeyi, anlatılmak istenen bir mânâyı el, parmak, kaş, göz, baş ile gösterme.
i. et- 6a/12
i. vir- 33a/06
[=2]

işe- İdrar kesesinde toplanan idrarı dışarı akıtmak, çiş etmek, su dökmek.
i.-yen 34b/06
[=1]

işle- İçine kadar girmek, nüfuz etmek.
i.-r 28b/07
i.-r-ise 28a/09
i.-ye 20b/08, 21a/13, 21b/14, 24a/13, 25a/10
2. Yapmak.
i.-yeler 26b/12
[=8]

it Köpek.
i. 30a/08, 34b/15
i. (aḳ it boḳı) 28b/03
i. ünlü ol- 6a/10
[=4]

it üzüm Bk. **it üzümi**.
i. 19b/09
[=1]

it üzümi Patlıcangillerden, 20-25 santim boyunda, küçük beyaz çiçekli, yumuşatıcı, yatıştırıcı, uyuşturucu ve ağrı dindirici hassalarından dolayı bazı ilaçların yapımında kullanılan bir yıllık bitki; köpek üzümü. Solanum nigrum. Krş. **mevīzek**.
i. 16a/16
[=1]

it- Türkçede birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya

geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil.
i.-di 2a/09
i.-diler 1b/14
i.-düginden 30a/08
i.-dügümüzleyin 29a/12
i.-e (ide) 2a/02, 9b/08, 26b/07, 34b/10, 34b/14, 34b/15, 34b/16
i.-eler (ideler) 9b/12, 9b/14, 10a/12, 10b/08, 10b/09, 10b/12, 11a/01, 11a/02, 11a/07, 11b/01, 11b/05, 11b/10, 12a/12, 12a/16, 12a/17, 12b/07, 13a/13, 13b/09, 13b/15, 14a/10, 14b/07, 15a/08, 15a/10, 16b/15, 16b/16, 17a/01, 17a/02, 17a/12, 18a/07, 19a/08, 19b/09, 21b/13, 22a/02, 23a/15, 23b/12, 24b/07, 26b/15, 26b/17, 27a/07, 28b/03, 28b/09, 28b/10, 28b/10, 28b/14, 28b/17, 29a/13, 30a/01, 30a/05, 30b/03, 30b/08, 31a/17, 31b/01, 31b/04, 32a/05, 32a/07, 34a/16
i.-er (ider) 5a/11, 5a/12, 5a/13, 5a/15, 5a/16, 5a/17, 5b/01, 5b/02, 5b/03, 5b/03, 5b/04, 5b/05, 7a/09, 8b/12, 9a/13, 16b/04, 17b/11, 18b/06, 20a/07, 22a/12, 24b/13, 27b/09, 27b/12, 28b/14, 31a/05, 31b/10, 34a/13, 35a/03, 35a/06
i.-er-idi (ider-idi) 1b/08
i.-erler (iderler) 32b/07, 34a/11, 34a/12
i.-esin (idesin) 13b/03, 13b/05
i.-esiz (idesiz) 9b/03
i.-eyim (ideyim) 3a/05
i.-iser (geşt idiser) 2b/07
i.-meye 35a/13
i.-meyeler 29a/11, 32a/10, 32b/16
i.-meyince 34a/06
i.-üp (idüp) 3a/04, 3b/04, 5b/14, 14a/08, 16a/08, 18a/15, 20a/05, 21a/12, 30b/05, 35a/04
[=120]
alçaḳ it- 16a/08
beyān it- 5a/11, 5a/12, 5a/13, 5a/15, 5a/16, 5a/17, 5b/01, 5b/02, 5b/03, 5b/03, 5b/04, 5b/05, 7a/09, 8b/12, 9a/13, 17b/11, 24b/13, 31a/05, 31b/10, 34a/13
biryān it- 34a/16
bünyād it- 2a/02
çuḳur it- 31b/04
defʿ it- 35a/06
dermān it- 3a/03
düşmenlik it- 34a/11
eksük it- 32a/10, 32b/16
emr it- 2a/09
eṣer it- 35a/13
fāʿide it- 18b/06, 34b/14, 34b/15, 34b/16
fitil it- 28b/10
güç it- 29a/11
ḥacāmat it- 15a/08
ḥal it- 13b/09, 22a/02
ḫamīr it- 13b/05
ḫarāb it- 27b/12
ḥāżır it- 27a/07
helāk it- 26b/07, 34a/12
ḥukne it- 31a/17
ḥükm it- 3a/05
ılıcaḳ it- 14a/08, 17a/12
ışcaḳ it- 21a/12
iḥtiyāṭ it- 11b/05
istiʿmāl it- 13b/15, 14b/07, 26b/17, 28b/17, 32b/07
iżāfat it- 17a/01, 30b/03
ḳuduz it- 30a/08
medḫ it- 1b/14
merhem gibi it- 11a/07
muʿalece it- 21b/13
munis it- 34a/06
saḥḳ it- 11a/02, 12a/16, 12a/17, 13a/13, 23a/15, 23b/12, 28b/09, 28b/10
sakin it- 34b/10
sirāyet it- 22a/12, 30b/05
sögülme it- 35a/04
tecrübe it- 5b/14
temiz it- 32a/05
terkib it- 12a/12
yād it- 29a/12
yaş it- 18a/15
yat u yaraḳ it- 3b/04
yoḳaru it- 16b/15
yumşaḳ it- 32a/07
yuvalacıḳlar it- 19a/08
yuvalaḳlar it- 30a/01
[=85]
ʿibār Ar. İbret alma.
i.+ca 5a/02, 5a/06, 5b/15

[=3]

ive- Acele etmek.
i.-düginden 16a/12
[=1]

iz Bir şeyi, bir yerde bıraktığı belirtilere bakarak takip etme; iz sürme.
i.+de 3b/16, 7a/03, 7a/11, 7b/05, 7b/11, 7b/13, 8a/08, 8a/09, 29b/06, 31b/11
[=10]

iżāfāt Ar. İzafetler; ekleme, karıştırma.
i. it- 17a/01, 30b/03
[=2]

iẕin (<Ar. iẕn) Bir şeyi yapmak için verilen serbestlik, müsâade.
i. vir- 13a/06
[=1]

J

jengār Far. Bakır pası, bakır yeşili.
j. 10b/05, 10b/12, 22b/03, 24b/01, 24b/07
[=5]

K

ḳab Bir şeyin üstünü kaplayan, kendiliğinden meydana gelmiş az veya çok sert tabaka, kabuk.
ḳ. (çam ḳab) 26b/14
ḳ. (ekşi enār ḳab) 27a/15
ḳ. (günlük ḳab) 26b/14
ḳ.+ı (ballūṭ aġacınuñ ḳabı) 19a/06
ḳ.+ı (şoġan ḳabı) 23b/17
ḳ.+ı (tut aġacınuñ ḳabı) 27b/16
ḳ.+ını (ḳızıl şoġan ḳabı) 19a/14
ḳ.+ınuñ (baġa ḳabınuñ küli) 24b/04, 25a/03
[=9]

ḳaba Gür, uzun, kabarık.
k. ḳuyruḳlu at 8b/02
[=1]

ḳaba ḳuşluk vaḳtı Öğleden bir iki saat önceki zaman.
k. 32a/08
[=1]

ḳabūl Ar. Bir şeye isteyerek veya istemeyerek peki deme, razı olma, muvafakat etme.
ḳ. et- 4a/09
[=1]

ḳaç Ne kadar olduğu kesin olarak bilinmeyen az sayıdaki şeyleri belirtmek için kullanılır, üç beş tane kadar, az sayıda.
ḳ. (bir ḳaç) 5a/10, 10a/11, 11a/07, 13a/16, 13b/10, 16a/08, 16b/14, 17a/02, 17a/13, 17a/15, 17b/08, 20b/01, 20b/07, 21a/11, 21a/13, 23b/06, 24b/11, 25a/11, 28a/13, 31b/09, 31b/12
[=21]

ḳaç- (Birinden veya bir şeyden) Kurtulmak için süratle uzaklaşmak.
ḳ.-makda 4b/17
ḳ.-up 7a/04
[=2]

ḳaçan Ne vakit, ne zaman ki.
ḳ. 7b/0734a/08
[=2]

ḳadar (<Ar. ḳadr) Ölçüde, derecede.
ḳ. 13b/05, 13b/09
ḳ. (ne ḳadar) 10b/01, 25b/17, 32b/09
ḳ.+ı 9b/06, 13b/12
[=7]

ḳafa Ar. Baş.
ḳ.+sın 13b/02
[=1]

kāfūr Ar. Hindistan ve Çin'de yetişen kafur ağacı (Champhorosma monspeliaca)nın zamkından elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanabilen ıtırlı madde.
k.+ı 9b/03, 9b/07
[=2]

ḳaġır- Çağırmak.
k.-dı 2a/03, 2a/15, 2b/17, 3b/13, 4a/08
[=5]

kāġıd Far. Hamur haline getirilmiş bitki maddelerindeki çok ince liflerin keçeleştirilmesi suretiyle imal edilen, yazı yazmak, kitap basmak, sarmak, kaplamak gibi birçok işte kullanılan ince yaprak
k.+a 13b/09
[=1]

kāhel (<Ar. kāhil) Gayretsiz, tembel.
k. 16a/14, 29b/07, 29b/14, 32a/16
k. ol- 7b/13, 8a/04, 30b/13, 32a/15

[=8]

ḳal- 1. Var olmaya devam etmek, bitmeden sürmek, sürüp gitmek.
ḳ.-a 4a/04
ḳ.-maya 34b/11
ḳ.-ur-ısa 26b/13
2. (Hareket hâlindeki bir şey için) Olduğu yerde durmak, hareketine, yoluna devam etmemek.
ḳ.-mış 31b/11
3. (Bir yerde) Olmak veya bulunmak.
ḳ.-ur-ısa 32b/08
4. (Bir bütünden) Artmak.
ḳ.-a 10a/10
ḳ.-ınca 9b/12
[=7]
yādigār ḳal- 4a/04
[=1]

ḳal'a Ar. Kale.
ḳ. ḥiṣār et- 3b/07
[=1]

ḳalay Yumuşak, gümüş beyazı renginde, düşük sıcaklıklarda kolayca eriyen, çok iyi parlatabilen, ince levhalar hâline getirilebilen, normal sıcaklıklarda havada oksitlenmeyen, lehim imaline yarayan, erime derecesi 232°, atom ağırlığı 118,70, atom numarası 50, sembolü Sn olan metal element.
ḳ. 10b/05, 11b/02, 12a/07
[=3]

ḳaldur- 1. Bulundugu yerden yukarıya doğru hareket ettirmek.
ḳ.-alar 13a/15, 15b/04
ḳ.-sa 23b/14
2. Oturur veya yatar durumdan çıkararak ayakları üzerinde doğrultmak.
ḳ.-alar 14b/04
[=5]

ḳalın Bk. **ḳalıñ**.
ḳ. 28a/16
[=1]

ḳalınca Biraz kalın.
ḳ. 15a/17, 17b/08
[=2]

ḳalıñ 1. Kendi cinsinden olan şeylere göre iki yüzü arasındaki uzaklığı büyük olan.
ḳ. 18a/01, 19b/13, 29b/01
2. (Yara için) Derin.
ḳ. ol- 13b/03
[=4]

ḳalıñlık Kalın olma durumu, kalın olan şeyin hal ve sıfatı.
ḳ.+ı (ḳalıñlıġı) 23b/17
[=1]

ḳalḳ- Kabarmak, ayrılmak.
ḳ.-ar 17b/14, 28a/11
[=2]

ḳalya Ar. Deniz otları ya da çöven yakılarak elde edilen bir madde, potasyum hidrat, kalya taşı.
ḳ. 22a/14
[=1]

kambiḫ Özellikle atgillerde görülen; fakat hayvanlara ve insanlara da bulaşabilen, Pseudomonas malle basilinin yol açtığı ve biri, mukoza ve parankimalarda yaralar görülen akut ya da süreğen (esas ruam); diğeri deri üzerinde sınırlı kalan (deri ruamı) iki klinik biçimi bulunan mikroplu hastalık; sakağı, ruam, mankafa. Krş. **şaḳaġu.**
k. 9a/14
[=1]

ḳamçı Ucuna ince deri, meşin veya ip bağlanmış bir değnekten ibaret vurma aleti, kırbaç.
ḳ.+y-ıla 34a/01
ḳ.+yı 33a/07
[=2]

ḳamış Kulakları dik, ince ve düzgün olan (at).
ḳ. (ince ḳamış yapraḳlu ol-) 5b/17
[=1]

ḳamu Bütün, hep.
ḳ. 4a/17, 19a/07
[=2]

ḳan Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı.
ḳ. 13a/17, 14a/13, 15b/07, 16a/09, 19b/03, 19b/05, 26a/16, 26b/17, 27b/07, 34b/06
ḳ. aḳ- 22b/10

ḳ. al- 9b/03, 14a/12, 16b/11, 17a/10, 19b/06, 20a/10, 20b/14, 21b/05, 21b/08, 21b/11, 25b/13, 26a/08, 29b/10, 31a/17
ḳ. çıḳ- 24a/05, 24a/06
ḳ. dol- 13a/14
ḳ. dökül- 27b/05
ḳ. gel- 14a/05, 14a/09
ḳ.+ı 15b/06, 17a/16, 27a/08, 30a/17, 35a/10
ḳ.+ın 14b/02, 17b/06, 24a/06, 35a/15, 35a/15
ḳ.+ın (baġa ḳanı) 23b/09
ḳ.+ını 34b/14
ḳ.+ıy-ıla 14a/07
ḳ. in- 14a/10
[=45]

ḳana- Vücudun herhangi bir yerinden dışarıya kan akmak.
ḳ.-r 11a/15
[=1]

ḳanat Burnun yan kısımları.
ḳ.+ları 9b/01, 14b/14, 17b/14, 31a/09
[=4]

ḳanġı Hangi.
ḳ. 23b/15
[=1]

ḳanıḳ- Kana susamak, kan dökmeğe istekli olmak.
ḳ.-mış 33a/01
[=1]

ḳanlu Kanı çok olan, yoğun olan kimse.
ḳ. 34b/04
[=1]

ḳap İçine sıvı veya katı herhangi bir madde konan şey.
ḳ. 32a/07
[=1]

ḳapaḳ Bazı organları örtmeye yarayan zar veya organ.
ḳ.+ın (ḳapaġın) 9a/01, 13a/15
ḳ.+ında (ḳapaġında) 11b/05
[=3]

ḳapu Giriş çıkışı sağlamak için bir yere yerleştirilen, tahta yahut demirden iki veya tek kanatlı açılır kapanır düzen.
ḳ.+ların 3b/05
[=1]

ḳar Havadaki su buharının donmasıyla meydana gelen ve yağmur gibi yağan hafif, beyaz tanelerin yerde birikmesiyle oluşan beyaz tabaka.
ḳ.+da 7b/14, 24b/09
[=2]

ḳar- (Toz ve sıvı hâlindeki maddelerden meydana gelen bir karışımı elde etmek için gerekli maddeleri) Birbirine katıp karıştırmak.
ḳ.-alar 22b/05, 25b/09, 28b/02
[=3]

ḳara En koyu renk, siyah.
ḳ. 14a/13
ḳ. (kirpüklerü ve eñegi ardı ve ṣaçı ḳara ol-) 06a/09
ḳ. (ṭoynaġı ḳara ol-) 8a/06
ḳ. (yilisi ḳuyruġı ḳara ol-) 8a/02
ḳ. (yilisi ḳuyruġı kirpiklerü ḳara ol-) 7b/10
ḳ. at 7b/14
ḳ. çeltük toḫm 19b/07
ḳ. ḫarīḳ 21a/16
ḳ. incir 18b/17
ḳ. ḳula at 8a/01
ḳ. neft 17a/12, 25b/11
ḳ.+sı aġından çoḳ ol- 7b/02
ḳ. üzüm 19a/01
ḳ. zencebil 10b/05
ḳ. zırnıḫ 12a/07
[=15]

ḳara başlu Ballıbabagiller familyasından, hep yeşil yapraklı, koyu mor çiçekli, çalı görünümünde, Batı Anadolu'nun maki bölgelerinde yaygın görülen, ağrı kesici, antiseptik, yara sağaltıcı, sara ve astımı yatıştırıcı, balgam söktürücü, idrar yolları iltihabını giderici, egzama yaralarını iyileştirici, sinir ve kalp güçlendirici zararsız ve etkili bir droga sahip lavanta türü; karabaş lavanta. Lavandula stoechas.
ḳ. başlu 15b/16
[=1]

ḳara çeltük Kara buğdaygillerden, beyaz veya kırmızı salkımsı çiçekli, meyvesi kapçık biçiminde, yeşilken hayvan yemi olarak kullanılan, unundan ekmek, galeta, tatlı, çorba vb. yapımında, tohumundan ise kuş

yemi olarak faydalanılan dik saplı, bir yıllık otsu bitki. Fagopyrum.
ḳ. toḫm 19b/07
[=1]

ḳara fülfül Ana yurdu Hint yarımadası olan, yürek biçimindeki yaprakları meşin gibi sert, meyvesi üzümsü, kısa boylu tırmanıcı ağaççık ve bu ağacın baharat olarak kullanılan mercimek büyüklüğündeki yuvarlak koyu renkli taneleri, bu tanelerden çıkarılan toz. Piper nigrum.
ḳ. fülfül 13b/03
[=1]

ḳaraca Siyah renkte olan, siyahça.
ḳ. ol- 9a/04
[=1]

ḳaraca Bk. **ḳaraca ot**.
ḳ. 16a/17
[=1]

ḳaraca ot Bir çöpleme çeşidi olan ve kara çöpleme denen bitki. Helloborus niger. Krş. **ḳara ḫarīḳ**.
ḳ. 21a/16, 25b/16
ḳ. gibi 14b/10
[=3]

ḳarañu Karanlık.
k. 15a/16, 32b/12
[=2]

ḳarañuluḳ Karanlık.
k. 2b/09
k.+da 2b/12
[=2]

ḳarañu- Karanlık çökmek, karanlık duruma gelmek.
k.-r 13a/03
[=1]

ḳarār Ölçü, derece, miktar, tarz.
ḳ.+da 20b/06
ḳ.+ına degin 33a/10
[=2]

ḳarbuz Kabakgillerden, sürüngen gövdeli bir bitki (Citrullus vulgaris).
ḳ. (ebū cehl ḳabuz içi) 23a/11
[=1]

ḳarġulıḳ Gövdesi 5-6 m yüksekliğe erişebilen çok yıllık bir bitki, kamış, saz. Arundo donax.
ḳ. (yaş ḳarġulıḳ gibi) 22b/14
[=1]

ḳarın İnsan ve hayvan vücudunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan ve iç boşluğunda mide, bağırsak, böbrek, safra kesesi, rahim, dalak, karaciğer gibi organlar bulunan kısmı, batın.
ḳ.+ı (ḳarnı) 17b/13, 18a/09, 22a/08, 25b/14, 30b/12, 31a/02, 31b/06
ḳ.+ın (ḳarnın) 18a/02, 29a/05
ḳ.+ını (ḳarnını) 33a/05
[=10]

ḳarınca Zar kanatlılardan, birçok türü bulunan böceklerin genel adı. Formica.
ḳ. 3b/03
ḳ ur- 34b/11
[=2]

ḳarışdur- Karışmasını, bir maddenin başka bir madde içinde dağılmasını sağlamak.
ḳ.-a 11a/11
ḳ.-alar 10b/13, 11b/03, 11b/09, 11b/13, 15a/16, 15b/13, 20b/05, 21a/17, 23b/13, 24b/08, 25b/04, 25b/12, 26a/04, 27b/14, 28b/04, 29a/17, 29b/17, 30a/04, 30a/14, 30b/09, 30b/16, 31a/16, 34a/14, 34a/17, 34b/05, 34b/10
ḳ.-asın 24b/02, 24b/05
ḳ.-up 24a/07
[=30]

ḳarşu 1. Karşılık olarak, mukabil, karşılığında, sırası gelince.
ḳ. 12b/01, 24a/06, 25a/13, 30b/10, 33b/10
2. Muhalif, tersi.
ḳ. çıḳ- 3a/13
3. Saf olmayan, içine niteliğini değiştirecek başka bir şey katılmış olan, karışık.
ḳ. 12a/17, 17a/03, 20a/04, 21a/15, 22b/12, 23a/15, 26b/04, 26b/15, 33b/15
[=15]

ḳaṣd Ar. Niyet, istek, amaç, gaye.
ḳ.+ı ol- 5a/03
[=1]

ḳasıḳ Bk. **ḳasuḳ**.
ḳ.+ı (ḳasığı) 29a/15
[=1]

ḳaşḳatı Hareket edemez duruma gelmek.
ḳ. ol- 17b/14
[=1]
ḳaşnı Yaban marulu, hindiba. Cichorum endivia.
ḳ. 20a/13, 20a/15
[=2]
ḳasuḳ Vücudun karnın altı ile uyluğun üstü arasında kalan kısmı.
ḳ.+ın (ḳasuġın) 33b/06
[=1]
ḳaşaġu Hayvan tımarında kullanılan dişli, madenî alet.
ḳ.+sın 32a/10, 32b/15
[=2]
Kāşan Yer ismi.
k. vilāyeti 1b/12
[=1]
ḳaşan- (Büyük baş hayvanlar için) Durup işemek.
ḳ.-a 18a/02, 18a/07, 18a/08, 18a/14, 19b/02
ḳ.-ıcak 6b/17, 7a/02, 32a/07
ḳ.-ır 19a/17
ḳ.-masa 19a/11
ḳ.-maz 17b/14
ḳ.-maz-ısa 19a/13, 19a/17
ḳ.-sa 19b/03
ḳ.-ur 33a/03
[=15]
ḳaşın- Kendi kendini kaşımak.
ḳ.-maya 25b/12
[=1]
ḳaşuḳ Sulu veya taneli şeyleri yemeye mahsus, ağıza giren kısmı genişçe ve çukurca, saplı sofra aleti.
ḳ.+a (ḳaşuġa) 13a/10
[=1]
ḳat Huzur, yan, ön.
ḳ.+ına 34a/10
ḳ.+ında 11a/14
[=2]
ḳat- Bir şeyin içine, üstüne veya yanına miktar veya niteliğini değiştirecek bir şey koymak, ilâve etmek, eklemek.
ḳ.-alar 9b/12, 9b/13, 10a/11, 11a/03, 12b/08, 13a/14, 15a/15, 15b/01, 15b/14, 15b/17, 16a/06, 16a/07, 16b/14, 16b/14, 17a/11, 17a/12, 17b/07, 17b/17, 18a/06, 18b/08, 18b/11, 18b/12, 19a/08, 19a/15, 19a/15, 19a/16, 19b/13, 20a/01, 20a/02, 20a/16, 20a/17, 21a/08, 21a/12, 21a/17, 22a/03, 23b/05, 23b/13, 26a/03, 26a/10, 26a/12, 28a/01, 28b/09, 28b/16, 30b/02, 31a/03, 35a/09, 35a/09
ḳ.-alar gibi 15a/16
ḳ.-arlar 14b/11
ḳ.-asın 14a/02, 20b/17, 24b/05
[=52]
ḳatı Çok, pek, pek çok.
ḳ. 6a/02, 7a/15, 7b/05, 7b/06, 7b/15, 7b/17, 8a/02, 8a/03, 8b/02, 8b/05, 9a/08, 15b/06, 18a/01, 18a/01, 18a/10, 19b/04, 19b/16, 23b/15, 23b/15, 24a/01, 29a/10, 31a/09, 32b/02, 34a/03
ḳ. (ḳatı eşkün ve ḳatı yorḳa ol-) 7a/14
ḳ. (yörigen ve ḳatı segirtgen ol-) 8a/08
ḳ. eşkün ve ḳatı yorḳa ol- 7a/14
ḳ. eşkün ve yigrek ol- 7a/17
ḳ. ḳatı 7a/02, 10a/03, 16b/09, 17b/15, 18a/14
ḳ. ol- 11a/15, 29b/04
[=35]
ḳaṭran Ar. Odun, petrol vb.nin damıtılmasından elde edilen, koyu, yapışkan, rengi kahverengi ile siyah arasında değişen, keskin is kokulu, suda erimediği için sürüldüğü yeri suya ve rutubete karşı koruyan ve birçok organik maddenin imâlinde kullanılan madde.
ḳ. 17b/05, 22b/03, 24a/14
ḳ. (ḳarşu ḳaṭran) 22b/12
ḳ. (ḳızıl ḳaṭran) 27a/0
k.+ı 24a/07
k.+ı (ardıç ḳaṭranı) 22a/05
[=7]
ḳav Kibritin icadından önce ateş veya sigara yakmak için kullanılan ve çakmak taşı üzerine konup bir çelik parçası ile vurulduğunda kıvılcım çıkaran, kurumuş, kof duruma gelmiş ağaç kabuğu, bir nevi ağaç mantarı.
ḳ.+ıla 26b/07
[=1]
ḳavaḳ Söğütgillerden, sulak yerlerde yetişen, yaprakları uzun saplı ve dişli,

boyu düzgün ve bazı türlerinde 30-40 metreyi bulacak uzunlukta, kerestesi için dikilen, odunu gevşek ve kof, kabuğu kavlayıp dökülen bir ağaç. Populus.

ḳ. yapraġı 33b/01

[=1]

ḳavcaḳ Dericik.

ḳ.+ı (ḳavcaġı) 26b/12

[=1]

ḳavī Ar. Güçlü, kuvvetli.

ḳ. 4b/14

ḳ. it- 35a/03

ḳ. ol- 9a/12

2. Yoğun.

ḳ. ol- 23b/11, 25b/08

[=5]

ḳavuḳ İdrar torbası.

ḳ. 19b/01

ḳ. aġzı 19a/12

[=2]

ḳavun İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, sürüngen gövdeli bitki ve bu bitkinin içi sulu ve etli, güzel kokulu, pembeye kaçan sarı renkli, kabuk rengi yeşilden sarıya kadar değişen meyvesi. Cucum.

ḳ. gibi ol- 27b/03

[=1]

ḳayd Ar. kaygı, endişe, tasa.

ḳ. yi- 7b/11

[=1]

ḳayır- Üzülmek, tasalanmak, endişe etmek.

ḳ.-maz 8a/17, 32a/13

[=2]

ḳayış Bağlamak, sıkmak vb. işlerde kullanılan, şerit gibi dar ve uzun kösele parçası.

ḳ.+ından 24b/10

[=1]

ḳayna- Kaynayan bir sıvı içinde pişmek.

ḳ.-r 21b/12

[=1]

ḳaynat- Bir şeyin, pişirmek veya belli bir işleme tâbi tutmak maksadıyla su veya bir sıvı içinde kaynamasını sağlamak.

ḳ.-a (ḳaynada) 9b/11

ḳ.-alar (ḳaydalar) 19a/01

ḳ.-alar (ḳaynadalar) 9b/16, 10a/09, 10a/10, 10a/17, 10b/10, 10b/12, 15a/12, 15b/01, 15b/16, 16a/05, 16b/01, 16b/13, 16b/17, 17a/11, 18a/09, 18a/13, 18b/08, 18b/11, 19a/14, 19b/08, 19b/17, 20a/12, 20a/14, 20a/16, 20b/11, 21a/08, 21a/10, 21a/11, 23b/11, 24b/17, 25a/17, 25b/07, 26a/02, 26a/14, 26b/16, 27a/14, 27b/17, 28a/01, 29a/03, 31a/03, 31a/13, 31a/16, 31b/03, 33b/16, 35a/09

[=47]

ḳaz ayaġı Kaz ayağı şeklinde, çok kollu çengel.

ḳ. 17a/13

[=1]

ḳaz- Toprağı herhangi bir şeyle yarıp eşerek yerinden çıkarmak.

ḳ.-asın 22b/15

[=1]

ḳaẓā Ar. Hüküm, yargı, karar, yetki.

ḳ.+sın 1b/14

[=1]

ḳazan İçinde çok miktarda yemek pişirilen veya bir şey kaynatılan büyük ve derin kap.

ḳ. 31b/05

ḳ.+da 31b/03

ḳ.+ı 31b/04

[=3]

ḳazı- Kesici veya sert bir âletle bir şeyin üstünden ince bir tabaka kaldırmak.

ḳ.-yalar 28a/17

[=1]

keçe Dokuma yoluyla değil yapağıyı dövmek veya ayakla tepmek suretiyle yapılan kaba kumaş.

k. 24a/10

k.+y-ile 24a/08

[=2]

keçi Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve pöstekisi için yetiştirilen, çenesinde sakalı bulunan, bitkilere çok zararlı, evcil memeli hayvan. Capra hircus.

k. ödi 14b/06

[=1]

keçi boynuzu Baklagillerden, kerestesi marangozlukta, kabukları tabaklıkta kullanılan ağaç (Ceratonia siliqua);

harnup ve bu ağacın baklamsı, şekerli olan yemişi. Krş. **ḫarnub**.
k. 19a/07
[=1]

kel Far. Bir mantarın yol açtığı, sarı kabuklu yaralar şeklinde beliren ve vücutta kılların bir daha çıkmamak üzere dökülmesine yol açan bulaşıcı hastalık.
k. baş gibi ol- 28a/15
[=1]

kelb Ar. Köpek.
k.+lere 30a/09
[=1]

kelef Çok ince pullanmayla karakterize edilen ve pulların kalınlığı buğday kepeği inceliğinde olan cilt hastalığı.
k. ol- 28a/14
[=1]

kelem Far. Birçok çeşidi bulunan, sebze ve hayvan yemi olarak yetiştirilen, iri ve kalın yapraklı bitki; lahana. Brassica oleracea. Krş. **kernüb.**
k. (etlü kelem içi) 26a/11
[=1]

keler Kertenkele, bukalemun gibi yerde sürünerek ilerleyen, beşer parmak ve dörder ayaklı, çok uzun kuyruklu sürüngenlerin ortak adı.
k. boḳı 13b/14
[=1]

kemnūn Ar. Maydanozgillerden, beyaz ve pembe çiçekli yaprakları dar ince şeritler hâlinde, 15-20 santim boyunda yıllık ıtırlı otsu bitki (Cuminum cyminum) ve bu bitkinin tohumlarından elde edilen ve bahar olarak kullanılan hoş kokulu, sinirleri uyarıcı, mideyi yatıştırıcı, gaz giderici hassaları bulunan tozu.
k. 13a/14, 19b/17
[=2]

kemük İnsanda ve omurgalı hayvanlarda vücudun çatısını meydana getiren ve yumuşak kısıımlara destek olan beyazımsı sert organların ortak adı.
k. gibi ol- 21a/14, 21b/01
k.+ini (kemügini) 35a/16
[=3]

kenār Far. (İsim tamlamasının ikinci öğesi olarak) Bahsedilen şeyin yakınındaki yer, yan.
k.+ında 2a/10
[=1]

kendir Kendirgiller familyasından, sap liflerinden halat ve çuval yapılan bitki; kenevir. Cannabis sativa.
k.+i 26b/11
[=1]

kepek Öğütülüp elenen tahıl tanelerinden eleğin üstünde kalan kabuk kırıntıları.
k. 20a/11, 21b/12
k.+i (kepegi) 21a/07, 24b/17, 26a/02, 26a/09, 28a/16
k.+ile 25b/01
[=8]

kerdime Kuzey yarımkürede, nemli yerlerde yabani olarak yetişen ve tereliklerde de yetiştirilerek çiğ ya da pişmiş olarak yenen otsu bitki; tere otu. Lepidium sativum.
k.+si (su kerdimesi) 18b/07
[=1]

kere (<Ar. kerre) Defa, kez, sefer.
k. 10b/08, 13a/16
[=2]

kerefs Far. Maydanozgillerden, kökleri ve yaprakları sebze olarak kullanılan, uyarıcı ve idrar söktürücü hassalara ve tıbbî nitelikteki maddelere sahip, kokulu, ılık bölge bitkisi, kereviz. Apium graveolens.
k. 9b/15
[=1]

kerey Saç tıraş etmekte kullanılan ustura.
k.+ile 15a/08, 33b/07
[=2]

kernüb (<Far. kerenb) Birçok çeşidi bulunan, sebze ve hayvan yemi olarak yetiştirilen, iri ve kalın yapraklı bitki; lahana. Brassica oleracea. Krş. **kelem.**
k. yaġı 26a/11
[=1]

kes- 1. (Kesici bir aletle) Bulunduğu yerden ayırmak, çıkarmak.
k.-eler 10b/15, 14b/05, 22b/09, 33b/11
k.-er-iken 26b/17

2. Parçalara ayırmak, bölmek, doğramak.
k.-eler 12b/16, 12b/17, 22b/07, 27b/04
k.-er 16a/04
3. Belli bir zaman için ara vermek veya son vermek.
k.-e 35a/07
k.-eler 32b/12, 32b/14
k.-er 24b/12
[=14]

kesdür- (Akarsu, ırmak vb. için) Geçişini veya akışını durdurmak, geçiş yönünü değiştirmek.
k.-di 2a/11
[=1]

kese (<Far. kīse) Organizmadaki, iç duvarları epitel hücreleriyle örtülmüş kapalı boşluklara verilen isim.
k.+si 12b/10
[=1]

kesil- (Kesici bir aletle) Bulunduğu yerden ayrılmak, çıkarılmak.
k.-en 10b/17
2. Kesin olarak sona erdirilmek, bitirilmek.
k.-mez-ise 19b/09
3. Kesici bir aletle zedelenmek, yarılmak.
k.-se 17a/16, 27a/01
k.-üp 22b/10
4. Kopmak.
k.-ür 11a/10
[=6]

keş Far. Yağsız peynir, ekşimik, yoğurt kurusu.
k.+in (sıġır keşi) 28b/01
[=1]

Keşmir Yer adı.
k. 1b/10
[=1]

kettān Ar. Ketengillerden, çiçekleri mavi renkte ve beş taç yapraklı, lifleri dokumacılıkta; yağı ve tohumları hekimlikte kullanılan bir bitki; zeyrek. Linumusi tatissimum. Krş. **segrek**.
k. toḫmı 25b/07
[=1]

kevn ü mekān Ar. Varlık, kâinat, mevcudiyet.
k.+ı 4a/16
[=1]

key İyice, hakkıyla, doğru şekilde.
k. 13a/13, 13b/02, 15b/06, 21a/10, 22b/05, 25b/10, 27a/10, 30a/17, 31b/15
[=9]

kez Defa, kere, sefer.
k. 10b/11, 10b/14, 11a/03, 11a/07, 11b/09, 11b/13, 12b/09, 13b/02, 13b/10, 15a/10, 16a/08, 16b/15, 17a/02, 17a/13, 17a/15, 20b/01, 22b/02, 22b/03, 22b/06, 22b/15, 23a/16, 23b/05, 23b/06, 23b/13, 24a/14, 24b/06, 24b/08, 25a/05, 25b/05, 27b/05, 27b/09, 28a/02, 28a/13, 28b/05, 28b/17, 30a/06, 30b/09, 31b/15, 32a/10, 32b/15, 33a/06
[=41]

ḳı‘ās Özellikle kedi ve köpeklerde görülen, tedavi edilmezse öldürücü olabilen bulaşıcı hastalığa benzeyen bir hastalık; ruam.
k. 10a/05
[=1]

Ḳıbrısī Kıbrıs’la ilgili; Kıbrıs’a özgü.
ḳ. şab 27b/07
[=1]

Ḳıbrızī Kıbrıs’la ilgili; Kıbrıs’a özgü.
ḳ. (zāc-ı ḳıbrızī) 17a/17
[=1]

ḳıç (Dört ayaklı hayvanlar için) Arka ayaklar.
ḳ. 21b/17, 22a/09, 27a/05
ḳ.+ı (alnı ve iki ḳıçı sekil ol-) 7a/13
ḳ.+ı (başı küçücük yilisi ve ḳuyruġı uzun ve tiz āvāzlu iki ḳıçı sekil ol-) 7a/16
ḳ.+ı arası giñ ol- 6a/09
ḳ.+ı iñen uzun ol- 6a/14
ḳ.+ın 6b/15, 6b/16
ḳ.+ı 6a/16
ḳ.+ından 8b/03, 20a/10, 26a/08
ḳ.+ınuñ 19b/06, 25b/13
ḳ.+ınuñ (iki ḳıçınuñ arası iñen açuḳ ol-) 6a/11
[=16]

ḳıl İnsan ve hayvan vücudunda biten sertçe ve kalınca tüy.
ḳ. 27b/11

ḳ. (ḳolan yirinde uvacıḳ ḳıl bitmiş ol-) 6b/06
ḳ. bitmiş ol- 8a/15
ḳ.+ı (toñuz ḳılı) 27b/10
ḳ.+ın 25a/09
ḳ.+ıy-ıla 11a/09, 11a/17, 26b/03
[=8]

ḳıl- Etmek, eylemek, yapmak.
ḳ.-alar 3b/16
ḳ.-dı 2a/08, 2a/10, 2a/11, 2a/12, 4b/03
ḳ.-dılar 2b/12, 4a/06
ḳ.-dım 5a/10
ḳ.-duġını 7b/17
ḳ.-mışdur 4b/01
ḳ.-ur 3b/02
[=12]
ʿamel ḳıl- 3b/16
ʿaẓm yaraġın ḳıl- 2a/08
bünyād ḳıl- 2a/10, 4b/03
fużulluġ ḳıl- 3b/02
helāk ḳıl- 4a/06
maʿmūr ābādān ḳıl- 2a/11
mürekkeb ḳıl- 4b/01
müştemil ḳıl- 5a/10
taʿaccub ḳıl- 2a/12
yaraġ ḳıl- 2b/12
[=11]

ḳılıç Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silah.
ḳ. 17a/16, 29a/02, 32b/09
[=3]

ḳılın- Edilmek, yapılmak.
ḳ.-dı 14a/11
[=1]
yād ḳıl- 14a/11
[=1]

ḳına (<Ar. ḥınnā) Kına ağacı (Lawsonia inermis)nın kurutulmuş yapraklarından elde edilen ve saç, tırnak ve elleri turuncu bir renge boyamakta kullanılan toz.
ḳ. 25a/04
ḳ. gibi 28b/02
ḳ. gibi ur- 12a/09
[=3]

ḳırḳ Otuz dokuzdan sonra, kırk birden önce gelen sayının adı.
ḳ. 3a/03, 12a/15, 30b/10
[=3]

ḳırlaġıç Serçegillerden, gagası kısa ve ucu yassı, kanatları uzun ve sivri, bacakları kısa, siyah çatal kuyruklu, 15-20 santim boyunda, küçük ve ince yapılı, göçebe ötücü kuş. Hirundo.
ḳ. boḳı 12b/12
[=1]

ḳırluca Şehir ve kasaba dışındaki işlenmemiş geniş, boş arazi.
ḳ. 15a/05
[=1]

ḳırmızı Ar. Al, kızıl.
ḳ. 26b/02, 33b/09, 33b/12
[=3]

ḳıs- Sıkmak, sıkıp tutmak, sıkıştırmak.
k.-ar 16b/06
[=1]

ḳışa İki ucu arasında az mesafe olan, boyu uzun olmayan.
ḳ. (dırnaḫı ḳışa at) 8b/02
ḳ. (ḳuyruġınuñ süñügi ḳışa ol-) 6b/11
ḳ. (zişt ṣūretlü ve çirkin sīretlü ve ḳışa boylu ve żaʿīf endāmlu ve ḫar āvāzlu ol-) 5b/09
[=3]

ḳısac Kıskaç.
ḳ.+ıla 23b/14, 24a/04
[=2]

ḳısraḳ Dişi at.
ḳ. 6b/05, 8a/10
[=2]

ḳıṣṣa Ar. Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivayet.
k.+dur 2b/13
[=1]

ḳış 22 Aralıkta başlayıp 21 Martta sona eren, sonbahar ile ilkbahar arasındaki yılın en soğuk mevsimi.
ḳ. 31b/12
ḳ.+da 31b/14
[=2]

ḳışın Kış mevsiminde, kış aylarında.
ḳ. 7b/14, 24b/09
[=2]

ḳıymetlü Yüksek niteliklere sahip.
ḳ. 7b/11
ḳ. ve hünerlü bahālu ol- 6b/01
[=2]

ḳız Dişi cinsten olan evlat.
ḳ.+ın 3a/09

[=1]

ḳız- Aşırı derecede ısınmak, sıcaklığı çok artmak.
ḳ.-a 18a/02, 19b/02
ḳ.-ınca 18b/09
ḳ.-maya 31b/13
ḳ.-mış 31b/11
[=5]

ḳızar- Rengi kırmızı olmak, kırmızıya yakın bir renk almak.
ḳ.-ur 30a/10
[=1]

ḳızdur- Kızmasını sağlamak, kızmasına yol açmak.
ḳ.-alar 28a/06
ḳ.-ur 32a/01
[=2]

ḳızıl Parlak kırmızı renk.
ḳ. 14a/14, 27b/03
ḳ. ol- 23b/09
ḳ. şoġan ḳabı 19a/14
ḳ. üzüm 16b/16
ḳ. ve ıssı ol- 26a/08
ḳ. zırnih 34a/11
[=7]

ḳızıl boya Kök boyası.
ḳ. boya 17a/17, 19a/14, 24a/14, 24b/07, 25b/02, 27a/01
[=6]

ḳızıl ḳaṭrān Kızılardıç (Juniperus oxycedrus)tan elde edilen deri hastalıklarına ve evcil hayvanların uyuzuna karşı kullanılan katran.
ḳ. 27a/09
[=1]

ḳızıl ṣandal Hindistan, Malezya ve Avustralya'da yetişen yarı asalak ağaç. Odunu reçine, tanen ve renk maddeleri taşır. Kuvvet ve peklik verici olarak kullanılır. Epicharis bailloni.
ḳ. 31a/11
[=1]

ḳızlıḳ Kıtlık.
ḳ. ol- 3b/09
[=1]

ki Far. İki cümleyi sebep, sonuç ve çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle haline getirir.
k. 1b/02, 1b/06, 2b/17, 4a/03, 5a/07, 5a/08, 5b/16, 8a/15, 9a/10, 9a/16, 9b/02, 10a/01, 10b/04, 11a/06, 11a/16, 12a/05, 12b/04, 12b/11, 12b/12, 13a/05, 13b/17, 14a/04, 14a/16, 14b/08, 15a/01, 15b/09, 16a/11, 16a/13, 16b/06, 17b/15, 19a/12, 19b/02, 19b/03, 20a/04, 20b/09, 20b/11, 21a/07, 21b/04, 21b/10, 21b/11, 22a/01, 22a/13, 23b/01, 23b/08, 24a/16, 24b/03, 25a/01, 25a/08, 26a/07, 26b/01, 26b/09, 26b/10, 27a/04, 27a/06, 27a/13, 27a/13, 27b/11, 27b/16, 29b/07, 29b/13, 29b/15, 30a/13, 30b/12, 30b/13, 31a/06, 31a/07
[=66]

kifāyet Ar. Yeter miktarda olma, yetişme, elverme, kâfi olma.
k. it- 27b/09
[=1]

kil (<Far. gil) Çanak çömlek yapımında kullanılan, ıslanınca kolay şekil verilebilen, yeşilimtırak, yağlı ve yumuşak toprak.
k.+ile 26a/03
[=1]

kilim (<Far. gilīm) Zemine veya sedir, divan vb. yerlere serilen, çeşitli renklerde motif ve çizgilerle süslü, halıdan daha ince, havsız, kıl veya yün dokuma.
k. 12a/13
[=1]

kim İlinti zamiri, ki.
k. 1b/05, 1b/09, 2a/01, 2a/12, 2a/13, 2a/15, 2b/08, 3a/07, 3a/08, 3a/09, 3b/01, 3b/03, 3b/11, 3b/14, 4a/14, 4a/16, 4b/05, 4b/09, 5a/02, 5a/08, 5b/06, 5b/09, 5b/12, 5b/15, 6a/17, 8a/10, 8a/10, 8a/13, 8a/15, 8a/17, 8b/03, 8b/08, 8b/12, 9a/08, 9a/10, 9a/11, 9a/14, 9b/17, 10a/04, 10a/06, 10a/10, 10b/04, 10b/15, 10b/17, 11a/08, 11a/11, 11b/09, 12a/06, 12a/10, 12b/17, 13a/06, 13a/12, 13b/01, 13b/05, 13b/16, 13b/16, 14a/06, 14a/10, 14b/01, 14b/04, 14b/11, 14b/11, 14b/15, 15a/07, 15a/13, 15a/14, 15b/03, 15b/04,

15b/06, 15b/08, 16a/02, 16a/03, 16a/04, 16a/14, 16a/16, 16b/08, 16b/10, 17a/08, 17a/09, 17b/13, 17b/16, 18a/01, 18a/10, 18b/04, 18b/05, 19b/05, 19b/05, 19b/16, 19b/17, 20a/07, 20a/08, 20a/09, 20a/10, 20a/16, 20a/17, 20b/10, 21a/04, 21a/05, 21a/14, 21a/15, 21b/05, 22a/07, 23a/07, 23a/10, 23a/13, 23b/15, 23b/16, 24a/01, 24a/03, 24a/05, 24a/05, 24b/15, 25b/06, 25b/15, 25b/16, 26a/11, 26b/10, 27b/01, 27b/04, 27b/06, 27b/13, 27b/14, 28a/04, 28a/07, 28a/08, 28a/16, 28b/07, 28b/08, 28b/13, 29a/06, 29a/13, 30a/03, 30a/10, 30a/15, 31a/11, 32a/01, 32a/05, 32a/13, 32a/14, 32b/02, 32b/03, 32b/06, 32b/12, 32b/13, 32b/17, 32b/17, 33a/01, 33a/14, 33b/06, 33b/13, 33b/16, 33b/17, 34a/03, 34a/04, 34a/06, 34a/06, 34a/13

[=157]

çün kim 2a/07

meger kim 32b/10

ne kim 1b/12, 7a/03

tā kim 9b/17, 10a/10, 11b/09, 18a/10, 18b/04, 20a/16, 20a/17, 23a/13, 24a/05

[=13]

kimesne (<kim+ise+ne) Kimse.

k. 2b/15

[=1]

]

kimi Bahsedilen kimse veya şeylerden yalnız bir kısmını kastetmek için tekrar edilerek kullanılır.

k.+i 16b/07

[=1]

kimnūn Ar. Maydanozgillerden, beyaz ve pembe çiçekli yaprakları dar ince şeritler hâlinde, 15-20 cm boyunda bir yıllık ıtırlı otsu bitki (Cuminum cyminum) ve bu bitkinin tohumlarından elde edilen ve bahar olarak kullanılan hoş kokulu, sinirleri uyarıcı, mideyi yatıştırıcı, gaz giderici hassaları bulunan toz.

k. 18a/12

[=1]

kimse Herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs.

k.+ler 9a/10

[=1]

kireç (<Far. gireç) Kireç taşının bu işe mahsus ocaklarda kavrulmasıyle elde edilen, kalsiyum oksitten ibaret taşımsı beyaz madde.

k. 11b/02, 12a/08, 22a/14, 22b/12, 24b/01

k. şuyı 10b/06, 27b/15

[=7]

kiremit (<Yun. keramida) Yağmurun içeriye girmesini engellemek için binaların çatılarına döşenen, kızıl renkte ve aynı büyüklükte parçalar hâlindeki pişmiş balçık.

k. 22b/01, 25a/03

[=2]

kiriş Kasların ucunda bulunan ve onları kemiklere ya da diğer anatomik öğelere bağlamaya yarayan, beyazımsı renkte, lifsi kordon ya da demet.

k. (aḳ kiriş gibi) 33b/08

[=1]

kirpük Göz kapağının kenarlarında sıralanmış olan kıllar ve bu lallardan her biri.

k.+i (kirpügi) 8a/14

k.+i yilisi ve ḳuyruġı aḳ ol- 8a/03

k.+i yilisi ḳuyruġı ṭoynaḳları aḳ ol- 7b/12

k.+lerü (yilisi ḳuyruġı kirpüklerü ḳara ol-) 7b/09

k.+lerü (kirpüklerü ve eñegi ardı ve ṣaçı ḳara ol-) 6a/09

[=5]

kisi (<Far. kīse) İçine sıvı toplanmış ur, kese.

k. ol- 13a/09

[=1]

kişi İnsan, kimse, şahıs.

k. 5b/06, 5b/09, 18a/02, 34a/09, 34b/13

k. (her kişi) 5b/12

k.+ler 9a/09, 34a/06

k.+leri 34b/16

k.+nüñ 5a/03

k.+ye 34a/15, 34b/02, 34b/04

[=13]

kişne- (At için) Ses çıkarmak.
k.-meye 8a/10
k.-r 33a/02
k.-ye 6b/06
[=3]
kişniç Far. Maydanozgillerden yaprakları maydanoza benzeyen, 30-50 cm, beyaz çiçekli, tüysüz, parlak bir yıllık otsu bitki. Coriandrum sativum.
k. 16a/05
k. toḫm 31a/12
[=2]
kitāb Ar. Herhangi bir konuda yazılmış manzum veya mensur eser.
k. 3b/15
k.+ı 4a/08, 4a/09, 4a/12, 4a/14
[=5]
Kitābu Bayṭar-nāme Eserin adı.
k. 1b/05
[=1]
ḳo- 1. (Bir yere) Bırakmak, yerleştirmek.
ḳ.-r 8a/05
ḳ.-maḳda 4b/16
ḳ.-maḳdan 10a/05, 12b/11, 17a/06
ḳ.-mayalar 32a/06, 32a/11
ḳ.-salar 35a/07, 35a/08
2. İzin vermek, serbest bırakmak.
ḳ.-maz 9a/09, 34a/02
ḳ.-maz-ısa 31b/01
3. Katmak.
ḳ.-mışlar 4a/13
[=13]
ḳ. aşa ḳo- 35a/08
ḳ. yolda ḳo- 8a/05
[=2]
ḳocın- Çekinmek.
ḳ.-ur ol- 23b/15
[=1]
ḳoḫu Cisimlerden yayılan zerrelerin burun zarındaki sinirlerde meydana getirdiği duyu, koku.
ḳ.+sı 10a/15
[=1]
ḳol Hayvanlarda ön ayağın üst kısmı.
ḳ.+ı 20a/09
ḳ.+ından 16b/11, 17a/09
[=3]
ḳolan Atın eğer ve semerini bağlamak için karnın altından geçirilerek bağlanan yassı bağ.
ḳ. yirinde uvacıḳ ḳıl bitmiş ol- 6b/06
[=1]
ḳon- Yurt edinmek, yerleşmek.
ḳ.-dılar 2a/09
[=1]
ḳonaḳ Araba ve hayvan yolculuğunda geceyi geçirmek için inilen yer, durak.
ḳ. vaḳtı 32a/16
[=1]
ḳop- Vücuttaki yerinden ayrılmak.
ḳ.-a 10b/09
ḳ.-ınca 12b/07, 22a/17
ḳ.-sa 15b/03
[=4]
ḳopar- Kopmasına yol açmak, bağlı bulunduğu yerden ayırmak.
ḳ.-a 15b/12
[=1]
ḳorḳ- Endişe etmek, kaygı duymak, tasalanmak.
ḳ.-mayalar 27b/04
[=1]
ḳorḳu Kaygı, üzüntü, endişe.
ḳ.+sı 16b/09
[=1]
ḳoru- Gerekli tedbirleri alarak zarar görmesini önlemek.
ḳ.-r 23b/16
[=1]
ḳovir- Artık tutmamak, bırakmak, salıvermek.
ḳ.-eler 14a/13
[=1]
ḳoy- 1. Bir yere bırakmak, yerleştirmek.
ḳ.-a 6b/15
ḳ.-alar 9b/16, 10a/03, 10a/14, 10b/07, 11a/12, 11b/07, 12a/09, 13a/01, 13a/11, 15a/13, 15b/14, 15b/17, 16b/15, 17b/03, 17b/09, 18a/10, 18a/14, 18b/04, 18b/14, 22a/04, 22b/02, 23a/13, 24a/11, 26a/13, 27a/01, 29a/05, 29a/06, 29a/08, 29a/12, 29b/02, 30a/04, 30a/17, 30b/17, 31a/07, 31b/05, 31b/07, 33b/10, 33b/13, 34b/08, 34b/11
ḳ.-asın 33b/17
2. Katmak.
ḳ.-alar 10a/09, 18a/06, 28a/01
ḳ.-asın 20b/12,

3. İzin vermek, serbest bırakmak, ellememek.
ḳ.-u vir- 20b/08
[=47]

ḳoyı Akışkanlığı az olan, kesif.
ḳ. ol- 20b/12, 22a/03, 28b/09
[=4]

ḳoyu Bk. **ḳoyı**.
k. ol- 20b/12, 20a/17, 28b/02
[=2]

ḳoyun Geviş getirenlerden, eti, sütü ve yapağısından faydalanılan, boynuzlu, memeli, evcil hayvan.
ḳ. 15a/05, 33b/02
ḳ. yüñi küli 11b/10
[=3]

ḳoyuvir- Artık tutmamak, bırakmak, salıvermek.
ḳ.-eler 21b/02
[=1]

ḳoyvir- Bk. **ḳoyuvir-**.
ḳ.-meyeler 14a/09, 33a/07
[=2]

ḳoz Far. Ceviz. Juglans regia.
ḳ. 23b/03
ḳ. gibi ol- 26b/09, 30a/01
ḳ.+ı (serv ḳozı) 27b/08
ḳ. içi 30a/13
ḳ. yaġı 16a/07
[=6]

ḳozaḳ Kozalak, koza.
ḳ.+ı (serv ḳozaġı) 27b/16
[=1]

kök Bitkilerin, toprağın altında kalan ve topraktaki besi maddelerini emmelerine yarayan kısmı.
k.+i 26b/13
k.+in 10a/14
k.+ini (bevaşıruñ köki) 11a/01
[=3]

köp Çok.
k. ol- 23a/13
[=1]

körükçi ignesi Körükçülükte kullanılan bir tür iğne.
k. 33b/12
[=1]

kub (<Ar. kubb) Acı ot.
k. (bal-ı kub) 27a/12
[=1]

ḳuduz Kudurmuş köpek, kedi, kurt, çakal, tilki, kokarca gibi ehlî veya vahşî hayvanların ısırmaları sonucunda, salyalarında mevcut virüslerin insana veya hayvana bulaşıp kanla beyine taşınması ve beyne yerleşmesiyle ortaya çıkan, bu ısırmadan en az 12 gün sonra kendini gösteren, baş ağrısı, şaşkınlık, uyuşukluk, uyuklama, en küçük ses ve gürültüde irkilme ve korkuya kapılma, bilhassa su ve sulu besinler karşısında yutak ve gırtlakta ani acılı kasılmalarla kendini gösteren ve yaygın felçlerle seyreden, kısa sürede öldüren hastalık.
ḳ. 30a/07, 30a/07, 34b/14
ḳ+dur 30a/14, 30a/15
ḳ. it- 30a/08
[=6]

kūh Far. Dağ.
k.-ı Demāvend 3b/05
[=1]

ḳul Hizmet için para ile satın alınmış insan, hürriyetine sahip olmayıp başkasının hükmü altında olan kimse.
ḳ. 3b/02
ḳ.+ı 3a/06
ḳ.+ına 2a/13
[=3]

ḳula Al ile kır arasında bir at rengi.
ḳ. (ḳara ḳula at) 8a/01
[=1]

ḳulaʿ Ar. Ağız içi fistül.
ḳ. ol- 15b/02
[=1]

ḳulaḳ Başın İki yanında bulunan işitme organı.
ḳ.+a (ḳulaġa) 35a/10
ḳ.+ı (iki ḳulaġı arası giñ ol-) 6a/01
ḳ.+ı (ḳulaġı) 8a/14, 13a/06, 22a/07, 22b/07
ḳ.+ına (ḳulaġına) 32b/16
ḳ.+ıy-ıla (ḳulaġı-y-ıla) 6a/12
ḳ.+ları 5b/17
ḳ.+ların 16a/15, 31a/09
ḳ.+larını 29b/14
[=12]

ḳulun Yeni doğmuş at veya eşek yavrusu.
ḳ. 8b/17, 9a/01, 9a/02
ḳ.+uñ 8b/12

[=4]

ḳum Silisli kütlelerin, bazı kaya ve maden parçalarının tabii tesirlerle parçalanıp ufalanması sonucu ortaya çıkan küçük ve sert tanecikler ve bunlardan oluşan kütle.
ḳ.+ınuñ (beriyye ḳumı) 32b/06
[=1]

ḳumla Belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı, asma. Vitis.
ḳ. 10a/13, 18b/10
[=1]

ḳumsal Kumluk arazi.
ḳ. 33b/01
[=1]

ḳurbaġa Küçük göl ve derelerde yaygın olarak bulunan, yumurta ile üreyen, derisi çıplak, sıçrayıcı ve yüzücü, kendine has bir ötüşü olan küçük hayvan.
k. 32b/03
[=1]

ḳurd Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan.
ḳ. 34a/03
ḳ.+a 30a/09, 33a/01
[=3]

ḳurd Uzun ve yumuşak gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı, sürünerek hareket eden küçük hayvan.
ḳ. (sümüklü kurd) 22b/01
ḳ.+ı (bülbül ḳurdı gibi) 14b/10
ḳ.+ın (ṭoñuzlan ḳurdı) 34a/07
[=3]

ḳurdçuġaz Kurtçuk.
k.+lar 27b/02
[=1]

ḳurı 1. Daha sonra yenmek veya kullanılmak için kurutulmuş.
ḳ. 32a/01
2. Salgısı olmayan.
ḳ. giciki ol- 25b/05
[=2]

ḳurıt- Güneşte bırakıp kuru duruma gelmesini sağlamak.
ḳ.-alar (ḳurıdalar) 32a/06
[=1]

ḳurluġan Atın ayağında olan, irinli, erkek ve dişi olmak üzere iki çeşidi bulunan, ihmal edilirse atın tırnağını yerinden çıkarabilecek bir hastalık adı, dolama, et yaran.
ḳ. 23a/04
[=1]

ḳurşun Ağır, yumuşak, kolayca dövülebilen, maviye çalan gri (kurşunî) renkli, boru imali ve birçok kimyevî birleşikte kullanılan, yoğunluğu 11,3, erime derecesi 327°, atom ağırlığı 207,21, atom numarası 82, sembolü Pb olan metal element.
ḳ.+ı 12a/12
[=1]

ḳurt Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan.
ḳ. 30a/07
[=4]

ḳurtul- Bir tehlikeden, sıkıntılı bir durumdan sıyrılmak, uzaklaşmak, selâmete çıkmak, halâs olmak.
ḳ.-a 10a/04, 18a/10
ḳ.-asın 3a/04
ḳ.-ınca 17a/04
ḳ.-maz 16b/07
ḳ.-ur 30b/07
[=6]

ḳuru 1. Nemi, suyu olmayan.
ḳ. 17a/08,
2. Daha sonra yenmek veya kullanılmak için kurutulmuş.
ḳ. incir 24a/17
3. Kurumuş veya kurutulmuş olan.
ḳ. 35a/10
[=3]

ḳuru- 1. (Bitki için) Suyu çekilip hayatı son bulmak, canlılık durumu bitmek.
k.-dugınca 22b/16
2. Islaklığı, yaşlığı kaybolarak kuru duruma gelmek.
k.-r 11a/08, 22b/17
ḳ.-ya 25b/10
3. (Boyun, bacak vb. için) Tutulmak.
ḳ.-r 17a/07
[=5]

ḳurum Dumandan meydana gelen ve tabaka hâlinde ocak bacalarında biriken is.

ḳ. 25b/11
[=1]

ḳurut- 1. Kuru duruma getirmek.
ḳ.-a (ḳuruda) 35a/02
2. Güneşte bırakıp kuru duruma gelmesini sağlamak.
ḳ.-alar (ḳurudalar) 13a/09
ḳ.-up (ḳurudup) 34b/02
[=3]

ḳus- Midesinde bulunanları ağızdan dışarıya atmak.
ḳ.-ar 24a/12
[=1]

ḳuş Yumurtlayan omurgalılardan gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı, vücudu tüylerle kaplı, uçucu hayvanların ortak adı.
ḳ.+ları 4b/09
[=1]

ḳutlu Uğurlu, mübarek.
ḳ. (eyü ve mübārek ve kutlu ol-) 8b/10
[=1]

ḳuvvet Ar. Güç.
ḳ. 35a/02
ḳ.+in 20a/16
ḳ.+iyledür 4b/15
ḳ.+ü 4b/15
[=4]

ḳuvvetlen- Kuvveti, gücü artmak, güçlenmek.
ḳ.-e 34a/14
[=1]

ḳuvvetlü Güçlü.
ḳ. 1b/07, 9b/08, 17b/15
[=3]

ḳuvvetlüce Güçlüce.
ḳ. (eñlüce ve ḳuvvetlüce ve hünerlüce ol-) 16b/07
[=1]

ḳuya Özellikle kol ve bacak derisi üzerinde çıkan, bazen kaşıntılı kırmızımsı küçük kabarcıklarla belirgin, nedeni belirsiz deri hastalığı; temriye hastalığı.
ḳ. ol- 11b/16
[=1]

ḳuyruḳ Hayvanların büyük bir kısmında gövdenin arka tarafında yer alan uzun ve esnek organ.
ḳ.+ı (başı küçücük yilisi ve ḳuyruġı uzun ve tiz āvāzlu iki ḳıçı sekil ol-) 7a/16
ḳ.+ı (kirpigi yilisi ḳuyruġı ṭoynaḳları aḳ ol-) 7b/12
ḳ.+ı (kirpügi yilisi ve ḳuyruġı aḳ ol-) 8a/03
ḳ.+ı (ḳuyruġı) 11a/09, 25b/06, 25b/16, 27b/10
ḳ.+ı (yilisi ḳuyruġı ḳara ol-) 8a/02
ḳ.+ı (yilisi ḳuyruġı kirpiklerü ḳara ol-) 7b/09
ḳ.+ı (yilisi ḳuyruġı uzun ol-) 6a/04, 7a/10, 8a/05
ḳ.+ı (yilisi ḳuyruġı uzun ve boynı yumrı ol-) 7b/03
ḳ.+ın (ḳuyruġın) 6b/11, 7a/01
ḳ.+ını (ḳuyruġını) 19a/04, 27b/04
ḳ.+ını (ṭavus ḳuyruġı) 18a/08
ḳ.+ınuñ süñügi ḳısa ol- 6b/11
[=19]

ḳuyruḳlu Herhangi bir biçimde veya renkte kuyruğu olan.
ḳ. (ḳaba ḳuyruḳlu at) 8b/02
[=1]

ḳuz Gölgede kalan, güneş almayan yer.
ḳ.+a 10a/03, 30b/17
[=2]

küçücük Çok küçük, ufacık.
k. (başı küçücük yilisi ve ḳuyruġı uzun ve tiz āvāzlu iki ḳıçı sekil ol-) 7a/16
k. (yüce boylu ve uyluġa ṭolu küçücük bögürlü ol-) 6a/06
[=2]

küçürek Çok küçük, ufacık.
k. (bir almaçığı küçürek ol-) 6a/17
k. ol- 29a/10
[=2]

kül Yanan şeylerden arta kalan toz hâlindeki madde.
k.+i (baġa ḳabınuñ küli) 25a/03
k.+i (ḳoyun yüñi küli) 11b/10
k.+i (ṭoñuz azusınuñ küli) 13b/11
k.+in 35a/14
k.+in (baġa ḳabınuñ küli) 24b/05
[=5]

L

labada (<Bulg. loboda) İki çeneklikler sınıfının kara buğdaygiller familyasından, sulak yerlerde, su kenarlarında kendiliğinden yetişen,

yaz aylarında yeşilimtrak ufak çiçekler açan, yaprakları sebze gibi kullanılan, çok yıllık otsu bitki, efelek. Rumex patientia. Karş. evelek.
l. 18b/07, 23b/11
l. dibi 25b/02
[=3]

laden Far. Ladengillerden, beyaz, kırmızı ve pembe çiçekli ağaççık veya çalı (Cistus ladenifolius) ve bu ağacın lavantacılık ve hekimlikte kullanılan, eskiden kadınların yüzlerine taklit ben yaptıkları hoş kokulu reçinesi.
l. 17a/02, 26a/14
[=2]

laṭīf Ar. Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sahip olan, hoş, nâzik, yumuşak.
l. 1b/03
l. (heybetlü uzun boylu ve ḫūb ṣūretlü, laṭīf şekillü ol-) 5b/06
l. ve gökçek ol- 7a/15
[=3]

leblāb Ar. Belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı, asma. Vitis.
l. 10a/12
l. 18b/09
[=2]

leşker Far. Asker.
l. 2a/03, 2a/08, 3a/12, 3a/15, 3b/02, 3b/10, 5a/05
l.+i 2a/12
[=8]

lüle (<Far. lūle) Suyun istenen miktarda akması için çeşme, musluk vb.ne takılan, akacak su miktarına göre muhtelif çapta, içi boş boru parçası.
l.+si 3a/03
[=1]

M

mā-taḳaddem Ar. Geçmişte, önceleri.
m.+den 1b/06
[=1]

maʿa'l-kıṣṣa Ar. Hikâyeye göre.
m. 3b/07
[=1]

maʿcūn Ar. Hamur kıvamına getirilmiş şey.
m. gibi ol- 20b/17
[=1]

madde Ar. İnsanın dokunma, görme koklama, tatma duyuları ile tespit edebildiği, özelliklerini ölçüp biçebildiği, uzayda yer kaplayan, parçalandığı zaman enerjiye dönüşen, yoğunlaşmış enerjiden ibaret nesne, zaman ve mekânla sınırlı nesne.
m. 20a/08, 20b/03, 20b/08
m.+dür 16b/06, 20a/08, 22a/07
[=6]

maḥbūs Ar. Bir yere kapatılmış, hapsedilmiş.
m. et- 3a/14, 3b/01
[=2]

maḥmūde İki çeneklilerin çit sarmaşığıgiller familyasından, soluk sarı çiçekli, sivri yapraklı, ince ve tüysüz gövdeli, tırmanıcı ve sürünücü, çok yıllık bitki, bingöz otu (Cooyulyulus) ve bu bitkinin köklerinden elde edilen ve müshil olarak kullanılan reçine kıvamındaki madde.
m. 27b/08, 29a/07
[=2]

maḳṣūd Ar. İstenilen şey, amaç, gaye, maksat.
m.+ına ir- 5a/08
m.+ına irişdür- 5a/04
[=2]

māl Ar. Bir kimse veya kurumun mülkiyetinde bulunan, taşınır, taşınmaz her çeşit değerli ve gerekli şey, mülk, irat, varlık, servet.
m. 4b/12
[=1]

maʿlūm Ar. Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan.
m.+dur 19b/02
m. ol- 9a/07, 9a/11, 30a/08
[=4]

maʿmūr Ar. Gelişip güzelleşmiş, bayındır duruma gelmiş, şenlikli.
m. ābādān ḳıl- 2a/11

[=1]

maraż Ar. Hastalık, iltet.
m. 3b/12
m.+un 11b/14
[=2]

maʿruf Ar. Bilinen, belli, malûm.
m. 4b/01
[=1]

marz Zehire karşı yapılmış sıvı bir panzehir.
m.+ı 13b/14
[=1]

maṣlaḥat Ar. İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey.
m.+dur 4a/03
m.+ıyçün 34a/07
[=2]

maṣṭaki Sakız ağacı, fıstık ağacı gibi ağaçların kabuğundan elde edilen sakız, bir nevi reçine.
m. 14a/12, 17a/17, 26b/14, 27a/11, 33b/12
m.+y-ile 28b/15, 29a/08
[=7]

māsūr (<Yun. masuri) Üzerine iplik, şerit, fitil gibi şeyler sarılan karton, tahta, maden veya plastikten yapılmış koni yahut silindir şeklindeki parça.
m.+ıla 12b/13, 13b/09, 13b/12, 14a/03
m. ile 13b/06
[=5]

māsūra Bk. **māsūr**.
m.+y-ıla 9b/04
[=1]

māya (<Far. māye) Öz, asıl, cevher, yaratılış, seciye.
m.+sına 24a/03
[=1]

māyi Ar. İdrar.
m.+si (ṭavşan māyisi) 30b/08
[=1]

mazū Far. Servigiller familyasının kozalaklılar takımından, her mevsimde yeşil, yapraklı, yassı dallı bir orman ve süs ağacı. Thuya.
m. 23a/10, 24a/14, 27a/15, 27b/17
m. (Yemenī mazū) 27b/07
[=5]

meclīs Ar. Bir konuyu konuşmak veya görüşmek için yapılan toplantı ve bu toplantının yapıldığıyer, şura.
m.+e 1b/13
[=1]

medh Ar. Bir kimse veya bir şeyin iyiliklerini, üstün niteliklerini söyleyerek değerini yüceltme, övme, övgü, sena.
m. it- 1b/14
[=1]

meger Far. "Ancak, yalnız, fakat, şu kadar ki, illâ" gibi anlamlarla istisna belirtir, meğerki.
m. 12a/03, 16b/07, 25a/15
m. kim 32b/10
[=4]

mekān Ar. Yer, mahal.
m.+ü (kevnü mekān) 4a/17
[=1]

melālet Ar. Bıkma, usanma, usanç, melal.
m.+den 2b/16
[=1]

melceme (<Ar. muʿalace) Merhem.
m. 27b/01, 29b/06
[=2]

melhem Bk. **Merhem**.
m.+i 19b/09, 25a/09
[=2]

mercümek Far. Baklagillerden, ufak boylu, beyaz çiçekli ve pek çok türü olan bir tarım bitkisi. Lens culinaris.
m. 16b/12
m. unı 28a/17
[=2]

merhem Ar. İçinde gerekli etkili maddeler bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız, deri üzerine sürülerek kullanılan ilaçların ortak adı.
m. gibi 22a/03, 22b/02, 23b/12
m. gibi it- 11a/07
m. gibi ol- 10b/06, 10b/13, 10b/16, 22a/16, 24a/09, 25a/17, 25b/08, 26b/04, 26b/06, 30b/01
m.+i 10b/09, 11a/01, 11b/10, 12a/07, 26b/15
m. it- 28b/14
m. ol- 10b/10, 22b/06
m. ur- 11b/14
[=23]

mersin (<Yun. mirsini) Mersingillerden, kışın yapraklarını dökmeyen, Akdeniz sahillerinde çok bulunan, eğri büğrü gövdeli, beyaz çiçekli, hoş kokulu, uzun ömürlü ağaç. Myrthus commırais.
m. toḫmı 19a/06
m. yapraġı 25a/03
m. yapraġı 27a/14, 27b/17, 31b/01
[=5]
meşe (<Far. bīşe) Fundalık, orman.
m.+lerde 22b/13
[=1]
meşhūr Ar. Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli.
m.+dur 4b/01, 32b/06
m.+lar 22b/17
[=3]
mevīzec Far. Mavimsi yeşil yapraklı ve sert kaba tüylü, sürüngen, olagun meyvelerinde ve köklerinde elaterin ve türevleri bulunduğu için hekimlikte de yaygın kullanılan bir çeşit otsu bitki; eşek hıyarı. Delphinium staphisagria.
m. 16a/16
[=1]
mevīzek Patlıcangillerden, 20-25 santim boyunda, küçük beyaz çiçekli, yumuşatıcı, yatıştırıcı, uyuşturucu ve ağrı dindirici hassalarından dolayı bazı ilaçların yapımında kullanılan bir yıllık bitki; böğürlen, köpek üzümü. Solanum nigrum. Krş. **it üzümü**.
m. 19b/09
[=1]
meydān Ar. Üzerinde bina vb. şeyler bulunmayan düz, açık ve geniş yer, açıklık, alan, saha.
m.+a 33a/08
[=1]
meyl Ar. Bir kimse veya şeye diğerlerinden fazla eğilim, sevgi, istek ve ilgi gösterme, temayül.
m. et- 6b/03
m.+i 31a/10
[=2]
mı Soru edatı.
m. 3b/02
[=1]
mīḫ Ar. Yaranın diken gibi ete işlemiş kökü.
m. 10b/09, 12b/07, 22a/17
[=3]
mīḫ Ar. Nalı tırnağa çakmakta kullanılan çivi.
m. 24a/03
m.+den 24a/04
[=2]
Mışır Yer adı.
m. 1b/11
[=1]
mihribānluḳ Dostluk, muhabbet, güleryüzlülük.
m. 4b/13
[=1]
miḳdār Ar. Bir şeyin ölçüsü, sayısı veya ölçülebilme, sayılabilme, azalıp çoğalabilme durumu, nicelik, kemiyet.
m.+durur 23b/06
m.+ı 2b/12
m.+ın 13a/10
[=3]
mīl Far. Kemik, fildişi gibi şeylerden yapılan ve göze sürme çekmek için kullanılan ince uzun alet.
m.+ile 13b/02
[=1]
mi'mār Ar. Binaların projesini hazırlayan, planını çizen ve plana göre güzel bir biçimde yapılması için gerekli her türlü işi yapan kimse.
m.+lar 2a/04
[=1]
miṣḳāl Son zamanlarda sadece altın, gümüş, inci gibi kıymetli maden ve mücevherleri tutmakta kullanılan ve kullanıldığı yere, zamana göre değişiklik gösteren yaklaşık 1,3 veya 1,5 dirhem yahut 20 veya 24 krat ya da 4,009 veya 4,8 gr karşılığı olarak kabul edilen ağırlık ölçüsü birimi.
m. 34b/02
[=1]
miyāne Far. Bir şeyin ortası, orta, vasat.
m. ol- 6a/08, 6b/16
[=2]

muʿālece Ar. Bir hastalığa karşı tedavi uygulama, ilaç verme.
m. it- 21b/13
[=1]

muʿaẓẓam Ar. Sıradan olmayan, büyük bir değer ve önem taşıyan, çok önemli, pek mühim.
m. 1b/09
m. (şehr-i muʿaẓẓam) 2a/02, 2a/10
[=3]

mud (<Ar. mudd) Yaklaşık 2,052 kiloya karşılık gelen bir tahıl ölçeği.
m. 2a/07
[=1]

muḫālif Ar. Uygun olmayan, uymayan, benzemeyen, aykırı, zıt.
m.+iken 4b/03
[=1]

Muḥammed Özel isim.
m. (ve'ṣ-ṣalātü ve's-selāmü ʿalā Muḥammed ve ālihī ecmaʿin) 1b/04
[=1]

muḫāṭara Tehlike, korku ve endişe.
m.+dur 27a/05
[=1]

muḥkem Ar. İyice, adamakıllı, sağlamca.
m. 17b/09, 18a/02, 34a/01
m. ol- 7b/17
[=4]

muḳayyed Ar. Bir şeye veya kimseye maddî yahut mânevi bir bağla bağlanmış olan, bağlı, kayıtlı.
m. ol- 32a/15
[=1]

mum Far. Bal mumu, erimiş iç yağı, parafin, stearik asit bazen de tabiatta gibi maddelerden daha çok çubuk şeklinde dondurularak yapılan ve ışığından faydalanmak için ortasına yerleştirilmiş bir fitili üst kısmından yakmak suretiyle kullanılan basit bir aydınlatma aracı.
m. 10b/10, 11b/12, 23b/05
m.+a 28a/04
m.+ıla 11b/12, 28a/03, 28b/15
[=7]

mūnis Ar. Sevimli, uysal, vahşi olmayan, insana alışık.
m. it- 34a/06
[=1]

murād Ar. Erişilmek istenen, olması gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç.
m.+ına irişdür- 5a/01
[=1]

murdar Far. Kirli, pis, iğrenç.
m. 11b/08, 12b/06
[=2]

muṭīʿ Ar. Uyan, itaat eden, boyun eğen, tâbi olan (kimse).
m. ve fermān-ber ol- 2b/05
m. ve münḳād ol- 2a/14
[=2]

muttaāṣıl Ar. Aralıksız ve yan yana olan, bitişmiş durumda bulunan, bitişik.
m.+dur 27a/06
[=1]

mübārek Ar. Hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes.
m. (eyü ve mübārek ve ḳutlu ol-) 8b/10
[=1]

mübtedī Ar. Yeni bir şey ortaya koyan kimse.
m. 5a/10
m.+lere 4a/15
[=2]

mücerreb Ar. Denenmiş, sınanmış, tecrübe edilmiş.
m. 10b/02
m.+dür 14a/04, 19a/10, 22b/17, 23b/13, 24a/15, 26b/07, 28a/13
[=8]

mücevvef Ar. İçi boş, oyuk şey.
m. (ʿuruḳ-ı mücevvef) 22a/08
m.+dür 30b/06
[=2]

müddet Ar. Zaman, vakit, süre.
m. 12b/14
[=1]

müdebbir Ar. İş ve davranışlarının sonucunu inceden inceye düşünerek hareket eden tedbirli ve ihtiyatlı davranan kimse.
m. 4b/11
[=1]

müessir Ar. Tesir eden, tesirli, etkili, etkileyici.
m. ol- 2b/14
[=1]

müfred Ar. Bir taneden ibaret, tek, yalnız şey.
m.+inden 4b/06
[=1]
münāfiʿ Ar. karşıt, aykırı, uymaz, uyuşmaz, muhalif.
m.+lerin 34a/13
[=1]
münḳād Ar. Bir kimseye bağlanıp onun dışında herkesle münâsebetini kesen.
m. (muṭiʿ ve münḳād ol-) 2a/14
[=1]
mürdesenc Bk. **mürdeseng**.
m. 11a/02
[=1]
mürdeseng Far. Doğal kurşun oksit.
m. 11b/10, 12a/14, 23a/14, 26b/15
[=4]
müretteb Ar. Düzene, sıraya sokulmuş, düzenlenmiş.
m. 4b/10
[=1]
mürekkeb Ar. Birden fazla şeyin bir araya gelmesinden meydana gelmiş, birleşik.
m. ḳıl- 4b/01
[=1]
müşk Anber çiçeği tohumu. Abelmoschus.
m.+ile 34a/17
[=1]
müşkil Ar. Halledilmesi, çözüme kavuşturulması güç iş veya mesele, zorluk, güçlük.
m. 4a/13
[=1]
müştemil Ar. İçine alan, kapsayan, ihtiva eden, şamil olan.
m. ḳıl- 5a/10
[=1]
mütevātir Ar. Sürekli, art arda, birbirini izleyen, aynı aralıklarla birbirini izleyen.
m. 20a/06, 21a/11
[=2]

N

nā-gāh Far. Birdenbire, ansızın oluveren.
n. 1b/13, 14b/12
[=2]
nādir Ar. Az bulunur, az görülür, seyrek, ender.
n. 7a/07
[=1]
nāfiʿ Ar. Faydalı, faydası olan, menfaatli.
n. ol- 13a/11, 13b/07, 16a/08, 16a/10, 17a/13, 19a/02, 19a/09, 31b/09
[=8]
nāḫune Far. Katarakt.
n. 14a/16
[=1]
naḳr Atların yüzünde ya da göz çevresinde oluşan, kökü deri altında bulunan, siğilimsi, hassas bir deri hastalığı.
n. ol- 11a/14
[=1]
naḳris Gut hastalığı, damla hastalığı.
n. 34b/10
[=1]
naʿl Ar. At, eşek gibi binek ve yük hayvanlarının tırnaklarının aşınmasını önlemek için ayaklarına çakılan demir parçası.
n. 32b/03
n.+dan 23b/17
n.+dandur 24a/01
n.+ın 24a/03
n. ur- 23b/16, 24a/11
n. vur- 24a/02
[=7]
naʿlla- Hayvanın ayağına nal çakmak.
n.-rlar 23b/16
[=1]
naʿlsuz Nalı olmayan.
n. 32b/06
n. ol- 32b/02
[=2]
namāz (<Far. nemāz) İslâm dînince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması Müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslâm'ın beş şartından birini teşkil eden ibâdet.
n.+ı 9b/04
[=1]
nāṣūr Ar. Vücudun, özellikle el ve ayakların devamlı sürtünmeye uğrayan yerlerinde üst derinin sertleşmesi ve kalınlaşması sonucunda meydana gelen sertlik.
n. ol- 12a/02, 28b/06

[=2]

nāzik Far. Hareketleri karşısındakinde hoşnutluk uyandıracak şekilde ince, zarif, ölçülü, yumuşak ve terbiyeli olan kimse ve bu tarzda yapılan hareket.
n. 13a/08
n.+dür 13a/08
[=2]

nāzile Ar. Sıkıntı, bela, talihsizlik.
n. (ʿillet-i nāzile ol-) 21b/09
[=1]

ne 1. Hangi şey.
n. 3b/13, 7b/17
2. Bâzı kelimelerle kullanıldığında onların gereksizliğim ve yokluğunu bildirir.
n. 8a/07
3. (Şart kipiyle kullanıldığında) Bir şey, herhangi bir şey.
n. 11b/07
4. Nasıl.
n.+den 5b/12
5. Aşırılık anlamı katarak bütün, hepsi vb. anlamlarında kullanılır.
n. ḳadar 10b/01, 25b/17, 32b/09
n. kim 1b/12, 7a/03
[=10]

neces Ar. Dışkı.
n.+in (adam necesi) 26a/02
[=1]

nefes Ar. Akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, soluk.
n. 14b/14
n.+e (dıḳ nefes) 34b/14
n.+i 13a/06, 14b/13, 31a/10, 31b/07
n.+in 29b/09
[=7]

nefḫa Ar. Şişkinlik.
n. 20a/08
[=1]

neft Far. Petrolün benzin ile gaz yağı arasında damıtılmasıyla elde edilen, çoğunlukla boyacılıkta çözücü ve seyreltici olarak kullanılan bir çeşit mineral yağ, neft yağı.
n. 10a/11
n. (aḳ neft) 9b/12
n. (ḳara neft) 17a/12, 25b/11
n. yaġı 10b/10
[=3]

nesne Belli bir ağırlığı, maddesi ve hacmi olan her türlü cansız varlık, şey.
n. 1b/03, 11a/15, 13a/17, 14b/12
n.+den 4b/03, 29a/13
[=6]

Nesterīn Yer adı.
n. 1b/10
[=1]

neşter (<Far. nişter) Cerrahların kesmek ve yarmak için kullandıkları keskin ve sivri uçlu ufak bıçak, bisturi
n.+ile 14b/05, 16a/09, 20b/04, 26a/05, 26a/15
[=5]

neʿūẕu bi'llah Ar. Tehlikeli, nahoş bir durum karşısında, "Allah'a sığındık, Allah korusun" anlamında kullanılır.
n. 14b/01
[=1]

nevʿ Ar. Cins, tür.
n. 10a/04, 10b/02
n.+dür 9a/15
[=3]

neẕle Ar. Vücudun herhangi bir yerinden gelen akıntı; sıvıların boşalması.
n. 25b/14
[=1]

nışadır (<Far. nuşādūr) Hekimlikte balgam söktürücü olarak kullanılan amonyum klorür.
n. 10b/04, 11b/02, 12a/07, 22a/14, 29b/15
n.+ı 26b/03
[=6]

niʿme Ar. Ne güzei, ne iyi.
n. (febihā u niʿme) 24a/02
[=1]

nişān Far. İşaret, belirti, iz, alâmet.
n. 16a/14, 16b/08, 17a/08, 19a/12, 20a/09, 21b/04, 21b/10, 21b/16, 25b/15, 26b/09, 27b/11, 28a/04
n.+ı 9a/16, 10a/06, 10b/04, 12b/11, 14b/11, 15b/03, 15b/08, 17b/13, 20b/09, 21a/05, 27a/03, 28a/15, 29b/07, 29b/13, 30a/09, 30b/12, 31a/07
n.+ın ve ḫabarın vir- 2b/15
n.+lar 7a/06
[=31]

nişasta (<Far. nişāste) Mısır, buğday vb. tahıllardan, mercimek, bezelye gibi baklagillerden ve patatesten elde edilen, besin maddesi olarak ve sanayide kullanılan una benzer madde.
n. 20b/12
[=1]

nitekim Cümle başında kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için "gerçekten, hakikaten, nasıl ki ... olduğu gibi" anlamlarında kullanılan bağlaç.
n. 4b/06, 22a/12, 33a/14, 34a/02
[=4]

nol- Yalvarırım, çok rica ederim, lütfen.
n.-a 3b/15
[=1]

O

od Ateş.
o. 4b/02, 12b/08, 17a/12, 18b/04, 23b/04, 27a/12
o.+a 14a/01, 25b/09, 26a/12, 27a/07, 28a/06, 31b/14
o.+da 22b/10
o.+dan 4b/08
o.+ıla 27b/14
[=15]

oğlan 1. Erkek çocuk.
o. eyle- 34b/12
2. İnsan, beşer.
o. (Ādem oğlanıyçün) 3b/14
[=2]

oğlan aşı Cavşir ağacı ve bundan elde edilen macun. Ferula elaeochytris.
o. 9b/09, 17a/10, 20a/13, 20a/15, 30b/01
[=5]

oğlancuḳ Küçük çocuk, bebek.
o.+lara 34a/15
o.+laruñ 35a/07
[=2]

oğul Erkek çocuk.
o.+ı (oğlı) 2b/02
o.+ı-y-ıdı (oğlı-y-ıdı) 1b/07
[=2]

oḳ Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk.
o. 17a/16, 32b/08, 32b/09
o. gibi 28a/05
[=4]

oḳra- (At için) Mırıltı şeklinde kişnemek.
o.-mayınca 32a/17
[=1]

oḳu- Bir yazıda ne yazıldığını sadece gözle veya aynı zamanda seslendirerek çözmek.
o.-yanlar 4a/15
[=1]

ol 1. İşaret sıfatı, o.
o. 1b/02, 2b/14, 3a/03, 3a/07, 3b/08, 4a/01, 4a/06, 4a/08, 5a/03, 8a/12, 8b/13, 9a/08, 9b/17, 10a/01, 10a/04, 10a/15, 10b/13, 10b/17, 11a/03, 12a/08, 13a/09, 14a/10, 15a/04, 16a/02, 17a/07, 17b/02, 17b/07, 19a/05, 19a/05, 19b/05, 20a/08, 20b/05, 20b/08, 21a/01, 21a/14, 21b/01, 21b/01, 22a/08, 22a/13, 22b/07, 22b/11, 22b/16, 23a/13, 23a/13, 24a/03, 24a/10, 24a/13, 24b/11, 25a/11, 25b/10, 25b/17, 26b/06, 28a/04, 28a/06, 28a/08, 28a/16, 28b/04, 28b/11, 28b/12, 28b/13, 29a/04, 29a/07, 29a/11, 29b/02, 30a/15, 30b/05, 30b/06, 30b/09, 31b/04, 31b/04, 31b/04, 31b/05, 31b/06, 32b/12, 32b/17, 33b/17, 34a/04, 35a/12
[=78]
2. İşaret ve üçüncü tekil şahıs zamiri, o.
o. 8a/10, 8a/16, 8b/17, 10a/04, 11b/16, 13a/03, 14a/16, 16b/05, 20b/10, 22a/07, 23a/07, 23a/08, 23b/07, 28b/06
o. anca 33a/14
o. ancılayındur 33a/16
o. anda 2a/01, 20b/15
o. andan 2b/11, 5b/11, 5b/13, 5b/14, 9b/03, 10b/08, 10b/09, 11a/01, 11b/10, 12a/06, 12a/11, 12a/17, 12b/01, 12b/06, 12b/07, 13b/17, 14a/01, 15a/17, 16b/08, 17a/15, 17b/05, 17b/10, 18b/02, 18b/14, 19b/12, 20b/07, 21b/02, 21b/03, 22a/17, 22a/17, 23a/17, 23b/02, 25a/13, 25b/09, 25b/10, 26a/10, 26b/12, 28a/11, 28b/14, 28b/16,

29a/09, 29b/05, 29b/11, 32b/01, 33b/03
o. anı 2b/04, 2b/08, 3a/16, 5a/04, 9b/07, 11a/07, 12a/05, 14b/09, 21a/14, 22b/15, 23a/01, 25b/09, 25b/17, 27b/02, 27b/13, 32b/04
o. anlara 8b/15, 8b/16
o. anlaruñ 8b/15
o. anuñ 2a/14, 2b/15, 8b/14, 10a/14
o. anuñ-çün 13a/04
o. anuñ-ıla 9b/14, 15b/01
o. anuñ gibi 6b/01, 7a/05, 7a/05, 8a/15, 8b/09, 9a/11, 22a/12
o. anuñ üzeri 22b/15
o. anuñla 3b/16
o. aña 2b/02, 2b/05, 2b/10, 3a/02, 3a/10, 3a/12, 3a/15, 8a/07, 9a/14, 11a/06, 11b/16, 12b/01, 14a/16, 18a/17, 18b/09, 20a/08, 32a/02
o. dur 5b/16, 12b/11, 14a/06, 14b/08, 16a/13, 16b/08, 19a/12, 28a/04, 30a/13
[=124]
ol- Meydana gelmek, vuku bulmak.
o.-a 4a/15, 4b/12, 5b/06, 5b/08, 5b/17, 5b/17, 6a/01, 6a/01, 6a/02, 6a/03, 6a/03, 6a/04, 6a/05, 6a/05, 6a/06, 6a/07, 6a/08, 6a/08, 6a/09, 6a/10, 6a/10, 6a/11, 6a/15, 6b/05, 6b/06, 6b/07, 6b/07, 6b/08, 6b/09, 6b/09, 6b/09, 6b/10, 6b/11, 6b/11, 6b/16, 7a/01, 7a/03, 8a/15, 8b/09, 10a/11, 10b/06, 10b/11, 10b/14, 10b/14, 10b/16, 11a/13, 12b/09, 13a/06, 13a/11, 13b/07, 13b/13, 14a/01, 14a/13, 14a/14, 14b/07, 14b/15, 15b/05, 15b/15, 16a/08, 16a/10, 16b/07, 18b/13, 18b/17, 19a/02, 19a/09, 19a/10, 19b/15, 20a/17, 20b/12, 21a/01, 21a/03, 21b/03, 21b/08, 21b/15, 22a/06, 22a/16, 22b/06, 23a/17, 23b/11, 23b/13, 24a/01, 24a/10, 24a/15, 24b/01, 25a/12, 25b/01, 25b/01, 25b/05, 25b/08, 25b/13, 25b/17, 26a/16, 26b/04, 26b/06, 26b/07, 27a/02, 27b/01, 27b/06, 28a/02, 28a/13, 28b/05, 29a/01, 29a/04, 29a/17, 30a/01, 30a/05, 30a/06, 30a/08, 30b/01, 31a/04, 31b/06, 31b/09, 31b/12, 32a/13, 32b/02, 34b/04, 34b/06, 34b/13, 35a/01, 35a/08, 35a/10, 35a/11, 35a/14, 35a/16, 35a/17, 35b/01
o.-alar 34b/01
o.-an 5a/14, 5a/15, 5a/17, 5b/02, 9a/13, 17b/11, 20a/06, 21b/02, 24b/13
o.-dı 2b/14, 2b/16, 3b/09, 3b/09, 3b/12
o.-dılar 2a/05
o.-duġı 24b/15, 26a/15
o.-duġına 1b/05
o.-dum 2b/17
o.-ıcaḳ 3b/16, 8b/17, 12a/02, 13a/10, 32a/14, 33b/04
o.-ınca 11a/03, 12a/16, 12a/17, 23a/13, 23a/16, 23b/09, 25b/08, 28a/01, 28b/02, 28b/09
o.-ısardur 2b/05
o.-madı 3b/08
o.-maġa 3b/10
o.-maḳ 4b/13
o.-masa 16b/16
o.-maya 4a/01, 6a/02, 6a/04, 6a/07, 6a/08, 6a/09, 6a/11, 6a/12, 6a/15, 6a/17, 6b/08, 6b/10, 6b/11, 6b/13, 6b/16, 6b/16, 7a/01, 13b/17, 27b/14, 29b/04
o.-mayıcaḳ 21b/17
o.-maz 7a/06, 9a/07, 9a/11, 12a/03, 31a/10, 32b/11
o.-maz-ısa 10a/12, 17a/13, 17b/06, 18b/13, 19a/09, 23a/03, 24a/12, 24b/16
o.-maz ısa 14a/17
o.-mış 4a/13, 12b/03, 28b/06, 35a/05
o.-sa 5a/03, 5b/08, 5b/10, 5b/15, 7a/10, 7a/13, 7b/08, 7b/10, 7b/12, 8a/07, 8a/17, 8b/04, 10b/03, 11a/05, 11a/14, 11b/04, 11b/16, 12b/03, 12b/10, 13a/09, 13b/03, 14a/15, 15b/02, 16b/05, 16b/05, 17a/06, 18a/16, 19b/15, 20b/09, 22a/07, 23a/02, 23b/01, 23b/07, 24a/16, 24b/14, 25a/16, 25b/05, 25b/14, 26b/01, 26b/01, 26b/08, 27a/03, 27a/05, 28a/03, 28a/15, 28b/06, 29a/15, 29a/16, 29b/07, 30b/11, 33a/11, 34a/09
o.-sun 4a/05, 14b/09, 20b/12
o.-up 8a/06, 20b/03, 29a/10

o.-ur 2a/14, 5b/08, 6a/17, 6b/01, 7a/05, 7a/09, 7a/11, 7a/12, 7a/12, 7a/13, 7a/14, 7a/14, 7a/15, 7a/15, 7a/17, 7b/01, 7b/01, 7b/04, 7b/05, 7b/06, 7b/06, 7b/07, 7b/07, 7b/08, 7b/09, 7b/10, 7b/12, 7b/13, 7b/14, 7b/14, 7b/15, 7b/15, 7b/16, 7b/16, 7b/17, 8a/01, 8a/01, 8a/03, 8a/04, 8a/04, 8a/06, 8a/08, 8a/09, 8a/09, 8a/13, 8a/15, 8a/16, 8a/16, 8a/17, 8b/03, 8b/04, 8b/05, 8b/05, 8b/07, 8b/10, 8b/11, 8b/17, 9a/04, 9a/05, 9a/06, 9a/10, 9a/11, 9a/12, 10a/06, 10a/07, 11a/15, 11b/15, 11b/17, 11b/17, 12a/02, 12a/02, 12a/04, 12a/04, 12a/05, 12a/13, 12b/11, 13a/03, 13a/04, 13a/05, 13a/05, 13a/07, 13a/16, 14a/17, 14b/14, 15a/03, 15a/04, 15a/05, 16a/03, 16a/12, 16b/08, 17a/06, 17b/13, 17b/14, 18b/01, 18b/02, 18b/06, 18b/15, 19a/04, 19a/12, 19b/01, 20a/09, 21a/05, 21a/06, 21a/14, 21a/14, 21b/09, 22a/01, 22a/03, 22a/05, 22a/10, 22a/11, 22a/11, 22b/09, 22b/15, 22b/17, 23a/03, 23a/04, 23a/05, 23a/07, 23a/08, 23a/09, 23b/04, 23b/08, 23b/15, 24a/05, 24b/12, 24b/14, 25a/03, 25b/15, 26b/09, 26b/12, 27a/04, 27a/13, 27a/14, 27b/01, 27b/02, 27b/03, 27b/11, 27b/11, 27b/12, 27b/14, 28a/07, 28a/10, 28a/10, 28a/15, 29a/13, 29a/14, 29b/11, 30a/09, 30a/11, 30b/12, 30b/13, 31a/11, 32a/01, 32a/04, 32a/15, 32a/15, 32b/04, 32b/04, 32b/05, 32b/11, 33b/03, 33b/06, 33b/06, 33b/08, 34a/01, 34a/08

o.-ur-ıdı 2a/06, 2a/07

o.-ur-ısa 7a/05, 7a/17, 7b/02, 7b/03, 7b/03, 7b/05, 8a/02, 8a/04, 8a/06, 9b/08, 11a/08, 11b/05, 11b/06, 13b/01, 15a/01, 22b/07, 24a/01, 24a/11, 24b/06, 24b/09, 24b/17, 25a/06, 25a/07, 25a/11, 26a/09, 30b/04, 30b/07

o.-usardur 2b/03

o.-uyor 3b/12

[=463]

ince ḳamış yapraḳlu ol- 5b/17

aġrısı ol- 16b/05

aḳ ol- 27b/11

almaçıḳları yumrı ol- 6a/17

alnı ve iki ḳıçı sekil ol- 7a/13

apaḳ ol- 35a/16

arḳası yumrı ol- 6b/10

āsān ol- 4a/15

aşıḳları yumrı ol- 6b/16

ʿayuplu ol- 8b/05

ʿaẕametlü ol- 2b/03

bahadır er gibi ol- 16b/08

bahāsı ol- 7a/06

balıḳ arḳalu ol- 6b/09

baş ol- 12a/04, 22a/11

başçuġazları ol- 12a/02

başı küçücük yilisi ve ḳuyruġı uzun ve tiz āvāzlu iki ḳıçı sekil ol- 7a/16

belāsız ol- 8b/11

bend ol- 33b/08

berk ol- 7a/11, 8a/09, 29a/13

bert ol- 23a/09

bevāşır ol- 10b/03

bıcılġan ol- 23b/01

bī-naẕīr ol- 7a/17

bilekleri berk ol- 7a/01

bilekleri ince ol- 6b/16

bili bitdügi yir ince ol- 6b/08

bili ince ve āvāzı tiz ol- 6b/05

bir almaçığı küçürek ol- 6a/17

biz gibi ol- 15b/05

boynı düz ol- 7b/05

boynı uzun düz ol- 6a/03

boynuyıla omuzı düz ol- 6b/09

boz renk ol- 11b/17

bullamış ol- 29b/07

cemʿ ol- 20b/03

cerāḥat ol- 12b/03, 25a/12

çalıḳ ol- 34a/01

çalḳalaġan ol- 7b/16

çalmaz ol- 24b/12

çapaḳ ol- 13a/16

çāre ol- 3b/08, 32b/11

çıban ol- 28b/06

çıḳmış ol- 14a/01

çıylaḳ ol- 7b/16

çuḳur ol- 13a/05

defʿ ol- 10a/11, 25b/05, 27b/01, 28a/02, 31a/04, 34b/06, 35a/01

delü ol- 7b/15

demren ol- 28a/03
depegen ol- 7b/15
deve dişlü ol- 6a/02
deve ṭabanlu ol- 6b/08
düpdüz ol- 9a/06
düz ol- 4b/13, 6a/15, 6b/11
egerligi alçaḳ ol- 6b/11
eksük ol- 7a/05
emin ol- 16b/16, 35a/08
eñlüce ve ḳuvvetlüce ve hünerlüce ol- 16b/07
eski ol- 14b/15
eşkün ol- 8a/06, 8a/09
eşkün ve yorḳa yigrek ve dölek ol- 7b/04
eşkün yigrek ve yörigen ol- 7b/08
eyü ol- 7b/07, 8a/17, 13b/13, 14a/13, 14b/07, 15b/15, 19a/10, 21a/03, 21b/08, 21b/15, 22a/05, 22a/06, 23a/17, 23b/13, 25b/01, 25b/13, 27a/02, 27b/06, 28a/13, 28b/05, 29a/01, 30a/05, 30a/06, 35a/10, 35a/14, 35b/01
eyü ve berk ol- 8a/01
eyü ve mübārek ve ḳutlu ol- 8b/10
fāʿide ol- 13a/04, 26a/16
fetḳ ol- 29a/15
ġalīẓ ol- 11a/03, 12a/16, 23a/16, 28a/01
ġazzal ol- 23a/02
geñşek ol- 28a/10, 32a/04
geyik sinelü ol- 6a/08
geyik yüzlü ol- 6a/05
gökçek ol- 5b/06, 5b/08, 7a/09, 7a/12, 7b/09, 7b/10, 8b/05
gökçek ve ṭomālıç gözlü ol- 5b/17
görmez ol- 8a/13
gövez ol- 30a/11
gözi çaḳır ol- 8a/16
ḥāmile ol- 34b/13
ḫarāb ol- 25a/06
ḫarc ol- 2a/07
ḥāṣıl ol- 17b/06
ḫaṭ çekilmiş ol- 8b/09
ḫāyası bügri dik ol- 33b/06
ḫāyası yirinde tüy ol- 6a/09
ḫāyasında aḳça aḳça benekleri ol- 8a/07
helāk ol- 2b/17, 3b/10, 3b/12, 4a/01, 13a/07, 14b/09, 15a/05, 30b/07, 33b/03
herse gibi ol- 24b/01
heybetlü uzun boylu ve ḫūb ṣūretlü, laṭīf şekillü ol- 5b/06
ḫorraḳ ol- 7b/07
ḫoş āvāzlu ol- 5b/08
ḫoş ol- 10b/14, 11a/13, 14a/14, 24a/15, 25a/07
ḫūb ol- 7a/14, 13a/03
ḫunnāḳ ol- 16b/05
ḫunnām ol- 22a/07
ḫurdaları yoġun ol- 6b/10
hünerlü ol- 7a/15, 7b/01, 7b/08
hünersüz ol- 8a/04, 8b/07
ıssı ol- 13a/06, 14b/14, 31a/10, 32a/01
iki göz ve sīnesi açuḳ ol- 6a/07
iki gözi çaḳır ol- 8a/17
iki ḳıçınuñ arası iñen açuḳ ol- 6a/11
iki ḳulaġı arası giñ ol- 6a/01
ʿillet-i nāzile ol- 21b/09
ʿillet ol- 25b/17
ince ol- 23a/08
intişār ol- 20b/09
it ünlü ol- 6a/10
kāhel ol- 7b/13, 8a/04, 30b/13, 32a/15
ḳaluñ ol- 13b/03
ḳaraca ol- 9a/04
ḳarası aġından çok ol- 7b/03
ḳaşdı ol- 5a/03
ḳaşḳatı ol- 17b/14
ḳatı eşkün ve ḳatı yorḳa ol- 7a/14
ḳatı eşkün ve yigrek ol- 7b/01
ḳatı ol- 11a/15, 29b/04
ḳavī ol- 9a/12, 23b/11, 25b/08
ḳavun gibi ol- 27b/03
kel baş gibi ol- 28a/15
kelef ol- 28a/15
kemük gibi ol- 21a/14, 21b/02
kesi ol- 13a/09
ḳıçı arası giñ ol- 6a/09
ḳıçı iñen uzun ol- 6a/15
ḳıl bitmiş ol- 8a/15
ḳıymetlü ve hünerlü bahālu ol- 6b/01
ḳızıl ol- 23b/09
ḳızıl ve ıssı ol- 26a/09
ḳızlık ol- 3b/09

kirpigi yilisi ḳuyruġı ṭoynaḳları aḳ ol- 7b/12
kirpügi yilisi ve ḳuyruġı aḳ ol- 8a/04
kirpüklerü ve eñegi ardı ve ṣaçı ḳara ol- 6a/09
ḳocunur ol- 23b/15
ḳolan yirinde uvacıḳ ḳıl bitmiş ol- 6b/06
ḳoyı ol- 20b/12, 20b/12, 22a/03, 28b/09
ḳoyu ol- 20a/17, 28b/02
ḳoz gibi ol- 26b/09, 30a/01
köp ol- 23a/13
ḳula ol- 15b/02
ḳurı giciki ol- 25b/05
ḳuya ol- 11b/16
ḳuyruġınuñ süñügi ḳısa ol- 6b/11
küçürek ol- 29a/10
laṭīf ve gökçek ol- 7a/15
maʿcūn gibi ol- 21a/01
maʿlūm ol- 9a/07, 9a/11, 30a/08
merhem gibi ol- 10b/06, 10b/14, 10b/16, 22a/16, 24a/10, 25b/01, 25b/08, 26b/04, 26b/06, 30b/01
merhem ol- 10b/11, 22b/06
miyāne ol- 6a/08, 6b/16
muḥkem ol- 7b/17
muḳayyed ol- 32a/15
muṭīʿ ve fermān-ber ol- 2b/05
muṭīʿ ve münḳād-ol- 2a/14
müessir ol- 2b/14
nāfiʿ ol- 13a/11, 13b/07, 16a/08, 16a/10, 17a/13, 19a/02, 19a/09, 31b/09
naḳr ol- 11a/14
naʿlsuz ol- 32b/02
nāṣūr ol- 12a/02, 28b/06
otlamaz ol- 33a/11
ökçesi gird ol- 6b/07
öksürügi ol- 18a/16
öküz omuzlu ve yoġun inciklü ol- 6a/05
pāk ol- 25a/03
ṣādıḳ ol- 7b/06
ṣaḳ ol- 7a/03, 7a/12
sākin ol- 18b/13
saḳraḳ ol- 9a/05
salʿa ol- 26b/08
ṣancu dutmış gibi ol- 34a/08
ṣaru ol- 12b/03
ṣayru ol- 2b/16
sereṭān ol- 27a/03
sigil ol- 11a/05, 26b/01
ṣoluġan ol- 19b/15
sürçek ol- 8b/04
süvār ol- 2a/05, 2a/06
şādān ol- 4a/05
şaḳāḳ ol- 24a/16
şalġam gibi ol- 27a/04
şefḳatlü ol- 4b/12
şerīf ve tözlü ol- 34b/01
şifā ol- 12b/09, 18b/17, 19b/15, 21b/03, 26b/07, 34b/04
şirin ol- 7a/13
şom ol- 8a/15, 8a/16
ṭar ol- 6a/12, 6b/13
taṣnif ol- 1b/05
ṭaşırḳamış ol- 24a/01
ṭayıncaḳ ol- 29a/14
tebdil ve taġyir ol- 4a/13
telil ol- 26b/01
timar ol- 12a/02, 12a/03, 14a/17, 21b/17, 23a/03, 24a/12
tīz görür ol- 6a/11
ṭoñuz süksünlü ol- 6a/04
ṭovıca ol- 17a/06
ṭoynaġı ḳara ol- 8a/06
ṭoynaġı uzun etlü ol- 6b/07
ṭuġra ol- 14a/15
tuḫme ol- 30b/11
un gibi ol- 12a/13, 29a/17, 35a/17
uşaḳ dişlü ol- 6a/01
uyuz gibi ol- 23b/08
uyuz ol- 25a/16
uzun ol- 8b/04
uzun ṭodaḳlu ol- 6a/02
uzunluġınca ol- 23a/07
ürpek ol- 23b/07
vāḳiʿ ol- 3b/12, 3b/16, 13a/10, 15a/03, 18b/02, 23a/04, 25b/14, 30a/09
vaḳt ol- 10a/07, 23b/04
yacuġaz gibi ol- 14a/17
yaġır ol- 24b/14, 24b/17
yaġrını etlü ol- 6b/09
yaḳın ol- 11b/04, 11b/15, 11b/17, 19b/01
yapraḳ gibi ol- 15a/04
yaramaz ol- 8b/03
yaşıl ol- 13b/17

yeyni ve yufḳa ol- 13b/01
yigrek ve hünerlü ol- 7a/05, 7b/05
yilegen ol- 7b/06
yilisi ḳuyruġı ḳara ol- 8a/02
yilisi ḳuyruġı kirpiklerü ḳara ol- 7b/10
yilisi ḳuyruġı uzun ol- 6a/04, 7a/10, 8a/06
yilisi ḳuyruġı uzun ve boynı yumrı ol- 7b/03
yoġun ol- 20a/09, 27b/11
yörügen ve ḳatı segirtgen ol- 8a/08
yumrı alınlu ol- 6a/03
yumrı ol- 21a/06, 27b/12
yumrı ve sivri ol- 25b/15
yumru ol- 29a/16
yumşaḳ ol- 18b/15, 26a/15
yüce boylu ve uyluġa ṭolu küçücük bögürlü ol- 6a/06
yügrük ol- 8a/01, 8a/03
ẓāhir ol- 28a/10
żaʿīf ol- 3b/09, 7b/14, 13a/05
zişt şüretlü ve çirkin sīretlü ve ḳışa boylu ve żaʿīf endāmlu ve ḫar āvāzlu ol- 5b/09
[=374]

oluş- Belli bir varlık kazanmak, ortaya çıkmak, meydana gelmek, teşekkül etmek, tekevvün etmek.
o.-dı 3b/10
o.-up 22b/06
[=2]
renc oluş- 3b/10
[=1]

omuz Boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm.
o. 25a/07
o.+ı 24b/13
o.+ı (boynuyıla omuzı düz ol-) 6b/08
o.+ından 33a/04
o.+ınuñ 25a/08
o.+u 21b/09
o.+unda 28a/14
[=7]

omuzlu Herhangi bir biçimde veya özellikte omuzu olan.
o. (öküz omuzlu ve yoġun inciklü ol-) 6a/05
[=1]

on Dokuzdan sonra on birden önce gelen sayının adı.
o. 5a/09, 10b/12, 11a/02, 11b/11, 11b/11, 11b/12, 12a/14, 12a/15, 15a/08, 18a/12, 18b/10, 20a/01, 20a/02, 21b/13, 22b/05, 23a/10, 23a/15, 23b/17, 26b/16, 26b/16, 29a/09, 29b/05, 29b/16, 30b/14, 30b/15, 31a/11, 31a/12, 31a/13, 32b/05
o. beş 17b/04
o. iki 2a/05, 8b/17
o.+unda 9a/06
o.+undan 9a/06
[=34]

oñatlıḳ Özenlilik, düzgünlük, uygunluk.
o.+ıla (oñatlıġ-ıla) 12b/16
[=1]

oñul- Hastalıktan, dertten kurtulmak, şifa bulmak, felah bulmak, iflâh olmak.
o.-maz 25a/06, 28b/08
o.-maz-ısa 10b/11
o.-ur 25a/15
[=4]

ot 1. Toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkilere verilen ortak ad.
o. 14b/10, 15a/03, 16a/03, 22b/12, 22b/16, 32a/02, 33a/12, 33a/17
o. (ḳaraca ot) 25b/16
o. (ḳaraca ot gibi) 14b/10
o.+a 15a/04
o.+ı (çörek otı) 9b/09, 30b/08
o.+ı (güyegü otı) 9b/15, 31b/02
o.+ı (ḳaraca ot) 21a/16
o.+ı (sıçan otı) 11a/11, 11b/03, 22a/15
o.+ı (ṭuraḳ otı) 16b/12, 19b/17
o.+ı (yil otı) 25a/03
o.+ın (duraḳ otı) 16a/05
o.+ın (sıçan otı) 22a/03, 28b/09
o.+lar 4a/13, 27a/10, 33a/14, 33a/16
o.+ları 11b/13, 22b/05
o. vaḳtı 31b/08
[=33]
2. İlaç.
o. 11b/05, 12a/10, 14a/04
o.+a 27b/09

o.+ı 17b/02, 17b/07, 21a/17, 27a/16, 31b/04
o.+lar (bitürici ot) 25a/13
o.+ları 20a/12, 20a/14
o.+uñ 10a/15
[=13]

otla- (Hayvan için) Dolaşarak yerdeki ot, çimen, yaprak vb.ni yemek, meşgul olmak, bulunmak.
o.-maz ol- 33a/11
o.-r-iken 14b/08
o.-yıcak 15a/03, 15a/06
[=4]

otur- Vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek.
o.-alar 33a/04
o.-mış-ıdı 1b/13
[=2]

otuz Yirmi dokuzdan sonra otuz birden önce gelen sayının adı.
o. 15a/09
o. iki biñ 2a/04
o.+una 9a/07
[=3]

ov- Bir şeyin üzerine bastırarak el gezdirmek.
o.-alar 23a/16, 30a/13
o.-asın 24a/17
o.-ıcak 28a/15
[=4]

oy- Keskin, sivri uçlu bir cisimle bir şeyi yontarak veya delerek çukur oluşturmak.
o.-alar 12a/03, 26a/11
2. Yardımcı fiil olarak kumaş, kağıt, deri vb. şeyleri girintili şekilde kesmek.
o.-alar (tegeltisin oy-) 25a/16
[=3]
tegeltisin oy- 25a/16
[=1]

oyna- Sabitliğini yitirmek, hareket etmek, kımıldamak.
o.-r 25a/07
[=1]

oynat- Oynamasını, hareket etmesini sağlamak.
o.-ur (oynadur) 23a/09
[=1]

Ö

öd Karaciğerin salgıladığı yeşil, sarı renkte acı sıvı, sıvı safra.
ö.+in (çaḳal ödi) 13a/09
ö.+ini 34b/04
ö.+iy-ile (keçi ödi) 14b/06
[=3]

ökçe Topuğun arka bölümü.
ö.+si gird ol- 6b/07
[=1]

öksürük Genellikle üşütmeyle ortaya çıkan ve öksürükle kendini gösteren hastalık.
ö.+i (öksürügi) 18b/05
ö.+i (öksürügi) ol- 18a/16
[=2]

öküz Çift sürmekte, araba çekmekte kullanılan, etinden yararlanılan, iğdiş edilmiş erkek sığır.
ö. omuzlu ve yoġun inciklü ol- 6a/05
[=1]

öl- Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek.
ö.-meyem 2b/08
ö.-meyesin 2b/11
ö.-ür 19a/14, 34a/12
ö.-ür-ise 30a/14
[=5]

ölüm Bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, mevt, irtihal, vefat.
ö.+e 2b/09
[=1]

öñ 1. Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf.
ö. 6b/14, 6b/16, 6b/17, 20a/07, 21a/05, 21b/05, 21b/11, 31a/17
ö.+ince 14b/05
ö.+üne 6a/13, 7a/03
2. (Hayvanlar için) Önde bulunan ayaklar.
ö.+i 8b/03
ö.+inden 29b/10
[=13]

ört- 1. Isıtmak, korumak, üşümesini engellemek için üzerine örtü yerleştirmek.
ö.-eler 13a/02

2. Bir dokuyu, bir mukozayı, bir organı kaplamak.
ö.-er 14b/01
[=2]

öyken Akciğer.
ö.+i 19b/16
ö.+inde 18b/05
[=2]

ʿözr Ar. Sakatlık, bozukluk, eksiklik veya elverişsizlik.
ö.+i 34b/07
[=1]

P

paça (<Far. pāçe) Koyun, keçi, sığır gibi kasaplık hayvanların kesilmiş ayağı.
p. yaġı 23b/12
[=1]

pādişāh Far. OsmanlıİmparatorluğundaDevlet başkanına verilen unvan, hükümdar, sultan.
p. 2a/13, 2a/16, 2b/02, 3a/11, 3a/15, 5a/04
p.+dan 4b/13
p.-ı cihān 2b/01, 3b/11
p. idi 1b/08
p.+uñ 4a/09
[=11]

pādişāhluḳ Padişahın yönetimi.
p. 4b/10
[=1]

pāk Far. Temiz, saf.
p. ol- 25a/02
[=1]

pambuḳ Bk. **panbuḳ**.
p. 17b/01, 25a/13, 27a/09, 27a/16, 28b/13
p.+dan 28b/10
p.+ıla 11a/12, 11b/13, 12b/01, 12b/09, 17b/08, 21a/17, 22a/03, 25a/02, 26b/04, 26b/17, 28b/17
[=17]

panbuḳ Ebegümecigiller familyasından, koza denen meyvesinde beyaz ya da sarımtırak uzun selüloz lifler bulunan, sarı ya da pembe çiçekli otsu ya da odunsu bitki (Gossypium) ve bu bitkinin tohumlarını saran ince ve yumuşak lif yumağı.
p. 10b/07, 15b/11
p.+ıla 11a/04
p.+ıla (panbuġıla) 10b/11
[=4]

papadya Birleşikgillerden, baharda taç yapraları sarı, ortası beyaz çiçekler açan, ateş düşürücü, spazm çözücü, sinirleri yatıştırıcı, rahatlık verici, bağırsak gazlarını giderici hassalara sahip bir yıllık otsu bitki. Matricaria chamomilla.
p. 15a/10, 20a/11, 31b/02
[=3]

pāre Far. Parça, kısım.
p. 1b/09, 17b/03, 21a/01, 24b/03, 24b/15, 29b/01
p.+sin 13a/10
p.+siyile 12a/13
[=8]

Pārsice Farsça, Acemce, İran dili.
p. 14a/15
[=1]

payvansuz Bağsız, bağlamadan.
p. 32a/06
[=1]

pek Güçlü, sağlam, sert.
p. 23b/15, 31b/13
[=2]

peleng Far. Leopar, zürafa gibi karışık renkli, alaca, rengârenk, benekli.
p. 8b/06
[=1]

penbe ḳurdu Pamuk ve bamya tarlalarında zarara yol açan, kırmızımsı tırtıl. Pectinophora gossypiella.
p. gibi 14b/10
[=1]

perākende Far. Düzenli olmayan, dağınık.
p. 4a/12
[=1]

perī Far. Doğaüstü güçlere sahip olduğuna inanılan düşsel dişi varlık.
p. 2b/04
[=1]

perk Güçlü, sağlam, sert, pek.
p.+ise 11b/01
[=1]

persiyā Eğrelti otu cinsinden, nemli yerlerde, taşlar arasında biten, yapraklarının sapları saça benzer

bitki, baldırı kara. Aspelinum adianthum.
p. 23b/10
[=1]

pes Şu hâlde.
p. 2b/11, 5a/06, 5b/15
[=3]

peyġamber (< Far. peyġāmber) Tanrı'nın buyruklarını insanlara bildiren, ileten kimse; elçi, resul, nebi, yalvaç.
p. 2a/06
[=1]

peynir Peynir mayası ile katılaştırılarak sütten yapılan ve birçok türü olan besin.
p. tulumı 21b/11
[=1]

peyvendle- Bağlamak.
p.-yeler 31b/05
[=1]

pıñar Göz kapaklarının iç açları hizasında meydana getirdikleri yarı elips biçimindeki aralık.
p.+ı (göz pıñarı) 14b/05
p.+ından (gözün pıñarı) 14a/16
[=2]

pirinç (<Far. birinc) Buğdaygiller famil-yasından, sıcak bölgelerde çok yaygın biçimde yetiştirilen ve insan beslenmesinde çok yaygın kullanılan tahıl. Oryza sativa.
p. unı 30a/03
[=1]

piş- Isıtma sonucu belirli bir kullanıma uygun duruma gelmek.
p.-e 26a/12
[=1]

pişür- Bir besin maddesini gerektiği kadar ısıda tutarak yenebilecek bir duruma getirmek.
p.-eler 34b/08
[=1]

püfkür- Fışkırtmak, hızla savurarak dışarı çıkartmak.
p.-eler 13a/16
[=1]

R

rābiʿ Ar. Dördüncü.
e. 4b/14
r. (el-babü'r-rābiʿ) 5a/14, 9a/12
r. (el-faslü'r-rābiʿ) 11a/13, 19a/10, 21b/03, 25b/13, 34a/12
r. (el-faslü'r-rābiʿ ʿaşer) 15b/07, 28b/06
[=10]

raʿīyyet Ar. Bir hükümdarın yönetimi altında olan, vergi veren ve devlet tarafından korunan halk.
r. 4b/15
[=1]

rastıḫ (<Far. rāsuḫt) Antimon tozundan yapılan siyah boya.
r. 12a/14, 13b/10
[=2]

razene Bk. **rāziyāne**.
r. 9b/15
[=1]

rażi'allāhu ʿanh Ar. Allah ondan razı olsun, anlamındaki ifade.
r. 5b/11
[=1]

rāziyāne Far. Maydanozgiller familyasından, Avrupa ve Asya'da yetişen, ipliğimsi, parçalı yapraklı, bürgüsüz sarı çiçekli, kalın ve eşit kaburgalar taşıyan, oval meyveli, çokyıllık otsu bitki. Foenicolum vulgare.
r. 15b/01
r. yapraġı 22b/14
[=2]

remil (<Ar. reml) Kum üzerine çizilen bazı işaret ve çizgileri yorumlayarak bakılan fal.
r. ur- 2a/17
[=1]

renc Far. Ağrı, sızı, acı.
r. 3b/16, 12a/01, 12a/04, 22b/16, 23a/06, 28b/12, 30a/08
r.+den 3a/04
r.+dür 11b/16
r.+e 17a/07
r.+i 3a/02
r.+ine 34b/10
r.+ini 34a/17
r.+leri 5b/01, 9a/13, 17b/11, 20a/06
r.+lerin 5a/14, 5a/15, 5a/16, 5b/02, 24b/13
r. oluş- 3b/09

r.+üñe 3a/01
[=24]

renk (<Far. reng) Cisimler tarafından yansılanan ışığın gözde oluşturduğu duyum.
r. (boz renk ol-) 11b/17
r.+i (rengi) 12a/06, 14a/14, 27b/03
[=4]

resm Ar. Şekil, usûl.
r.+e 1b/08, 32a/12
[=2]

rübāʿiyyāt Ar. Tay doğduktan bir ay sonra, orta kesici dişlerin yanından çıkan dişler; orta yan kesici dişler.
r. 8b/15
[=1]

riʿāyet Ar. Sayma, saygı gösterme, uyma, değer verme.
r. 4b/13
[=1]

S

ṣa yaġ Sütten elde edilen yemeklik yağ, sağyağ, sadeyağ.
s.+ı 26a/08
[=1]

ṣaʿālīl Ar. Siğil.
ṣ. 11a/06
[=1]

sāʿat Ar. Gece ile gündüzden meydana gelen bir günün yirmi dörtte birine eşit olan altmış dakikalık zaman birimi.
s.+de 2b/06
[=1]

ṣabāḥ Ar. Güneşin doğduğu andan öğleye kadar geçen zaman, sabahleyin, sabah vakti.
s. 10a/02, 18b/05
[=2]

sābīʿ Ar. Yedinci.
s. (el-babü's-sābīʿ) 5a/17, 20a/06
s. (el-faslü's-sābīʿ) 12b/09, 22a/06, 26b/08
s. (el-faslü's-sābīʿ ʿaşer) 29b/06
[=6]

ṣabr Zambakgiller familyasından, yaprakları etli ve kırılgan, çoğu zaman rozet biçiminde gövdeyi saran ve acı bir özsu içeren, ishal yapıcı, safra söktürücü ve yumuşatıcı gibi hassalara sahip pek çok türü olan bitki. Aloes.
ṣ. (ṣaru ṣabr) 26a/14
ṣ.+ı (ṣaru ṣabr) 27b/13
ṣ.+ı Saḳūṭuri 14b/06, 20b/16, 27a/15, 28a/01
[=6]

ṣabun (<Ar. ṣābūn) Bir alkalinin yağlı bir madde üzerine etki ettirilmesiyle elde edilen, kirli, yağlı şeyleri temizlemekte ve her türlü yıkama işinde kullanılan temizlik maddesi.
ṣ. 18a/03
ṣ.+ı 18a/04
ṣ.+ı (Şām ṣabunı) 22b/01, 24a/09
ṣ.+ıla 12a/05, 23a/12, 23b/02, 25b/10
ṣ.+ıy-ıla (Şām ṣabunı) 12b/07
ṣ.+ile 23b/09
ṣ. ṣuyı 12a/08
[=11]

ṣaç Başı kaplayan kıllar.
ṣ.+ı (kirpüklerü ve eñegi ardı ve ṣaçı ḳara ol-) 06a/09
ṣ.+ı 14b/03
ṣ.+ıla 18a/09
[=3]

ṣādıḳ Ar. Bir kimseye bağlılığı, sadakati sürekli olan, güvenilir kimse ya da hayvan.
ṣ. ol- 7b/06
[=1]

sādis Ar. Altıncı.
s. (el-babü's-sādis) 5a/16, 17b/10
s. (el-faslü's-sādis) 12b/02, 19b/15, 21b/15, 26a/16
s. (el-faslü's-sādis ʿaşer) 16a/11, 29a/14
[=8]

ṣāfī Ar. Katışıksız, halis, temiz.
ṣ. 13b/07
[=1]

ṣaġ Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan yön.
ṣ. 6b/04, 7a/04, 34a/17
[=3]

ṣaġ 1. Katkısız, sade, saf, halis.
ṣ. duz 15b/14, 20a/17, 24b/15, 31a/03

ṣ. ṭuz 13a/13, 13b/10, 18a/06, 19a/16, 20b/11, 21a/08, 25b/03, 26b/12, 28b/01

2. Ölüye karşıt olarak yaşamayı sürdüren, hayatta olan, diri, canlı.

ṣ.-ısa 29a/03

[=14]

ṣaġargu Bk. **ṣaḳargu**.

ṣ. 9a/15

[=1]

ṣaġır Kulağı duymayan, işitme duyusundan mahrum olan.

ṣ.+dur 8a/11

2. Isıyı az veren, geç ısınan.

ṣ. 27b/14

[=2]

ṣaġra Dörtayaklılarda özellikle atgillerde leğen ve kuyruk sokumu kemikleriyle bunlara bağlı kaslardan oluşan vücut kısmına verilen ad.

ṣ. 27a/14, 27b/02

ṣ.+sı 27a/12, 27b/15

ṣ.+sına 18a/04, 18a/05, 19b/01, 27a/17, 27b/09, 31a/16, 34a/07

ṣ.+sından 27b/05

ṣ.+sınuñ 27b/01

ṣ.+sınuñ iki yanı arasına yumruḳ ṣığ- 6b/12

[=14]

saḫḳ Ar. Dövme, ezme; döverek yumuşatma.

s. it- 11a/02, 12a/16, 12a/17, 13a/13, 23a/15, 23b/12, 28b/09, 28b/10

[=8]

sāʿil Ar. Şiddetli öksürük.

s. 18a/17

[=1]

ṣaḳ Uyanık, tetikte olmak.

ṣ. ol- 7a/03, 7a/12

[=2]

ṣaḳaġu Özellikle atgillerde görülen; fakat hayvanlara ve insanlara da bulaşabilen, Pseudomonas malle basilinin yol açtığı ve biri, mukoza ve parankimalarda yaralar görülen akut ya da süreğen (esas ruam); diğeri deri üzerinde sınırlı kalan (deri ruamı) iki klinik biçimi bulunan mikroplu hastalık; sakağı, ruam, mankafa. Krş. **kambiḫ.**

ṣ. 9a/15

ṣ.+dur 9a/16

ṣ.+nuñ 9a/16

[=3]

ṣaḳargu Pseudomonas malle basilinin yol açtığı ruam hastalığının bir türü; deri ruamı.

ṣ. 10a/05

[=1]

ṣaḳın- Kötü sonuç verecek herhangi bir şeyi yapmamak, kaçınmak, çekinmek.

ṣ.-alar 12a/10, 12b/17, 18a/16, 24a/08, 33b/03

ṣ.-asın 14a/04, 31b/15

ṣ.-ı 6a/13

[=8]

ṣaḳız Bazı bitkkilerin gövde ve dal kabuklarından sızan, çiğnendiği zaman yumuşayan, sarımtrak beyaz renkli, hoş kokulu reçine.

ṣ.+ı (arduç ṣaḳızı) 26b/14

ṣ.+ı (çam ṣaḳızı) 10b/10, 17a/17, 19b/12, 20a/01, 22b/04, 24a/09, 25a/04, 27a/11, 28b/15, 33b/11

ṣ.+ı (çam ṣaḳızı ile) 27a/08

ṣ.+ın (çam ṣaḳızı) 33b/10

ṣ.+ıy-ıla (çam ṣaḳızı) 22b/10, 27a/02

[=15]

sākin Ar. yerinde duran, sabit, hareketsiz.

s. it- 34b/10

s. ol- 18b/12

[=2]

saḳraḳ Kadeh, bardak, sürahi, maşrapa, tas.

s. ol- 9a/05

[=1]

Saḳūṭuri (<Ar. Sokotra) Hint okyanusunda, Guardafui burnunun 250 km ve Arabistan'ın güney kıyısının 400 km açığında; 3580 km2 alana sahip ada, Sukutra Ada'sı.

s. (ṣabr-ı Saḳūṭuri) 14b/06, 20b/16, 27a/15, 28a/01

[=4]

ṣal- 1. Koyuvermek, serbest bırakmak, gevşetmek.

ṣ.-a 6b/12, 6b/14, 6b/14, 33a/07

ṣ.-mayalar 33a/05

ṣ.-ar 7b/14, 13a/07, 15b/09

2. Hayvanı otlaması için çayır, otlak vb. yerde başıboş bırakmak.
ṣ.-alar (göge ṣal-) 29b/12
ṣ.-uvireler (göge ṣaluvir-) 19b/14
3. Birini bir iş için bir yere göndermek.
ṣ.-dılar (adam ṣal-) 3a/07
[=11]

salʿa (<Ar. salʿat) Boyun ya da gövdede şişkinlik şeklinde kendini gösteren tümör ya da sıraca.
s. ol- 26b/08
[=1]

Ṣalāmāsī Bir yer adı.
ṣ. (būre-i Ṣalāmāsī) 21a/17
[=1]

ṣāliṣ Ar. Üçüncü.
ṣ. (el-babü'ṣ-ṣāliṣ) 5a/13, 8b/11
ṣ. (el-faslü'ṣ-ṣāliṣ) 11a/04, 17a/15, 19a/02, 21a/03, 25b/05, 33b/16
ṣ. (el-faslü'ṣ-ṣāliṣ ʿaşer) 15b/02, 24b/10, 28a/14
ṣ. (eṣ-ṣāliṣ) 4b/12
[=12]

ṣallan- (Bir şey, belli bir noktasından bir yere bağlı kalmak üzere) Aynı doğrultu üzerinde sürekli gidip gelmek.
ṣ.-ur 30a/12
[=1]

salṭanat Ar. Bir hükümdarın yönetimiindeki devlet.
s. 1b/08
[=1]

ṣaluvir- Hayvanı otlaması için çayır, otlak vb. yerde başıboş bırakmak.
ṣ.-eler (göge ṣaluvir-) 19b/14
[=1]

ṣalya (<Yun. salion) Ağızdan sızan tükürük.
ṣ.+ları 30a/10
[=1]

ṣaman Türlü ekinlerin taneleri ayrıldıktan sonra, harmanda kalan parçalanmış sapları.
ṣ. 18a/09, 31b/16
ṣ. ṭozı 9b/15, 15a/12, 31b/03
[=5]

ṣamġ Ar. Bazı ağaçların kabuklarından sızdıktan sonra, renksiz veya sarımtırak renkte katı bir madde halini alan camsı yapıştırıcı bir madde, zamk.
s. 14a/06
[=1]

ṣāmit Ar. Sessiz, susan, konuşmayan.
ṣ. dur- 4a/02
[=1]

ṣāmin Ar. Sekizinci.
ṣ. (el-babü'ṣ-ṣāmin) 5b/01
ṣ. (el-faslü'ṣ-ṣāmin) 13a/11, 24b/12, 27a/02
ṣ. (el-faslü'ṣ-ṣāmin ʿaşer) 29b/12
ṣ. (el-faslü-ṣ-ṣāmin) 23a/01
[=6]

ṣanʿ Ar. Yapma, yaratma.
ṣ.+ı birle 1b/03
ṣ.+ını 4b/04
[=2]

ṣancu İç organlarda batar veya saplanır gibi duyulan, nöbetlerle azalıp çoğalan ağrı.
ṣ. dutmış gibi ol- 34a/08
ṣ.+ya 34b/14
[=2]

ṣanculan- Ağrımak, sancı duymak.
ṣ.-sa 17b/12
ṣ.-ur 13a/07
[=2]

ṣanculu Sancı veren, ağrılı.
ṣ. 35a/10
[=1]

ṣandal (<Yun. satalon) Sarımtırak renkli, çok dayanıklı, sert ve çok makbul bir odunu olan, çeşitli türlerinden çıkan yağlı ve reçineli esanslar lavantacılıkta, sabunculukta kullanılan, Afrika, Endonezya ve özellikle Hindistan'da yetişen ağaç. Santalum.
ṣ. (ḳızıl ṣandal) "Epicharis bailloni" 31a/11
[=1]

ṣānī Ar. İkinci.
ṣ. (el-babü'ṣ-ṣānī) 5a/12
ṣ. (el-faslü'ṣ-ṣānī) 10b/03, 17a/05, 18a/16, 20b/08, 25a/16, 33b/03
ṣ. (el-faslü'ṣ-ṣānī ʿaşer) 14b/07, 24a/15, 28a/02
ṣ. (eṣ-ṣānī) 4b/12
[=11]

şap Bitkilerde yerden yukarıya doğru başak veya çiçeğe kadar uzayan düz ve dik kısım.
ş.+ı (şarmısaḳ şapı) 15a/11, 31b/02
ş.+ını (şarmısaḳ şapı) 20a/11
ş.+ıñı (şarmısaḳ şapı) 21a/10
[=4]

şar- Çevresini çevirmek, çepeçevre dolanmak.
ş.-alar 10b/07, 15b/11, 20a/12, 20a/14, 20b/02, 24a/08, 25b/09, 26a/06
[=8]

şarʿalu Sara hastası olan.
ş. 34a/14
[=1]

saray (<Far. seray) Bir devlet başkanının, bir hükümdarın oturduğu büyük ve görkemli konut.
s.+ına 2a/16
[=1]

şarḳ- Aşağıya doğru uzanmak.
ş.-ar 30a/10
[=1]

şarmaşıḳ Sarmaşıkgillerden, koyu yeşil renkli, değişik biçimli yaprakları olan, sap ve dallarından çıkan küçük ek köklerle dik, düz yerlere yapışarak tırmanan bitki. Hedera helix.
ş.+ı (şarmaşıġı) 10b/15
[=1]

şarmısaḳ Zambakgiller familyasından, toprak altında bir soğanı olan, gövdesi uzun, yassı ve sivri uçlu yapraklarla sarılmış, keskin kokulu, iştah açma, damar genişletme, mikrop öldürme, tansiyon ayarlama vb. pek çok tıbbi hassaya sahip 30-100 cm yüksekliğinde otsu bitki. Allium sativum.
ş. 18b/10, 20a/13, 20a/15, 26a/04, 30a/17, 30b/08
ş.+ı (şarmısaġı) 10a/08, 15a/14, 17a/11, 26b/03
ş. ile 21a/12
ş. şapı 15a/11, 20a/11, 21a/10, 31b/02
[=15]

şarp Keskin, sert.
ş. sirke 12a/17, 20a/11, 23a/15, 25a/17, 25b/04, 28b/04
ş. (eski şarp sirke) 18b/14
[=7]

şaru Güneş ışığının ayrışma tayfında yeşil ile portakal rengi arasında olan renk, altının rengi.
ş. ol- 12b/03
ş. şabr 26a/14, 27b/13
ş.+sı (yumurda şarusı) 22b/01
ş.+sın (yumurda şarusı) 16b/14, 17b/01, 17b/03, 20b/04, 28a/12, 28b/12, 29a/08
ş.+sıy-ıla (yumurda şarusı) 11b/09, 20b/17, 35a/17
ş. zırnıḫ 11b/01, 22a/14, 24b/07
[=18]

şaru aġaç Zencefilgillerden, kök saplarından safranı andıran boyalı bir madde çıkarılan, yaprakları sivri uçlu, çiçekleri sarı renkte, çok yıllık bir bitki, Hint safranı, zerdeçal. Curcuma longa.
ş. 25b/02
[=1]

şaru şu Çeşitli hastalıkların sonucu ağızdan ya da burundan akan iltihaplı akıntı.
ş. şu 10a/06, 10b/04, 12b/04, 13a/07, 15a/02, 23a/05, 26a/05, 27b/04, 28b/07, 29a/06
[=10]

şat- Bir değer karşılığında bir şeyin mülkiyetini alıcıya vermek, devretmek.
ş.-asın 33b/16
[=1]

şatıl- Bir değer karşılığında bir şeyin mülkiyetinin alıcıya verilmesi, devredilmesi.
ş.-ıcaḳdur 33b/17
[=1]

şavaş Devletler arasında cereyan eden silahlı çarpışma.
ş.+da 4b/17
[=1]

şay Sade yağ, tereyağı.
ş. (acı şay yaġı) 10b/16, 15a/15
ş. yaġı, 21b/06, 22b/05
[=4]

saye Bk. **şay**.
s. (acı saye yaġı) 28b/04
s. yaġı 26b/03
[=2]

şayru Hasta.
ş. ol- 2b/16
[=1]
sāz Far. Silah.
s. 4b/15
s.+ı 4a/02
[=2]
sebeb Ar. Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey.
s. 1b/05, 12b/10, 14b/08, 17a/06, 17b/12, 18a/17
s.+i 16a/11, 19a/02, 19a/11, 19b/03, 19b/15, 21a/04, 21b/09, 24b/14, 27a/13, 30b/11, 31a/05, 32a/05
s.+iyledür 5a/02
s.+siz 14b/11
[=20]
segirdim Koşma, akın, hücum atı.
s. atı 32b/11
[=1]
segirt- Koşturmak.
s.-eler (segirdeler) 19b/04
s.-mek 32a/12
s.-mekden 19b/16
[=3]
segirtgen Koşucu.
s. (yörigen ve ḳatı segirtgen ol-) 8a/08
[=1]
segrek Ketengillerden, çiçekleri mavi renkte ve beş taç yapraklı, lifleri dokumacılıkta; yağı ve tohumları hekimlikte kullanılan bir bitki; zeyrek. Linumusi tatissimum. Krş. **kettān**.
s.+i (segregi) 25a/16
[=1]
sehel (<Ar. sehl) Az, azıcık, pek basit, kolay.
s. 34a/09
[=1]
sekil Atın ayaklarında olan beyazlık.
s. (alnı ve iki ḳıçı sekil ol-) 7a/13
s. (başı küçücük yilisi ve ḳuyruġı uzun ve tiz āvāzlu iki ḳıçı sekil ol-) 7a/16
[=2]
sekiz Yediden sonra dokuzdan önce gelen sayının adı.
s.+inde 9a/04
[=1]
selāmat (<Ar. selāmet) Tehlikeden uzak olma, güvenlik.
s. 32b/09
[=1]
seleb Ar. Savaş aleti.
s.+i 4a/02
[=1]
semiʿ Ar. İşitme duyusu kuvvetli olan.
s. (semiʿ u fehm) 32a/14
[=1]
Semerkand Yer adı.
s. 1b/11
[=1]
semir- Besili, yağlı bir duruma gelmek, kilo almak, kalınlaşmak, şişmanlamak, semizlemek.
s.-ür 32a/04
[=1]
semirt- Besili, yağlı bir duruma getirmek, kilo aldırmak, kalınlaştırmak, şişmanlatmak, semizletmek.
s.-ür (semirdür) 32a/03
[=1]
semri- Bk. **semir-**.
s.-ye 34b/13
[=1]
sen İkinci tekil kişi adılı.
s.+den 2b/03
s.+üñ 3a/01
s.+üñ gibi 2b/02
[=3]
sendire- Sendelemek, sarsılmak.
s.-r-ise 14a/09
[=1]
seraṭān Yengeç gibi atın gövdesinde beliren, fındık ya da yumru büyüklüğünde, ağrılı, etrafı damarlı bir kanser türü.
s. ol- 27a/03
[=1]
sergīn Far. Tezek, dışkı.
s.+i 35a/10
[=1]
serp- Belli bir yere dağılacak biçimde dökmek.
s.-eler 22b/12
[=1]
serv Far. Servigiller familyasından, sürgünlere bitişik pul biçiminde hep yeşil

yapraklı, kozalak meyveli ağaç ya da ağaççık. Cupressus.
s. ḳozaġı 27b/16
s. ḳozı 27b/08
[=2]

sev- Sevgi, şefkat ve bağlılık duymak.
s.-medügini 5b/14
s.-se 5b/13
[=2]

sezāb (<Ar. seẓāb) Sedefotugiller familyasından, genellikle çok parçalı, almaşık yapraklı olan ve yapraklarında çok kuvvetli koku yayıcı salgı kesecikleri bulunan, yeşilimsi sarı çiçekli, yarı çalı görünümünde otsu bitki; sedef otu. Ruta.
s. ü usṭūḫūdūs 15b/15
[=1]

ṣı- Yenmek, mağlup etmek.
ṣ.-dı 3a/13, 3b/01
[=2]

ṣıçan otı Arsenik.
ṣ. 11a/11, 11b/02, 22a/03, 22a/15, 28b/09
[=5]

ṣıçra- Ayaklarla, birden bire ve kuvvetle yeri teperek hızla yukarıya veya ileriye atılmak.
ṣ.-maḳdan 29a/15
ṣ.-r 14b/12
ṣ.-ya 6a/14
ṣ.-yalar 19b/04
[=4]

ṣıfat Bir kimse veya şeyin sahip olduğu nitelik, ona ait olan özellik, hâl ve vasıf.
ṣ.+ların 5a/12, 7a/09
[=2]

ṣıġ- Bir kaba, bir yere bütünüyle girebilmek, içine yerleşebilmek.
ṣ.-a 6b/13, 26a/12
[=2]
s. (ṣaġrasınuñ iki yanı arasına yumruḳ ṣıġ-) 6b/12
[=1]

ṣıġa- Okşamak, sıvazlamak.
ṣ.-yalar 18a/02
[=1]

ṣıġır Geviş getirenlerden, boynuzlu büyük baş, evcil hayvanların genel adı. Bos.
ṣ. 15a/05
ṣ. boḳı 15a/15
ṣ. bögregi yaġı 12b/08
ṣ. incüginüñ iligi 23b/12
ṣ. keşi 28b/01
ṣ. südi 18b/06, 30b/03
ṣ.+uñ 19a/08
ṣ.+uñ bögregi yaġı 24a/08, 24b/05
ṣ. yaġı 11b/11, 14b/15, 18b/03, 18b/08, 20a/01, 22b/01, 26a/04, 26a/06, 29b/17, 30a/06, 30b/09, 30b/14
[=22]

ṣıḥḥat Sağlık, esenlik.
ṣ. bul- 4a/01, 4a/07
[=2]

ṣıḳ- Basınçla suyunu, yağını, sıvı kısmını çıkarıp akıtmak.
ṣ.-alar 35a/09
[=1]

ṣıḳarla- Sıklaştırmak, yoğunlaştırmak.
ṣ.-yu 33b/11
[=1]

ṣıḳlıḳ Islık, ağızdan çıkarılan düdük sesi gibi ses.
ṣ. vir- 32b/16
[=1]

ṣına- Denemek, tecrübe etmek, yoklamak, imtihan etmek.
ṣ.-mış 9a/09
[=1]

ṣınan- Denenmiş, tecrübe edilmiş.
ṣ.-mışdur 22b/17
[=1]

ṣınduḳ Belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı, asma. Vitis.
ṣ. 10a/13
[=1]

sındur- 1. Güçsüzleşmek, zayıf düşmek, acizleşmek.
s.-ur 31a/07
2. Bedenin bir bölümünün, bir şeyin kırılmasına, parçalanmasına yol açmak.
s.-ur 14b/13
[=2]

sıraca Soğuk apse iken sürekli akarcaya dönüşen, sonra nedbeleşen, tüberküloz kökenli süreğen boyun adenitine verilen ad.
s. 21b/15
[=1]
şırçasuz Camsız.
ş. 12a/12
[=1]
sıtma Dişi anofellerin sokmasıyla bulaşan plasmodium cinsinden kan asalaklarından ileri gelen, değişik aralıklarla tekrarlanan ateş nöbetleriyle kendini gösteren, dalak karaciğer büyümesinin yanı sıra kansızlığa sebep olan, tedavi edilmezse ölüme yol açabilen hastalık; malarya.
s. dut- 31a/05
[=1]
sıyruḳ Sıyrılmış yer.
s. 8b/07
[=1]
şızı Hafif ve ince ağrı.
ş.+sını 35a/13
ş.+sından 24a/12
[=2]
sızlat- Sızlamasına sebep olmak.
s.-ur (sızladur) 16a/13
[=1]
sidük Böbreklerde kandan süzülerek idrar yollarıyla dışarıya atılan sıvı, idrar.
s.+i (adam sidügi) 18a/06
s.+i (sidügi) 19a/11, 19a/16, 32a/05
s.+in (adam sidügi) 21a/12
s.+ine (eşek sidügi) 28a/07
s.+ini (sidügini) 34b/17
s.+iy-ile (sidügi-y-ile) 20a/05
[=8]
sigil Papovavirus grubundan, DNA'lı bir virüsten ileri gelen iyicil üstderi uru; siğil. Krş. **tel'īl.**
s. 26b/06
s.+e 26b/05
s. ol- 11a/05, 26b/01
[=4]
siḥir (<Ar. siḥr) Büyü.
s. 35a/12
[=1]
sil- Sürterek, ovarak, kazıyarak vb. ya da özel bir yöntemle gidermek, yok etmek.
s.-eler 23b/09, 27a/10, 28b/05
[=3]
şilāḥlu Silahı olan.
ş.+dur 4b/16
[=1]
silin- Seçilmez olmak, silikleşmek ya da yok olmak.
s.-ür 9a/06
[=1]
silk- Ani bir hareketle sarsmak.
s.-e 6b/02
[=1]
sīne Far. Göğüs.
s.+si (iki göz ve sīnesi açuḳ ol-) 6a/07
[=1]
sīnelü Herhangi bir biçimde veya özellikte göğsü olan.
s. (geyik sīnelü ol-) 6a/08
[=1]
siñ- Hazmolunmak, vücuda mal olmak.
s.-er 35a/03
[=1]
siñir Kas girişi, kas bağı.
s.+i 20b/09, 32b/10
s.+leri 21b/04
s.+lerin 20b/10
[=4]
sipāhī Far. Osmanlılarda tımar sahibi bir sınıf atlı asker.
s. 4b/14, 4b/15, 4b/15
s.+nüñ 4a/02
[=4]
sipās Far. Şükretme, yetinme.
s. (şükr ü sipās) 1b/02
[=1]
sirāyet Ar. Yayılma, dağılma.
s. it- 30b/05
2. (Hastalık için) Geçme, bulaşma.
s. it- 22a/12
[=2]
siretlü Herhangi bir özellik ya da nitelikte karaktere, ahlaka sahip olan.
s. (zişt ṣüretlü ve çirkin sīretlü ve ḳışa boylu ve żaʿīf endāmlu ve ḫar āvāzlu ol-) 5b/09
[=1]

sirke Far. Sirkenin, bir ya da birçok ecza maddesi üzerindeki ya da bu sıvıda çözünür özler içeren çeşitli bitkisel eczalar üzerindeki çözücü etkisinden yararlanılarak asetik mayalanmayla elde edilen ilaç.
s. 10b/12, 20a/12, 20a/14, 26a/03, 30b/14, 31a/12
s. (eski şarp sirke) 18b/14
s. (şarp sirke) 23a/15
s.+y-ile 21a/08, 24b/08, 25b/07, 26a/09, 28b/01, 28b/03, 34b/11
s.+y-ile (eski sirke) 34b/08
s.+y-ile (şarp sirke) 12a/17, 20a/12, 25a/17, 25b/04, 28b/04
s.+y-ile (uşaḳī sirke) 22a/02, 28b/08
s.+ye 11a/03, 27a/16
[=25]
sis Atın tüylerindeki küçük alaca benekler.
s. at 8a/07
[=1]
sisem Susamgiller familyasından, yağca zengin yenebilir tohumları için yetiştirilen, tropikal ve Güney Afrika kökenli bitki. Sesamum.
s. yaġı 10a/09, 17a/01, 18b/12, 29b/11, 31a/03
[=5]
sivri Uca doğru incelen şey.
s.+(yumrı ve sivri ol-) 25b/15
[=1]
sivrilt- Sivri duruma getirmek.
s.-eler (sivrildeler) 15b/05
[=1]
Skender Özel ad.
s. 2b/07
[=1]
Skenderiyye Yer adı.
s. 1b/11
[=1]
şoġan Zambakgiller familyasından, yemeklere tat vermek için yumrusu ve yeşil yaprakları kullanılan ıtırlıbitki. Allium cepa.
ş. 30b/01, 35a/09
ş. (aḳ şoġan) 18b/10, 23b/10
ş.(ḳızıl şoġan ḳabı) 19a/14
ş.+ı 13a/12, 18a/05
ş.+ıla (aḳ şoġan) 10a/08, 33b/15
ş. ḳabı 23b/17
ş. şuyı 30b/15
[=11]
şoḳ- 1. İçine veya arasına girmesini sağlamak.
ş.-a 19b/01
ş.-alar 10b/07, 12b/15, 15b/04, 15b/11, 16a/07, 18a/04, 18a/05, 18a/08, 18a/08, 21b/01, 25b/17, 27b/09, 28a/09, 28b/11, 34a/07
2. Sivri bir şeyi batırmak, saplamak.
ş.-alar 12b/05, 28a/05, 28a/06
3. (Böcek, bitki için) İğnesini, dişini, dikenini batırmak.
ş.-ar 14b/09, 33a/17
[=21]
şol Kalbin bulunduğu tarafta olan.
ş. 6b/04, 7a/04, 23a/03
[=3]
şolu- Hızlı, kesik kesik ve sık sık nefes alıp vermek.
ş.-duġı 20a/06
ş.-r 17b/15, 29b/09, 31a/09
[=4]
şoluġan Özellikle atların nefes darlığına tutulması.
ş. ol- 19b/15
[=1]
şoñra Zamanda art arda gelişi belirtir, -nın ardından, müteakiben.
ş. 4a/04, 9b/03, 10b/08, 11a/01, 12a/07, 12a/11, 12b/01, 12b/06, 12b/07, 16b/08, 17a/15, 17b/10, 18b/02, 21a/02, 21b/02, 21b/13, 23a/14, 23a/17, 23b/02, 24a/08, 24a/10, 25a/13, 28a/11, 29a/09, 29b/05, 31a/01, 32b/01, 33a/06
[=28]
şor- Birine soru yönelterek herhangi bir konuda ondan bilgi istemek, sual etmek.
ş.-dılar 5b/12
[=1]
şovu- Isısını hızla veya yavaş yavaş yitirerek soğuk duruma gelmek.
ş.-yıcaḳ 13a/06
ş.-yınca 33a/09
[=2]
şovuḳ Isısı düşük olan, sıcak karşıtı.
ş. 19a/03, 20a/03
ş. (ıssı şovuḳ ur-) 30a/02

ş.+a (şovuġa) 10a/05, 12b/11, 17a/06
ş.+da 32a/02
ş. şu 13a/15, 18a/15, 18b/01, 19a/09, 21b/07, 22b/03, 25a/01
ş. ur- 29b/13
[=15]
sögülme Kebap.
s. it- 35a/04
s.+sin 34b/04
[=2]
sögüt Söğütgiller familyasından, daha çok soğuk ve ılıman bölgelerde su kenarlarında yetişen, pek çok çeşidi olan, uzun ve acı yapraklı, kabuğu kolay soyulan ağaç ya da ağaççık. Salix.
s. aġacı 28a/05
s. güli 22a/15
[=2]
sök- Çıkması, akmasıkolaylaşmak.
s.-e 10a/16
s.-er 10b/01
[=2]
sökellik Hastalık, sakatlık.
s.+i (sökelligi) 15b/01
[=1]
söyle- Konuşmak.
s.-meyeler 32a/14
s.-yiserdür 2b/04
[=2]
söz Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lâkırdı, kelâm, kavil.
s.+e 32a/15
s.+in 4a/09
[=2]
şu 1. Normal sıcaklık ve basınç altında sıvı halde bulunan, her molekülü bir oksijen ile iki hidrojen atomundan oluşan, renksiz, kokusuz, tatsız madde.
ş. 2b/10, 2b/14, 3a/08, 4b/02, 12b/10, 15b/08, 17b/12, 18b/03, 19a/03, 19a/05, 19a/11, 21a/04, 23a/12, 23a/13, 25b/10, 29a/04, 30a/11, 30b/12, 31b/15, 32b/01
ş. (şovuḳ şu) 18a/15, 18b/01
ş.+da 24a/17
ş.+dan 3a/03, 3a/10, 4a/07, 4b/07, 24a/08
ş.+ya 6b/03, 6b/03, 24b/03, 31a/10
ş.+ya (şovuḳ şu) 19a/09, 21b/07
ş.+yı 3a/07, 23a/13, 29b/08
ş.+yı (şovuḳ şu) 13a/15
ş.+y-ıla 10a/17, 21a/03, 24b/02, 25a/01, 25a/05, 31b/03
ş.+y-ıla (ılıcaḳ şu) 12b/02, 17b/10, 32a/09
ş.+y-ıla (ışcaḳ şu) 30a/04
ş.+y-ıla (şovuḳ şu) 22b/03
ş.+yın 13a/02, 17a/04, 18a/15, 20a/03, 21b/07, 32a/08, 32a/17, 32b/15
ş.+yını 29b/03, 33a/09
ş. gibi 6b/02
2. Organik sıvı, serozite.
ş. 21a/04, 21a/14
ş. (iriñ şu) 25a/10,
ş. (şaru şu) 10a/06, 10b/04, 12b/04, 15a/02, 23a/06, 26a/05, 27b/04
ş.+lar (şaru şu) 28b/07
ş.+yı 21b/02,
ş.+yı (şaru şu) 29a/07
ş.+y-ıla (şaru şu) 13a/07
3. Irmak, nehir.
ş.+yından (Ceyḫūn şuyı) 2a/10
ş.+yınuñ (Ceyḫūn şuyı) 2a/09
4. Bazı sebze, meyve ve otların haşlanmasıyla elde edilen sıvı.
ş.+ya 19a/15
ş.+y-ıla 16a/05, 21b/12, 31a/03,
ş.+yın 16b/13,
5. Bazı kokulu yaprak veya çiçeklerin imbikten çekilmesiyle elde edilen kokulu sıvı.
ş.+y-ıla 22a/16,
6. Bazı toz ya da katı durumundaki maddelerin suda eritilmesinden, suyla karıştırılmasından elde edilen sıvı.
ş.+ya (duzlu şu) 15b/11
ş.+y-ıla (kireç şuyı) 10b/06
ş.+ıy-ıla (şabun şuyı) 12a/08
ş.+y-ıla (ṭuzlu şu) 12a/06
ş.+yın (kireç şuyı) 27b/15
7. Kimi meyvelerin etenesinde, kimi sebzelerin etli kısmında bulunan ve sıkarak, basınç uygulayarak elde edilen sıvı.
ş.+yı (şoġan şuyı) 30b/15
ş.+yın 18a/06
[=90]

şu kerdimesi Turpgiller familyasından, tek tüysü, 3-7 çift yapraklı, beyaz çiçekli, su kenarlarında yetişen, çokyıllık otsu bitki; su teresi. Nasturtium officinale.
ş. 18b/07
[=1]

şubaşı Şehirlerde kadıların emrinde bulunan, belediye ve güvenlik işleriyle görevli zabıta memurlarının başı.
ş.+lara 2a/04
[=1]

şucı Bk. **süci**.
ş. 20a/17, 31b/03
ş. ṭulumı 20b/13
ş.+y-ıla 17b/16, 18a/13, 18b/08, 18b/11, 20b/02, 27a/14
ş. (eski şucı) 18a/13
[=10]

şucuġaz Az miktarda su.
ş.+ı 33b/14
[=1]

şulu baş Çocukların başlarında, yüzlerinde çıkan sulu çıban.
ş. 35a/01
[=1]

şumaḳ Antep fıstığıgillerden, sıcak bölgeler-de yetişen, kabuğu hekimlikte, yaprakları dericilikte kullanılan bir ağaç (Rhus coriafia) ve bu ağacın ekşilik vermek için dövülerek yemeklere katılan mercimeğe benzeyen meyvesi.
ş.+ıla 35a/04
[=1]

şūretlü Herhangi bir biçimde veya özellikte görünüşü olan.
ş. (heybetlü uzun boylu ve ḫūb şūretlü laṭīf şekillü ol-) 5b/06
ş. (zişt şūretlü ve çirkin sīretlü ve ḳışa boylu ve ża‘īf endāmlu ve ḫar āvāzlu ol-) 5b/09
[=2]

surfe Far. Öksürük.
s. 18a/17
[=1]

şuvar- Sulamak, su vermek.
ş.-alar 25b/01
[=1]

süci Şarap.
s. 29a/03, 31b/08
s. (eski süci) 30b/13
s.+y-ile 9b/11, 15a/12, 15b/16, 19a/01, 19a/14, 20a/14, 20a/16, 23b/11, 27b/17, 30b/01, 30b/02
[=14]

süd 1. Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı.
s. 30a/03
s.+i (şıġır südi) 18b/06
s.+ile 20b/11, 29b/10
s.+in (şıġır südi) 30b/03
s.+ini 34b/12
2. Bazı bitkilerin türlü organlarında bulunan beyaz renkte öz su.
s.+in (ḫaṭmi çiçeginüñ südi) 14b/17
[=7]

süksün Boyun kökü, ense.
s.+in 8b/01
[=1]

süksünlü Herhangi bir biçimde veya özellikte ensesi olan.
s. (ṭoñuz süksünlü ol-) 6a/04
[=1]

Süleymān Özel isim.
s. 2b/03, 3b/03
[=2]

sülügen Boyacılıkta pastan koruyucu ve astar olarak kullanılan, bileşiminde yaklaşık %80 kurşun ortoplumbat ile %20 kurşun protoksit bulunan, kırmızı renkli, çok yoğun ve zehirli pigment.
s. 11a/01, 12a/15, 23a/14, 26b/16
[=4]

sülük Sülüklerden, tatlı sularda yaşayan, vücudunda 22 sindirim kesesi olduğu için bir kezde, ağırlığının sekiz katı kan emebilen, halk arasında bazı kan hastalıklarının tedavisinde yararlanılan hayvan. Hirudo medicinalis.
s. 15b/08
[=1]

sümüklü ḳurd Karından bacaklılardan, akciğerli, otçul ve kabuksuz yer yumuşakçası; sümüklü böcek. Limax.

s. 22b/01
[=1]

sünbül Zambakgillerden, soğanla üretilen, 15-20 cm yükseklikte, çiçekleri kuvvetli kokulu ve türlü renkli çok yıllık bir süs bitkisi. Hyacinthus orientalis.
s. 34b/05
[=1]

sünger Genellikle denizlerde bir yere tutunarak koloni durumunda yaşayan, çok hücreli ilkel hayvan (spongiaria)ın, temizlik işlerinde kullanılan, suyu fazlaca çeken esnek iskeleti.
s.+ile 24a/06, 25a/02
[=2]

süñük Kemik.
s.+i (ḳuyruġınuñ süñügi ḳışa ol-) 6b/11
[=1]

sür- 1. İnce bir tabaka halinde bir yüzeye, zemine yaymak veya dökmek; serpmek.
s.-eler 10b/07, 15b/10, 15b/12, 16a/08, 16b/03, 21b/14, 23a/17, 25b/10, 25b/12, 26a/02, 26a/08, 27b/14, 29b/12, 32b/05, 33b/15
s.-erler 28a/07
s.-esin 20b/13
2. Dokundurmak, değdirmek.
s.-er 9b/01, 10a/07, 27b/12
3. Var olmaya, oluşmaya, görünmeye, bir durumda olmaya, uzayıp gitmeye, öylece kalmaya devam etmek.
s.-er 23a/03, 23a/09,
[=22]

sürç- Yürürken yanlış adım atıp dengesini bozmak.
s.-er 30a/12
[=1]

sürçek Sürekli, sık sık sürçen.
s. ol- 8b/04
[=1]

süril- Kovulmak, uzaklaştırılmak, giderilmek, tardetmek.
s.-e 10a/01
[=1]

sürt- Bir şeyi bastırarak diğer bir şeyin üzerinden geçirmek.
s.-eler 18a/03
[=1]

süsem Bk. **sisem**.
s. yaġı 26b/04
[=1]

süvār Far. Bir binek hayvanına, özellikle de ata binmiş kimse.
s. ol- 2a/05, 2a/06
[=2]

süz- Bir sıvıyı, içindeki katı maddelerden ayırmak için bez veya delikli bir kaptan geçirmek.
s.-eler 16b/17, 18a/13, 18b/11, 19b/08, 19b/17, 27b/17
s.-esiz 9b/11
[=7]

Ş

şab (<Ar. şabb) Alüminyum ve potasyum sülfatından veya amonyum alüminyum sülfatından oluşan, sıcak suda eriyen, tadı buruk, antiseptik bir madde.
ş. 23b/03, 24a/14, 25b/11, 27a/15
ş. (Ḳıbrısī şab) 27b/07
[=5]

şādān Far. Sevinçli, keyifli, hoşnut.
ş. ol- 4a/05
[=1]

şāf Far. Fitil.
ş. gibi 18a/04
[=1]

şaġāl Far. Etoburlardan, sürü hâlinde yaşayan, kurttan küçük bir yaban hayvanı; çakal. Canis aureus.
ş.+a 30a/09
[=1]

şahādet barmaġı İşaret parmağı.
ş. 12b/15
[=1]

şāʿir Ar. Şiir söyleyen veya yazan kimse, ozan.
ş. 5a/07
[=1]

şaḳāḳ Cilt veya mukozanın hafifçe veya yüzeysel olarak çatlaması.
ş. 24b/06
ş.+ı 24b/02
ş. ol- 24a/16
[=3]

şalġam (<Far. şelġam) Hardalgiller familyasından, toprak altı yumruları sebze olarak kullanılan, enerjice zengin, lezzetli; ancak köklerinde ve yapraklarında glikosinolatlar bulunan, etin rengini, sütün tat ve kokusunu bozabilen, tiroit bezinin büyümesine yol açan bitki. Brassica rapa.
ş. gibi ol- 27a/04
[=1]
Şām Yer adı.
ş. ṣabunı 12b/07, 22b/01, 24a/09
[=3]
şarāb Ar. Üzüm veya başka meyve sularını türlü yöntemlerle mayalandırarak elde edilen alkollü içki.
ş. 30b/08
[=1]
şarḳ Ar. Güneşin doğduğu ana yön; doğu.
ş.+a 1b/08, 2b/06
[=2]
şāyed Far. Eğer anlamında kullanılan bağlaç.
ş. 29a/04
[=1]
şefḳat Ar. Sevecenlik, acıma ve sevgi duygusu.
ş. 4b/13
[=1]
şefḳatlü Sevecen, acıma ve sevgi duygusuna sahip.
ş. ol- 4b/12
[=1]
şeher Bk. **şehr**.
ş. 1b/09, 1b/09
ş.+i 2a/11
ş.+ler 1b/12
[=4]
şehr Far. Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent, site.
ş.+i 3b/08, 4a/06
ş.-i muʿaẓẓam 2a/02, 2a/10
ş.+in 4a/04
ş.+inüñ 3a/02
[=6]
şehvet Ar. Erkek ve dişinin birbirine karşı duydukları cinsel istek.
ş. 35a/02
[=1]
şeker Far. Şeker kamışı, şeker pancarı, patates, havuç, mısır, buğday vb. bitkilerin sap ve köklerinin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, birleşiminde karbon, oksijen ve hidrojen bulunan, beyaz, suda eriyen, mayalanabilen ve çoğu tatlı olan maddelerin genel adı.
ş. 11b/06, 29b/17, 30a/03
ş.+e 17a/01
ş.+ile 22a/02, 34a/17
[=6]
şekillü Herhangi bir nitelikte veya özellikte biçimi olan.
ş. (heybetlü uzun boylu ve ḫūb ṣūretlü, laṭīf şekillü ol-) 5b/06
[=1]
şerbet Ar. Meyve suyu ile şekerli su karıştırılarak yapılan içecek.
ş.+ile 16b/01
[=1]
şerīf Ar. Kutsal, şerefli.
ş. 1b/03
ş. ve güzīn yarat- 4b/04
ş. ve tözlü ol- 34b/01
[=3]
şeyʾ Ar. Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz.
ş.+i 4b/06
[=1]
şırlaġan (<Far. şīr ravġan) Haşhaş yağı, susam yağı. Sesami oleum.
ş. 31a/16
ş. yaġı 16a/10
[=2]
şifā (<Ar. şifāʾ) Bedensel veya ruhsal bir hastalığın son bulması, hastalıktan kurtulma, onma.
ş. bul- 15a/10, 15b/02, 15b/07, 16b/03, 17a/05, 18a/16
ş. ol- 12b/09, 18b/17, 19b/15, 21b/03, 26b/07, 34b/04
[=12]
şikāyet Ar. Durumundan memnun olmayıp yakınma veya başına gelen bir dertten sızlanma.
ş. et- 3b/11

[=1]

şīrīn Far. Sevimli, cana yakın, tatlı, hoş.
ş. ol- 7a/13
[=1]

şiş Şişmiş olan yer, şişlik.
ş.+in 26a/13
ş+ise 31a/02
[=2]

şiş- Gerilmek, kabarmak, şişkin bir durum almak.
ş.-e 14b/08, 16a/02, 21b/09
ş.-ene 34b/15
ş.-er 15a/02, 15a/05, 16b/08, 17b/13, 20a/09, 21a/06, 21b/17, 25b/15, 30b/13
ş.-se 26a/07
[=14]

şīşe çek- Vücudun herhangi bir yerini bu iş için yapılmış bir aletle hafifçe kesip çıkan kanı boynuz, bardak vb. ile çekmek suretiyle kan alma. Krş. **ḥacāmat.**
ş. 30a/17
[=1]

şol 1. Sıfat; şu, o.
ş. 5b/09, 8a/12, 8a/13, 8a/15, 8a/17, 8b/03, 8b/08
2. Zamir; şu, o.
ş. 8a/09, 8a/10, 13b/05, 26a/11, 32a/13
[=12]

şom Far. Uğursuz.
ş. ol- 8a/15, 8a/16
[=2]

şöyle 1. Şunun gibi, şuna benzer biçimde.
ş. 11a/08, 14a/14, 21a/15, 23a/07
2. Şu yolda, şu biçimde.
ş. 1b/06
[=5]

şu İşaret zamiri.
ş. ki degin 13a/05
[=1]

şükr Ar. Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme.
ş. ü sipās 1b/02
[=1]

T

tā Far. Kadar, değin, yeter ki, öyle ki, anlamlarına gelen takı.
t. 4a/15, 5a/10, 9b/17, 10a/01, 10a/10, 10a/15, 11a/04, 11b/09, 12b/07, 13a/10, 18a/10, 18b/04, 20a/16, 20a/17, 22a/17, 23a/13, 23b/09, 24a/05, 32a/17, 33a/09
[=20]

taʿaccub Ar. Şaşma, hayret etme.
t. 2a/14
t. et- 3a/14
t. ḳıl- 2a/12
[=3]

taʿālā Ar. "Nâmı büyük" anlamında olup Allah'ın kudsiyet ve büyüklüğü için hürmeten söylenir.
t. (Allah tebāreke ve taʿālā) 2a/16
t. (Ḥaḳ tebārek ü taʿālā) 33a/12
t. (inşallāhu taʿālā) 14a/14
[=3]

ṭabaḳ ṭoynaḳ Picornaviridae ailesinde, aftovirüs cinsinde yer alan virüsün çift tırnaklı hayvanlarda özellikle ağız ve tırnaklar arasında kabarcıklar görünmesi ve yüksek ateşle beliren, genellikle arıza bırakan bulaşıcı hastalık; dolama, etyaran, kurlugan. Krş. **ġazzal**.
ṭ. 23a/02
[=1]

ṭabalaḳ Hünnapgillerden, yapraklarından yeşil boya çıkarılan bir bitki; topalak. Rhamnus clorophorus globosus.
ṭ. 34b/05
[=1]

ṭaban Ayağın alt yüzü, aya.
t. 34b/16
[=1]

ṭabanlu Herhangi bir biçimde veya özellikte tabanı olan.
ṭ. (deve ṭabanlu ol-) 6b/07
[=1]

ṭabl-ı bāz Far. Davulcu.
t. 8a/11
[=1]

ṭaġ (<Far. dāġ) Tedavi için vücutta kızgın bir demirle oluşturulan yanık.
ṭ. ur- 17a/14, 19b/14, 20b/07, 21a/13, 25a/11, 25a/12
[=6]

ṭaġıl- Ortadan kalkmak, kalmamak, zail olmak.

ṭ.-maz-ısa 26a/02, 26a/03, 26a/15
ṭ.-up 21a/14
[=4]

ṭağıṭ- Gidermek, izâle etmek.
ṭ.-ur (ṭağıdur) 26a/01
[=1]

ṭağla- Hastalıklı kısımları kurutmak, akan kanı durdurmak için vücudun hasta veya yaralı yerini kızgın bir aletle veya yakıcı maddelerle yakmak.
ṭ.-maya 27a/07
ṭ.-yalar 12b/05, 15b/06, 21a/15, 21b/14, 22a/02, 22b/11, 27a/02, 27a/09, 33b/10
[=10]

ṭağlağucı Dağlama aleti.
ṭ.+lar 22b/09
[=1]

ṭağlağuç Dağlama aleti.
ṭ. 27a/07
ṭ.+ıla 33b/10
[=2]

tağyīr Ar. Bozma.
t. (tebdīl ve tağyīr ol-) 4a/13
[=1]

ṭaḥan (<Ar. ṭaḥin) Koyu sıvı kıvamda öğütülmüş susam.
ṭ. 26a/06
[=1]

taḫfīf Ar. Hafifletme, yükünü azaltma.
t.+lerin 5b/04
[=1]

taḫt Far. Hükümdarın resmi görevlerini törensel bir biçimde yerine getirirken oturduğu yüksekçe yer, koltuk.
t.+ın 2b/05
[=1]

taḫta (<Far. taḫte) Düz, enlice, uzun ve az kalın biçilmiş ağaç.
t. 33b/09
t.+ya 33b/11
t.+yı 33b/11
[=3]

ṭaḳ Far. Belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı, asma. Vitis.
t. 10a/13
[=1]

ṭala- 1. Isırmak, yaralamak, sokmak.
ṭ.-r 19b/16
ṭ.-sa 30a/08
ṭ.-yanuñ 34b/15
[=3]

ṭalaḳ Karın boşluğunun sol üst kısmında kaburgaların hemen altında, midenin sol arka tarafında bulunan, kan dolaşımını düzenleyen ve kan yapan, yaklaşık 200 gr. ağırlığında, çok damarlı, koyu kırmızı renkte, yassı uzunca organ.
ṭ.+ı 34b/09
ṭ.+ı (ṭalağı) 19b/16
ṭ.+ını 34b/08
[=3]

talas Dalga, kasırga.
t. 8a/12
[=1]

ṭamaḳ Ağız boşluğunun üstünü tavan gibi kuşatan kısım.
ṭ.+ı (ṭamağı) 15b/03
[=1]

tamām Ar. Bir şeyin hepsi, tamamı, bütünü, tümü.
t. 8b/16, 9a/06, 9b/10, 28b/15
[=4]

ṭamar Canlı varlıkların vücudunda kan veya lenf dolaşımını sağlayan kanal.
ṭ. 20b/15, 21a/01, 22b/10, 22b/11
ṭ.+dur 22a/09
ṭ.+ı 17a/16, 17b/02, 17b/07, 22b/07, 27a/01, 35a/15
ṭ.+ına 35a/15
ṭ.+ından 14a/12
ṭ.+lara 22a/08
ṭ.+larından 22a/07
[=15]

ṭamzur- Damlatmak.
ṭ.-a 14a/11
ṭ.-alar 14b/02, 35a/10
ṭ.-asın 9b/05
[=4]

ṭar Ensiz, genişliği az.
ṭ. ol- 6a/07, 6a/11, 6b/13
[=3]

ṭarçın Defnegiller familyasından, Asya ve Afrika'nın tropikal bölgelerinde yetişen ağaç ya da ağaççık. Cinnamum.
ṭ.+ı 16b/12

[=1]

tarfetü'l-ayn Ar. Göz açıp kapayıncaya kadar.
t. 2b/07
[=1]

ṭas Eski bir Türk sazı.
ṭ. 8a/11
[=1]

tāsiʿ Ar. Dokuzuncu.
t. (el-babü't-tāsiʿ) 5b/02, 31a/04
t. (el-faslü't-tāsiʿ) 13a/16, 23b/01, 27a/12
t. (el-faslü't-tāsiʿ ʿaşer) 30a/07
[=6]

taṣnīf Ar. Kitap yazma, yazılanları kitap haline getirme.
t. et- 3b/14
t. eyle- 4a/08, 4a/10
t. ol- 1b/05
[=4]

ṭaş Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki maden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisimlerden kopmuş veya koparılmış parça.
ṭ. 16a/12, 16a/14, 17b/04, 29b/02
[=4]

taşan Kafur ağacı (Camphora)nın mercimekten biraz büyük, yuvarlak, siyahımsı tohumlarından elde edilen, sinir sistemi, solunum merkezi ve kalp üzerinde uyarıcı etkiye sahip; dıştan sürülerek uygulandığında kaşıntılarda, deri ve romatizma hastalıklarında etkili, aromatik, katı bir madde.
t. 22b/13
[=1]

ṭaşırḳa- Ayak, yalın olarak yürümekten yara bere içinde kalması, aşınması.
ṭ.-mış ol- 24a/01
ṭ.-r 32b/02
[=2]

ṭaşlu Üzerinde taşlar olan ya da taş döşeli.
ṭ. 32b/01
[=1]

ṭaşluca Taşlıklı, taşı bol, taşlı yer.
ṭ. 15a/04
[=1]

ṭaşra Dışarı.
ṭ. 8b/05, 27b/03, 29a/02
[=3]

ṭava (<Far. tābe) Yağ kızdırmak, yiyecek kızartmak gibi işlere yarayan, uzun saplı yayvan kap.
ṭ. 10a/16
ṭ.+da 24a/07
[=2]

ṭavar İnek, özellikle koyun ve keçi gibi hayvanların ortak adı.
ṭ. 21b/09
[=1]

taʿvīẕ Ar. Göz değmesine, kötülüklere karşı kullanılan muska, koruma duası.
t. 23a/01
[=1]

ṭavşan Tavşangillerden, uzunluğu 70 cm kadar olan, kulakları başından uzun, ön bacakları arka bacaklarından kısa, çok hızlı koşan, dudakları kalın ve çok hareketli kuyruğu kısa, kemirgen memeli hayvan. Lepus.
ṭ. māyisi 30b/08
[=1]

tavuḳ Tavukgillerden, her yerde yetiştirilebilen, eti ve yumurtası için üretilen, kanatları kısa ve küt evcil kümes hayvanı. Gallus gallus.
t. 30b/07
t.+a (tavuġa) 30a/14
t. boḳı 15a/16, 30b/02
t.+ı (tavuġı) 30b/06
t. yumurdası 18b/13
[=6]

ṭavus Sülüngiller familyasından, tiz sesli, erkeğinin kuyruğu çok uzun, süslü, parlak ve güzel renkli çok büyük kuş. Pavo; Afropavo.
ṭ. ḳuyruġı 18a/08
[=1]

ṭayıncaḳ Kaygan, kaypak.
t. ol- 29a/14
[=1]

Ṭaymus Özel isim.
ṭ. 3a/15
[=1]

tebārek Ar. Sana mübarek etsin, anlamında kullanılan dua sözü.

t. (ḥaḳ tebārek ü taʿālā) 33a/12
[=1]

tebāreke Ar. Sana mübarek etsin, anlamında kullanılan dua sözü.
t. (Allah tebāreke ve taʿālā) 2a/16
[=1]

tebdīl Ar. Değiştirme.
t. ve taġyīr ol- 4a/12
[=1]

tecrübe (<Ar. tecribe) Sınamak, denemek.
t. it- 5b/14
[=1]

tedbīr Ar. Bir şeyi sağlayacak ya da olası bir tehlikeyi önleyecek yol, çare; önlem.
t.+i 32b/11
t.+lerin 5b/04, 31b/10
[=3]

tegelti Yük hayvanlarının semerinin altına konan kaba keçe, eyer keçesi, içlik.
t.+sin oy- 25a/16
[=1]

tel'īl Ar. Papovavirus grubundan, DNA'lı bir virüsten ileri gelen iyicil üstderi uru; siğil. Krş. **sigil**.
t. ol- 26a/16
[=1]

temiz (<Ar. temyīz) 1. Bir yeri kirleten şeylerden arındırmak, temiz duruma getirmek.
t. it- 32a/05
2. İlaçların etkisini artırmak için iltihaplı bir yarayı ya da lezyonu kurutmak, iyileştirmek.
t. it- 28b/14
[=2]

temür Dövülüp şekillendirilmesi, çekilip uzatılması, inceltilmesi kolay ve döküme elverişli olduğu için kullanılış veri çok geniş olan, yoğunluğu 7,8, erime derecesi 1510 atom ağırlığı 55,85, atom numarası 26 ve sembolü Fe olan element.
t. boḳı 29a/16
t.+ile 12b/04
t. tuvalı 29a/17
[=3]

temür diken Yabanikimyongiller familyasından, yatık gövdeli, bileşik yapraklı, açık sarı renkte küçük çiçekli biryıllık otsu bitki. Tribulus terrestris. Sabit yağ, rezin ve alkaloit taşıyan kurutulmuş meyvelerinden elde edilen infusyon taş düşürücü, idrar söktürücü ve kuvvet verici olarak kullanılır.
t. diken 19b/07
[=1]

terāzūla- Dengelemek.
t.-yub 6a/13
[=1]

tere yaġı Sütten çıkarılan taze yağ.
t. 10b/08, 16b/11, 29b/11, 30a/03, 31a/14
[=5]

terkīb Ar. Birkaç şeyin birleşmesinden meydana gelen şey; bileşim.
t. it- 12a/12
[=1]

terle- Isının, harcanan bir gücün, yoğun bir heyecanın etkisiyle derisinin gözeneklerinden ter çıkarmak; ter dökmek.
t.-yince 15a/14
[=1]

ters Hayvan pisliği.
t.+i 18a/04
t.+ine 35a/08
[=2]

tersle- (Hayvan için) Pislemek.
t.-mez-ise 18a/03
t.-r 33a/03
t.-r-iken 27b/15
[=3]

tezek At, inek, koyun gibi hayvanların dışkısı, tersi.
t.+in (tezegin) 32a/05, 32a/06
[=2]

tīmār Far. Binek hayvanlarının derisini, kıllarını, tüylerini kaşağı, fırça, tarak, gebre, sünger, tırnak bıçağı veya makasla temizleme.
t. 23b/06
t. ol- 12a/02, 12a/03, 14a/17, 21b/16, 23a/03, 24a/12
[=7]

tiryaḳ (<Yun. theriake) Bitkisel, madensel ve hayvansal 50 ile 70 kadar maddenin, özel bir yöntemle bala karıştırılmasıyla hazırlanan ve

başlıca etkili maddesi afyon olan; birçok hastalığın tedavisinde ve zehirli hayvan sokmalarında panzehir olarak kullanılan macun kıvamında ilaç.
t. 14b/16
t. (ḫāṣ tiryaḳ) 17b/16, 19b/08
t.+dur 33a/14
t.+ı 30b/02, 33a/15
t.+ıla 31b/08
[=7]

tiryāḳ-ı erbāʿ Gentiana lutea, Laurus nobilis, Commiphora myrrha ve Aristolochia gibi drogları içeren; kalp kuvvetlendirici olarak, sindirim sistemi hastalıkları ve zehirlenmelerin tedavisinde kullanılan tiryak.
t. 15a/08
[=1]

tīz Far. 1. Görece olarak kısa bir sürede; çabuk, süratli, acele.
t. 3a/07, 6b/15, 19a/03, 20b/12, 27a/07, 27a/08, 32a/17
t. görür ol- 6a/10
t. tīz 6b/05, 10a/06, 14b/14, 29b/09
t. ü tīz 6b/03
[=13]
2. (Ses için) İnce, keskin.
t. (bili ince ve āvāzı tīz ol-) 6b/05
t. (başı küçücük yilisi ve ḳuyruġı uzun ve tīz āvāzlu iki ḳıçı sekil ol-) 7a/16
[=2]

tīz görür ol- Keskin gözlü olmak.
t. 6a/11
[=1]

tīzcek Çabucak, süratlice, acelece.
t. 6b/12, 14a/17, 21b/16, 29a/16, 30a/16
[=5]

tīzger Tez yapan, eli çabuk.
t.+ile 12b/16
[=1]

tobra Bk. **torba**.
t.+sına 9b/16, 10a/14
t.+y-ıla 10a/17
[=3]

ṭodaḳ Omurgalılarda ağız açıklığının üst ve alt kenarlarından her biri.
ṭ.+ın (ṭodaġın) 15a/07
ṭ.+ında (ṭodaġında) 11a/05
[=2]

ṭodaḳlu Herhangi bir biçimde veya özellikte dudağı olan.
ṭ. (uzun ṭodaḳlu ol-) 6a/02
[=1]

ṭoġan Kartalgiller familyasından, küçük kuşlarla, böceklerle beslenen ve dünyanın her yerinde birçok türü bulunan yırtıcı kuş sınıfı. Falco.
ṭ. boḳınuñ aḳı 13b/16
[=1]

ṭoġra- (Bir şeyi) Keserek parçalamak, parça parça kesmek.
ṭ.-yalar 10a/14
[=1]

ṭoġrıl- Eğikliği ve eğriliği gidip düz duruma gelmek.
ṭ.-ur 17a/08
[=1]

ṭoġru Bir ucundan öteki ucuna kadar kıvrılmadan uzanan; düz.
ṭ. 33a/08
[=1]

toḫmü'l-ḫanẓal Ar. İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, elma büyüklüğünde, sert kabuklu, yağlı tohumlu, acı ve kokusuz bir meyve veren, parçalı yapraklı, sarı çiçekli, sürüngen gövdeli, çok yıllık otsu bitki. Acı hıyar, acı elma, it hıyarı. Tohumları veterinerlikte ve müshil olarak kullanılır. Citrullus colocynthis. Krş. **Ebū cehil ḳarbuz**.
t. 23a/10
[=1]

toḫm (<Far. tuḫm) Bitkilerde döllenme sonunda çiçekten sonra oluşan ve toprağa gömülünce kendisinden yeni bir bitki üreyen tane.
t. (ḫaṭmi toḫm) 20b/16
t. (hevīç toḫm) 31a/12
t. (ḳara çeltük toḫm) 19b/07
t. (kişniç toḫm) 31a/12
t.+ı (mersin toḫmı) 19a/06
t.+ın (beyāż ḫaṭmi toḫmı) 16b/12
t.+ın (kettān toḫmı) 25b/07
[=7]

ṭoḳın- Yaklaşıp hafifçe değmek, temas etmek.
ṭ.-maya 14a/04

ṭ.-ur 14b/14, 16a/13, 28a/04
[=4]

ṭoḳun- Bk. **ṭoḳın-.**
ṭ.-sa 13a/12
[=1]

ṭoḳuz Sekizden sonra, ondan önce gelen sayının adı.
ṭ. 18b/13
ṭ.+undan 9a/05
[=2]

ṭol- 1. Dolu duruma gelmek, boş olmaktan çıkmak.
ṭ.-up durur 19b/02
2. (Göz için) Yaşla dolmak, dolu dolu olmak.
ṭ.-ar 14b/13
3. (Yara, bere, hastalık vb. için) İrin toplamak, cerahat birikmek.
ṭ.-ar 13a/07, 24a/11
ṭ.-ar-ısa 20b/04
[=5]

ṭola- Etrafında döndürüp sarmak.
ṭ.-yalar 27b/08
[=1]

ṭolaşuk Karışık, çapraşık.
ṭ. bas- 6a/16
[=1]

ṭoldur- (Boş bir şeyi) Dolu hâle getirmek, dolmasını sağlamak.
ṭ.-alar 17b/03, 24a/07, 24a/10, 26b/13, 28a/12, 33b/12
[=6]

ṭolu 1. İçi epeyce dolu; kabarmış, şişkin, dolgun.
ṭ. (yüce boylu ve uyluġa ṭolu küçücük bögürlü ol-) 6a/06
2. Bir yerde bahsedilen şeyin çok bulunduğunu, çok olduğunu anlatır; çok, pek çok.
ṭ. 4b/12
[=2]

ṭomal- Yusyumru kabarmak, tümsek hâle gelmek, yusyuvalak olmak.
ṭ.-up 20b/03
[=1]

ṭomalıç (Göz için) Yuvarlak, çıkık, fırlak.
ṭ. (gökçek ve ṭomalıç gözlü ol-) 5b/17
[=1]

ṭoñuz Domuzgiller familyasından, bütün dünyaya yayılmış, eti, yağı, derisi için beslenen, ağır, hantal, evcil, memeli hayvan. Susacrofa domestica.
ṭ. azusınuñ küli 13b/11
ṭ. ḳılı 27b/10
ṭ. süksünlü ol- 6a/03
ṭ. yaġı 23a/17, 23b/05
[=5]

ṭoñuzlan ḳurdı Kınkanatlılar takımından, başı ve bacakları tuğla kırmızısı, elitraları koyu mavi bombardıman böceği. Brachynus crepitans.
ṭ. 34a/07
[=1]

ṭopraḳ Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü.
ṭ.+dan 4b/07
ṭ.+dur 4b/02
[=2]

ṭopuḳ Atgillerde ve gevişgetirenlerde bacakların incikle bukağılık arasında kalan ve ana bilek ya da tarakkemiğinin ilk parmakkemiği ve iki büyük susamsı kemikle yaptığı ekleme dayanan bölge.
ṭ.+ın (ṭopuġın) 24b/12
ṭ.+ına (ṭopuġına) 24b/11
[=2]

ṭorba İçine yem konularak hayvanların başına takılan torba.
ṭ.+sına 34a/12
[=1]

ṭorı Çeşitli tonları bulunan kızıl kahve rengi at rengi.
ṭ. (ḫurmāyī ṭorı at) 7a/12
ṭ.+at 7a/09
[=2]

ṭovıca Sinirlerin gerilmesi, kasılması sonucu, özellikle ayak ve başta görülen bir tür hastalık, tutulma.
ṭ. ol- 17a/06
[=1]

ṭoynaḳ Gevişgetirenlerin ve domuzgillerin tırnağı.
ṭ. 23a/09, 23b/17, 24a/12
ṭ. (ṭabaḳ ṭoynaḳ) 23a/03
ṭ.+dan 24b/06

ṭ.+ı (ṭonaġı) 23a/04
ṭ.+ı (ṭoynaġı) 5a/02, 23a/08, 23b/16, 24a/16
ṭ.+ı (ṭoynaġı uzun etlü ol-) 6b/06
ṭ.+ı ḳara ol- 8a/06
ṭ.+ın (ṭoynaġın) 24a/04, 24b/10, 35a/11
ṭ.+ına (ṭoynaġına) 32b/05
ṭ.+ıñ (ṭoynaġıñ) 24a/03
ṭ.+ları (kirpigi yilisi ḳuyruġı ṭoynaḳları aḳ ol-) 7b/12
[=18]

ṭoz Ezilen, dövülen, öğütülen katı bir maddenin çok küçük taneciklere bölünmüş durumu.
ṭ.+ı (şaman ṭozı) 9b/15, 15a/12, 31b/03
[=3]

tözlü Asıl, tabiat, temel, yaratılıştan gelen değer, fıtrî kabiliyet, iyi ve kıymetli maya, değer, kıymet.
t. (şerīf ve tözlü ol-) 34b/01
[=1]

ṭuġra Katarakt.
t. ol- 14a/15
[=1]

tuḫme Hazımsızlık, sindirim güçlüğü, mide dolgunluğu.
t. ol- 30b/11
[=1]

ṭulbazla- Kamçılamak, kamçı ile vurmak.
t.-yu vir- 33a/03
[=1]

ṭulum Kimi yiyecek ve içecekleri korumak için kap olarak kullanılan, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş ya da torba biçiminde dikilmiş hayvan derisi.
ṭ.+ın (bal ṭulumı) 20b/01
ṭ.+ın (peynir ṭulumı) 21b/12
ṭ.+ın (şucı ṭulumı) 20b/13
[=3]

ṭur- 1. Yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak.
ṭ.-a 29b/03
ṭ.-maz 33a/02
ṭ.-ur 12b/11
2. (Yiyecekler veya nesneler için) Bulunduğu yerde bir zaman kalıp beklemek, üzerinden zaman geçmek.
ṭ.-a 10a/15, 12a/11, 15a/17, 17b/05, 21a/02, 21b/08, 29a/09, 29b/05, 32a/11
3. Bir yerde olmak, bir yerde bulunmak.
ṭ.-a 30b/10
ṭ.-duġı 9b/01
4. Sona ermek, kesilmek.
ṭ.-masa 14a/06, 17a/16
ṭ.-maz-ısa 19a/06
5. Şu veya bu durumda bulunmak, belli bir durumda olmak.
ṭ.-mayalar 33a/05
[=18]

ṭuraḳ otı Dere otu. Anethum graveolens.
ṭ. 16b/12, 19b/17
[=2]

ṭurġur- Durdurmak.
ṭ.-mayalar 20b/03
[=1]

tut (<Far. tūt) İki çenekliler sınıfının dutgiller familyasından, yaprakları ile ipek böceği beslenen, odunundan tarım aletleri, araba, mobilya vb. şeyler yapılan, 1 ile 18-20 metre boyunda dayanıklı ağaç (Monis) ve bu ağacın beyaz, kara, koyu pembe renklerindeki yaş ve kuru olarak yenen, şurubu, pekmezi ve pestili yapılan tatlı meyvesi.
t. aġacınuñ ḳabı 27b/16
t. gibi 11a/14
[=2]

ṭut- 1. Bedeni veya bedenin bir bölümünü, belli bir duruşa geçirmek ve o duruşu sürdürmek.
ṭ.-a 8b/05
2. Bir kimseyi, bir hayvanı bir yerinden kavrayarak hareketini yönlendirmek ya da engellemek.
ṭ.-alar 9b/13
3. Elle kavramak, elinde bulundurmak.
ṭ.-alar 28a/05
[=3]

ṭutıl- İşlevini yerine getiremez durumu gelmek.
ṭ.-sa 19a/11
[=1]

tuvāl Far. Eğe talaşı.
t.+ı (temür tuvālı) 29a/17
[=1]

tuvān Far. Güç, kuvvet, takat, sertlik.
t. 4b/14
[=1]
ṭuyūr Ar. Kuşlar.
t. (vuḫūş u ṭuyūr) 2b/04
[=1]
ṭuz Bk. **duz.**
t. 2a/07, 10b/05, 13a/01, 15b/06, 15b/10, 24a/07, 25b/11, 26a/03, 26b/03
t. (saġ ṭuz) 13a/13, 13b/10, 18a/06, 19a/16, 21a/08, 25b/03, 26b/12, 28b/01
t.+ı (saġ ṭuz) 20b/11
t.+ıla 10b/16, 24b/17, 34b/17
t. ile 28a/12
[=22]
ṭuzlu Bk. **duzlu.**
ṭ. şu 12a/06
[=1]
Türkçe Ural-Altay dil ailesinin Altay dillerine, yapı bakımından eklemeli diller grubuna giren, Türkiye'de ve Türklerin hakim olduğu ülkelerde kullanılan dil, Türk dili.
t. 9a/15, 10a/12, 11b/16, 14a/06, 15b/16, 18b/07, 18b/09, 22b/13, 23a/02, 23b/10, 25b/14, 26b/08, 32a/03
[=13]
Türkī Bk. **Türkçe.**
t. dil 4a/14
[=1]
tüskür- Tıksırmak.
t.-ür 10a/06
[=1]
tütün Duman.
t.+e 31b/14
[=1]
tüy İnsan ve hayvan derisi üzerinde bulunan ince kıl.
t. (ḫāyası yirinde tüy ol-) 6a/09
t.+i 29b/13, 31a/08
t.+in 23b/08
t.+ini 35a/14
[=5]

U

uç 1. Giderek daralan bir şeyin sonu.
u.+ıdur (ucıdur) 14b/05
2. Yatılan bir yerin baş konan tarafı.
u.+ında (başı ucında) 35a/08
3. İğne, ok, bıçak vb.biçimdeki nesnelerin son bölümü.
u.+ını (ucını) 18b/16
u.+ıy-ıla (ucı-y-ıla) 24a/05
[=4]
uçuḳ Deri ya da mukozanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan herpes virüsünden ileri gelen kabarcık.
u. dut- 34b/03
[=1]
uçuḳlu Uçuğu olan.
u. 34b/02
[=1]
ʿūd Ar. Thymelacaceae familyasından, Çinhindi'nde ve Endonezya adalarında yetişen ağaç; öd ağacı. Aquilaria agallocha.
u. 16a/17
u.-ı ḳarḥ 9b/09
[=2]
uġraş- Savaşmak, mücadele etmek.
u.-dı 3a/13, 3a/16
[=2]
un Tahıl veya bazı besin maddelerinin öğütülmesinden elde edilen toz durumundaki besin.
u. 20b/04
u. gibi 25a/04
u. gibi ol- 12a/13, 29a/16, 35a/17
u.+ı (arpa unı) 29b/16, 30a/03
u.+ı (burçaḳ unı) 28a/17, 29a/17
u.+ı (mercümek unı) 28a/17
u.+ı (pirinç unı) 30a/03
u.+ın (arpa unı) 13b/04, 29b/10
[=13]
ʿunnāb Ar. Hünnapgiller familyasından, almaşık yapraklı, dikenli, küçük yeşilimsi çiçekli ağaç (Zizyphus jujuba) ve bu ağacın, hafif müshil ve göğüs yumuşatıcı bir etkiye sahip meyvesi.
u. 16b/17
[=1]
unut- (Bir kimse veya şeyi) Artık düşünmez, hatırlamaz olmak, ihmal edip terk etmek.
u.-mayalar 4a/04, 4a/16

[=2]

ur Hücrelerin aşırı çoğalmasıyla dokularda meydana gelen ve büyüme eğilimi gösteren yumru; neoplazma, tümör.

u. 26b/09

[=1]

ur- 1. Uygulamak, basmak, koymak.

u.-a 25a/12

u.-alar 17a/14, 19b/14, 20b/07, 21a/13, 25a/11

2. Takmak, bağlamak.

u.-alar 21a/09, 24a/11, 24b/16

u.-asın 20b/13

u.-urlar 23b/16

3. Sürmek.

u.-alar 10b/14, 10b/17, 11a/04, 11a/07, 11b/04, 11b/09, 11b/13, 12a/07, 12a/09, 12b/01, 12b/06, 12b/09, 12b/13, 13a/14, 13b/10, 13b/13, 14b/05, 17b/08, 20b/05, 21a/10, 21a/11, 21a/13, 21b/06, 23b/06, 23b/13, 24b/17, 25a/02, 25a/14, 26a/03, 26a/10, 26b/06, 27a/09, 27a/15, 27a/17, 27b/01, 28b/12, 29a/01, 30b/02, 30b/07, 30b/10, 35a/15

u.-asın 9b/05, 9b/06, 13b/07, 14a/04, 21a/01, 24b/03

u.-maḳ 25a/09

u.-mayalar 11b/14

4. ... ile hesaplamak.

u.-dı 2a/17

5. Elini ya da elinde tuttuğu bir şeyi üzerine hızla indirmek.

u.-alar 12a/13

u.-ıcaḳ 30a/12

6. Soğuk, sıcak vb. zarar vermek, hasta etmek.

u.-mış 30a/02

u.-sa 29b/13

7. İsteyerek ya da istemeden bir organını ya da bir şeyini hızla şiddetle bir yere değdirmek, çarpmak.

u.-ur 29b/08, 29b/14

8. Oraya çıkmak, orada görünmek, belirmek.

u.-ur-sa 34b/11

[=68]

dizgin ur- 21a/09

ıssı şovuḳ ur- 30a/02

ḳarınca ur- 34b/11

ḳına gibi ur- 12a/09

merhem ur- 11b/14

naʿl ur- 23b/16, 24a/11

remil ur- 2a/17

şovuḳ ur- 29b/13

ṭaġ ur- 17a/14, 19b/14, 20b/07, 21a/13, 25a/11, 25a/12

[=15]

urdur- Batıcı, kesici bir cismi bir yüzeye saplatmak, batırtmak, kaktırmak.

u.-maz 32b/08

[=1]

ʿuruḳ-ı mücevvef Ar. Sancılı, acılı arter, atar damar.

u. 22a/08

[=1]

usṭūḫūdūs Far. Ballıbabagiller familyasından, hep yeşil yapraklı, koyu mor çiçekli, çalı görünümünde, Batı Anadolu'nun maki bölgelerinde yaygın görülen, ağrı kesici, antiseptik, yara sağaltıcı, sara ve astımı yatıştırıcı, balgam söktürücü, idrar yolları iltihabını giderici, egzama yaralarını iyileştirici, sinir ve kalp güçlendirici zararsız ve etkili bir droga sahip lavanta türü; karabaş lavanta. Lavandula stoechas.

u. (sezāb ü usṭūḫūdūs) 15b/15

[=1]

usṭurlāb Ar. Belli bir anda, gökyüzünü betimlemeyi sağlayan aygıt.

u. 2b/01

[=1]

uşaḳ Ufak, küçük.

u. dişlü ol- 6a/01

[=1]

uşaḳī Far. Amonyaklı.

u.+sirke 22a/02, 28b/08

[=2]

uvacıḳ Çok ufak, küçücük.

u. (ḳolan yirinde uvacıḳ ḳıl bitmiş ol-) 6b/06

[=1]

uvaḳ Ufak, küçük, kırıntı.

u.+ın (baḳır uvaġı) 13b/17

[=1]

uyan Dizgin, gem, yular.

u.+ı 6a/02
u.+ın 30b/17, 32b/13, 33a/01, 34a/03
u.+sız 32a/11
[=6]

uyarıl- Kendine özgü bir tepki vermesine neden olacak bir dış etkiyle karşı karşıya gelmek.
u.-maya 8a/12
[=1]

uyku Organizmada, özellikle sinir sisteminde, uyanıklığın ortadan kalktığı ve uyarılara karşı tepkinin en aza indiği periyotlu işlev durumu.
u.+da 35a/06
[=1]

uyluḳ Bacağın kalçadan ya da leğenden dize kadar uzanan bölümü.
u.+a (uyluġa) 22a/10
u.+a (yüce boylu ve uyluġa ṭolu küçücük bögürlü ol-) 6a/06
[=2]

uyuz Uyuzböceği denen bir akarın insanda ve hayvanda deri altına yerleşmesinden ileri gelen bulaşıcı, kaşıntılı deri hastalığı.
u. 22a/13
u.+a 35a/01
u. gibi ol- 23b/07
u. ol- 25a/16
[=4]

uzaḳ 1. Gidilmesi çok süren, çok ötelerde bulunan, ırak.
u. 31b/15
2. İhtimali az olan.
u. 5a/03
[=2]

uzun İki ucu arasındaki uzunluk çok olan ya da benzerlerine oranla daha çok olan.
u. 8a/04, 29b/02, 33b/08
u. (başı küçücük yilisi ve ḳuyruġı uzun ve tīz āvāzlu iki ḳıçı sekil ol-) 7a/16
u. (bili uzun ol-) 6b/17
u. (boynı uzun düz ol-) 6a/03
u. (heybetlü uzun boylu ve ḫūb ṣūretlü laṭīf şekillü ol-) 5b/06
u. (ḳıçı iñen uzun ol-) 6a/14
u. (ṭoynaġı uzun etlü ol-) 6b/07
u. (yilisi ḳuyruġı uzun ol-) 6a/04, 7a/10, 8a/05
u. (yilisi ḳuyruġı uzun ve boynı yumrı ol-) 7b/03
u. ol- 8b/04
u. ṭodaḳlu ol- 6a/02
[=15]

uzunluḳ Uzunlamasına.
u.+ınca (uzunluġınca ol-) 23a/07
[=1]

Ü

üç İkiden sonra dörtten önce gelen sayının adı.
ü. 3b/08, 8b/17, 9b/11, 9b/12, 10a/02, 10b/08, 10b/13, 11a/12, 13b/02, 13b/06, 13b/17, 14b/16, 16b/09, 18a/11, 18b/14, 18b/16, 19a/13, 19b/14, 21b/01, 21b/13, 22b/15, 23a/16, 24a/02, 26a/01, 26b/02, 27a/10, 28b/13, 29b/15, 31a/01, 31a/15, 32a/10, 33b/04, 33b/14
ü. biñ 33a/12
[=34]

üçin Üç kere.
ü. 30a/01
[=1]

ülp Erkek hayvanın cinsel organı.
ü.+i 26a/07, 26a/12
ü.+in 8b/04, 8b/10
ü.+inde 26a/16
ü.+ini 18a/07, 26a/12
[=7]

ünlü Herhangi bir özellikte ya da nitelikte sesi olan.
ü. (it ünlü ol-) 6a/10
[=1]

ürk- Bir şeyden korkup birden sıçramak.
ü.-meyen 8a/11
[=1]

ürpek Atın ayaklarında görülen ve diz tüylerini döken, yayılıcı, uyuza benzer bir hastalık.
ü. ol- 23b/07
[=1]

ürper- Üşüme, korku, endişe, ürkme vb. sebepler yüzünden vücuttaki tüylerin dikilip derinin nokta nokta olması.
ü.-ür 29b/13, 31a/08
[=2]

üskür (<Far. uskere) Ağzı yayvanca kap, toprak çanak.
ü.+ile 31a/14
[=1]

üst Bir bütünün yukarı bölümünde ya da geri kalanın üzerinde yer alan şey; üst yanı.
ü.+i 9a/06
ü.+in 15a/07, 20b/14
ü.+inde 11a/05, 11b/15, 17a/12, 32a/14
ü.+ine 9b/05, 9b/07, 17b/04, 21a/08
ü.+ün 30b/04
ü.+üne 6b/01
[=13]

üstübü (<Yun. stouppi) Artık pamuk, didilmiş kenevir.
ü.+ye 25b/09
[=1]

üşen- Çekinmek, saknmak, korkmak.
ü.-meyeler 27b/05
[=1]

üz- Bir şeyi çekip gererek gevşetmek, sürterek aşındırmak.
ü.-megeler 13a/02
[=1]

üzere Üzerine, üzerinde.
ü. 20b/05
[=1]

üzeri 1. Bir şeyin gözle görünen dış yüzü; üstü.
ü.+nde 20b/07
ü.+ndeki 13a/01
ü.+nden 33b/07
ü.+ne 3b/03, 5a/09, 11a/12, 11b/04, 12a/09, 12b/06, 12b/16, 17b/01, 17b/03, 17b/05, 17b/07, 17b/07, 17b/08, 18b/04, 20b/04, 20b/05, 20b/13, 21a/01, 21b/14, 22a/04, 22b/15, 24b/03, 24b/15, 25a/04, 25a/09, 25a/12, 25a/14, 26a/06, 26b/06, 27a/16, 28b/12, 29a/07, 29a/08, 29b/01, 31b/05
2. Zamanda yakınlık belirtir.
ü.+ne 34a/02
[=39]

üzerlik Sedefotugiller familyasından, Asya, Afrika ve Amerika'nın sıcak ve tropikal bölgelerinde yetişen, kök ve tohumları kurt düşürücü, adet söktürücü, uyuşturucu ve terletici etkiye sahip otsu bitki. Paganum.
ü. 15a/11
[=1]

üzre Dayanma noktasını, maddi ya da manevi varlığı belirtir.
ü.+dür 4b/10
[=1]

üzüm Asma adı verilen ağaççığın salkım durumunda ufak taneli, ince kabuklu, sulu, etli, glikoz ve vitamin bakımından zengin, yetiştiği yere göre pek çok çeşidi bulunan, tazesi ve kurusu yenen meyvesi. Vitis vinifera.
ü. (it üzüm) 19b/09
ü. (ḳara üzüm) 19a/01
ü. (ḳızıl üzüm) 16b/16
ü.+i (it üzümi) 16a/17
[=4]

V

Va'llahu ā'lemu bi'ṣ-ṣevāb ve ileyhi yercu'ul-ma bi't-temti bi'avni'llahī ta'ālā ve ḥüsnü'l-tevfik ve'ṣ-ṣalla'llāhu 'alā cem'i'l-enbiyāi ve'l-mürselīn ve'l-ḥamdullehi rabbi'l-'alemīn Ar. Bütün bu yapabildiğim güzellikleri Allah bana muvaffak kıldı, onun yardımıyla yaptım. Allah'a ve onun nebilerine salat ve selam olsun. Hamd alemlerin Rabbi olan Allah'adır, anlamındaki şükür duası.
v. 35/01
[=1]

vāḳi' Ar. Olan, meydana gelen, olagelen.
v. ol- 3b/12, 3b/16, 13a/09, 15a/03, 18b/02, 23a/04, 25b/14, 30a/09
[=8]

vaḳiyya Ar. Ons; 28,3 gram ya da 40 dirhem ağırlındaki ölçü birimi.
v. 19b/11
[=1]

vaḳt Ar. Ölçülebilir bir nicelik olarak düşünülen ve akışı ilerleyişi açısından ele alınan süre; zaman.
v. 26a/15, 32a/12
v.+ı-y-ısa (gök vaḳtı) 29b/05

v.+ı-y-ısa (ot vaḳtı) 31b/08
v.+ın 24b/15
v.+ında 9b/04
v.+ında (ḳaba ḳuşluk vaḳtı) 32a/08
v.+ında (ḳonaḳ vaḳtı) 32a/17
v. ol- 10a/06, 23b/04
[=10]
va'llāhu a'lem bi'ṣ-ṣevāb Ar. Vallahi her şeyin en doğrusunu Allah bilir.
v. 7a/08, 12b/02
[=2]
var Mevcut, evrende veya düşüncede yer alan.
v. 32a/02, 32a/08, 32a/15, 33a/14, 33b/02
v.+dur 2b/10, 3a/02, 3a/03, 9a/08, 9a/14, 20b/15, 22b/12, 32b/17, 32b/17, 33a/15, 33a/16, 33a/17, 34a/06
v.+ısa 10b/01, 12b/05, 25a/01
v. idi 2a/05, 3a/06, 3a/12, 3a/15
v. ise 1b/12
[=26]
var- Ulaşmak, vasıl olmak.
v.-a 2a/01, 27b/06
v.-dı 3a/16
v.-duḳça 26b/09
v.-ıcaḳ 33a/08
v.-ınca 12b/06, 33a/02
v.-ısar 2b/06
v.-ur 12a/01
[=9]
vāsiṭāt Ar. Tay doğduktan altı ay sonra, orta yan kesici dişlerin yanından çıkan dişler; yan kesici dişler.
v. 8b/16
[=1]
vaşaḳ Amonyak macunu.
v.+ı (vaşaġı) 11a/03
[=1]
ve Bağlaç, iki sözcüğü, sözcük öbeğini ve cümleyi birbirine bağlar.
v. 1b/02, 1b/03, 1b/03, 1b/06, 1b/07, 1b/08, 1b/10, 1b/10, 1b/10, 1b/10, 1b/10, 1b/11, 1b/11, 1b/11, 1b/11, 1b/11, 1b/11, 1b/12, 1b/12, 1b/14, 2a/03, 2a/04, 2a/05, 2a/11, 2a/12, 2a/13, 2a/14, 2a/14, 2a/16, 2b/03, 2b/04, 2b/04, 2b/04, 2b/05, 2b/05, 2b/05, 2b/06, 2b/11, 2b/14, 2b/15, 3a/06, 3a/07, 3a/09, 3b/04, 3b/05, 3b/06, 3b/09, 4a/02, 4a/06, 4a/13, 4a/13, 4a/15, 4a/17, 4a/17, 4b/01, 4b/01, 4b/02, 4b/04, 4b/06, 4b/07, 4b/08, 4b/09, 4b/09, 4b/11, 4b/11, 4b/11, 4b/12, 4b/13, 4b/14, 4b/17, 4b/17, 4b/17, 4b/17, 5a/01, 5a/09, 5a/11, 5a/13, 5b/03, 5b/04, 5b/07, 5b/08, 5b/09, 5b/09, 5b/10, 5b/10, 5b/10, 5b/13, 5b/17, 6a/01, 6a/01, 6a/02, 6a/03, 6a/03, 6a/05, 6a/05, 6a/06, 6a/06, 6a/07, 6a/07, 6a/07, 6a/08, 6a/09, 6a/09, 6a/10, 6a/10, 6a/10, 6a/11, 6a/11, 6a/12, 6a/13, 6a/14, 6a/15, 6a/16, 6a/17, 6b/01, 6b/02, 6b/03, 6b/03, 6b/03, 6b/05, 6b/05, 6b/05, 6b/06, 6b/06, 6b/07, 6b/08, 6b/08, 6b/09, 6b/09, 6b/10, 6b/11, 6b/11, 6b/12, 6b/13, 6b/17, 6b/17, 7a/01, 7a/01, 7a/02, 7a/02, 7a/03, 7a/04, 7a/05, 7a/10, 7a/11, 7a/12, 7a/13, 7a/14, 7a/15, 7a/16, 7a/16, 7b/01, 7b/01, 7b/02, 7b/02, 7b/03, 7b/04, 7b/04, 7b/04, 7b/05, 7b/08, 7b/11, 7b/11, 7b/11, 7b/12, 7b/13, 7b/14, 7b/15, 7b/15, 8a/01, 8a/01, 8a/02, 8a/02, 8a/02, 8a/03, 8a/04, 8a/04, 8a/08, 8a/08, 8a/09, 8a/11, 8a/13, 8a/15, 8a/17, 8b/02, 8b/02, 8b/03, 8b/04, 8b/05, 8b/06, 8b/06, 8b/06, 8b/06, 8b/06, 8b/06, 8b/07, 8b/07, 8b/08, 8b/08, 8b/10, 8b/10, 8b/10, 8b/11, 8b/13, 8b/14, 8b/14, 8b/15, 8b/16, 9a/04, 9a/05, 9a/06, 9a/09, 9a/10, 9a/11, 9a/12, 9a/17, 9a/17, 9b/01, 9b/01, 9b/03, 9b/08, 9b/09, 9b/10, 9b/12, 9b/15, 9b/15, 10a/01, 10a/13, 10b/02, 10b/14, 10b/16, 11a/01, 11a/08, 11a/17, 11b/01, 11b/02, 11b/02, 11b/02, 11b/02, 11b/05, 11b/06, 11b/13, 12a/04, 12a/05, 12a/07, 12a/15, 12a/17, 12b/01, 12b/01, 12b/04, 12b/08, 12b/13, 12b/16, 13a/02, 13a/05, 13a/06, 13a/09, 13b/01, 13b/03, 13b/08, 13b/15, 14a/07, 14a/09, 14a/09, 14a/10, 14a/11, 14a/12, 14a/12, 14a/13, 14a/16, 14b/13, 15a/02, 15a/04, 15a/05, 15a/07, 15a/17, 15b/06,

15b/09, 15b/09, 15b/10, 15b/13, 15b/14, 15b/14, 15b/15, 15b/16, 15b/17, 15b/17, 16a/03, 16a/05, 16a/05, 16a/06, 16a/07, 16a/07, 16a/14, 16a/15, 16a/15, 16a/17, 16a/17, 16a/17, 16a/17, 16b/01, 16b/02, 16b/05, 16b/07, 16b/07, 16b/08, 16b/09, 16b/09, 16b/14, 17a/04, 17a/07, 17a/08, 17a/09, 17a/12, 17b/05, 17b/07, 17b/08, 17b/09, 17b/14, 17b/14, 17b/15, 17b/15, 18a/02, 18a/03, 18a/05, 18a/06, 18a/10, 18a/15, 18a/15, 18a/17, 18b/02, 18b/03, 18b/06, 18b/07, 18b/09, 18b/10, 18b/11, 18b/12, 19a/05, 19a/13, 19a/13, 19a/14, 19b/06, 19b/07, 19b/07, 19b/08, 19b/10, 19b/12, 19b/14, 20a/03, 20a/03, 20a/03, 20a/04, 20a/13, 20a/15, 20a/16, 20b/03, 20b/07, 20b/15, 20b/16, 20b/16, 21a/02, 21a/13, 21b/07, 21b/07, 21b/07, 21b/17, 22a/02, 22a/10, 22a/11, 22a/12, 22a/15, 22a/16, 22a/17, 22b/01, 22b/02, 22b/05, 22b/06, 22b/07, 22b/13, 22b/17, 23a/01, 23a/06, 23a/09, 23a/16, 23b/03, 23b/04, 23b/11, 23b/12, 23b/15, 24a/02, 24a/08, 24a/12, 24a/14, 24b/01, 24b/01, 24b/04, 25a/13, 25b/02, 25b/02, 25b/02, 25b/02, 25b/06, 25b/06, 25b/13, 25b/15, 26a/08, 26a/08, 26a/09, 26a/09, 26b/17, 27a/10, 27b/01, 27b/01, 27b/07, 28a/17, 28b/16, 29a/06, 29a/07, 29a/07, 29a/10, 29a/14, 29b/08, 29b/13, 29b/14, 29b/14, 30a/05, 30a/09, 30a/09, 30a/09, 30a/09, 30a/10, 30a/17, 30b/01, 30b/12, 30b/14, 31a/03, 31a/08, 31a/09, 31a/09, 31a/10, 31a/10, 31a/10, 31a/15, 31b/01, 31b/08, 31b/11, 31b/11, 31b/11, 31b/11, 31b/12, 31b/14, 31b/14, 31b/14, 31b/15, 31b/16, 31b/17, 31b/17, 32a/02, 32a/04, 32a/05, 32a/06, 32a/06, 32a/07, 32a/08, 32a/08, 32a/09, 32a/09, 32a/10, 32a/11, 32a/13, 32a/14, 32a/16, 32a/17, 32b/11, 32b/13, 33a/03, 33a/04, 33a/04, 33a/05, 33a/06, 33a/11, 33a/12, 33a/13, 33a/13, 33a/15, 33b/12, 34a/03, 34a/05, 34a/14, 34b/01, 34b/05, 34b/05, 34b/06, 34b/14, 34b/15, 34b/16, 35a/01, 35a/02, 35a/05, 35a/07, 35a/09, 35a/12, 35a/12, 35a/13, 35a/15, 35a/16

[=507]

veʿṣ-ṣalātü veʿs-selāmü ʿalā Muḥammed ve ālihī ecmaʿin Ar. Şüphesiz ki Allah'ın salatı ve selamı Hz. Muhammed'in ve hepimizin üzerindedir.

v. 1b/04

[=1]

vec Ar. Gülgiller familyasından, salkım halinde sarı çiçekli ve çengel dikenli, karaciğer ve safrakesesi hastalıklarının tedavisinde kullanılan hem idrar artırıcı hem peklik verici nitelik taşıyan, meyveli otsu bitki; egir, kasıkotu. Acorus calamus.

v. 14a/06

[=1]

velākin Ar. ve Far. Ama, fakat, şöyle ki.

v. 12a/10

[=1]

velī Ar. ve Far. Ancak, ama.

v. 2b/02, 2b/09, 4a/11, 12b/17, 13a/06, 22b/12, 33a/17

[=7]

veribi- Göndermek.

v.(!) 3a/07

[=1]

veyā Ar. ve Far. Seçenek, eşdeğerlilik ya da karşıtlık bildiren bağlaç; ya da.

v. 11a/15, 20b/08, 23b/10

[=3]

veyaḫūd Ar. ve Far. Yahut, ya da.

v. 26a/03

[=1]

vezīr Ar. Osmanlılarda ve pek çok Müslüman devlette bakanlık, valilik vb. üst düzey görevlerde bulunan kimselere verilen unvan, paye.

v. 4b/11

v. (Arisṭaṭālīs vezīr) 4a/03

v.+i 2a/03

[=3]

vilāyet Ar. İl, şehir.
v.+inde 1b/12
v.+inüñ 1b/14
[=2]

vir- 1. Bir şeyi bir kimseye iletmek, uzatmak; onun kullanmasını, yararlanmasını sağlamak.
v.-em 3a/10
v.-mezin 3a/08
2. (Hayvan için) Yem, su, ot vb. ile doyurmak; beslemek.
v.-eler 13a/01, 13a/02, 17a/05, 17a/15, 20a/03, 21b/06, 21b/07, 29b/03, 29b/03, 30a/14, 31a/01, 31b/08, 32a/08, 32a/09, 32a/09, 32b/15, 33a/09
v.-esin 31b/15, 31b/16
v.-meden 18b/01
v.-mekden 17b/12, 19a/03
v.-meyeler 17a/04, 18a/15, 19a/05, 19a/05, 20a/03, 30b/17, 32a/17, 32b/01
v.-meyesin 31b/17, 32a/01
v.-üp 12b/10 18a/15, 21a/04
v.-ür 14b/10
v.-ürler 16a/12
3. Tıbbi bir amaçla onu, kullandırtmak, tüketmesini sağlamak.
v.-eler 14a/08, 17a/03, 17a/04, 20a/04, 26a/03, 29b/05, 29b/06, 31b/08
4. Söylemek, iletmek, bildirmek, öğrenmelerini, ondan yararlanmalarını sağlamak.
v.-di 3b/06
v.-eler 32b/17, 33a/06
v.-medi 2b/15
v.-mişler 13a/06
5. Ettigen bir anlam taşıyan birleşikler oluşturur.
v.-di 3a/12, 3a/16, 4a/10
v.-ür 5a/06
6. Sonuna bağfiil alan fiil kök ve gövdeleriyle birleşerek tezlik, ivedilik bildiren ya da bir isteği incelikle dile getirmeye yarayan birleşik fiiller oluşturur.
v.-eler 20b/08, 33a/04
7. Nefes aldıktan sonra geri bırakma.
v.-ür 14b/14
8. Döndürmek, çevirmek, yöneltmek ya da dayamak.
v.-ür 14b/12
9. Evlendirmek.
v.-sün 3a/09
[=61]
ad vir- 4a/10
ḫabar vir- 3b/06
ḫarābe vir- 5a/06
işāret vir- 33a/06
iẕin vir- 13a/06
ḳoyu vir- 20b/08
nişānın ve ḫabarın vir- 2b/15
ṣıḳlıḳ vir- 32b/17
ṭulbazlayu vir- 33a/04
[=9]

vuḫūş Ar. Yırtıcı ya da vahşi hayvanlar.
v. u ṭuyūr 2b/04
[=1]

vur- 1. Sırtına omuzuna vb. yerleştirmek, koymak.
v.-alar 17b/04, 19b/04
2. Sürmek.
v.-alar 22b/06, 34b/10, 35a/11
3. Takmak, bağlamak.
v.-alar (naʿl vur-) 24a/02
4. El atmak, el uzatmak, el sürmek, dokunmak.
v.-asın (el vur-) 24a/17
[=7]
el vur- 24a/17
naʿl vur- 24a/02
[=2]

vücūd Ar. Var olma, varlık.
v.+a getür- 1b/02
[=1]

Y

ya Seçenek ya da karşıtlık belirterek cümledeki eş değerli öğeleri birbirine bağlar; ya da, veya, yahut.
y. 8a/13, 8a/14, 8a/14, 8a/14, 8b/01, 11a/05, 11a/05, 11a/14, 14a/11, 14b/08, 14b/10, 14b/11, 15b/05, 16a/03, 16a/03, 16a/10, 16b/09, 16b/10, 16b/12, 17a/01, 17a/10, 17a/16, 18a/03, 18a/03, 18b/12, 19a/03, 19a/12, 19b/04, 19b/04, 19b/16, 21a/09, 21a/11, 21b/09,

21b/09, 23b/05, 23b/05, 23b/05, 25a/02, 25a/11, 25a/16, 25b/14, 26a/06, 26a/06, 26b/01, 26b/02, 26b/07, 26b/07, 27a/01, 27a/05, 27b/14, 28a/14, 28a/17, 29a/02, 29b/07, 29b/11, 30a/07, 31a/07, 33b/15
[=58]
yā Ar. Coşkulu seslenme sözü.
y. 2a/15,
[=1]
yabān feslegen Sütleğengiller familyasından, bütün ve karşıt yapraklı, biryıllık ya da çokyıllık, dik saplı, tazesi zehirli, küçük yeşilimsi çiçekli, tarlalarda yetişen ve zararlı sayılan otsu bitki; yer fesleğeni, sultan otu. Mercurialis annua.
y. 31a/15
[=1]
yacuġaz Küçük yağ tabakası.
y. gibi ol- 14a/17
[=1]
yād Far. Hatırlamak, akla getirmek, anma.
y. it- 29a/12
y. ḳıl- 14a/11
[=2]
yādigār Far. Bir kimseyi ya da bir olayı anımsatmak için verilen armağan.
y. ḳal- 4a/04
[=1]
yaġ Hayvanlardan ya da bitkilerden çeşitli yöntemlerle elde edilen, besin maddesi olarak tüketilmesinin yanı sıra tıbbi olarak da kullanılan, yumuşak ya da sıvı madde.
y. 11a/17, 18b/04, 21b/14, 22a/05, 22a/17, 28a/13, 29a/09
y. (ḳarşu yaġ) 21a/16
y.+ı 10a/10
y.+ı (atuñ yaġı) 35a/13
y.+ı (bādem yaġı) 18b/11
y.+ı (neft yaġı) 10b/10
y.+ı (sa yaġı) 26a/08
y.+ı (ṣay yaġı) 22b/05
y.+ı (ṣıġır yaġı) 11b/11, 14b/15, 18b/03, 20a/01, 26a/06, 29b/17, 30b/14
y.+ı (sisem yaġı) 18b/12
y.+ı (tere yaġı) 30a/03
y.+ı (ṭoñuz yaġı) 23a/17
y.+ı (zeyt yaġı) 14b/16, 22b/04, 23a/15
y.+ın (ayu yaġı) 28a/09
y.+ın (bādem yaġı) 14a/11, 16b/14, 17a/01
y.+ın (benefşe yaġı) 9b/05, 14a/11, 16a/10
y.+ın (bögrek yaġı) 24a/06
y.+ın (defn yaġı) 15a/15
y.+ın (gül yaġı) 11a/13, 12a/11, 26a/10, 35a/09
y.+ın (iç yaġı) 19a/08
y.+ın (ḳoz yaġı) 16a/07
y.+ın (paça yaġı) 23b/12
y.+ın (ṣıġır yaġı) 18b/08, 30a/06
y.+ın (sisem yaġı) 10a/09, 17a/01, 31a/03
y.+ın (süsem yaġı) 26b/05
y.+ın (ṣırlaġan yaġı) 16a/10
y.+ın (tere yaġı) 10b/09, 16b/11, 31a/14
y.+ın (ṭoñuz yaġı) 23b/05
y.+ın (zeyt yaġı) 10a/10, 17b/17, 19a/17, 28b/16
y.+ına (bādem yaġı) 15b/13
y.+ını (kernüb yaġı) 26a/11
y.+ını (sisem yaġı) 29b/11
y.+ını (tere yaġı) 29b/11
y.+ıy-ıla 21b/06
y.+ıy-ıla (iç yaġı) 17a/14
y.+ıy-ıla (ṣıġır bögregi yaġı) 12b/08
y.+ıy-ıla (ṣıġır yaġı) 22b/02, 26a/04
y.+ıy-ıla (ṣıġıruñ bögregi yaġı) 24a/09
y.+ıy-ıla (zeyt yaġı) 12a/16, 17a/03, 29a/03
y.+ıy-ıla (ṣıġıruñ bögregi yaġı) 24b/05
y.+ıyla (acı saye yaġı) 28b/04
y.+ıyla (acı ṣay yaġı) 10b/16, 15a/15
y.+ıyla (saye yaġı) 26b/03
y.+ıyla (zeyt yaġı) 26b/16
y.+ıyla (ṣıġır yaġı) 30b/09
[=78]
yaġı Düşman.
y. 32b/08
[=1]
yaġılık Düşmanlık.
y. et- 5a/05
[=1]
yaġır 1. Yük ve binek hayvanlarının, özellikle de atların sırtında eyer vurmasından açılan yara.
y.+ı (bögrek yaġırı) 25a/14, 25a/15

y. ol- 24b/14, 24b/17
y.+uñ 25a/01
2. Atın omuzları arasında kalan yer.
y.+ını etlü ol- 6b/09
[=6]

yaġmur Atmosferdeki su buğusunun yoğunlaşmasıyla oluşan ve yer yüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı.
y.+da 31a/07
y.+dan 31b/14
[=2]

yāḫūd Far. Ya da anlamında kullanılan bağlaç.
y. 10a/09, 11a/16, 13a/13, 14b/09, 15b/12, 18a/07, 18b/01, 18b/17, 20b/01, 21a/09, 21b/03, 23b/10, 25b/04, 26a/10, 26b/15, 27b/12, 30a/17
[=17]

yaḳ- 1. Kimyasal bir tepkimeye yol açarak kurutmak, bozmak, zarar vermek, yok etmek.
y.-a 11a/01
y.-alar 22a/14
y.-ar 26b/13
2. Şu ya da bu sonucu elde etmek için ateşin etkisine bırakmak.
y.-alar 23b/03, 35a/14, 35a/16
3. Keskin, sert ve ısırıcı bir duyum vermek.
y.-ar 24a/12
4. Çok ısınmak, sıcak olmak.
y.-ar 32a/02
5. Dağlamak.
y.-alar 26b/07
[=9]

yaḳ- Kına, yakı, merhem vb. şeyleri bedenin bir bölümüne uygulamak, koymak, sürmek.
y.-alar 19b/13, 22a/16, 26a/05, 28b/02
y.-asın 24b/03
[=5]

yaḳıl- Kına, yakı, merhem vb. şeylerin bedenin bir bölümüne uygulanması, koyulması, sürülmesi.
y.-ur 15a/17
[=1]

yaḳın 1. Önemli bir uzaklıkta olmadığı düşünülen şey.
y. 15b/10
y. ol- 19b/01
2. Uzamda belli bir noktanın uzağında olmayan şey.
y. 31b/14
y.+ısa 15b/13
y. ol- 11b/04, 11b/15, 11b/17
[=7]

yalan- Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek.
y.-ur 15b/09, 34a/03
[=2]

yalat- Yalamak işini yaptırmak.
y.-alar (yaladalar) 34a/16
[=1]

yalıncaḳ Çıplak, açık, kapsız, örtüsüz.
y. 31a/07
[=1]

yamrı yaruḳ Eğri büğrü, çarpık; engebeli.
y. 11a/15
[=1]

yan Bir şeyin alt üst, ön arka ya da ortasına karşıt olarak sağı veya solu.
y. 35a/13
y.+ı 9a/02
y.+ında 21b/17, 22a/12, 33a/03
y.+ından 17b/02, 21a/15, 25a/08, 25b/13,
2. Taraf, yön, yer.
y.+ı (ṣaġrasınuñ iki yanı arasına yumruḳ ṣıġ-) 6b/12
y.+ında 23a/03, 29a/06
y.+ından 8b/14, 8b/15, 9b/02, 17a/10, 19b/06, 20b/14, 22a/09, 27b/02, 30b/04, 33a/07, 33b/13
[=23]

yan- Şu ya da bu sonucu elde etmek için ateşin etkisinde bırakılmak, kömürleştirmek.
y.-a 14a/01
[=1]

yaʿnī Ar. Ardından gelen bir açıklamayı belirten bir bağlaç.
y. 3b/02, 9a/15, 10a/05, 11a/14, 15b/03, 16a/16, 16b/05, 18b/07, 19a/07, 20b/09, 21a/16, 23a/02, 23a/11, 24a/16, 26b/01, 27a/03, 29a/15
[=17]

yañ Taraf, yön, yer.
y.+a 23b/15

[=1]

yapış- 1. Bir şeyin üstüne çok sıkı ve ayrılmayacak, çıkmayacak biçimde tutunmak, orada sabitleşmek, kalmak.
y.-sa 15b/08
2. (Hastalık için) Bulaşmak.
y.-ur 22a/12
[=2]

yapışdur- Bir şeyi bir maddenin etkisiyle bir yüzeyin üstüne çok sıkı ve ayrılmayacak, çıkmayacak bir biçimde tutturmak, sabitleştirmek.
y.-alar 29b/01
[=1]

yapraḳ Bitkilerde sapın üzerinden çıkan, yassı biçimli, ikiyanlı bakışımı, belirli boyutları, zaman ve mekandaki sınırlı büyümesi ile belirgin uzantı.
y. 12a/09
y. gibi ol- 15a/04
y.+ı (aġu yapraġı) 25b/03
y.+ı (defne yapraġı) 9b/14
y.+ı (ḫaṭmi yapraġı) 20a/10
y.+ı (mersin yapraġı) 25a/03, 27b/17
y.+ı (yapraġı) 22b/13, 33b/01
y.+ı gibi (aġu yapraġı) 14b/11
y.+ın (bögürtlen yapraġı) 24b/04
y.+ın (çüküṅdür yapraġı) 31a/03, 31a/15
y.+ın (defne yapraġı) 15a/11, 31b/01
y.+ın (mersin yapraġı) 27a/14, 31b/02
y.+ına (ḳavaḳ yapraġı) 33b/01
y.+ına (rāziyāne yapraġı) 22b/14
y.+ını (baldıran yapraġı) 25b/08
[=20]

yapraḳlu Yaprak gibi, yaprağa benzer kulağı olan.
y. (ince kamış yapraḳlu ol-) 5b/17
[=1]

yar- Kesici bir şeyle ikiye ayırmak, üzerinde yarık oluşturmak, kesip açmak.
y.-alar 14b/04, 22b/08, 28a/11, 33b/07
y.-maḳ 26b/10
y.-mayalar 28a/08
[=6]

yara Bir dış etkiyle, bir hastalık veya arıza sebebiyle vücutta meydana gelen kesik, yarık veya çıban.
y. 29a/10
y.+nuñ 29a/11
y.+ya 30b/09, 35a/16
y.+yı 28a/12
[=5]

yara- Bir iş için uygun, yararlı olmak, kullanılır olmak.
y.-maz 7b/13, 15a/03, 16a/03, 25a/07
y.-maz ol- 8b/03
y.-mazdur 8b/02, 8b/04
[=7]

yaraġ Bk. **yaraḳ**.
y. ḳıl- 2b/12
[=1]

yaraḳ Hazırlık, donanım, teçhizat.
y. (yat u yarak it-) 3b/04
y. et- 2a/03
y.+ın (ʿaẓm yaraġın ḳıl-) 2a/08
[=3]

yarat- (Allah için) Yoktan var etmek.
y.-dı 1b/04, 4b/04, 4b/06, 4b/07, 4b/08, 4b/08, 4b/09, 4a/17
y.-mışdur 33a/12
[=9]
y. şerīf ve güzīn yarat- 4b/04
[=1]

yardım Bir kimseye destek olma, kendi gücünü, olanaklarını onunkisiyle birleştirme, sorunlarını çözmeye, sıkıntılarını gidermeye çalışma.
y. (arḳa yardım idin-) 3b/06
[=1]

yarıl- Üzerinde yarık açılmak.
y.-sa 24a/16
y.-ur 27b/03
[=2]

yarım Bir bütünün ayrıldığı iki eşit parçadan her biri.
y. 13b/03
[=1]

yarın Bugünden sonra gelecek ilk gün.
y.+dası 22a/04
[=1]

yarış Bir amaca ulaşmak için diğer yarışmacıları ya da rakipleri geçmeye çalışma işi.
y. 33a/02
y.+ı 32b/17
[=2]

yarpuz Ballıbabagiller familyasından, sulak çayırlarda ve dere kenarlarında yetişen, az ya da çok tüylü yapraklı, yaprakların koltuğunda toplu bulunan, leylak rengi çiçekli, 10-40 cm boyunda, sindirimi kolaylaştırıcı, balgam söktürücü ve adet getirici etkiye sahip, çokyıllık otsu bitki. Mentha pulegium.
y. 15a/11, 31b/02
[=2]
yaruḳ Yarılarak açılmış, aralık duruma gelmiş yer, geniş çatlak, rahne.
y.+ına (yaruġına) 34b/17
[=1]
yarul- Yırtılmak, delinmek.
y.-sa 29a/15
[=1]
yassı Kalınlığı az, yayvan, alçak, düz olan.
y. 29b/02
[=1]
yassıraḳ Az yayvan, yassıca.
y. 17b/04, 17b/08
[=2]
yaş Bir insanın veya hayvanın doğumundan belli bir tarihe kadar geçen ve yıl birimiyle belirtilen zaman.
y.+ı 9a/10, 9a/11
y.+ına dek 9a/09
y.+ların 8b/11
[=4]
yaş Ağlarken gözlerden dışarı akan sıvı; gözyaşı.
y. 14b/13
y. gel- 16a/15, 31a/10
2. Hafifçe ıslanmış, su emmiş ya da emdirilmiş şey.
y. 25b/08
y. it- 18a/15
3. Canlılığını, tazeliğini yitirmemiş, kurumamış bitki, meyve, sebze.
y. ḳarġulık gibi 22b/14
[=6]
yaşar Yaşında.
y. 8b/17, 33b/04
[=2]
yaşar- Gözleri sulanmak, yaşla dolmak.
y.-sa 13a/12
[=1]
yaşıl Sarı ile mavinin karışmasından ortaya çıkan, bitki yapraklarının çoğunda görülen renk; yeşil.
y. ol- 13b/17
[=1]
yaşılca Biraz yeşil olan.
y. 32b/04
[=1]
yat Hazırlık, levazım.
y.+u yaraḳ it- 3b/04
[=1]
yat- Boylu boyunca uzanmak.
y.-ar 23b/16
y.-up 19a/13
y.-ur 12b/11, 17b/13, 29b/08
[=5]
yavlaḳ Pek, çok, gayet.
y. 2a/01
[=1]
yavuz Kötü, fena.
y. 5a/12, 5b/12, 7a/09, 22a/11, 23a/01
[=5]
yay Yaz mevsimi.
y. 31a/06
[=1]
yayıl- 1. (Ses, ışık, koku vb. için) Etrafa dağılmak.
y.-a 31b/07
y.-ur 15a/13
2. (Hastalık için) Bulaşmak.
y.-ur 11b/17, 12a/02, 21b/17, 23b/08
3. Genişlemek, büyümek.
y. 33b/02
[=7]
yaz Bahar mevsimi; ilkbahar.
y. 31a/06, 31b/17, 33b/04
[=3]
yaz- 1. Özel işaretler çizerek bir yazı dizgesinin göstergeleriyle belirtmek.
y.-alar 23a/01
2. Yazı ile bildirmek, haberleşmek.
y.-dılar 3a/06
[=2]
biti yaz- 3a/06
[=1]
yedi Altıdan sonraki, sekizden önceki sayının adı.
y. 10b/08, 22b/03, 23a/13
y.+sinde 9a/03
[=4]

yedür- Yemesini sağlamak.
y.-eler 35a/17
[=1]
yelit- Teşvik etmek, tahrik etmek, koşturmak, harekete geçirmek, kışkırtmak.
y.-esin (yelidesin) 31b/13
[=1]
Yemenī Yemen'e ilişkin, Yemen'le ilgili.
y. mazū 27b/07
[=1]
yemiş Meyve.
y.+leri 4b/07
[=1]
yengeç Brachyura takımından, önayaklı kabukluların çoğuna verilen ortak ad.
y. gibi 27a/03
[=1]
yerince Yerinde, uygun, düzgün, eksiksiz.
y.+ince (yerlü yerince) 1b/03
[=1]
yerlü Sabit.
y. yerince 1b/03
[=1]
yetmiş ikişer Yetmiş iki sayısının her birine yetmiş iki veya her defasında yetmiş iki anlamına gelen üleştirme şekli.
y. 13b/08
[=1]
yeyni Hafif, ağır olmayan.
y. ve yufḳa ol- 13b/01
[=1]
yıl Başlangıç tarihi belli olmayan on iki aylık süre; sene.
y. 3b/08, 28b/07
[=2]
yılan Omurgalı hayvanlardan, bacakları olmayan, üzeri pullarla kaplı, çatal dilli, büyük bir kısmı zehirli, uzun sürüngen hayvan.
y. 14b/08
y.+uñ 33a/15
[=2]
yılla- (Yiyecek, içecek için) Uzun bir saklama, dinlenme süresinden sonra özel bir tat, özel bir nitelik kazanmak.
y.-mış duz 26a/07
[=1]
yırtıcı Beslenmek için içgüdüsel olarak başka hayvanları parçalayan, yiyen hayvan.
y. 4b/08
[=1]
yıylat- Kokutmak.
y.-ur (yıyladur) 33a/03
[=1]
yi- 1. Ağızda çiğneyerek yutmak.
y.-dükleyin 19a/03
y.-mez 15b/03, 30a/11
y.-mez-ise 30a/15
y.-r 16a/14, 16a/15, 18b/02, 29b/07, 29b/14, 31a/08, 34b/04
y.-r-iken 16a/04, 34a/11
y.-se 21b/04, 34b/07
y.-seler 35a/04
y.-ye 30a/14
y.-yeler 34b/09
y.-yicek 6a/15, 15a/05, 33b/02
y.-yüp 1b/13
2. Yardımcı eylem.
y.-mez (ḳayd yi-) 7b/11
[=23]
yidür- Yemesini sağlamak, yemesine sebep olmak.
y.-eler 34a/15, 34b/03, 34b/04, 34b/06
[=4]
yig İyi, üstün, baskın, tercih edilir.
y.+dür 4b/16
[=1]
yigirmi On dokuzdan sonraki yirmi birden önceki sayının adı.
y. 9a/08, 11a/01, 11b/10, 11b/12, 12a/13, 12a/17, 14b/16, 18b/17, 22b/04, 23a/14, 29b/16, 31a/13
y.+sine 9a/07
[=13]
yigit Delikanlı, genç erkek..
y. 4b/14
[=1]
yigrek Daha iyi, üstün, baskın, tercih edilir.
y. 7b/10, 10b/15, 23b/06, 30a/02, 30a/13
y. (eşkün ve yorḳa yigrek ve dölek ol-) 7b/04
y. (eşkün yigrek ve yörigen ol-) 7b/08
y. (ḳatı eşkün ve yigrek ol-) 7b/01
y. dür 5a/01
y. ve hünerlü ol- 7a/05, 7b/05

[=11]

yil Havanın yer değiştirmesinden oluşan esinti, rüzgâr.
y. 2b/05, 4b/02, 19b/16
y.+den 4b/09
y.+dür 32b/14
[=5]

yil otı Yılanyastığıgiller familyasından, anayurdu Hindistan olan, Asya, Avrupa ve Amerika kıtalarına yayılmış, 125 cm'ye kadar boylanabilen, çokyıllık, otsu ve rizomlu bir su bitkisi; eğirotu. Acorus calamus.
y. 25a/03
[=1]

yilegen Çok yelen, hızlı koşan, hızlı giden.
y. ol- 7b/06
[=1]

yili At, aslan gibi bazı hayvanların ensesinde veya boynunda bulunan uzun kıllar.
y.+si 25b/06
y.+si (başı küçücük yilisi ve ḳuyruġı uzun ve tīz āvāzluiki ḳıçı sekil ol-) 7a/16
y.+si (kirpigi yilisi ḳuyruġı ṭoynaḳları aḳ ol-) 7b/12
y.+si (kirpügi yilisi ve ḳuyruġı aḳ ol-) 8a/03
y.+si ḳuyruġı ḳara ol- 8a/01
y.+si ḳuyruġı kirpiklerü ḳara ol- 7b/09
y.+si ḳuyruġı uzun ol- 6a/04, 7a/10, 8a/05
y.+si ḳuyruġı uzun ve boynı yumrı ol- 7b/03
[=10]

yim Hayvan yiyeceği.
y.+in 15b/03, 16a/04, 19a/03, 20a/03, 30b/17, 32a/17, 32b/01
y.+inde 16a/03
y.+ine 14b/11
y.+ini 6a/15, 13a/01, 16a/12, 16a/13, 16a/14, 17a/15, 18a/15, 19a/05, 21b/06, 29b/03, 29b/07, 29b/14, 31a/01, 31a/08, 31b/07, 32a/08, 32b/12, 32b/14, 33a/09, 33a/10, 33b/17, 34a/10
y.+iy-ile 18b/02
[=32]

yiñi Oluş veya çıkışından beri çok zaman geçmemiş olan.
y. 25a/12
[=1]

yir 1. Bir kimsenin, bir şeyin bulunduğu nokta, alan, konum.
y. 28a/08, 29a/06, 30a/13, 31b/07
y. (bili bitdügi yir ince ol-) 6b/08
y.+de 9b/02, 10b/15, 10b/17, 15a/08, 15b/05, 19b/14, 20b/03, 20b/07, 21a/13, 25a/11, 26a/05, 26a/16, 28a/08, 28a/10, 29b/03, 30a/16, 33a/02
y.+den 16a/09, 19b/04, 21b/14
y.+den (her yir) 14a/03
y.+e 12a/09, 15a/16
y.+i 24a/04, 30a/16
y.+inde 8a/14, 26b/01
y.+inde (hayası yirinde tüy ol-) 6a/09
y.+inde (kolan yirinde uvacık kıl bitmiş ol-) 6b/06
y.+inden 25a/05
y.+ine 10b/15, 11a/12, 11a/17, 11b/08, 12b/05, 14b/05, 16a/10, 22a/05, 25b/17, 26b/04, 26b/12, 27b/06, 27b/13, 28a/12, 30b/07, 32b/10, 33a/02
y.+ini 32a/05
2. Gezinilen, ayakla basılan taban.
y.+e 6b/15, 14b/12, 17b/15, 29b/08
3. Ekip biçmeye ya da üzerine bina yapmaya elverişli toprak.
y.+de 15a/05, 15a/06, 32b/01, 32b/03, 33a/10, 33a/11, 33a/11, 33b/01
y.+e 15a/06
y.+i 31b/04
[=67]

yiyecik Bir canlının besin olarak tükettiği, yenmeye elverişli olan her şey.
y. 30a/11
[=1]

yoġun Oylumuna oranla ağırlığı fazla olan; kalın, iri.
y. 22a/09
y. (ḫurdaları yoġun ol-) 6b/10
y. (öküz omuzlu ve yoġun inciklü ol-) 6a/05
y. ol- 20a/09, 27b/11
[=5]

yoġunlan- Kalınlaşmak, sertleşmek.

y.-ur 9a/02, 9a/03
[=2]

yoġurt Maya katılarak koyulaştırılmışbeyaz, kıvamlısüt ürünü.
y. 29b/12
y.+ıla (yoġurd-ıla) 25b/04
[=2]

yoḫsa Bir düşüncenin, bir davranışın, bir tutumun ters olma ihtimalini anlatmak için kullanılı
y. 2b/17, 32b/10
[=2]

yoḳ Olmayan, bulunmayan şey.
y.+dur 2b/09, 10b/02, 11a/11, 14b/12, 30a/03
[=5]

yoḳaru 1. Bir şeyin aşağı kabul edilen kısmına göre üstte kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı.
y. 6b/12, 6b/14, 8b/01, 9b/13, 11b/06, 14a/08, 15a/02, 16b/02, 17b/17, 18b/15, 23b/14, 24b/06, 27b/04, 30b/16
y.+dan 8b/13, 8b/14, 8b/16
y. it- 16b/15
2. Bir metnin başları.
y.+da 14a/10, 29a/12
[=20]

yoḳuş Yatay bir düzleme göre, aşağı yukarı eğimi olan yer.
y.+da 6b/02
[=1]

yol 1. Bir yerden bir yere gitmeyi sağlayan, içinden veya üzerinden geçilen yer; tarik.
y. 7b/06, 27a/13
y.+a 8a/01, 31b/15
y.+ca 6a/12
y.+da 3b/15, 6b/13, 7a/03, 7a/11, 7b/05, 7b/11, 7b/13, 8a/05, 8a/08, 8a/09, 29b/06, 31b/10, 31b/12, 32a/13, 32a/16, 32b/11
y.+da ko- 8a/05
y.+dan 32a/13
2. İçinden ya da üstünden bir sıvının geçtiği, aktığı yer.
y. 24a/13, 25a/10
[=25]

yola doy- (Yol vs. için) Dayanmak, tahammül etmek.
y.+a doy- 32a/12, 32b/05
[=2]

yon- Tıraş etmek, yontmak.
y.-alar 28a/06
y.-arlar 23b/15, 24a/01
[=3]

yonca Kelebekçiçekligiller familyasından, bol proteinli olduğu için bütün dünyada yaygın bir biçimde hayvan yemi olarak yetiştirilen, yaprakları üç dilimli, kazık köklü, başak durumundaki çiçekleri kırmızı, mor ve menekşe renginde, birçok türü bulunan çokyıllık bir bitki. Medicago.
y. 17a/03, 20a/04, 31b/08
[=3]

yorġa Bk. **yorḳa**.
y. 7b/10, 8a/02
[=2]

yorḳa Biniciyi sarsmayan bir at yürüyüşü; rahvan.
y. 7b/01
y. (eşkün ve yorḳa yigrek ve dölek ol-) 7b/04
y. (ḳatı eşkün ve ḳatı yorḳa ol-) 7a/14
[=3]

yörü- Adım atarak ilerlemek.
y.-meye 30b/05
y.-r-iken 8a/17
y.-ye 6a/13, 6b/02, 8a/12, 23b/02
y.-yicek 7a/01, 21a/07
y.-yüşin 7a/07, 32a/15
y.-yümez 20b/10, 21a/06, 21b/05
y.-yüşini 6b/03
[=14]

yörügen Hızla yürüyen.
y. (eşkün yigrek ve yörügen ol-) 7b/08
y. ve ḳatı segirtgen ol- 8a/08
[=2]

yörüt- Yürümesini sağlamak.
y.-eler (yörüdeler) 10a/03, 18a/01, 18a/14, 18b/09, 23b/02, 24b/09, 27b/06, 33a/09, 33b/14
y.-meden 21a/05
y.-meyeler 25a/10, 32a/16, 32b/02
[=13]

yu- Yıkamak.

y.-yalar 12a/06, 12b/02, 15b/01, 17b/10, 18a/05, 22b/03, 23a/12, 23a/14, 23b/03, 23b/09, 25a/01, 25a/05, 25a/13, 25b/01, 25b/10, 27a/15, 28b/04, 29a/04, 30a/05, 32a/10
y.-yasın 24b/02
[=21]

yufḳa Oklava ile açılan yuvarlak ince hamur yaprağı.
y. (ḫāṣ yufḳa) 13b/14
y. (yeyni ve yufḳa ol-) 13b/01
[=2]

yuġur- Katı veya toz durumundaki bir maddeyi herhangi bir sıvı ile karıştırarak hamur durumuna getirmek.
y.-alar 10b/06, 12a/08, 17b/07, 19a/08, 22a/16, 23a/12, 23b/04, 24a/14
y.-asın 20b/17
[=9]

yulaf Buğdaygiller familyasından, başakçıları gevşek salkım halinde bulunan ve taneleri özellikle at yemi olarak kullanılan, insan beslenmesinde de yer alan, nişasta bakımından zengin otsu bitki. Avena satisa.
y.+ıla 32a/04
[=1]

yum- Kısarak ya da sıkarak kapamak.
y.-ar 29b/09
[=1]

yumrı Yuvarlak, kabarık, şişkin biçimli.
y. (almaçıḳları yumrı ol-) 6a/17
y. (arḳası yumrı ol-) 6b/10
y. (aşıḳları yumrı ol-) 6b/16
y. (yilisi ḳuyruġı uzun ve boynı yumrı ol-) 7b/03
y. alınlu ol- 6a/03
y. ol- 21a/06, 27b/11
y. ve sivri ol- 25b/15
[=8]

yumrılan- Yumru biçimini almak, toplanmak, yumru olmak.
y.-ur 15b/03
[=1]

yumru Bk. **yumrı**.
y. 21a/14
y.+ol- 29a/16
[=2]

yumruḳ Parmakları sıkılarak kapanmış el.
y. (ṣaġrısınuñ iki yanı arasına yumruḳ ṣıġ-) 6b/13
y.+ıla 33b/07
[=2]

yumrulan- Bk. **yumrılan-.**
y.-ur 22b/15
[=1]

yumşa- Kolayca biçim değiştirecek, bükülebilecek, kesilecek ya da dokunulduğunda hoş bir duygu uyandıracak duruma gelmek; sertliğini, katılığını yitirmek.
y.-yıcaḳ 26a/05
[=1]

yumşaḳ 1. Birdenbire, sert ve kesik kesik olmayan.
y. 13b/12, 25b/11
2. Sert, gergin, sıkı olmayan.
y. 24a/11
3. Katı olmayan, dokunulduğunda, üzerine basıldığında içe doğru göçüveren.
y. it- 32a/06
y. ol- 18b/15, 26a/15
[=6]

yumurda Kümes hayvanları ve özellikle tavuk tarafından yumurtlanan, beslenmede çok önemli bir yeri olan, protein ve lipit bakımından çok zengin, üstü beyaz kırılgan bir kabukla kaplı bir besin maddesi.
y. aġı 26a/09, 29a/17
y. ṣarusı 11b/09, 16b/14, 17b/01, 17b/03, 20b/04, 20b/17, 22b/01, 28a/12, 28b/12, 29a/08, 35a/17
y.+sın (tavuḳ yumurdası) 18b/13
[=14]

yut- Ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirerek, mideye indirmek.
y.-ar (yudar) 10a/16
[=1]

yuvalacıḳ Küçük yuvarlak.
y.+lar it- 19a/08
[=1]

yuvalaḳ Top veya küre biçiminde olan, toparlak şey, küre.
y.+lar it- 29b/17
[=1]

yuvalan- Yere devrilmek; düşmek; yuvarlanmak.
y.-maz-ısa 19a/13
y.-ur 17b/13
[=2]
yüce Yüksek, uzun.
y. boylu ve uyluġa ṭolu küçücük bögürlü ol- 6a/06
[=1]
yügrük Yürük, hızlı giden, çok koşan, işlek.
y. 7a/10
y. ol- 7b/17, 8a/03
[=3]
yük Bir insan, hayvan veya taşıtın yüklendiği, taşıdığı şeylerin tümü.
y. 19b/03
y.+de 8a/09
y.+den 32a/13
[=3]
yüksek Aynı türden ölçüt olarak alınmış bir başka şey ya da ortalamaya göre dikey yönde, altı ile üstü arasındaki uzaklığı çok olan.
y. 6a/08, 19b/04
[=2]
yüñ Koyun, keçi vb. hayvanların vücudunu saran ve kırkılarak tekstil malzemesi olarak kullanılan elyaf.
y. 18b/01
y.+i (ḳoyun yüñi küli) 11b/10
[=2]
yürek Göğüs boşluğunda, iki akciğerin arasında, vücudun her yanından gelen kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ; kalp.
y.+ini (yüregini) 34b/02
[=1]
yüreklü Tehlikeyi korkusuzca karşılayan, koçak, cesaretli, cesur.
y. 8a/03
[=1]
yüz Doksan dokuzdan sonraki yüz birden önceki sayının adı.
y. 2a/07, 9b/14, 14b/15, 18b/03, 18b/03, 19b/11, 30a/06, 30b/13
y. (dört yüz) 1b/09
y. (iki yüz) 9b/10
[=10]
yüz 1. Başın, üzerinde alın, kaş, göz, burun yanaklar, ağız ve çene bulunan ön kısmı; surat, çehre.
y.+i 5b/06, 5b/16
y.+inde 11a/14
y.+ine 12a/01
2. Bir şeyin ön yanı, cephesi ya da dışa bakan düşey yanlarından her biri.
y.+inde 27a/05
[=7]
yüzlü Herhangi bir biçimde ya da özellikte yüze sahip olan.
y. (geyik yüzlü ol-) 6a/05
[=1]

Z

zāc Ar. Kükürtle demirin bileşimlerinden biri.
z. 23a/10, 27b/07, 28b/01
[=3]
zāc-ı Ḳıbrızī Bakır sülfat; göztaşı.
z. 17a/17
[=1]
ẕaʿferān Ar. Safran.
ẕ. 9b/10, 14a/02, 14a/12, 18a/11, 18b/07, 19a/15, 19b/07
ẕ.+ı 20a/05
ẕ.+ıla 9b/03, 9b/06
[=10]
ẓāhir Ar. Açık, belli, ortada.
ẓ. ol- 28a/10
[=1]
zaḥmet Ar. Sıkıntı, eziyet, güçlük, yorgunluk.
z. çek- 5a/10
[=1]
żaʿīf Ar. 1. Eti, yağı az olan, sıska, cılız, arık.
ż. (zişt ṣūretlü ve çirkin siretlü ve ḳışa boylu ve żaʿīf endāmlu ve ḫar āvāzlu ol-) 5b/09
2. Bedensel gücü yerinde olmayan bir canlı, işlevini gerektiği gibi yerine getiremeyen bir organ, yeteri kadar gelişmemiş bir yeti.
ż. 4a/11, 34a/14
ż. ol- 3b/09, 7b/14, 13a/05
[=6]

zamān Ar. Ölçülebilir bir nicelik olarak düşünülen süre; vakit.
z. 4a/05, 9b/13, 10a/15, 10b/17, 14a/09, 19a/10, 21b/08, 23b/02, 27a/17
[=9]
żarūrī Ar. Zorunlu, mecburi.
z. 32b/03
[=1]
zehī Far. Ne iyi, ne güzel, anlamında beğenme bildiren ünlem.
z. 2a/13
[=1]
zencār Ar. Bakır sülfat; göztaşı.
z. 13b/08, 13b/15, 23b/03, 28b/03
[=4]
zencebīl Ar. Zencefilgiller familyasından, Hindistan ve Malezya'da yetişen, eti kök saplı, saz duruşlu büyük ot. Zingiber officinale.
z. 9b/09, 16a/17, 19b/10
z. (ḳara zencebīl) 10b/05
[=4]
zenci Genellikle Afrika kökenli, siyah ırktan olan kimse, siyahî.
z.+ler 10a/13
[=1]
zengār Far. Bk. **zencār**.
z. 25b/03
[=1]
zerdālū Far. Kayısı ağacının Akdeniz ülkelerinde yetiştirilen üzeri hafif tüylü ve küçük meyve veren doğal bir türü (Armeniaca vulgaris) ve bu ağacın çekirdeği acı, etli, sarı meyvesi.
z. 25b/07
[=1]
zeyt Ar. 1. Zeytinyağı, yağ.
z. 18a/03
2. Zeytingiller familyasından, Akdeniz ülkelerinde yetişen, uzun ömürlü, gümüş renkli, uzunca oval yapraklı, yenebilen ya da yağ veren etli meyveli ağaç. Olea.
z. yaġı 10a/10, 12a/16, 14b/16, 17a/02, 17b/17, 19a/17, 22b/04, 23a/15, 26b/16, 28b/16, 29a/03
[=12]
zırnīḫ (<Far. zernīḫ) Doğal arsenik sülfür.
z. 24b/01, 25b/11
z. (ḳara zırnīḫ) 12a/07
z. (ḳızıl zırnīḫ) 34a/11
z. (ṣaru zırnīḫ) 11b/01, 22a/14, 24b/07
[=7]
zift Ar. Petrol, taşkömürü ve odun katranının ya da diğer organik maddelerin damıtılması veya buharlaştırılması sonunda geride kalan kolay kırılan, az ısı ile eriyen, katı, siyah, parlak madde; kara sakız.
z. 10b/09, 11b/11, 19b/11, 23b/05, 28b/15
[=5]
zīrā Far. İki cümleyi bağlarken bağlı bulunduğu cümlenin açıklayıcı ve nedensel değerini belirtir; çünkü.
z. 5a/01, 11b/07, 14b/04, 25a/07, 27a/07, 28a/06, 32a/14, 32b/13, 33a/11, 34a/10
[=10]
zīrek Far. Anlayışlı, zeki, uyanık.
z. 9a/09
[=1]
zīreklü Anlayışlı, zeki, uyanık.
z. 5b/05
[=1]
zişt Far. Çirkin.
z. (zişt ṣūretlü ve çirkin siretlü ve ḳışa boylu ve ża'īf endāmlu ve ḫar āvāzlu ol-) 5b/09
[=1]
ziyān Far. Maddi ya da manevi kayıp; zarar.
z. gel- 5b/15
[=1]
Zü'l-cūşīn Özel isim.
z. 3a/02
[=1]
Ẕü'l-ḳarneyn Özel isim.
z. 1b/07
[=1]

HASTALIK ADLARI DİZİNİ

A

arpa dut- (At için) Çok fazla arpa yemekten hastalanmak.
a. 21b/03
[=1]

B

baraş Far. Cüzzamlı.
b. 8b/06
[=1]
bevāṣır Ar. Kaşınma, sulanma, kızarıklık gibi belirtilerle kendini gösteren, bulaşıcı olmayan; fakat kolay geçmeyip genellikle uzun süre devam eden yaygın deri hastalığı; mayasıllar, basurlar.
b. ol- 10b/03
b.+uñ köki 10b/17
[=2]
bez Deri altında olan şişkinlik.
b.+ler 22b/09
[=1]
bıcılġān Hayvanların ayaklarında hasıl olan yara, çatlak.
b. ol- 23b/01
[=1]
börü İç kurdu.
b.+sin 35a/05
[=1]

C

cerāḥat Kanın damar dışına sızmasıyla vücut dokularında meydana gelen, ak yuvarların hakim olduğu donuk renkli birikinti, irin.
c. 12b/04, 20b/05, 25a/12, 28b/11, 28b/17, 29a/07
c.+a 22a/16, 24a/13, 28a/06, 30b/02, 30b/06, 35a/11
c.+ı 22a/13, 28b/14, 30b/04
c.+ına 34b/15
c. ol- 12b/03, 25a/12
c.+uñ 29a/06
[=19]

Ç

çapaḳ Göz pınarında ve göz kapaklarının kenarında birikip katılaşan sarımsı akıntı.
ç. ol- 13a/16
[=1]
çerime Atın gövdesi ya da karnının altında yumru şeklinde oluşan, akıntılı hastalık.
ç. 25b/15
[=1]
çıbān Vücudun herhangi bir yerinde ve deri üzerinde meydana gelen iltihaplı kabartı.
ç. gibi 28b/07
ç.+ı 12a/03
ç. ol- 28b/06
[=3]

D

delü Akli dengesini kaybetmekten ötürü kendisine ve çevresine zararlı davranışlarda bulunan, intibakını yitirmiş, aklını kaçırmış, çıldırmış.
d. ol- 7b/15
[=1]
demregü Temriye hastalığı.
d. 11b/16
[=1]
dıḳ nefes (<Ar. żıḳu'n-nefes) Nefes alma güçlüğü olan, güçlükle nefes alan.
d. 34b/14
[=1]
dilsüz Konuşma merkezi veya konuşma organlarının doğuştan arızalı olması sebebiyle veya hiç işitmediği için konuşamayan.
d.+dür 8a/10
[=1]
ditre- (Vücut veya bir organ) Kasların kasılması sonucu hızlı ve küçük hareketlerle sarsılmak.
d.-dügi 18a/09

d.-r 14b/13, 29b/13, 31a/08
[=4]

F

fetḳ Ar. Fıtık.
f. ol- 29a/15
[=1]

G

ġazzal Picornaviridae ailesinde, aftovirüs cinsinde yer alan virüsün çift tırnaklı hayvanlarda özellikle ağız ve tırnaklar arasında kabarcıklar görünmesi ve yüksek ateşle beliren, genellikle arıza bırakan bulaşıcı hastalık; dolama, etyaran, kurlugan. Krş. **ṭabaḳ ṭoynaḳ**.
ġ. ol- 23a/02
[=1]
gicik Kaşınma, kaşıntı, uyuz hastalığı.
g.+den 25b/06
g.+i (ḳurı giciki ol-) 25b/05
[=2]

H

ḥafaḳān Ar. Yürek oynaması, çarpıntı, yürek sıkıntısı.
ḥ. 34a/16
[=1]
ḫorla- Uyku sırasında soluk alırken boğaz ve burundan gürültülü sesler çıkarmak, horuldamak.
ḫ.-duġın 35a/07
ḫ.-maya 35a/07
ḫ.-yan 35a/06
[=3]
ḫunnāḳ Ar. Anjin, bademcik iltihabı, boğak.
ḫ. ol- 16b/05
[=1]
ḫunnām Ar. At, eşek ve katırlarda görülen bir hastalık; bulaşıcı, akıntılı bir tür çıban.
ḫ. 22b/15
ḫ. ol- 22a/06
[=2]

I

ısıtma Sıtma hastalığı, malarya.
ı.+sın 5b/02, 31a/04
[=2]

İ

içi geç- Yaşlılık, zayıflık gibi etkenlerle gücü azalmak; uyku ağır basıp birden uyuyuvermek.
i. 19a/02, 35a/17
[=2]
intişār Ar. Sinirlerin gerilmesi, kasılması sonucu, özellikle ayak ve başta görülen bir tür hastalık, tutulma.
i. 17a/07
i. ol- 20b/09
[=2]
iriñlen- (Yara için) Cerahat toplamak, irin peyda etmek, işlemek.
i.-ür 21b/16
[=1]

K

kambiḫ Özellikle atgillerde görülen; fakat hayvanlara ve insanlara da bulaşabilen, Pseudomonas malle basilinin yol açtığı ve biri, mukoza ve parankimalarda yaralar görülen akut ya da süreğen (esas ruam); diğeri deri üzerinde sınırlı kalan (deri ruamı) iki klinik biçimi bulunan mikroplu hastalık; sakağı, ruam, mankafa. Krş. **şaḳaġu.**
k. 9a/14
[=1]
kel Far. Bir mantarın yol açtığı, sarı kabuklu yaralar şeklinde beliren ve vücutta kılların bir daha çıkmamak üzere dökülmesine yol açan bulaşıcı hastalık.
k. baş gibi ol- 28a/15
[=1]
kelef Çok ince pullanmayla karakterize edilen ve pulların kalınlığı buğday kepeği inceliğinde olan cilt hastalığı.
k. ol- 28a/14
[=1]
kisi (<Far. kīse) İçine sıvı toplanmış ur, kese.
k. ol- 13a/09

[=1]

ḳuduz Kudurmuş köpek, kedi, kurt, çakal, tilki, kokarca gibi ehlî veya vahşî hayvanların ısırmaları sonucunda, salyalarında mevcut virüslerin insana veya hayvana bulaşıp kanla beyine taşınması ve beyne yerleşmesiyle ortaya çıkan, bu ısırmadan en az 12 gün sonra kendini gösteren, baş ağrısı, şaşkınlık, uyuşukluk, uyuklama, en küçük ses ve gürültüde irkilme ve korkuya kapılma, bilhassa su ve sulu besinler karşısında yutak ve gırtlakta ani acılı kasılmalarla kendini gösteren ve yaygın felçlerle seyreden, kısa sürede öldüren hastalık.

ḳ. 30a/07, 30a/07, 34b/14

ḳ+dur 30a/14, 30a/15

ḳ. it- 30a/08

[=6]

ḳula' Ar. Ağız içi fistül.

ḳ. ol- 15b/02

[=1]

ḳurluġan Atın ayağında olan, irinli, erkek ve dişi olmak üzere iki çeşidi bulunan, ihmal edilirse atın tırnağını yerinden çıkarabilecek bir hastalık adı, dolama, et yaran.

ḳ. 23a/04

[=1]

ḳus- Midesinde bulunanları ağızdan dışarıya atmak.

ḳ.-ar 24a/12

[=1]

ḳuya Özellikle kol ve bacak derisi üzerinde çıkan, bazen kaşıntılı kırmızımsı küçük kabarcıklarla belirgin, nedeni belirsiz deri hastalığı; temriye hastalığı.

ḳ. ol- 11b/16

[=1]

M

mīḫ Ar. Yaranın diken gibi ete işlemiş kökü.

m. 10b/09, 12b/07, 22a/17

[=3]

N

nāḫune Far. Katarakt.

n. 14a/16

[=1]

naḳr Atların yüzünde ya da göz çevresinde oluşan, kökü deri altında bulunan, siğilimsi, hassas bir deri hastalığı.

n. ol- 11a/14

[=1]

naḳris Gut hastalığı, damla hastalığı.

n. 34b/10

[=1]

nāṣūr Ar. Vücudun, özellikle el ve ayakların devamlı sürtünmeye uğrayan yerlerinde üst derinin sertleşmesi ve kalınlaşması sonucunda meydana gelen sertlik.

n. ol- 12a/02, 28b/06

[=2]

nefḫa Ar. Şişkinlik.

n. 20a/08

[=1]

neẕle Ar. Vücudun herhangi bir yerinden gelen akıntı; sıvıların boşalması.

n. 25b/14

[=1]

Ö

öksürük Genellikle üşütmeyle ortaya çıkan ve öksürükle kendini gösteren hastalık.

ö.+i (öksürügi) 18b/05

ö.+i (öksürügi) ol- 18a/16

[=2]

S

ṣa'ālīl Ar. Siğil.

ṣ. 11a/06

[=1]

ṣaġarġu Bk. **ṣaḳarġu**.

ṣ. 9a/15

[=1]

ṣaġır Kulağı duymayan, işitme duyusundan mahrum olan.

ṣ.+dur 8a/11

2. Isıyı az veren, geç ısınan.

ṣ. 27b/14

[=2]

sā'il Ar. Şiddetli öksürük.

ṣ. 18a/17
[=1]

ṣaḳaġu Özellikle atgillerde görülen; fakat hayvanlara ve insanlara da bulaşabilen, Pseudomonas malle basilinin yol açtığı ve biri, mukoza ve parankimalarda yaralar görülen akut ya da süreğen (esas ruam); diğeri deri üzerinde sınırlı kalan (deri ruamı) iki klinik biçimi bulunan mikroplu hastalık; sakağı, ruam, mankafa. Krş. **kambiḫ.**
ṣ. 9a/15
ṣ.+dur 9a/16
ṣ.+nuñ 9a/16
[=3]

ṣaḳarġu Pseudomonas malle basilinin yol açtığı ruam hastalığının bir türü; deri ruamı.
ṣ. 10a/05
[=1]

salʿa (<Ar. salʿat) Boyun ya da gövdede şişkinlik şeklinde kendini gösteren tümör ya da sıraca.
s. ol- 26b/08
[=1]

ṣancu İç organlarda batar veya saplanır gibi duyulan, nöbetlerle azalıp çoğalan ağrı.
ṣ. dutmış gibi ol- 34a/08
ṣ.+ya 34b/14
[=2]

ṣanculan- Ağrımak, sancı duymak.
ṣ.-sa 17b/12
ṣ.-ur 13a/07
[=2]

ṣanculu Sancı veren, ağrılı.
ṣ. 35a/10
[=1]

ṣarʿalu Sara hastası olan.
ṣ. 34a/14
[=1]

ṣaru ṣu Çeşitli hastalıkların sonucu ağızdan ya da burundan akan iltihaplı akıntı.
ṣ. ṣu 10a/06, 10b/04, 12b/04, 13a/07, 15a/02, 23a/05, 26a/05, 27b/04, 28b/07, 29a/06
[=10]

seraṭān Yengeç gibi atın gövdesinde beliren, fındık ya da yumru büyüklüğünde, ağrılı, etrafı damarlı bir kanser türü.
s. ol- 27a/03
[=1]

sıraca Soğuk apse iken sürekli akarcaya dönüşen, sonra nedbeleşen, tüberküloz kökenli süreğen boyun adenitine verilen ad.
s. 21b/15
[=1]

sıtma Dişi anofellerin sokmasıyla bulaşan plasmodium cinsinden kan asalaklarından ileri gelen, değişik aralıklarla tekrarlanan ateş nöbetleriyle kendini gösteren, dalak karaciğer büyümesinin yanı sıra kansızlığa sebep olan, tedavi edilmezse ölüme yol açabilen hastalık; malarya.
s. dut- 31a/05
[=1]

ṣızı Hafif ve ince ağrı.
ṣ.+sını 35a/13
ṣ.+sından 24a/12
[=2]

sızlat- Sızlamasına sebep olmak.
s.-ur (sızladur) 16a/13
[=1]

sigil Papovavirus grubundan, DNA'lı bir virüsten ileri gelen iyicil üstderi uru; siğil. Krş. **telʾīl.**
s. 26b/06
s.+e 26b/05
s. ol- 11a/05, 26b/01
[=4]

ṣoluġan Özellikle atların nefes darlığına tutulması.
ṣ. ol- 19b/15
[=1]

ṣulu baş Çocukların başlarında, yüzlerinde çıkan sulu çıban.
ṣ. 35a/01
[=1]

surfe Far. Öksürük.
s. 18a/17
[=1]

Ş

şaḳāḳ Cilt veya mukozanın hafifçe veya yüzeysel olarak çatlaması.

ş. 24b/06
ş.+ı 24b/02
ş. ol- 24a/16
[=3]

şiş Şişmiş olan yer, şişlik.
ş.+in 26a/13
ş+ise 31a/02
[=2]

T

ṭabaḳ ṭoynaḳ Picornaviridae ailesinde, aftovirüs cinsinde yer alan virüsün çift tırnaklı hayvanlarda özellikle ağız ve tırnaklar arasında kabarcıklar görünmesi ve yüksek ateşle beliren, genellikle arıza bırakan bulaşıcı hastalık; dolama, etyaran, kurlugan. Krş. **ġazzal**.
ṭ. 23a/02
[=1]

ṭaşırḳa- Ayak, yalın olarak yürümekten yara bere içinde kalması, aşınması.
ṭ.-mış ol- 24a/01
ṭ.-r 32b/02
[=2]

tel'īl Ar. Papovavirus grubundan, DNA'lı bir virüsten ileri gelen iyicil üstderi uru; siğil. Krş. **sigil**.
t. ol- 26a/16
[=1]

ṭovıca Sinirlerin gerilmesi, kasılması sonucu, özellikle ayak ve başta görülen bir tür hastalık, tutulma.
ṭ. ol- 17a/06
[=1]

ṭuġra Katarakt.
t. ol- 14a/15
[=1]

tuḫme Hazımsızlık, sindirim güçlüğü, mide dolgunluğu.
t. ol- 30b/11
[=1]

tüskür- Tıksırmak.
t.-ür 10a/06
[=1]

U

uçuḳ Deri ya da mukozanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan herpes virüsünden ileri gelen kabarcık.
u. dut- 34b/03
[=1]

uçuḳlu Uçuğu olan.
u. 34b/02
[=1]

ur Hücrelerin aşırı çoğalmasıyla dokularda meydana gelen ve büyüme eğilimi gösteren yumru; neoplazma, tümör.
u. 26b/09
[=1]

ʿuruḳ-ı mücevvef Ar. Sancılı, acılı arter, atar damar.
u. 22a/08
[=1]

uyuz Uyuzböceği denen bir akarın insanda ve hayvanda deri altına yerleşmesinden ileri gelen bulaşıcı, kaşıntılı deri hastalığı.
u. 22a/13
u.+a 35a/01
u. gibi ol- 23b/07
u. ol- 25a/16
[=4]

Ü

ürpek Atın ayaklarında görülen ve diz tüylerini döken, yayılıcı, uyuza benzer bir hastalık.
ü. ol- 23b/07
[=1]

Y

yaġır 1. Yük ve binek hayvanlarının, özellikle de atların sırtında eyer vurmasından açılan yara.
y.+ı (bögrek yaġırı) 25a/14, 25a/15
y. ol- 24b/14, 24b/17
y.+uñ 25a/01
2. Atın omuzları arasında kalan yer.
y.+ını etlü ol- 6b/09
[=6]

yara Bir dış etkiyle, bir hastalık veya arıza sebebiyle vücutta meydana gelen kesik, yarık veya çıban.
y. 29a/10

y.+nuñ 29a/11
y.+ya 30b/09, 35a/16
y.+yı 28a/12
[=5]

BİTKİ ADLARI DİZİNİ

A

aġaç 1. Kökü toprak altında kalan, gövdesi yukarıya doğru yükselen ve gittikçe incelerek dallara ayrılan, kereste ve odun olmaya elverişli, uzun ömürlü bitki.
a. (ṣaru aġaç) 25b/02
a.+a (aġaca) 27b/12
a. gibi 17a/08
a.+ın (sögüt aġacı) 28a/05
a.+ınuñ (balluṭ aġacınuñ ḳabı) 19a/06
a.+ınuñ (tut aġacınuñ ḳabı) 27b/16
a.+larda 32b/04
a.+ları 4b/07
2. Ağaç parçası, dal.
a. 13a/12, 15b/04, 16a/07
a.+a (aġaca) 10b/06, 15b/11, 16b/02,
a.+ı (aġacı) 15b/05
a.+ıla 18a/02, 18b/16, 26b/17, 34a/01
[=19]

aġu yapraġı Maydanozgiller familyasından, nemli yerlerde yetişen, analjezik etkisi nedeniyle özüt ve yakı şeklinde kullanılan, zehirli bir bitki; ağu otu. Conium maculatum. Krş. **baldıran.**
a. 14b/11, 25b/03
[=2]

anduz Nemli yerlerde yetişen, parlak sarı veya turuncu çiçekli, halk tarafında nev ilacı olarak kullanılan, sert kokulu uzun ömürlü, her mevsime dayanıklı otsu bitki; andız otu. İnula helenium.

ʿanzarūt (<Far. ʿanzurūt) Baklagiller familyasından, geven cinsinden, sarı çiçekli ve dikenli, çokyıllık, bodur çalı (Astragalus sarcocolla); göz otu ve bu bitkiden çıkarılan, çıban ve yara tedavisinde kullanılan bir reçinesi.

ardıç Kozalaklılar sınıfının çamgiller familyasından, yapraklarını kışın da dökmeyen, çeşitli türleri bulunan ağaç veya ağaççık. Junperus.
a. ṣaḳızı 26b/14

yarıl- Üzerinde yarık açılmak.
y.-sa 24a/16
y.-ur 27b/03
[=2]
[=1]

arpa Buğdaygillerden, taneleri ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen tahıl cinsi.
a. 13a/10, 20b/15, 21a/11, 31b/17, 32a/01
a.+dur 9a/10
a.+sın 7a/02, 17a/04, 31b/16
a. unı 13b/04, 29b/10, 29b/16, 30a/03
a.+y-ıla 16b/17
[=15]

ayva İki çenekliler sınıfının gülgiller familyasından, kışın yaprakalarını döken, iri pembe çiçekli, yapraklarının altı tüylü, taze filizleri, çekirdek ve tohumları çeşitli hassalar taşıyan küçük ağacın iri armut biçiminde meyvesi. Cydonia ablonga.
a. 15a/10, 15b/16
[=2]

B

bādem (<Far. bādām) İki çenekliler sınıfının gülgiller familyasından, pembe ve beyaz çiçekler açan, 5-12 metre boyunda ağaç. Amygladus communis.
b. yaġı 14a/11, 15b/13, 16b/13, 17a/01, 18b/11
[=5]

bādincān Patlıcangiller familyasından, kalın saplı uzunca yapraklı, mor ve beyaz çiçekli, bir yıllık otsu bitki. Solanum melongana.
b. 11a/06, 26b/05
[=1]

baḳla İri taneleri kabuksuz olarak veya fasulye gibi yeşil kabuğu ile pişirilip yenen, besleyici bitki. Vicia faba.
b. gibi çıḳar- 12b/17
[=1]

balamut Meşe türlerinin uzunca, fındığa benzeyen, sert ve pürüzlü, bir yüksük içinde bulunan, tanen bakımından

zengin meyvesi, pelit. Quercus. Krş. **ballūṭ**.
b. 19a/06
[=1]

baldıran Maydanozgiller familyasından, nemli yerlerde yetişen, analjezik etkisi nedeniyle özüt ve yakı şeklinde kullanılan, zehirli bir bitki; ağu otu. Conium maculatum. Krş. **aġu yapraġı.**
b. yapraġı 25b/08
[=1]

ballūṭ Ar. Meşe türlerinin uzunca, fındığa benzeyen, sert ve pürüzlü, bir yüksük içinde bulunan, tanen bakımından zengin meyvesi, pelit. Quercus. Krş. **balamut**.
b. agacınuñ ḳabı 19a/06
b. güli 12a/08
[=2]

bellūṭ Ar. Pelit ağacı, meşe palamudu. Quercus.
b. güli 10b/05
[=1]

benefşe Ar. Menekşe. Viola tricolor.
b. yaġı 9b/05, 14a/11, 16a/10
[=3]

bevvā Far. Küçük Hindistan cevizi ağacı.
b. (cevz-i bevvā) 19b/10
[=1]

bīş Ar. Zencefile benzeyen zehirli bir ot.
b. 15a/04, 33a/17
[=2]

boturaḳ Maydanozgiller familyasından, çiçekleri yaprakların koltuğunda ya da tepede kömeç biçiminde toplu, yaprakları ve çiçek bürgüleri, almaşık dizili ve dikenli, öksürük kesici, idrar artırıcı, iştah açıcı, uyarıcı ve afrodizyak etkiye sahip otsu bitki; boğadikeni. Eryngium.
b. 16a/17
[=1]

bögürtlen Her çeşit toprak ve iklimde yetişebilen, dere, tarla, hendek ve yol kenarlarında kendiliğinden biten, çok arsız, yabani dikenli çalı. Rubus rosaceae.
b. yapraġı 24b/04
[=1]

buġday Taneleri un ve ekmek yapımında kullanılan ve insanın başlıca gıdasını teşkil eden bitki.
b. 21b/04, 29b/03, 30b/17, 31b/17
[=4]

burçaḳ Baklagillerden, yuvarlak ve mercimeğe benzeyen, taneleri hayvan yemi olarak kullanılan bitki. Lathyrus.
b. unı 28a/17, 29a/17
[=2]

büber (<Yun. piper) Biber.
b. 18a/13, 19b/10, 29b/16
[=3]

C

cevüz Ceviz ağacının sert kabuklu, iç kısmı yenen, çok lezzetli, besleyici, yağlı ve nişastalı meyvesi, koz.
c. 18a/11
[=1]

cevz-i bevvā (<Far. cevz-i būya) Küçük Hindistan cevizi ağacı.
c. 19b/10
[=1]

Ç

çadır Maydanozgillerden, öz suyu hekimlikte kullanılan, kan ve lenf damarlarını genişletici, ağrı dindirici, mikrop öldürücü hassalara sahip bir bitki; çadır uşağı. Dorema ammoniactun.
ç. 10b/09
ç. (dāne çadır) 28b/14
[=2]

çam Çamgiller denen büyük bitki famiyasını meydana getiren, iğne yapraklı, reçineli ağaçların ortak adı.
ç. ḳab 26b/14
ç. ṣaḳızı 10b/10, 17a/17, 19b/11, 20a/01, 22b/04, 22b/10, 24a/09, 25a/04, 27a/02, 27a/11, 28b/15, 33b/10, 33b/11
ç. ṣaḳızı ile 27a/08
[=15]

çeltük Kabuklu pirinç, çeltik.
ç. (ḳara çeltük toḫm) 19b/07

[=1]

çiçek Tohumlu bitkilerin, üreme organlarını taşıyan güzel renkli ve ekseri güzel kokulu kısmı.

ç.+inüñ (ḥatmi çiçeginüñ südi) 14b/17

[=1]

çörek otı Düğün çiçeğigillerden, çiçekleri saplarının ucunda ve tek tek bulunan, süs bitkisi olarak yetiştirilen bir yıllık otsu bitki. Nigella damascena.

ç. 9b/08, 30b/08

[=2]

çüküṅdür (<Fars. çukundur - çoğundur) Pancar. Beta vulgarisfolliora.

ç. yapraġı 31a/02, 31a/15

[=2]

D

dār-ı fülfül Doğu Hint adalarında yabani olarak yetişen, tırmanıcı, meyveleri 6 cm uzunluğunda, 7 mm çapında, koni biçiminde, açık esmer renkli, yakıcı ve keskin lezzetli, iştah açıcıbir bitki. Fructus piperis longi.

d. 19b/10

[=1]

defn Bk. **defne**.

d. yaġı 15a/15

[=1]

defne İki çeneklilerden, yağı veteriner hekimliğinde ve tuvalet sabunlarında, sert, yeşil, güzel kokulu ve baharlı yaprakları et ve balık yemeklerinde kullanılan, açık sarı ve üzümsü meyvesinde ve kabuklarında mide düzeltici, barsakları yumuşatıcı, idrar söktürücü ve terletici hassalar bulunan, yaz kış yeşil, taflan cinsinden ağaç veya ağaççık. Laurus nobilis.

d. 10b/09

d. yapraġı 9b/14, 15a/11, 31b/01

[=4]

difl Ar. Zehirli ot.

d. 25b/03

[=1]

duraḳ otı İki çenekliler sınıfının maydanozgiller familyasından, koyu yeşil renkte, hoş kokulu, sarımtırak çiçekli, ince yaprakları salata ve yemeklere konan, hazmı kolaylaştırıcı ve bağırsak gazlarını giderici hassalar taşıyan, dik gövdeli yıllık bitki. Anethum graveolens.

d. 16a/05

[=1]

E

ebem gümeci İki çenekliler sınıfının ebegümecigiller familyasından, her yerde kendiliğinden yetişen, kökü ve çiçekleri özellikle yumuşatıcı hassaları sebebiyle tıpta kullanılan, kalsiyum, demir, A ve C vitamini taşıyan, yaprakları sebze olarak yenen bitki. Malva sylvestris. Krş. **ḫubbāzā.**

e. 32a/03

[=1]

ebū cehl ḳarbuz İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, elma büyüklüğünde, sert kabuklu, yağlı tohumlu, acı ve kokusuz bir meyve veren, parçalı yapraklı, sarı çiçekli, sürüngen gövdeli, çok yıllık otsu bitki. Acı hıyar, acı elma, it hıyarı. Tohumları veterinerlikte ve müshil olarak kullanılır. Citrullus colocynthis. Krş. **toḫmü'l-ḫanẓal**; **ḫanẓal.**

e. 23a/11

[=1]

egir Bir çenekliler sınıfının yılan yastığıgiller familyasından, ana yurdu Hindistan'dan Asya, Avrupa ve Amerika'ya yayılmış olan, dere ve durgun su kenarlarında, bataklıklarda yetişen, taşıdığı asit, yağ ve glikozoitlerde idrar ve adet söktürücü, ateş düşürücü, ishal edici, aksırtıcı, kusturucu, gaz giderici, iştah açıcı hassalar bulunan, siyahımsı erguvani çiçekli, yeşilimsi mayhoş meyveli, çok yıllık tüylü otsu bitki, kasıkotu. Acorus calamus.

e. 14a/07, 18a/12

[=2]

ekber Kasnı bitkisi; günekber (Ferula szowitsina) ve bu bitkinin köklerinden elde edilen yağlı zamk, reçine.
e. 15a/11
[=1]

enār Far. Nargillerden, düzgün ve parlak yapraklı, canlı kırmızı iri çiçekli, hafif dikenli ağaççık. Punica granatum.
e. (ekşi enār) 27a/15
[=1]

evelek İki çenekliler sınıfının kara buğdaygiller familyasından, sulak yerlerde, su kenarlarında kendiliğinden yetişen, yaz aylarında yeşilimtrak ufak çiçekler açan, yaprakları sebze gibi kullanılan, çok yıllık otsu bitki, efelek. Rumex patientia. Karş. labada.
e. 23b/10
e. dibi 18b/06
[=2]

F

feslegen Ballıbabagillerden, saksılarda süs bitkisi olarak yetiştirilen, keskin kokulu, ufak yeşil yaprakları kekik gibi bahar ve koku verici olarak kullanılan, küçük beyaz çiçekli bitki. Ocimum basilicum.
f.+ile (yaban feslegen) 31a/15
[=1]

Frengī Avrupalılara özgü bir bitki.
f. 12a/07
[=1]

fülfül Ar. Karabiber.
f. (dār-ı fülfül) 19b/10
f. (ḳara fülfül) 13b/03
[=2]

G

gül (<Far. gol) 1. Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği.
g. yaġı 11a/13, 12a/11, 26a/10, 35a/09
2. Çeşitli bitkilerin çiçeği.
g.+i (bellūṭ güli) 10b/05
g.+i (sögüt güli) 22a/16
g.+i (ballūt güli) 12a/08
[=7]

gün Sarı kantarongiller familyasından, sarı çiçekli, pek çok hastalığın tedavisinde kullanılan bir bitki türü; sarı kantaron, gün otu. Hypericum perforatum.
g. dibi 19b/07
[=1]

güyegü Ballıbabagiller familyasından, pembe ya da beyaz çiçekli, çokyıllık otsu bitki, keklikotu. Origanum vulgare.
g. otı 9b/15, 31b/02
[=2]

H

ḥanẓal Ar. İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, elma büyüklüğünde, sert kabuklu, yağlı tohumlu, acı ve kokusuz bir meyve veren, parçalı yapraklı, sarı çiçekli, sürüngen gövdeli, çok yıllık otsu bitki. Acı hıyar, acı elma, it hıyarı. Tohumları veterinerlikte ve müshil olarak kullanılır. Citrullus colocynthis. Krş. **ebū cehl ḳarbuz.**
ḥ. (toḫmü'l-ḥanẓal) 23a/10
[=1]

ḫardal Ar. Turpgiller familyasından, sarı veya beyaz çiçekli, sert ve yakıcı tohumu hekimlikte kullanılan otsu bitki. Brassica nigra.
ḫ. 16a/17
ḫ. (aḳ ḫardal) 16a/06, 19b/10
ḫ.+ı 13b/04
ḫ.+ı (aḳ ḫardal) 21a/11
[=5]

ḫarīḳ Bir çöpleme çeşidi olan ve kara çöpleme denen bitki. Helloborus niger. Krş. **ḳaraca ot**.
h. 29b/15
h.+i (ḳara ḫarīḳ) 21a/16
[=2]

ḫarnub Ar. Baklagillerden, kerestesi marangozlukta, kabukları tabaklıkta kullanılan ağaç (Ceratonia siliqua) ve

bu ağacın baklamsı, şekerli olan yemişi. Krş. **keçi boynuzu**.
ḫ. 19a/07
[=1]

ḫaṭmi İki çeneklilerin ebegümecigiller familyasından, pembe beyaz çiçekli, bataklıklarda, sulak çayırlarda yetişen, çiçeği yumuşatıcı, kurutulmuş kökünün kaynatılmış suyu tenkiye ve gargara olarak kullanılan otsu bitki. Althaea officinalis.
ḫ. 15a/11
ḫ. (beyāż ḫatmi toḫmı) 16b/12
ḫ. çiçeginüñ südi 14b/17
ḫ. toḫm 20b/16
ḫ. yapraġı 20a/10
[=5]

hevīç Far. Maydanozgillerden, uzun ve sivri kökü sebze olarak yenen, vitamin bakımından zengin, besleyici, yetişmesi kolay otsu bitki. Daucus carota.
h. toḫm 31a/12
[=1]

ḫıyār-şenbe (<Far. ḫıyār-şenber) Baklagillerden, siyah renkte olan meyvelerinin içinde çekirdeklerden başka hekimlikte kullanılan bir öz bulunan bitki, Hint hıyarı, Çin tarçını. Cassia fistula.
ḫ. 16a/06
ḫ. içi 16a/04, 16b/13
[=3]

ḫubbāzā Ar. İki çenekliler sınıfının ebegümecigiller familyasından, her yerde kendiliğinden yetişen, kökü ve çiçekleri özellikle yumuşatıcı hassaları sebebiyle tıpta kullanılan, kalsiyum, demir, A ve C vitamini taşıyan, yaprakları sebze olarak yenen bitki. Malva sylvestris. Krş. **ebem gümeci.**
ḫ. 32a/02
[=1]

I

ışırġan Isırgangillerden, terkibinde formik asit bulunan, sert tüylerle kaplı, halk hekimliğinde romatizmaya, mafsal ağrılarına, kanamaya vb. çeşitli hastalıklara karşı kullanılan dalayıcı bitki. Urtica membranacca.
ı. dikeni 20a/11
[=1]

İ

iki ḳarındaşı ḳanı Calamus draco isimli palmiyeden elde edilen bir rezin. Sanguis draconis.
i. 14a/07
[=1]

incir (<Far. encir) Dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, pürtüklü, geniş ve dilimli yapraklı, çoğunlukla sütlü, yumuşak odunlu bazıları tırmanıcı olan ağaç (Ficus) ve bu ağacın etli, tatlı, içinde küçük çekirdekleri bulunan meyvesi.
i. 16b/17, 19b/17, 23b/10, 25b/07, 27a/01
i. (eski incir) 25a/17
i. (ḳara incir) 18b/17
i. (ḳuru incir) 24a/17
[=8]

it üzüm Bk. **it üzümi**.
i. 19b/09
[=1]

it üzümi Patlıcangillerden, 20-25 santim boyunda, küçük beyaz çiçekli, yumuşatıcı, yatıştırıcı, uyuşturucu ve ağrı dindirici hassalarından dolayı bazı ilaçların yapımında kullanılan bir yıllık bitki; köpek üzümü. Solanum nigrum. Krş. **mevīzek**.
i. 16a/16
[=1]

K

kab (<Ar. kabb) Acı ot.
k. (bal-ı kab) 27a/12
[=1]

kāfūr Ar. Hindistan ve Çin'de yetişen kafur ağacı (Champhorosma monspeliaca)nın zamkından elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz, yarı

şeffaf, kolaylıkla parçalanabilen ıtırlı madde.
k.+ı 9b/03, 9b/07
[=2]

ḳara başlu Ballıbabagiller familyasından, hep yeşil yapraklı, koyu mor çiçekli, çalı görünümünde, Batı Anadolu'nun maki bölgelerinde yaygın görülen, ağrı kesici, antiseptik, yara sağaltıcı, sara ve astımı yatıştırıcı, balgam söktürücü, idrar yolları iltihabını giderici, egzama yaralarını iyileştirici, sinir ve kalp güçlendirici zararsız ve etkili bir droga sahip lavanta türü; karabaş lavanta. Lavandula stoechas.
ḳ. başlu 15b/16
[=1]

ḳara çeltük Kara buğdaygillerden, beyaz veya kırmızı salkımsı çiçekli, meyvesi kapçık biçiminde, yeşilken hayvan yemi olarak kullanılan, unundan ekmek, galeta, tatlı, çorba vb. yapımında, tohumundan ise kuş yemi olarak faydalanılan dik saplı, bir yıllık otsu bitki. Fagopyrum.
ḳ. toḫm 19b/07
[=1]

ḳara fülfül Ana yurdu Hint yarımadası olan, yürek biçimindeki yaprakları meşin gibi sert, meyvesi üzümsü, kısa boylu tırmanıcı ağaççık ve bu ağacın baharat olarak kullanılan mercimek büyüklüğündeki yuvarlak koyu renkli taneleri, bu tanelerden çıkarılan toz. Piper nigrum.
ḳ. fülfül 13b/03
[=1]

ḳaraca Siyah renkte olan, siyahça.
ḳ. ol- 9a/04
[=1]

ḳaraca Bk. **ḳaraca ot**.
ḳ. 16a/17
[=1]

ḳaraca ot Bir çöpleme çeşidi olan ve kara çöpleme denen bitki. Helloborus niger. Krş. **ḳara ḫarīḳ**.
ḳ. 21a/16, 25b/16
ḳ. gibi 14b/10
[=3]

ḳarbuz Kabakgillerden, sürüngen gövdeli bir bitki (Citrullus vulgaris).
ḳ. (ebū cehl ḳabuz içi) 23a/11
[=1]

ḳarġulıḳ Gövdesi 5-6 m yüksekliğe erişebilen çok yıllık bir bitki, kamış, saz. Arundo donax.
ḳ. (yaş ḳarġulıḳ gibi) 22b/14
[=1]

ḳaşnı Yaban marulu, hindiba. Cichorum endivia.
ḳ. 20a/13, 20a/15
[=2]

ḳavaḳ Söğütgillerden, sulak yerlerde yetişen, yaprakları uzun saplı ve dişli, boyu düzgün ve bazı türlerinde 30-40 metreyi bulacak uzunlukta, kerestesi için dikilen, odunu gevşek ve kof, kabuğu kavlayıp dökülen bir ağaç. Populus.
ḳ. yapraġı 33b/01
[=1]

ḳavun İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, sürüngen gövdeli bitki ve bu bitkinin içi sulu ve etli, güzel kokulu, pembeye kaçan sarı renkli, kabuk rengi yeşilden sarıya kadar değişen meyvesi. Cucum.
ḳ. gibi ol- 27b/03
[=1]

keçi boynuzu Baklagillerden, kerestesi marangozlukta, kabukları tabaklıkta kullanılan ağaç (Ceratonia siliqua); harnup ve bu ağacın baklamsı, şekerli olan yemişi. Krş. **ḫarnub**.
k. 19a/07
[=1]

kelem Far. Birçok çeşidi bulunan, sebze ve hayvan yemi olarak yetiştirilen, iri ve kalın yapraklı bitki; lahana. Brassica oleracea. Krş. **kernüb.**
k. (etlü kelem içi) 26a/11
[=1]

kemnūn Ar. Maydanozgillerden, beyaz ve pembe çiçekli yaprakları dar ince şeritler hâlinde, 15-20 santim boyunda yıllık ıtırlı otsu bitki (Cuminum cyminum) ve bu bitkinin tohumlarından elde edilen ve bahar olarak kullanılan hoş kokulu, sinirleri

uyarıcı, mideyi yatıştırıcı, gaz giderici hassaları bulunan tozu.
k. 13a/14, 19b/17
[=2]

kendir Kendirgiller familyasından, sap liflerinden halat ve çuval yapılan bitki; kenevir. Cannabis sativa.
k.+i 26b/11
[=1]

kerdime Kuzey yarımkürede, nemli yerlerde yabani olarak yetişen ve tereliklerde de yetiştirilerek çiğ ya da pişmiş olarak yenen otsu bitki; tere otu. Lepidium sativum.
k.+si (su kerdimesi) 18b/07
[=1]

kerefs Far. Maydanozgillerden, kökleri ve yaprakları sebze olarak kullanılan, uyarıcı ve idrar söktürücü hassalara ve tıbbî nitelikteki maddelere sahip, kokulu, ılık bölge bitkisi, kereviz. Apium graveolens.
k. 9b/15
[=1]

kernüb (<Far. kerenb) Birçok çeşidi bulunan, sebze ve hayvan yemi olarak yetiştirilen, iri ve kalın yapraklı bitki; lahana. Brassica oleracea. Krş. **kelem.**
k. yaġı 26a/11
[=1]

kettān Ar. Ketengillerden, çiçekleri mavi renkte ve beş taç yapraklı, lifleri dokumacılıkta; yağı ve tohumları hekimlikte kullanılan bir bitki; zeyrek. Linumusi tatissimum. Krş. **segrek**.
k. toḫmı 25b/07
[=1]

ḳı'āṣ Özellikle kedi ve köpeklerde görülen, tedavi edilmezse öldürücü olabilen bulaşıcı hastalığa benzeyen bir hastalık; ruam.
k. 10a/05
[=1]

ḳızıl ḳaṭrān Kızılardıç (Juniperus oxycedrus)tan elde edilen deri hastalıklarına ve evcil hayvanların uyuzuna karşı kullanılan katran.
ḳ. 27a/09
[=1]

ḳızıl ṣandal Hindistan, Malezya ve Avustralya'da yetişen yarı asalak ağaç. Odunu reçine, tanen ve renk maddeleri taşır. Kuvvet ve peklik verici olarak kullanılır. Epicharis bailloni.
ḳ. 31a/11
[=1]

kimnūn Ar. Maydanozgillerden, beyaz ve pembe çiçekli yaprakları dar ince şeritler hâlinde, 15-20 cm boyunda bir yıllık ıtırlı otsu bitki (Cuminum cyminum) ve bu bitkinin tohumlarından elde edilen ve bahar olarak kullanılan hoş kokulu, sinirleri uyarıcı, mideyi yatıştırıcı, gaz giderici hassaları bulunan toz.
k. 18a/12
[=1]

kişniç Far. Maydanozgillerden yaprakları maydanoza benzeyen, 30-50 santim, beyaz çiçekli, tüysüz, parlak bir yıllık otsu bitki. Coriandrum sativum.
k. 16a/05
k. toḫm 31a/12
[=2]

ḳoz Far. Ceviz. Juglans regia.
ḳ. 23b/03
ḳ. gibi ol- 26b/09, 30a/01
ḳ.+ı (serv ḳozı) 27b/08
ḳ. içi 30a/13
ḳ. yaġı 16a/07
[=6]

ḳozaḳ Kozalak, koza.
ḳ.+ı (serv ḳozaġı) 27b/16
[=1]

ḳumla Belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı, asma. Vitis.
ḳ. 10a/13, 18b/10
[=1]

L

labada (<Bulg. loboda) İki çenekliler sınıfının kara buğdaygiller familyasından, sulak yerlerde, su

kenarlarında kendiliğinden yetişen, yaz aylarında yeşilimtrak ufak çiçekler açan, yaprakları sebze gibi kullanılan, çok yıllık otsu bitki, efelek. Rumex patientia. Karş. evelek.

l. 18b/07, 23b/11

l. dibi 25b/02

[=3]

laden Far. Ladengillerden, beyaz, kırmızı ve pembe çiçekli ağaççık veya çalı (Cistus ladenifolius) ve bu ağacın lavantacılık ve hekimlikte kullanılan, eskiden kadınların yüzlerine taklit ben yaptıkları hoş kokulu reçinesi.

l. 17a/02, 26a/14

[=2]

leblāb Ar. Belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı, asma. Vitis.

l. 10a/12

l. 18b/09

[=2]

M

maḥmūde İki çeneklilerin çit sarmaşığıgiller familyasından, soluk sarı çiçekli, sivri yapraklı, ince ve tüysüz gövdeli, tırmanıcı ve sürünücü, çok yıllık bitki, bingöz otu (Cooyulyulus) ve bu bitkinin köklerinden elde edilen ve müshil olarak kullanılan reçine kıvamındaki madde.

m. 27b/08, 29a/07

[=2]

mazū Far. Servigiller familyasının kozalaklılar takımından, her mevsimde yeşil, yapraklı, yassı dallı bir orman ve süs ağacı. Thuya.

m. 23a/10, 24a/14, 27a/15, 27b/17

m. (Yemenī mazū) 27b/07

[=5]

mercümek Far. Baklagillerden, ufak boylu, beyaz çiçekli ve pek çok türü olan bir tarım bitkisi. Lens culinaris.

m. 16b/12

m. unı 28a/17

[=2]

mersin (<Yun. mirsini) Mersingillerden, kışın yapraklarını dökmeyen, Akdeniz sahillerinde çok bulunan, eğri büğrü gövdeli, beyaz çiçekli, hoş kokulu, uzun ömürlü ağaç. Myrthus commırais.

m. toḫmı 19a/06

m. yapraġı 25a/03

m. yapraġı 27a/14, 27b/17, 31b/01

[=5]

mevīzec Far. Mavimsi yeşil yapraklı ve sert kaba tüylü, sürüngen, olagun meyvelerinde ve köklerinde elaterin ve türevleri bulunduğu için hekimlikte de yaygın kullanılan bir çeşit otsu bitki; eşek hıyarı. Delphinium staphisagria.

m. 16a/16

[=1]

mevīzek Patlıcangillerden, 20-25 santim boyunda, küçük beyaz çiçekli, yumuşatıcı, yatıştırıcı, uyuşturucu ve ağrı dindirici hassalarından dolayı bazı ilaçların yapımında kullanılan bir yıllık bitki; böğürlen, köpek üzümü. Solanum nigrum. Krş. **it üzümü**.

m. 19b/09

[=1]

müşk Anber çiçeği tohumu. Abelmoschus.

m.+ile 34a/17

[=1]

O

oġlan aşı Cavşir ağacı ve bundan elde edilen macun. Ferula elaeochytris.

o. 9b/09, 17a/10, 20a/13, 20a/15, 30b/01

[=5]

ot 1. Toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkilere verilen ortak ad.

o. 14b/10, 15a/03, 16a/03, 22b/12, 22b/16, 32a/02, 33a/12, 33a/17

o. (ḳaraca ot) 25b/16

o. (ḳaraca ot gibi) 14b/10

o.+a 15a/04

o.+ı (çörek otı) 9b/09, 30b/08
o.+ı (güyegü otı) 9b/15, 31b/02
o.+ı (ḳaraca ot) 21a/16
o.+ı (sıçan otı) 11a/11, 11b/03, 22a/15
o.+ı (ṭuraḳ otı) 16b/12, 19b/17
o.+ı (yil otı) 25a/03
o.+ın (duraḳ otı) 16a/05
o.+ın (sıçan otı) 22a/03, 28b/09
o.+lar 4a/13, 27a/10, 33a/14, 33a/16
o.+ları 11b/13, 22b/05
o. vaḳtı 31b/08
[=33]
2. İlaç.
o. 11b/05, 12a/10, 14a/04
o.+a 27b/09
o.+ı 17b/02, 17b/07, 21a/17, 27a/16, 31b/04
o.+lar (bitürici ot) 25a/13
o.+ları 20a/12, 20a/14
o.+uñ 10a/15
[=13]

P

pambuḳ Bk. **panbuḳ**.
p. 17b/01, 25a/13, 27a/09, 27a/16, 28b/13
p.+dan 28b/10
p.+ıla 11a/12, 11b/13, 12b/01, 12b/09, 17b/08, 21a/17, 22a/03, 25a/02, 26b/04, 26b/17, 28b/17
[=17]

panbuḳ Ebegümecigiller familyasından, koza denen meyvesinde beyaz ya da sarımtırak uzun selüloz lifler bulunan, sarı ya da pembe çiçekli otsu ya da odunsu bitki (Gossypium) ve bu bitkinin tohumlarını saran ince ve yumuşak lif yumağı.
p. 10b/07, 15b/11
p.+ıla 11a/04
p.+ıla (panbuġıla) 10b/11
[=4]

papadya Birleşikgillerden, baharda taç yapraları sarı, ortası beyaz çiçekler açan, ateş düşürücü, spazm çözücü, sinirleri yatıştırıcı, rahatlık verici, bağırsak gazlarını giderici hassalara sahip bir yıllık otsu bitki. Matricaria chamomilla.
p. 15a/10, 20a/11, 31b/02
[=3]

persiyā Eğrelti otu cinsinden, nemli yerlerde, taşlar arasında biten, yapraklarının sapları saça benzer bitki, baldırı kara. Aspelinum adianthum.
p. 23b/10
[=1]

pirinç (<Far. birinc) Buğdaygiller familyasından, sıcak bölgelerde çok yaygın biçimde yetiştirilen ve insan beslenmesinde çok yaygın kullanılan tahıl. Oryza sativa.
p. unı 30a/03
[=1]

R

razene Bk. **rāziyāne**.
r. 9b/15
[=1]

rāziyāne Far. Maydanozgiller familyasından, Avrupa ve Asya'da yetişen, ipliğimsi, parçalı yapraklı, bürgüsüz sarı çiçekli, kalın ve eşit kaburgalar taşıyan, oval meyveli, çokyıllık otsu bitki. Foenicolum vulgare.
r. 15b/01
r. yapraġı 22b/14
[=2]

S

ṣabr Zambakgiller familyasından, yaprakları etli ve kırılgan, çoğu zaman rozet biçiminde gövdeyi saran ve acı bir özsu içeren, ishal yapıcı, safra söktürücü ve yumuşatıcı gibi hassalara sahip pek çok türü olan bitki. Aloes.
ṣ. (ṣaru ṣabr) 26a/14
ṣ.+ı (ṣaru ṣabr) 27b/13
ṣ.+ı Saḳūṭuri 14b/06, 20b/16, 27a/15, 28a/01
[=6]

ṣandal (<Yun. satalon) Sarımtırak renkli, çok dayanıklı, sert ve çok makbul bir odunu olan, çeşitli türlerinden çıkan

yağlı ve reçineli esanslar lavantacılıkta, sabunculukta kullanılan, Afrika, Endonezya ve özellikle Hindistan'da yetişen ağaç. Santalum.

ṣ. (ḳızıl ṣandal) "Epicharis bailloni" 31a/11

[=1]

ṣarmaşıḳ Sarmaşıkgillerden, koyu yeşil renkli, değişik biçimli yaprakları olan, sap ve dallarından çıkan küçük ek köklerle dik, düz yerlere yapışarak tırmanan bitki. Hedera helix.

ṣ.+ı (ṣarmaşıġı) 10b/15

[=1]

ṣarmısaḳ Zambakgiller familyasından, toprak altında bir soğanı olan, gövdesi uzun, yassı ve sivri uçlu yapraklarla sarılmış, keskin kokulu, iştah açma, damar genişletme, mikrop öldürme, tansiyon ayarlama vb. pek çok tıbbi hassaya sahip 30-100 cm yüksekliğinde otsu bitki. Allium sativum.

ṣ. 18b/10, 20a/13, 20a/15, 26a/04, 30a/17, 30b/08

ṣ.+ı (ṣarmısaġı) 10a/08, 15a/14, 17a/11, 26b/03

ṣ. ile 21a/12

ṣ. ṣapı 15a/11, 20a/11, 21a/10, 31b/02

[=15]

ṣaru aġaç Zencefilgillerden, kök saplarından safranı andıran boyalı bir madde çıkarılan, yaprakları sivri uçlu, çiçekleri sarı renkte, çok yıllık bir bitki, Hint safranı, zerdeçal. Curcuma longa.

ṣ. 25b/02

[=1]

segrek Ketengillerden, çiçekleri mavi renkte ve beş taç yapraklı, lifleri dokumacılıkta; yağı ve tohumları hekimlikte kullanılan bir bitki; zeyrek. Linumusi tatissimum. Krş. **kettān**.

s.+i (segregi) 25a/16

[=1]

serv Far. Servigiller familyasından, sürgünlere bitişik pul biçiminde hep yeşil yapraklı, kozalak meyveli ağaç ya da ağaççık. Cupressus.

s. ḳozaġı 27b/16

s. ḳozı 27b/08

[=2]

sezāb (<Ar. seẕāb) Sedefotugiller familyasından, genellikle çok parçalı, almaşık yapraklı olan ve yapraklarında çok kuvvetli koku yayıcı salgı kesecikleri bulunan, yeşilimsi sarı çiçekli, yarı çalı görünümünde otsu bitki; sedef otu. Ruta.

s. ü usṭūḫūdūs 15b/15

[=1]

ṣınduḳ Belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı, asma. Vitis.

ṣ. 10a/13

[=1]

sisem Susamgiller familyasından, yağca zengin yenebilir tohumları için yetiştirilen, tropikal ve Güney Afrika kökenli bitki. Sesamum.

s. yaġı 10a/09, 17a/01, 18b/12, 29b/11, 31a/03

[=5]

ṣoġan Zambakgiller familyasından, yemeklere tat vermek için yumrusu ve yeşil yaprakları kullanılan ıtırlıbitki. Allium cepa.

ṣ. 30b/01, 35a/09

ṣ. (aḳ ṣoġan) 18b/10, 23b/10

ṣ.(ḳızıl ṣoġan ḳabı) 19a/14

ṣ.+ı 13a/12, 18a/05

ṣ.+ıla (aḳ ṣoġan) 10a/08, 33b/15

ṣ. ḳabı 23b/17

ṣ. ṣuyı 30b/15

[=11]

söğüt Söğütgiller familyasından, daha çok soğuk ve ılıman bölgelerde su kenarlarında yetişen, pek çok çeşidi olan, uzun ve acı yapraklı, kabuğu kolay soyulan ağaç ya da ağaççık. Salix.

s. aġacı 28a/05

s. güli 22a/15

[=2]

şu kerdimesi Turpgiller familyasından, tek tüysü, 3-7 çift yapraklı, beyaz çiçekli, su kenarlarında yetişen, çokyıllık otsu bitki; su teresi. Nasturtium officinale.
ş. 18b/07
[=1]

şumaḳ Antep fıstığıgillerden, sıcak bölgelerde yetişen, kabuğu hekimlikte, yaprakları dericilikte kullanılan bir ağaç (Rhus coriafia) ve bu ağacın ekşilik vermek için dövülerek yemeklere katılan mercimeğe benzeyen meyvesi.
ş.+ıla 35a/04
[=1]

sünbül Zambakgillerden, soğanla üretilen, 15-20 cm yükseklikte, çiçekleri kuvvetli kokulu ve türlü renkli çok yıllık bir süs bitkisi. Hyacinthus orientalis.
s. 34b/05
[=1]

süsem Bk. **sisem**.
s. yaġı 26b/04
[=1]

Ş

şalġam (<Far. şelġam) Hardalgiller familyasından, toprak altı yumruları sebze olarak kullanılan, enerjice zengin, lezzetli; ancak köklerinde ve yapraklarında glikosinolatlar bulunan, etin rengini, sütün tat ve kokusunu bozabilen, tiroit bezinin büyümesine yol açan bitki. Brassica rapa.
ş. gibi ol- 27a/04
[=1]

T

ṭabalaḳ Hünnapgillerden, yapraklarından yeşil boya çıkarılan bir bitki; topalak. Rhamnus clorophorus globosus.
ṭ. 34b/05
[=1]

ṭaḳ Far. Belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı, asma. Vitis.
t. 10a/13
[=1]

ṭarçın Defnegiller familyasından, Asya ve Afrika'nın tropikal bölgelerinde yetişen ağaç ya da ağaççık. Cinnamum.
ṭ.+ı 16b/12
[=1]

temür diken Yabanikimyongiller familyasından, yatık gövdeli, bileşik yapraklı, açık sarı renkte küçük çiçekli biryıllık otsu bitki. Tribulus terrestris. Sabit yağ, rezin ve alkaloit taşıyan kurutulmuş meyvelerinden elde edilen infusyon taş düşürücü, idrar söktürücü ve kuvvet verici olarak kullanılır.
t. diken 19b/07
[=1]

toḫmü'l-ḫanẓal Ar. İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, elma büyüklüğünde, sert kabuklu, yağlı tohumlu, acı ve kokusuz bir meyve veren, parçalı yapraklı, sarı çiçekli, sürüngen gövdeli, çok yıllık otsu bitki. Acı hıyar, acı elma, it hıyarı. Tohumları veterinerlikte ve müshil olarak kullanılır. Citrullus colocynthis. Krş. **Ebū cehil ḳarbuz**.
t. 23a/10
[=1]

toḫm (<Far. tuḫm) Bitkilerde döllenme sonunda çiçekten sonra oluşan ve toprağa gömülünce kendisinden yeni bir bitki üreyen tane.
t. (ḫaṭmi toḫm) 20b/16
t. (hevīç toḫm) 31a/12
t. (ḳara çeltük toḫm) 19b/07
t. (kişniç toḫm) 31a/12
t.+ın (beyāż ḫaṭmi toḫmı) 16b/12
t.+ın (kettān toḫmı) 25b/07
[=7]

ṭuraḳ otı Dere otu. Anethum graveolens.
ṭ. 16b/12, 19b/17
[=2]

tut (<Far. tūt) İki çenekliler sınıfının dutgiller familyasından, yaprakları

ile ipek böceği beslenen, odunundan tarım aletleri, araba, mobilya vb. şeyler yapılan, 1 ile 18-20 metre boyunda dayanıklı ağaç (Monis) ve bu ağacın beyaz, kara, koyu pembe renklerindeki yaş ve kuru olarak yenen, şurubu, pekmezi ve pestili yapılan tatlı meyvesi.

t. ağacınuñ ḳabı 27b/16
t. gibi 11a/14
[=2]

U

ʿūd Ar. Thymelacaceae familyasından, Çinhindi'nde ve Endonezya adalarında yetişen ağaç; öd ağacı. Aquilaria agallocha.

u. 16a/17
u.-ı ḳarḥ 9b/09
[=2]

ʿunnāb Ar. Hünnapgiller familyasından, almaşık yapraklı, dikenli, küçük yeşilimsi çiçekli ağaç (Zizyphus jujuba) ve bu ağacın, hafif müshil ve göğüs yumuşatıcı bir etkiye sahip meyvesi.

u. 16b/17
[=1]

usṭūḫūdūs Far. Ballıbabagiller familyasından, hep yeşil yapraklı, koyu mor çiçekli, çalı görünümünde, Batı Anadolu'nun maki bölgelerinde yaygın görülen, ağrı kesici, antiseptik, yara sağaltıcı, sara ve astımı yatıştırıcı, balgam söktürücü, idrar yolları iltihabını giderici, egzama yaralarını iyileştirici, sinir ve kalp güçlendirici zararsız ve etkili bir droga sahip lavanta türü; karabaş lavanta. Lavandula stoechas.

u. (sezāb ü usṭūḫūdūs) 15b/15
[=1]

Ü

üzerlik Sedefotugiller familyasından, Asya, Afrika ve Amerika'nın sıcak ve tropikal bölgelerinde yetişen, kök ve tohumları kurt düşürücü, adet söktürücü, uyuşturucu ve terletici etkiye sahip otsu bitki. Paganum.

ü. 15a/11
[=1]

üzüm Asma adı verilen ağaççığın salkım durumunda ufak taneli, ince kabuklu, sulu, etli, glikoz ve vitamin bakımından zengin, yetiştiği yere göre pek çok çeşidi bulunan, tazesi ve kurusu yenen meyvesi. Vitis vinifera.

ü. (it üzüm) 19b/09
ü. (ḳara üzüm) 19a/01
ü. (ḳızıl üzüm) 16b/16
ü.+i (it üzümi) 16a/17
[=4]

V

vec Ar. Gülgiller familyasından, salkım halinde sarı çiçekli ve çengel dikenli, karaciğer ve safrakesesi hastalıklarının tedavisinde kullanılan hem idrar artırıcı hem peklik verici nitelik taşıyan, meyveli otsu bitki; egir, kasıkotu. Acorus calamus.

v. 14a/06
[=1]

Y

yabān feslegen Sütleğengiller familyasından, bütün ve karşıt yapraklı, biryıllık ya da çokyıllık, dik saplı, tazesi zehirli, küçük yeşilimsi çiçekli, tarlalarda yetişen ve zararlı sayılan otsu bitki; yer fesleğeni, sultan otu. Mercurialis annua.

y. 31a/15
[=1]

yapraḳ Bitkilerde sapın üzerinden çıkan, yassı biçimli, ikiyanlı bakışımı, belirli boyutları, zaman ve mekandaki sınırlı büyümesi ile belirgin uzantı.

y. 12a/09
y. gibi ol- 15a/04
y.+ı (aġu yapraġı) 25b/03
y.+ı (defne yapraġı) 9b/14
y.+ı (ḫaṭmi yapraġı) 20a/10

y.+ı (mersin yaprağı) 25a/03, 27b/17
y.+ı (yaprağı) 22b/13, 33b/01
y.+ı gibi (aġu yaprağı) 14b/11
y.+ın (bögürtlen yaprağı) 24b/04
y.+ın (çükündür yaprağı) 31a/03, 31a/15
y.+ın (defne yaprağı) 15a/11, 31b/01
y.+ın (mersin yaprağı) 27a/14, 31b/02
y.+ına (ḳavaḳ yaprağı) 33b/01
y.+ına (rāziyāne yaprağı) 22b/14
y.+ını (baldıran yaprağı) 25b/08
[=20]

yarpuz Ballıbabagiller familyasından, sulak çayırlarda ve dere kenarlarında yetişen, az ya da çok tüylü yapraklı, yaprakların koltuğunda toplu bulunan, leylak rengi çiçekli, 10-40 cm boyunda, sindirimi kolaylaştırıcı, balgam söktürücü ve adet getirici etkiye sahip, çokyıllık otsu bitki. Mentha pulegium.
y. 15a/11, 31b/02
[=2]

yemiş Meyve.
y.+leri 4b/07
[=1]

yil otı Yılanyastığıgiller familyasından, anayurdu Hindistan olan, Asya, Avrupa ve Amerika kıtalarına yayılmış, 125 cm'ye kadar boylanabilen, çokyıllık, otsu ve rizomlu bir su bitkisi; eğirotu. Acorus calamus.
y. 25a/03
[=1]

yonca Kelebekçiçekligiller familyasından, bol proteinli olduğu için bütün dünyada yaygın bir biçimde hayvan yemi olarak yetiştirilen, yaprakları üç dilimli, kazık köklü, başak durumundaki çiçekleri kırmızı, mor ve menekşe renginde, birçok türü bulunan çokyıllık bir bitki. Medicago.
y. 17a/03, 20a/04, 31b/08
[=3]

yulaf Buğdaygiller familyasından, başakçıları gevşek salkım halinde bulunan ve taneleri özellikle at yemi olarak kullanılan, insan beslenmesinde de yer alan, nişasta bakımından zengin otsu bitki. Avena satisa.
y.+ıla 32a/04
[=1]

Z

z̲aʿferān Ar. Safran.
z̲. 9b/10, 14a/02, 14a/12, 18a/11, 18b/07, 19a/15, 19b/07
z̲.+ı 20a/05
z̲.+ıla 9b/03, 9b/06
[=10]

zencebīl Ar. Zencefilgiller familyasından, Hindistan ve Malezya'da yetişen, eti kök saplı, saz duruşlu büyük ot. Zingiber officinale.
z. 9b/09, 16a/17, 19b/10
z. (ḳara zencebīl) 10b/05
[=4]

zerdālū Far. Kayısı ağacının Akdeniz ülkelerinde yetiştirilen üzeri hafif tüylü ve küçük meyve veren doğal bir türü (Armeniaca vulgaris) ve bu ağacın çekirdeği acı, etli, sarı meyvesi.
z. 25b/07
[=1]

zeyt Ar. 1. Zeytinyağı, yağ.
z. 18a/03
2. Zeytingiller familyasından, Akdeniz ülkelerinde yetişen, uzun ömürlü, gümüş renkli, uzunca oval yapraklı, yenebilen ya da yağ veren etli meyveli ağaç. Olea.
z. yaġı 10a/10, 12a/16, 14b/16, 17a/02, 17b/17, 19a/17, 22b/04, 23a/15, 26b/16, 28b/16, 29a/03
[=12]

KAYNAKÇA

Akfırat, Muhammed Osman, Şifalı Bitkiler ve Emraz. Nşr. Arif Pamuk, Pamuk Yayınları, İstanbul, 1981.

Ayverdi, İlhan, Misalli Büyük Türkçe Sözlük. 3. cilt. Kubbealtı Neşriyâtı, İstanbul, 2005.

Baytop, Turhan, Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi: (geçmişte ve bugün). İstanbul Üniversitesi Yayınları; 3255, Eczacılık Fakültesi; 40, 1984.

Bekman, Muzaffer, Veteriner Tarihi. Ankara, 1940.

Brockelmann, Carl, Geschichte der Arabischen Litterratur Supplement. 3 cilt. Leiden, 1937-1942.

_____, Geschichte der Arabischen Litterratur. 2 cilt. Leiden, 1943-1949.

Canpolat, M, XIV. Yüzyılda Yazılmış Değerli Bir Tıp Eseri Edviye-i Müfrede. TD. c.:V, sayı: 1, sy: 21-47, Ankara, 1973.

Çınar, Ali Abbas, Türklerde At On Dokuzuncu Yüzyıla Ait Bir Baytarnamede At Kültürü: (Yazılı ve Basılı Kaynaklarla Karşılaştırma). Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1993.

_____, Türklerde At ve Atçılık. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1983.

Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca Türkçe Lügat. Aydın Kitabevi, Ankara, 1996.

Dinçer, Ferruh, Türk Folflorunda Veteriner Hekimlin Yazılı Kaynakları. II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. C. 4, Ankara, 1982, 123-30.

Erk, Nihal, İslâm Medeniyeti Çağında Veteriner Tababette Gelişmeler ve Naserî. A. Ü. Veteriner Fakültesi yayınları: 109. Ankara, 1959.

_____, Bir Baytarname İncelemesi. A. Ü. Veteriner Fakültesi Dergisi. C. 6, Nu.1-2 (1959): 126-35.

İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, Sev Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Redhouse, Sır James W, Turkısh and Englısh Lexıcon. Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.

Steingass, F. Persian- English Dictionary. Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.

Sezgin, Fuat, Geschichte des Arabischen Schrifttums. C. 3, Leiden, 1970.

Şen, Mesut, Baytarnameler, Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atcılık. Türkiye Jokey Kulübü, Resim Matbaacılık A.R, 1995. sy. 177-263.

_____, Kitabu Baytar-name: Tenkidli Metin. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1987.

Türk Dil Kurumu, Derleme Sözlüğü. I- XII, Ankara, 1963-1982.

_____, Tarama Sözlüğü. I- VII, Ankara, 1963- 1974.

_____, Türkçe Sözlük. 2 cilt. TTK Basımevi, Ankara 1998.

_____, Yeni Tarama Sözlüğü. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1983.

ÖZ GEÇMİŞ

12 Haziran 1981 tarihinde İstanbul'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi İstanbul'da tamamladım. 2005 yılında Kocaeli Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdim. Aynı yıl İstanbul'da öğretmen olarak göreve başladım. 2007 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladım.

بسم الله الرحمن الرحيم

شكر وسپاس اول خالقه كه عالمي عدم مدن وجوده كتوردي
وكندونك صنعي برله جمع سن يرلو يرنجه لطف ونشريف
يرتدي والصلوة والسلام على محمد وآله اجمعين
بلكه كم بوكتاب بيطرنامه تصنيف اولدوغنه سبب
شويله بيورمشلركه ماتقدمدن كلن عالملرو فاضللر
اسكندرشاه ذوالقرنين اوغلدي عظيم هيبتلو وقوتلو
پادشاه ايدي شرقه وغربه حكم ايدردي بورسمه سلطنت
ايچنده درت يوزياده معظم شهر بنيا ادتديكم اقل شهر
استنبول وكارخيا واكاخربا اوندرين وعمان وكشمير
وخطاي وسمرقند وهري ومصر وسكندريه وعظاقيه
ونكم بونلره بكزر وارايسه وبركون كاشان ولايتنده
بحلسه اوتورمشدي يوب اچركن ناكاه حرموز
ولايتنك هواسن وقضاسن بغايت مدح ايتدلر

اشتدي يولق بكندي ديلدي كم كچوب واره انده
دخي بوشهر معظم بنيا ايده درحال ارسطاليس
وزيري قعزدي ايتدي جميع لشكر يراق اتونلرو
معمارلركلسونلر ددي وصوباشيلره خبرانلر اوتوز
ايكي بيك اري وارايدي سوارا ولدلرواون ايكي
پيغمبر چريسيندن بله سوارا ولوردي عليهما السلام
هركون يوزمودطوز اشلرنده خرج اولوردي چونكه
اسكندرشاه عزم يراغن قلدي لشكرهبذي كلدلر
هرموزحدنه قوندبلرامرايتدي چيقون صويندك
كنارنده برشهر معظم وبنياد قلدي چيقون صويندن
كسردي ايچنه انتدي ومعموراباد ان قلدي بوشهري
بولشكري وكندونك عظمتن كوردي تعجب قلدي ديدكم
زهي پادشاه كم برقولنه جميع دنيا سينه بغشلر وجميع
خلايق انك حكمنه مطيع ومنقاد اولور وتعجب
ايچنده ايكن ارسطاليس حكيمي قعزدي ديديكم يا حكيم
الله تبارك وتعالي بزم كبي پادشاه دنيا سرا ينه
كوردي كوردي مي ديدي ارسطاليس رمل اوتوب

اسطرلاب کتوردی بولدی ایتدی ای پادشاه جهان
سنک کبی پادشاه کلمدی ولی کلیسر در اکا داود اغلی
سلیمان دیرلر علیهما السلام وسندن عظمتلو اولیسر در
جمیع وحوش وطیور انس وجن ودیو پری انی سویلیسر در
وجمیع اکا مطیع وفرمان بر اولیسر در وتختن ییل
کتورسر شرقه وغربه بیوریسلر برساعتده وارسر
کلسر طرفة العین ایچنده جهانی کشت ایدیسر سکندر
چون بونی اشتدی بکا چاره ایلک کیم اولمیم انی کورم
دیدی اولومه چاره یوقدر ولی قراکولق ایچنده
برصو واردر اکا آب حیات دیرلر اله کتوره سن
واندن ایچه سن اولمیاسن درمان بوله سن دیدی پس
بیوردی اسکندر یراغ قلدیلر برای مقداری قرا
کولقده کزدیلر بو داخی برقضه در باشقه
فی الجمله اول صو حضره والیاسه میسر اولدی کوردلر
چقدیلر برکمسنه انوک نشانن وخبرین ویرمدی بو
ملالتدن اسکندر صیرو اولدی ارسطاطالیس
حکیمی قغردی دیدیکه بکا درمان یوخسه هلاک اولدوم

دیدی

دیدی ارسطاطالیس ایتدی بوسنک رنجوکه اسما
رنجی دیرلر بلخ شهرنک ایچنده برچشمه واردر اکا ذوالجوشن
دیرلر قرق لوله سی واردر اکر اول صودن درمان
ایدوب کتورب ایچرسک بو رنجدن قورتلاسن
دیدی حکم ایده یم حوضله کتورسونلر ددی بلخده
برقولی وار ایدی ادی خسرو ایدی بتی یازدلر وآدم
صالدیلر کم تیز اول صوئی وربی دیو خبر وبتی خسروه
ایردی بلدیکم اسکندر دندر بو صو جاندر ویرمزین
دیدی بنی اذا داتسون وقزن بکا ویرسون کم بن بو
صودن اکا ویرمرد یدی خبر اسکندره ایردی اسکندر
غصه لندی غضبه کلدی اراج ادلو بر پادشاه
وار ایدی اکا لشکر ویردی کوندردی خبر خسروه
ایردی قرشو چقدی اوغرشدی ایراجی صدی دوتدی
محبوس اتدی خبر چون اسکندره ایردی غایت تعجب
اتدی طیموس ادلو بر پادشاه وار ایدی اکا داخی لشکر
ویردی واردی خسروله اوغراشدی انی داخی

صدي محبوس اندي خبر اسكندره ايردي ديديكم
يعني قول بويله نضول لغمي قلوراندي لشكر بيدلر
خبر حسروه ايردي بلدكم قرنجه اوزرينه سليمانه
كلور ياتو براق ايدوب خصاري اذق برله
دولدردي وقولرن بركتدي وكوه ماوندن خبر
ويردي وجاز ولركتوردي ارقه يردم ايدنري
چونكه اسكندر ايرشدي قلعه خصار اندي مع القصه
اوچ يل اول شهري المغه جاره اولمدي بغايت
قزلق اولدي جري ضعيف اولدي وهم اتلره رنج
اولشدي اتلر هلاك اولمغه بشلدي لشكر
اسكندره ايردي شكايت اتدبلركه اي پادشاه
جهان اتلرومزه مرض واقع اولدي هلاك اولويرر
نه بيورورسكز ديدلر ارسطاليس حكيمي قغردي
بوحالي ديدكم ادم اوغلانيچون حكمت تصنيف اتك
نوله بوحيوانلرايچون دخي بركتاب دوزسك يولده
ايزده بر رنج واقع اولميحق انكله عمل قلالردي دلر

اول آت صحت بولب هلاك اولميا اكرجه ونلر
طامتدر دلر وهم سپاهنك سازي سلبي واكثي
آتدرار سطاليس وزيرايتدي مصلحتدر كه برزن
صكره ياد كارقله برزي دعادن اونمياليلخ شهرين
الالم وكل شادان اولسون دزين ديدي ازمان
كجدي شهري الديلر حسروي هلاك قلديلر واول
صودن اسكندر اجدي صحت بولدي ارسطاليس
حكيمي قغردي ددي اول كتابي تصنيف ايله كوره
ددي پادشاهك سوزين قبول اتدي بوكتابي به
تصنيف ايلدي بيطرنامه ديواد ويردي ولي
بوضعيف حاجي محمد بن حاجي علي آق سرايي ايدر
بوكتابي الومه كيردي عجم دلنجه پراكنده تبديل
وتغيراولش وهم ايچنده حيل مشكل اولدر وتسلر
دلدم كم بندخي علي قدره بوكتابي تركي دلجه دزم
تاميد ايلره اسان اوله وهم اوقيانلر برزي دعادن
اونميالرا امتابكمل كيم حق سبحانه وتعالى بوكون
مكاني وبو تموعالمي برتري وعناصر اربعه دن

مركب قلمشدر و بو درت دكو مزمعروف وشايور در
او دصوبيل وطيراتدر بو درديني جمع ايلدي بري
برينه مخالف ايكن آدمي بنيادقلدي جميع نسنه ن
شريف وكزين برتدي كندو نك صنعتنه بلدرمكچون
فتبارك الله احسن الخالقين امّا بلكمل كيم قلان
شئ عناصرك مفرد لرن برتدي نكم بالقلري ودكز
جانورلرني صودن برتدي وانجلري ميشلري قيرقلرن
يدتدي وبرنجي جانورلري اودن برتدي
وقوشلري واتلري بيلدن برتدي امدي بلكمل كم
پادشاهلق دزكيني درت درلو مراتب اوزره در
اوّل عالم وفاضل وعاقل ومدبّر وزيركدر
وهم شفقتلو اولمه الثاني خزينه طلوملركدر الثالث
رعيّت دزاولمق پادشاهدن شفقت ومهربانلق
كركدر الرابع سپاهي قوي وتوان يكت كركدر امّا
رعيّت دخي سپاهي قوتبله در سپاهي قوّتي ساز
صلاحلد ر امّا جمع آلتدن آت يكدر قومقده
وچمقده وصواشده وعيشدن وهر درلو حالده

آت

آت يكركدر زيرا انسني مراد نه ايرشدرر وهم دنيا
عمارتلري بو تلرك طبيعي سببله در بو اعتبارجه كم
بركشنك براوزاق قصدي اولسه اولسه اول آت
اني مقصود نه ايرشدر دراكر بر پادشاه براقلمه
يغلق اتسه لشكرات ارقاسنه كلسه ايرشرجهاني
خراب ويرر ليس امدي بو اعتبارجه بهرحال آت آدمه
كركدر شاعر ايدر بيت اركركدر كه جهاندن بينه آت
اردي مقصود نه هركه بندي آت امدي بلكمل كم
بو بيت نامه ء اون باب اوزره بنا ادتم وهر باب
برتخ فصله مشتمل قلدم نامبتدي زحمت چكميه الباب
الاول اتلرك ايو وكوكيك علامتلرن بيان ايدر
الباب الثاني اتلرك ايو ياوز صفتلرين بيان ايدر
الثالث اتلرك دينلرين وباشلرين بيان ايدر
الباب الرابع اتلك باشنده اولان دخلرين بيان
ايدر الباب الخامس اتلرك بوينده اولان دخلرين
بيان ايدر الباب السادس اتلرك ايچنده دخلرين
بيان ايدر الباب السابع اتلرك ياغنده اولان

ربحلرين بيان ايدر الباب الثامن آتلرك كودسنده
اولان ربحلرين بيان ايدر الباب التاسع آتلرك استمه سين
بيان ايدر وعلاجلرين بيان ايدر الباب العاشر آتلرك
تدبيرلرين وتخفيفلرين بيان ايدر الباب الاول آتلرك
ايو علامتلرين بيان ايدر ايوات بلكلوزيركلو كوكجك
آدمه بكزر درلو برکشيكم يوزی کوکجك اوله وهيبلو
اوزون بويلو وخوب صورتلو ولطيف شكللو
اوله وخوش وازلو ولسه خوبی دخی کوکجك اولر
وشول کشيکم زشت صورتلو وچرکين سيرتلو
وقصه بويلو وضعيف اندراملو وخراوازلو اولسه
اندن هرکزايوخوکلر حضرت عليه رضی الله عنه
صورديلرايويا وزادمخاندن بلاوزايتدی هرکشی کم
کوزکورب کوکل سوسه اندن فائده بولنور وکوکلی
سومدکنی تجربه ايدوب کوره سن اندن خير کلر
بلکلکرزيان کلور پس آتلردخی بواعتبارجه اولسه
کرکدر اما آتلرك ايو علامتی اولدرکه يوزی کوکجك
وطمالج کوزلو اوله قولقلری انجه قمش پير قلو اوله

وايکی قلاغی

وايکی قلاغی راسی کبك اوله واشاق دشلو اولدوغ
اولميه اويانی قيچی جينيه واوزون طوداقلو اوله
ويومری انلو اوله وبويني اوزون دوزاوله طوکوز
سکسونلو اولميا يلسی قيروغی اوزون اوله کبك
بوزلو اوله واکرزاومورزلو وبيغون انجکلو اوله
وبوجه بويلو واوبلوغه طولوکوجك بوزلو اوله
وايکی کوروسينه سی اچوق اوله طارا ولميا وکبك
سينلو اوله ويکسك دخی اولميه ميانه اوله وحايسی
برنده توی اولميا وقيچی ارلی کبك اوله وکريکلری
وانکی اردی وصچی قره اوله وانی انلو اوله تيزکور
اوله وايکی قچينك آراسی ايکن اچوق اولميا وطار
دخی اولميه وبوجه کيدرکن اشارت ادنه ايکی قلاغيله
کندويی تراوزلب صقينی بوريه وهم اوکنه اژيق
کلسه درحال صچريه کبك کبی وقچی ايکی اوزون
اولميه ايکيسی دخی دوزاوله برابر کرك وبينی يجك
قچی چکه المیه کبك کبك بصه طولشوع بصميه والمچقلری
يومری اولميا وبعضی آتلرك اولورکم برالماجغی کرك

انك كبي قيمتلو وهنرلو بهالوا ولورا وستنه بنجك
سلكه دپنمبه صوكي دوز يورويه انمشدن ويو
يوريشني ازتيا وتيز وتيز صويه ميل انميه وصويه
كلمك صول اياغن بصميه صاغ اياغن بصه بيلن اكبه
وبلي انجه واوازي تيزاوله وقسرق كورجك تيز تيز
كشنيه وقولان يرنده اواجق قل تمبش اوله وطيناغي
اوزون انلوا الكاوله واكسني كرهاوله دوه طبنلو
اولميه وبلي بتدكي تيزانجه اوله وبوينيله اوموزي
دوزاوله وبالق ارقلوا اوله ويغرني انلوا اوله
وخرده لري يغون اوله وارقسي يمري اولبه دوز
اوله وبراكي وقير وغنك سكوكي قصه اوله قيروغن
يوقاروكو رجك تيز رجك اشغا صله وصغرسنك
اكي يانبي اراسينه يومرق صغه طارا ولميه ويولده
باشني صله صله كبده اوك اياغن يوقروكو ترجك
قحن بيره تيز قويه اياغن برك بصه بلكلري انجه
اولميه مبانه اشقلري يمري اولميه اكي قحن اكي اوك
اياغندن نكوره وقسانجق اكي اوكن دكه بلي اوزن

اولميه

اولميه وبلكلري برك اوله ويو ريجك قيروغن
اكميه وارپسن قحي قحي جنميه قسانجق بلنجي اكميه و
يولده وايزده صاق اوله ونكم اوكنه كلورسه بلكلميه
قاچوب كمتيه واكر صاغ ايكوسنده صول ايكوسندن بريسي
اكسك اولورسه انك كبي ات يكرك وهنرلو اولورانك
كبي انك بهاسي اولمز اتابود دكمز نسانلر جميع انده
نادر بولنور بوجميع علامتلر انك يو ريشن اعلاكتور
مشلر والله اعلم بالصواب **الباب الثاني** انك ايو
ياوز صفتلرين بيان ايدر طوري ات كوجك اولور
يلسي قيرغي اوزون اولسه غايت انكون يكرك و
يولده ايزده بالحقده برك اولور وهم كيجه كندزده
صاق اولور وحرمايي طوري ات غايت كوجك اولور
كوزده شيرين اولور التي واكي قحي سكل اولسه
بغايت خوب اولور قحي انكون وقحي يوردقه اولور
قحي هنرلو اولور الجه ان لطيف وكوجك اولور
باشي كوجك يلسي وقيرغي اوزون وتيز اوازلو
اكي قحي سكل اولورسه بي نظير اولور قحي انكون

ویکرك اولور و بعض دخی یورقه چقر هنرلو اولور
ودمور بوزات بویلو اولورسه وقراسی اغندن چوق
اولورسه یلسی قوروغی اوزون و بوینی یومری اولورسه
اشکون و یورقه یکرك ودولك اولور واکر بوینی موز
اولورسه یکرك وهنرلو اولور یولده وایزده قتی
صادق اولور دنلر قتی یول بلکن اولور اکر ات
کوزه خوررق اولور اما ایو اولور قچن غایت
اشکون یکرك و یورکن اولسه خیلی هنرلو او
اولور بوزات دخی کوکجك اولور یلسی قیرغی کربکلری
قره اولسه غایت کوکجك اولور اشکون یورغه یکرك
وهم بهالو وقیمتلو اسده یولده ایزده برك وقیدیمز
اولور واکر کربکی یلسی قیرغی طینقلزی اق اولسه هیچ
یرمز یولده ایزده کاهل اولور و بلجقده بلن
صلر اولور وقیش خود قرده ضعیف اولور قره
آت دلو اولور ودیکن اولور وقتی چیلق
اولور برغوغا اشدجك غایت چلقلغن اولور
بلمزنه قلدغنی اما اشکون قتی محکم اولو ویکرك

اولور

اولور وهم یوله ایو و برك اولور قره قوله آت یلسی
وقیرغی قره اولورسه اشکون وقتی یورغه و برك
یورکلو بعض قتی یوکرك اولور کربکی یلسی وقیرغی اق
اولوسه کاهل اولور وهنرسز اولور واوزون
یولده اسنی یولده قور چیل آت یلسی قیرغی اوزون
اولوب طیناغی قره اولورسه غایت اشکون اولور
اکر خایسنده یکا بکجوکن اولسه اکا بهانه سیس آت
یرکن وقتی سکرتکن اولور و یولده ایزده برك اشکون
اولور اما یوکده یولده وایزده برك اولور اما شول
کم قسرق کوره کشمنیه اول دلسوزدر دخی شولکم
طاس وطبل بازاوازندن اورکمین آت صغردر
شول آت تلاس اوازندن یوریه او یرلمیا اول آت
کجه کورمز اولور وشول اتکم یغرنی اردندن یه خایسی
التنده یه قولاغی یرنده یادیزی التنده یا کربکی التنده
قیل بتمش اوله انك کبی آت کیشوم اولور وشول اتکم
کوزی چقر اولور اول دخی شوم اولور ایکی کوزی چقر
اولسه قیرمز ایو اولور وشول اتکم یرورکن باشن یو

وسیجن تویلو آت کوزه
خوررق اولور صح

يوقاروكوره مزسه يا باالجمعه سكسونن برغوره
قيي عيبلو در وقبه قريرقلوآت يرمزد رودرنجي
قصّه آت دخي يرمزاولور وشول آنكم اوكي قيندن
اوزون اولسه سرجك اولور يرمزد رواولين
طشره طونا آت دخي قيي كلشك اولور وعيبلو اولور
امّا خنك وبلنك وچير وجرات وجره وبرص وسح
وبورني سيرق وچقور كوزلو بونلرجميع هرسيزاولور
وبونلرك كبي ديه امك بكمليروالميلر امّا شول انلرك كيم
ارقسنده برالف كبي خطّ آچكلمش اولمه انك كبي آت
واولين چقرجي آت اسنه ايو ومبارك وقتلو اولور بلاسيز
اولور الباب الثاني انلرك دشلرين وياشلرين بيان
ايدر امّا بلكم كيم قولنك اوّل ايكي دشي اشغادن
وايكي دشي يوقارودن چقراول دشلره ابتدا يال
دبرلر وايكي داخي انك اشغا يانندن ويقارودن
چقرانلره واسطال دبرلر وايكي دخي انلرك كه يانندن
چقراشغادن ويقارودن انلره باعيان دبرلر تمام
اول اون ايكي دشلو اولور اوچ بشار اولمق قلون

دشنك قباغن اجرد وردنده برقولن دشين براغور
قلون دشنك دبي يغلوز التسنده برد قبقه باني
كدلور امّا دبي دخي برك يغلوز ريدسنده برد قبقه
دخي كدلور ايچي قره جه اولور وسكزنده برد كربي
سقرق اولور وطقوزنجن چقركن دخي چقور
واونبنده تمام دبدزاولور سلنوراونبنجك اوچي
معلوم اولمزات بكرمسنه ايرد وكي اوتوزنده ايرد كي
فيي عجيبدر امّا اول آت كم جوهرنده وار دربكربي
باشندك غيرتن وقمزامّا زيرك كشلر وصناعش
كمسلر بولور لركم آتك باشي اربه دروهم اولور كيم
دوه دشلو آتك كبي باشي معلوم اولمز ودخي خوقاولور
وكوزلوي چقرات قوي اولور الباب الرابع انلرك
باشنده اولان رنجلري بيان ايدر الفصل الاوّل
بلكم كم آتك باشنده برعلت وارد راكاكا بخ دير لر
يعني تركيجه صقاغود يرلر بوايكي نوعدر بري صغر غو
بري صقاغود راامّا صقاغونك نشاني بودركه بورني
دلكلرندن اريك كبي كلور وباشي اشغاد وتروبورني

دیواره سورر و بورنینك قنتلری کریلور و طوردغی
برده خرلر علاج بودرکه اول بورننك ایکی یاننده
قان الالر و اندن صکره بونی ایده سیز کافوری زعفرانله
دکاسن اخشم نمازی وقتنده ماسوره یله بورننه
اوراسن اوستنه بنفشه یاغن طمزراسن کتمزسه اندوزی
دکاسن بر درهم قدری زعفرانیله بورننه اوره سن
اوستنه بوچوق درهم کافوری ازه سن انی دخی دمزره سن
واکر علت قوتلو اولورسه بونی دخی ایده چورك
اوتی زنجبیل واوغلن اشی عود قرح قهر هر برندن
ایکی شر درهم تمام و زعفران بر درهم بونلری ایکی یوز
درهم سوجیله قینده سوزاسز اوچ بخشنده بر بخشی
قلنجه و بر درهم اق نفت قته لر اوچ بخش ایده لر هر کون
بر بخش بورننه قتالر بر زمان باشن یوقار و طوتلر
اکر انکله کتمزسه بونی داخی ایده لر بر یوز دفنه یپراغی
رازنه وصمان طوزی کرفس و کویکو اوتی بونلری
خمیرله قیندلر اصجقله بتراسنه قویالر باشنه و
دقلر تاکم اول بوغ یورنی دلوکندن ایچرو کیده

تا اول

تا اول علت سورله اینه کیده و بر دخی کلکز بودرکه
عورتلرك حیض بزنی الالر اوچ کون صباح بورننه
دتوز دره قتی قتی یوره ده لر دخی قزه قویالر بورنندن
انه کیده اول علتدن قورتله آرنه اما اول بر نوع کیم
فعاسن دیرلر یعنی صقرغو دیرلر بنلمش صووغه قومقدن
اولور نشانی بودرکیم صرو صواقر تیز تیز تسکر وقت
اولور غضبه کلور بورننی ایاغنه سورر علاج
بودر صرمصاغی دوکلر اق صغانله بو ایکیسین
خمیرله قینده لر ایچنه سیسم یاغن قویالر یاخود
زیت یاغن قینده لر تاکیم خمیر کیده یاغی قله ایکی درهم
نفت قتلر بر قچ کون بورننه دکلر دفع اوله اکر
اولمزیسه بونی دخی ایده لر لیلات دیرلر عربجه ترکجه
قملا دیرلر عجمجه طاق دیرلر و زنجبیلر صندوق
دیرلر انك کوکن الالر طغریلر بتراسنه قویلر باشنه
اصلو چوق زمان باشنده طوره تا اول اتك فخوسی
بورننه کره سوکه دخی کلکزی یودر بر بزی تاوه
ایچنده بیر زصویله قیندلر بتر ایله باشنه چکلر نقدر

نقدر علت واریسه سکرکتورر بورنندن دوکر
کیدرر و بو ایکی نوع علتده بوندن مجرب یوقدر
الفصل الثانی اتك بورنی ایچنده بواصر اولسه
بشانی بودرکه ارکلو صر وصواقر علاج بودرکم نشادر
قلای طوز زنکار قره زنجبیل بللوط کولی هر برندن
کرج صو بیله بر درهم یغوره لر مرهم کبی اوله براغجه
پنبوق صرالر درتلر وصقالر سوره لر اوادن قویلر
ایرتسی بر دخی ایده لر اوج کره یدکن اندن صکره تره
یاغن درتلر میخ قوبه اندن بو مرهمی ایده لر زفت دفنه چادر
موم چام صقزی بر زفت یاغی بونلری قینده لر مرهم
اوله کونده ایکی کز اسکی پمبوغیله درتلر اوکلمزسه بونی
دخی ایده لر سرکه بش درهم بال اون درهم قینده لر زنکار
بش درهم عنزرود اوج درهم اول باله قرشده لر مرهم
کبی اوله کونده ایکی کز اوره لر خوش اوله واکر کز وکور
یرده ایسه بوندن یکرك بودرکم کسلر یرنه صارماشغی
طوزله واجی صای یاغیله دوکلر مرهم کبی اوله
اول کسلن یرده اوره لر بر زمان دوتالرکم بواصرك

کوکنی

کوکنی بقه واندن صکره بو مرهمی ایده لر سلوکن یکرمی
درهم مرد سنج اون درهم هوانده دوکلر سحق ایده لر
غلیظ اولنجه اول وشغی سرکیه قتلر کونده ایکی کز اسکی
پمبوقله اورالر تا بتنجه الفصل الثالث اتك بورنی
اوستنده یه طوداغنده یه اکاکی التنده سکل اولسه
عربجه اکا تالیل دیرلر علاج بودرکه بادنجان
دوکلر مرهم کبی ایده لر انی چوق اوره لر برقج کن
شویلکم دوشر قورکیدر واکر اسکیدن اولورسه
کروکندونك قیرغی قلیله دبندن برك بغلیلر کسلر
کسلر دوشرکدر وابرشم بغلیلر اکر دوشمزسه بوندن
ککزی یوقدرکم ایکی چکردك سچن اوتی قرشدره
پمبوقله اوزرینه قویلر اوج کون ده دوشر یرنه
کل یاغن درتلر بی شك خوش اوله الفصل الرابع
اتك کوزی قتنده یا یوزنده نقر اولسه یعنی توت
کبی یمری یارق ویاقتی اولورنسنه دوقنساقتر
علاج بودرکه اکر دپرترسه ابرشمله یاخود کندو
قلیله دبندن برك بغیلر دوشه یرینه یاغ درتلر واکر

واكر د برنزسه پرك ايسه بو علاجي ايده لر صرو زرنيخ
وقلاي وكرج ونشادر هر برندن بر درهم وسجان
اوتي بجق درهم بونلري دوكلر باليله قرشدره لر
اوزرينه اوره لر اكر كوزنه يقين اولسه احتياط
ايده لر ادت كوزنه كرميه واكر اشغا قباغنده اولسه
باشن اشغاد وتلر ويقارداولورسه كوزنه شكر
قويلر زيرانه كلورسه كذويه الور بركون دوره
ايرتسي كيدره يرنه مرداراكيله اكشي خميري دوكلر
يمره مروسيله قرشدره لر كوزنه ايكي كزاوره لر ناكم دشه
اندن بومرهمي ايده لر تون يوكي كوليكري درهم مردسنك
اون درهم كونلك بش درهم زفت اون درهم صغرياغي
يكرمي درهم موم اون بش درهم بونلري موميله اريده لر
وبواوتلري قرشدره لر كنده ايكي كز اسكجه بوقله اوره لر
اتاد بي غايت ارنبجه مرهم اوريميالر بومرهمك اكثري
كوزه يقين اولور الفصل الخامس اتك بورني اوستنده
قيا اولسه تركيه اكاد مركوده لر اول دفي برزخمده
جقريايلر بوزرنك اولور اتك كوزنه يقين اولور

واردهم

واردهم بورنخ ادمك يوزنده جقريا شيوغوزلري
اولورياپلورنمارا ويلجق كوردهين ناصوراولور
ايرق نمارا ولزمكر اويا لرجقره لرانك چياني دنجي
بيله اولورباش اولورپورنخ دلكوده برزغوده
جوق اولور علاج بودركه اول امرده اني صويله و
طوزلوصويله غايت چوق بويلركم رنكي دونه اندن
صكره بومرهم اوده لرقوه زرنيخ وقلاي فرنكي نشادر
بللوط كولي كرج ونلري صابونه صويله يغوره لراول
بيره قاكبي اودالراوزرينه بيراق قويه لرنغلبلر
ولكي كوزن صقنلركم اوت كوزنه كرميه بركون
بركيجه طوره اندن كيده لركل ياغن درتلر صكره بو
تركيب بده لرقورشني يرده لرصرچسيز چتانه دوكلر
بركلچ پاره سيله اوره لراون كبي اولور بكري درهم
بوندن اون درهم راستخ بش درهم مرده كسنك
اسفيداج اون درهم سلوكي بش درهم وقرق درهم
زيت ياغيله هواندسحق ايده لرغليظ اولنجه صرب
سركيله ازه لرقورشوسحق ايده لربكري درهم اولنجه و اندن

واندن صكره اكا اسكي پيوقله اوره لر و قرشوايجق
صويله يولار ايچه والله اعلم بالصواب الفصل السادس
اتك اكلى التندە صرواولمش جراحت اولسه اريك
وصروصوانسه علاج بودركه اول جراحت تمورله
طغلىلر دلوكي وارسه دموري ايچنده صوقلر پرنيه
واريجه اندن صكره اوزرينه مردارايلك اوره لر
تاسيخ قويجه اندن صكره بونى ايده لر بشام صابونيله
وصغر بركي يغيله دوكلر برزاود كورمش يال قتركيله
ايكي كزاسكي پيوتيله اوره لر شفا اوله الفصل السابع
اتك كوزنده كسي اولسه سبب درلشله صوويروب
صوغه قومقدن اولور نشانى اولدركه يا ترطوب رادرنه
بقر علاج بودركه اول امرده بچق درهم قرلغ بوقن
برماسوريله اكي كوزنه اوره لرايدركيدرد واكر
برمدت كچدبسه اتى بصلر كوزي بكاري ايچنده ديديكي
اكنيله دلرايلك كچوره لر شهادت برماغن التنه صوقلر
وتذكريله اوكتلغله برمق اوزرينه كان دديي كسلر
اچيلجق بقله كبي چقرلر كسلر ولي سقنالركم اشغاكي جلده

بكميه طوز قويلراوزرينه كي ايكي چقرلريني آزويره لر
وصوين كج ويره لر وباشن چوليله اورتلرچوق اوزكسلر
بورني اچندن قاراكورد اول بغايت خوب اولور
اماكوزه النمزلرانجون قاعده اولورايكي كوزلري
چقورداولور وكوريكي ضعيف اولورامانشوكدكن
اذن ويرمشلركم نفسي وقلاغي اوسيتي اوله ولي صويجق
بلن صلرصيغولورصروصويله ايچي طولرسلاك اولور
اتك نازكدرانه بن دخي نازك كرك دخي اتك كوزنده
كسي اولسه چقل اودن قورد لرودخاولد احال واقع
اولجق بر پاره سن تا برارپه مقدارن قشوغه ازه لر
اتك بورننه قويلرنافع اوله الفصل الثامن اتك
كوزنه اغج طقونسه يشرسه علاج بودركم صغانك
بزيرله هواندكي سيجق ايده لرد وكلرصاغ طوزيله
كنون قتالرايسحقله كوزنه اوره لربغليلر واكرقان
دولرسه كوزني اچلرقاغن قلدوره لرصوق صويي
بغكورلر برنج كره چيق اولوركيدراچيلور الفصل
التاسع اتك كوزنه نسنه دوقنسه قبغين اقدوشنسه

بيني و يوفقه اولورسه علاج بودركم ادمك باشنك
قفاسن كي دوكسن ميلله ايكي اوچ كز كوزنه چكاسن اچه
واكر قالك اولسه بوني ايده سن بر درهم قره فلفل يكرم درهم
خردلي دوكاسن الكدن كچره سن بش درهم اريه اوتن
خمير ايده سن شولقدركم كسني دخي چقراسن اچندن
دخي دوكاسن اوچ كون كوزنه اكاسن ماسور ايله
اوره سن نافع اولا بردرلو دخي علاجي صافي كمش
اقليماسن واسفداج يتمش ايكي شر درهم زنجار بر درهم
دكالر كاغده حل ايده لر برچكردك قدر ماسوريله كوزنه
اوره لر برقچ كز بردرلو داخي راسيخ صاغ طوز بوره
ارمني دكز كوپكي اق بوره طوكز ازوسنك كولي هر برندن
بر درهم يمشق دوكالر هر كون بوچوق درهم قدري ماسوريله
كوزنه اوره لر ايو اوله بردرلو دخي عنزروت دكيز كوپكي
كلو بوقي خاص يوفقه مرذي يونلرك هر برندن بر درهم
زنجار هوانده دوكالر و دخي استعمال ايده لر اما بقراط
حكيم بو علاجي كاكز بيوردركم طوغان بوقنك اقن كيم
يشل اولميه اندن اوچ درهم الالر بقراواغن كه اكادن

چقمش

چقمش اوله اوده براغسن يانه اندن ايكي درهم الاسن
هوانده دكاسن بر درهم زعفران قتاسن هر برندن
اليه سن وحريردن كچوره سن هر كون ماسوريله كوزنه
اوره سن اوت صقناسن الينه طوقنمياكي مجربدر الفصل
العاشر اتك باشنه چومق دوقنسه بورنندن قان كلسه
طورمسه علاج اولدركم عنزروت صمغ عربي وج توركجه
اكيرديرلر وايكي قرنداشي قانن بونلري دوكلر كندو قانيله
ازه لر باشن يوقاركتوره لر اليجق ايدوب بورننه ويره لر
و بر زمان باشني قويويرميلر واكر قان كلميب باشي سندررسه
وكوزنه دخي قان اينرسه اول علاجي ايده لركم يقاروده
يادقلندي و بورننه بنفشه ياغن يا بادم ياغن طمزره بزير
زعفران ومصطكي برله واكر ايكي بويني طمرندن قان
الورسه ايو اوله واكر قان قره كلورسه بغلميلر قويره لر
شيله اقي اقي قزل رنكي كلنجه دوتلر خوش اوله انشاالله تعالى
الفصل الحادي عشر اتك كوزنده ظفره اولسه پارسيجه
اكا تاخونه درلر واول برعلت دركه كوزك بكارندن
كلوراق پقچه يامي جوكن كبي اولور تيزجك تيمار اولمزسه

كوزي اورتركورمزايلرنعوذ بالله علاج بودركم اوّل
امرده خروسي بوغزليلرقانن اسيجقله كوزه طمزره لر
كتمزسه اني بصلرانجه اكنيله اوم سيجي اجنه كوره لرتله
قلده لرقلده لريارده لرزيراعارضيد رد بندن كوز
بكاري اوجيدرنشترله اوكنجه كسلريرنه بوني اورلر
عنزروت صبرسقوطوري كونلك بردرهم دكلوكي اوزيله
ازه لردخي استعمال ايده لرايو اولا الفصل الثاني عشر
انك باشي شيشه سب اولدركه اوتلاركن بلدن ياخود
صوقرياخود دشمنلرانى هلاك اولسون ديو اغولو
اوت ويررقرجه اوت كبي يه بلبل قوردي كبي دو
دوكلشن اغويرايغي كبي كمينه قترلرشتانى بودركم هيچ سب سيز
نسنه بوقدرناكاه انك كندوي ويررد لك دك سيجرر
باشي سندررد ترركوزلري باش طولرونفسي اسيّ
اولورتيزتيز نفس ويررالورپورينك قنلري طوقز
علاج بودركم الّي درهم صغرياغي اسكي اوله يوزدرهم
خميركري درهم زيت ياغي اوچ درهم تريالك ازه لرپورنه
ازه كلرايلرسه حديجه حديجه چكنك سودن ايچورلر

اكرجانورسه ودغندن الورسه بردرلودخي بودركم
باشي شيشرپورنندن واغزندن صروصواقرباشني يقارو
كتوره مزپونك كبي يرامزات دخي اولتلايحق واقع اولور
اول اته عربجه بيندرلرپراق كبي اولورطشلوجه و
قيرلوجه يرده بترقيون وصغرجك هلاك اولور
امّا اتك بريرده برزاو تلايحق بريرده دخي الدلر
برعلاج دخي بودركم اوّل اتك التن واستن طراغن
كريله بشلاون يرده حجامت ايده لرتريالق اريه بردرهم
خيراو توزدرهم هوانده ازه لراتك باشنه درتلربر
اكي كزايده لرشفا بولا بردرلودخي ايوه دانه يابديه
پرپوزخطي اكبراوزرلك صرمسق صابي دفنه پيراغن
اسكي صمان توزي ونلري برزسيجيله قينده لراتك
باشي التنه قويالرباشني بوريلركم بوغ باشنه يالور
ترلينجه كيدرامّا بقراط حكيم دمشدركم صارمشغي
دوكلراجي صاي باغيله دفن ياغن قتلربرزصغروقيلي
تاوق بوتن قارشمه لرونلري قراكربريره قتلركبي
اتك باشنه قالنجه يقلربركون بركجه طورسواندن

رازیانه قینده لر دکیز کوکن قتلرا نوکله بویلر سکوا کی
کیده شفا بولا الفصل الثالث عشر اتك دماغنده قلاغ
اولسه یعنی اکی قوپسه نشانی بودرکم یمین یمز طمغی یومرلنور
علاغ بودرکم اتك اغزنه اغج صوقلر باشن قلدره لر چوالدزله
یا برك اغاسی سورلدلر بزکبی اوله دخی برایکی یرده
کی دللرکم قانی اقنجه چقه طوزدوتلر وقتی طغلیلر
اوادن قان اقنجه شفا بولا الفصل الرابع عشر اتك
دماغنه صواچرکن سولك یا پشسه نشانی بودرکم دلن
چقرریلنر وباشن صلر واشغادوتر علاج بودرکه
اتك اغزنی اچلر یقین ایسه طوز سوره لر واکر اراغسه
براغجه یبوق صره لر دوزلو صویه اصلیالر صوقلر
اغزنه سوره لر قوپره دوشره یاخود جنکالله چقره لر
واکر بوغزه یقینسه بادم یاغنه بزیر قرشده لر کیده لر
واچنه صاغ دوز قتلر واتك بوغزنه قویلر کیده رلر
ایو اوله بردرلو دخی بودر سزاب واستخدویس
ترکجه قره باشلو وایودانه بونلری سوجیله قینده لر
وبرزدوز قتلر واتك بوغازنه قویلر کرو باشن

اشغه

اشغه دوتالر درحال کلور دوشر الفصل الخامس عشر
اتك دلی شیشه اول برعلتدرکم اتك باشندن انر
یا یمنده یرمزاوت بولنور یا دلن اصرور وچوق اولورکم
یمن یرکن دلن اصرور کسر علاج بودرکم خیارشنبه
اچن الالر وکشنیج ودراق اوتن قینه ده لر بوصویله
خیارشنبه ازه لر ایچنه اق خردل وبوده قتلر بچوق درهم
قوز یاغن قتلر واتك اغزن اچلر دخی اغج صوقلر والچق
ایدب دلنه صوره لر برقج کز نافع اولا کتمزسه دلنی
دوتلر التندن برایکی یردن نشترله دللر قان اقنجه
یرنه بنفشه یاغن یا شرلغان یاغن دورتلر نافع اولا
الفصل السادس عشر اتك دیشی اغرسه سببی بودرکه
یمنی کورمدن ویررلر ایچنده طاش اولور ایودوکندن
دیشنه طوقنرسیزلدر اما اتك ایوسی اولدرکه یمنی
کلنجه یرو طاش ایرتلیه نشان بودرکم یمنی کاهل
یرو قلاقلرین براغور وکوزلرندن یاش کلور
باشن اشغه دوتر علاج بودرکم مویزج یعنی ایت
اوزوم وعود قره جه وزنجبیل وبتورق وخردل

بونلري دكلر بال شربتيله قينده لر واتك اغزين اچلر
براغجه بزدوليلر بوكه اصلدلر اشغه ويقار واتك
دشلرينه سوره لر اغرسن كيدره شفا بوله **الباب الخامس**
اتلر بوينده درتلري بيان ايدر **الفصل الاول** اتك
بغزنده حناق اولسه يعني بوغز اغرسي اولسه واول بر
ماده دركه باشندن انر اتك بوغزني قسر ودوكمه ات
قورتلمز مكر اكلوجه وقوتلوجه وهنرلوجه ات اوله
اركبي نشان اولدركم بوغزي شيشر واندن صكره چيلر
وقتي قتي اكلر ادم كبي وقورقسي اوج كونه دك يادورت
كندكن بايشر كونه دكندر **علاج** بودركم اول امرده
اكي قولندن قان الالر چوق اقتميالر بوينه تره ياغن
ياطارچيني درتلر مرچمك طورق اوتي بيان خطمي تخمن
قينده لر صوين الالر ايچنه خيار شنبه اچن ازه لر بادم
ياغن قتلر وبرقج يوردده صروس قتلر وچلقيلر الجقله
اتك باشن يقار وايده لر دخي بغازنه قويالر بر ايكي كز اكر
امين اولسه بوني دخي ايده لر قزل اوزوم چكردكي چقمش
انجير عناب بونلري دوكلمش اربيله قينده لر سوزه لر

بادم

بادم ياغن يه سيسم ياغن برزشكره اضافت ايده لر
الجق ايده لر بوغزنه دوكلر برقج كز لادن زيت
ياغله اسجقله بوينه درتلر قرشو يونجه ويره لر وحاصل
ويره لر قورتلنجه صوين ويرميلر واربسن داخي
اصلدب ويره لر شفا بوله **الفصل الثاني** اتك بويني
طوجه اولسه سبب درلمشله صوغه قومقدن اولور
ودخي بويني قورد عربجه اول رنجه انتشار ديرلر
نشان بودركم بويني طوغرلور قرواغج كبي اكلمز ودونمز
وباشني اشغا اكمز **علاج** بودركم اول امرده ايكي قولندن
يه بوينك ايكي ياننذن قان الالر اچلمزسه اغلان
اشني بزيرله قينده لر اچنه دوكلمش صرمسغي قتلر
وبرز قره نفت قتلر اوت اوستنده كرو الجق ايده لر
بوينه درتلر برقج كز اكر نافع اولمزسه ات بصلر قاز
اياغي طاغ اوره لر ارتسي ايچ ياغيله بزيرله دورتلر
برقج كز اندن صكره يمني اصلدب ويره لر **الفصل الثالث**
اتك بوينه قلج يا اوق دقنب طمري كلسلسه قاني طورمسه
عنزوت مصطكي جام صقزي زاج قبرزي قزل بويه

ونلري دوكلر اسكي بموق اوزرنه بورده صروسن
دردلر اول طمري ايكي ياشندن بصلر واوني اچنه
طولدره لر بورده صروسن اوزرنه قيالو بريارك
بصرق طاشلر وسنه وره لر بزله برك بغلبلر اوك
بشكون طوره واندن اچلر اوزرنه قطران درتلر
حاصل اولنجه بوكاكزلي بربزصوق دوكلر كندوقان
قلر اوني اوزرنه بغوره لر واول طمري اوزرنه
اسكي بموقله اوره لر واوزرنه برچ قلكجه يصدق
قويلر ومحكم بغبلر ايرق اچليه اچلرسه الحق
صويله بويلر اصلنه اندن صكرم اچلر **الباب السادس**
انك اچنده اولان زنجاري بيان ايدر **الفصل الاول**
انك اچي صنجولنسه سبب درلشله صوويرمكدن
اولورشفاني بوددكم بتورلر قرني شيشر بكري
وتصفيني اولور قشنمز وبورنك ايكي قشقاري قلقر
وفني قني صولور وباشني يره دوكر بوكه قوتلوات
بركون دوبر انجق **علاج** بوددكم حالا تريالك صويله
اوزلراچنه زيت ياغن قلرادوب انك باشني يقارو

دوتلر بورنده دوكلر قني قلك جولبلرفني بربلركم
قزه درليه قشنه وقرنن ايكي كشي اغجله محكم صغبلر
وترسلرسه اله صبون صوقلر يازيت يه بزيرداغي
صغراسنه صوقلر اليله بولنان ترسي چقره صاوني شافي
كبي بويلر صفراسنه صوقلر وبردلر دغي صوغاني دوكلر
صوين چقره لر اچنه ادم سدوكي قلر وصاغ طوزقويلر
الحق ايده لركوتندن دوكلر في الحال قشنه ياخود البني
چقره لرطاوس قيروغني صقلرادم بني صقلر قشنه اكر
دتردكي كچرسه اسكي صمان قينده لرصاچله انك قرني
التنده قويلرائي بوربلرنا كم قني درليه قورتله وبردلر
دغي ايكي درهم زعفران اوج درهم جوزايكي
درهم اندن بش درهم اكراون درهم كمون درت
درهم بوبردوكلر اسكي صوجبله قينده لرسوزه لرانك
بورنندن قويلرائي قني قني بوردلر درليه قشنه
يمني ياش ايدب وصوين ازوب وصوق صويرمبلر
صقنلرشفا بوله **الفصل الثاني** انك اكسركلي واسه عرجه
اكاسعال ديبلر وفارسيجه سرفه درلرسبب درلشله

صوق صو ویرمکدن اولور یاخود یمی ایچنده یوك
بولنور یلمیله یر بلمز واندن صکره واقع اولور علاج
التمش درهم صغر یاغی یوز درهم صو و یوز درهم پنبذ
یعنی خمیر اود اوزرنده قویلر تا کم یاغ ارینجه الچقله
اتك بغزنه صباح دوکلر بلکل کم اکسرکی اتك اویکننده
اولور صغر سودی فایده ایدر و بردرلو دخی اولك
دبی یعنی ترکجه لبده درلر و صوکژدمسی زعفران
صوجیله قینده لر ایچنه صغر یاغن قتلر اتك بوغزنه دوکلر
قرنجه بوردلر و بردرلو دخی لیلاب ترکجه اکا
قمله درلر بردوتم صرمساق اون دانه و براق صوغان
صوجیله قینده لر سوزه لر و ایچنه برز بال قتلر بادم یاغی
یاسیسم یاغی قتلر و اسجقله بورنندن دوکلر ساکن
اولا اولمزسه بقراط حکیم ایدر طقوز نوق یموردسن
غایت اسکی صرب سرکه ایچنده اوچ کون قویلر اندن
چقاره لر برز یومشق اولور اتك باشنی یقار و کتوره لر
اغزنی اغجله اچلر اوچنی بوغزنه برغلر اوچ کونه دکن
شفا اوله یاخود یکرمی دانه قره انجیر اللی درهم

قره

قره اوزم سوجیله قینده لر هر کون برچناق بغزنه
دوکلر نافع اولا الفصل الثالث اتك اچی کچسه سببی
صوق کچمدن یه یمن یدوکلین تیز صو ویرمکدن
اولور علاج اول امرده قیرغنی دیندن برك بعا
بغلیلر یمنی اول کون اول کیجه ویرمیلر و صو داخی ویرمیلر
اکر طورمزسه مرسین تخمی بلامت بللوط اغجنك قبی حر
خرنوب یعنی کچی بوینزی بونلری قموهوانده دوکلر
صغرك ایچ یاغن قتلر یغوره لر یوالجقلر ایده لر اتك
بوغزنه اتلر نافع اولا اولمزسه صوق صویه چکلر
بر زمان دوره ایو اوله بغایت مجربدر الفصل
الرابع اتك سدکی طوتلسه قشنمسه سببی صو اچمکدن
اولور یه قاوق اغزی دوتلور نشان اولدرکه
بلنی اکر واکلر اما باتب بولنمزسه و ایکی اوچ کون قشنمزسه
اولور علاج قزل صوغان قبنی و قزل بویه سجیله قینده لر
زعفران قتلر دخی بویر بغر سوغن دوکلر بو سویه قتلر
ازه لر صاغ طوز ادم سدوکن قتلر اتك بورنندن دکلر
درحال قشنه و اکر قشنمزسه اله زیت یاغن درتلر

صفراسنه الن صوقه تاوق ياغن الورد وته اچي
طلوپدر رمعلومدر كه اني بنلر بجدپودلر قزه قشنه
الفصل الخامس انك قان قشنسه سببي بودر كه اغروك
وره لريه فتي بنلر سكرملر يا يكسك بردن بچريه لر
بلنسكم بلي كلشمشدر اول قان بلنمدن كلور علاج بودر كه
ايكي لتنك اچ يانمدن قان الالر وبخوق اقمبلر ايچنه
كون دبي زعفران ونخودكن وقره چلوك تخم و تلر
قيندلر سوزلر اچنه بردرهم خاص تريا قاذه لر وبورتمدن
دوكلر كسلرسه بلنه بوملچ ايدلر ايچه نم مرغ بچه مون يزك
درلر زنجبيل وبرجوز بوا ودارفلفل اق خردل انبر
درهم بونلرك دوكلر بروقيه زفت يوزدرهم چام
صغري والي درهم چوبك ايچنده اردلر اندن بونلرك
قتلر برقالك بزه درتلر اسحقله بلنه يقلرجه اكرچمرسه
ايكي اوچ يرده طاغ اورلر بلنه وكوكه صالوره لر
شفا اوله الفصل السادس انك صلوغن اولسه سببي
بودركم فتي سكرمكدن اچنده طلقده يا ايكي يبل طار
علاج بودركم طراق اوتي انجير كون قيندلر سوزه لر

اون درهم چام صغري دوكلر قتلرا للي درهم صغر ياغي
اردلر اون درهم بزير تلر انك بورنمدن دوكلر
وبمن اصلدب ويره لر وصوبن صوق ديرميلر واصحق
دوتلر حاصل ويره لر قرشوا ما دخي كلزي بودر كه انك
سركيله زعفراني اصحق ايدوب بورنمدن دكلر
متواطر صلودغي كيده الباب السابع انك اياغنده اولن زنجبلر
بيان ايدر الفصل الاول اما بكلكم ايكي اوك اياغنه
ماده كلسه اكا نفخ ديرلر اول برماده درلكم انك باشندن
انرشان بودركم قلبي شيشيرغون اولورا يقلرن دپردمن
علاج بودركم اول ايكي لتمدن قان الالر خطمي بيراغي
پايدبه اسرغن دكني كبك صرمصوق صيني بونلري ضرب
سركيله قيندلر سركه كيده اصحقله بواو تلري اياغنه صرلر
بركون دوره اكر كمزسه قصني واغلان اشي صرمساق
سحيله قيندلر سركه كيده اصحقله بواو نلري اياغنه صرلر
بركون دوره اكر كمزسه قصني واغلان اشي صرمساق
سحيله قيندلر تاكم قوتن الالر اچنه بزير قتلر وانك
بورنمدن دوكلر صاغ دوز قتلر تاكم صوجي كيده قوا وله

اصجقله اتك اياغنه دقلر برچ كزياخود بال تلومن دوزلو
صچيله خشليا لراصجقله اياغنه صوملر بركون بركچه دوده
دوقومبلر بنلرله واكرماده بربرده جمع اولوب طلوب
طولرسه نشترله دشلراوزرنه يورده صروسن اون
اوزره قرشدره لراول جراحت اوزرنه اوره لربرك
بغيلربش التى كنده اصلاحه كلوراكر برقراره درسه
دبوق اوزرنده برچ برده طاغ اوره لروانذن بنلر
وياقوبره لراشليه اول ماده كيده **الفصل الثاني**
اتك اياغى انتشاراولسه يعنى سكرى كرلسه نشانى بودركه
يوريزده بلغلر اول برعلتدركم اتك بلذن انرسكرلون
دوترعلاجى بودركه طاغ طوزى سودله قيندره لرغايت
قوى اوله بترتواولسون درسك نشاسته قوياسن اسپله
اياقلرنه سوره سن اوزرنه صوچى تلومن اوره سن
برك بغيلرى اچلرسه اتك دزنك اوستن ياتندن قان
الاسن انده براغه طمواردر بولاسن وبراوج اربه
وصبرسقطورى وخطمى تخم وكتلك بونلرى دوكاسين
بربرنه قاسن بش كيرده صروسيله بغراسين مجون كبى

اوله

اوله برپاره بزه درتاسن اول طمراوزرنه اوره سن
برك بغيلر برهفته طوره وانى بغلو درتاسن صكره
صويله چكاسن برزدورا يواوله **القصل الثالث**
اتك اياغنه صوانسه سببى بودركم دملشله صودين
سكمدن بغلمدن اولورنشانى بودركم ايكى اوك
اياغنك اشقارى شيشر يرى اولور يوريز بعضسى
يوريجك اچلردورپجق دونلورعلاج بودركه كبكى
سركيله قيندره لرصاغ طوزقلراوستنه دوكلراشوخنه
برك بغيلر بركچه دوده ياخوددوزكن اوره لريا
ياصرمساق صاپن كبى قيندره لردوزبرله اوره لر
ياارپه قيندره لرمتواتر برچ كن اوره لراق خردلى
صرمساق دوكلراچنه ادم سدكن قلراصجق ايدوب
اوده لركچرسه برچ يوده طاغ اوره لراشليه وهم
اولوركم اول سوطاغلب كتك كبى اولورانى دجق يره
دمورله ايكى ياندن طغلرشويله كم اريخه دلرقرشو
ياغ درلر باشقيخه قوه خريقى يعنى قوه جه اوتى دوكلر
بوده صلاسن قلراودى باليله قرشدره لراسكى بوتله

فيل ايلوب صوفلر اول دلوكه اوچكن اول كوك كبي
اولن سوي اردرد وكواندن صكره اوبي تووبره لر
اندن شفا اولر الفصل الرابع اتك اريه دوشه ياخود
چوق بغداي يسه نشان بودركه سكرلري دركال اولور
بوريز علاجي بودركم ايكي اوك اياغندن قان آلالر
سايي بغيله بزيري اصحقله ايقلرنه اوره لر يخ وبره لر
واذرق وصوين دخي كج وبره لر وهم سوق صويه چكلر
برزمان طوره قان امدن چكلر ايواولا الفصل الخامس
اتك اوزي شيشه سببي باعث نازله اولور يا الحوار
دبرنشان بودركه اقربرمغله كوزيكك وجز علاج
بودركه ايكي اوك اياغندن قان آلالر كزسه پيز
تلومن قيزكبك صويله خشليلر اصحقله بغليا لربر
كجه دوره صكره ملحمه ايدلر اون كون دوده اوج
بيرده طغليا لرد ريك اشليه اوزرنه ياغ سوره لر
ايواولا الفصل السادس اتك اياغنده سراجه بورسه
نشان بودر ياتجوكز لركب جقرار كلنر تيزجك تيمار
اولمينجق يانده بردخي چقر يايلور ايا غي شيشر وهم تج

اياغنده دخي اولور علاج بودركه كورندكلرين
شكرلم طغليا لروكوزنمزسه وشيخ سركيله حل ايدرلر
قوي اولور رهم كبي بردنك سچن اوتن قتلر اسكي بولمه قله
اوزرنه قيلر بركون بركجه دوره يارنداسي اچلر
ياغ درتلر ايواولور دوشركيدر برنه اردج قطرانه
درتلر ايواولا الفصل السابع اتك اياغنده خنام
اولسه اول برماده دركم اتك قولاغي اردندخي طمرلرندن
كلور اول طمرلره عروق مختفي نه دولر تربي التدن
اكي فج اياغنك اج ياتندن اياغنه انربغون طمردر
بنيادي كلسوسده اولور اياغنه وايلوغه چقنجه باش
اولور دشلورارك اقروچوغي ياوزكوزدن اولور
وهم اتك كبي ياتنده ات بغليجق سرايت اولشرناكم
ايوزادمه علاج بودركه اول چقن جراحتي بوكمله
بقلر صروزرنخ قلبه نشان بودركم نشادركوچ بوز
بوردرهم وبچق درهم سچن اوتي بونلري دوكلر سكون
كلي صويله يغوره لرمرهم كبي اوله هرجراحته بقلر بركجه
دوره اندن اچلر ياغ درتلر تامنخ وبنجه واندن

سومكلو قورد وكرك شام صبوني يورده صروسي صغر
ياغيله هوانده دوكلر مرهم كبي كنده ايكي كز قيالو وبرديرلو
دخي علاج قطران بدي كز صوق صويله بويلرز نكار عنزوت
كونلك جام صغري ايكشر درهم زيت ياغي يكري درهم
سايي ياغي اون درهم بونلري كي ارديرلر واو تلري قرالر
مرهم اولاكنده اكي كز وره لر واكر اولسب كوكسنده
اولورسه اول طمري قلايغي ارديرندن تولوكسلرو
اكر بلورمزسه بصلر كوكسني كريله يرالر ايچنده يالق
كبي يزلو اولورچقن چقن كسلركده لرطغلغوجلر
اوده دوره اكر طمر كسلوب قان اقرسه جام صغر ايله
ظغليا لراول طمر كوزكورسه ابرشم ايله بغليلرايانه
كج سريلر قرشو قطران درتلرولي براوت واردر
ترجمه نشف درلركورلرده ومسلرده بترپيراغي
رازيانه بيراغنه بكزر بردب چقرياش قرغولق
كبي بيرولنرد بني قراسن خنام كزوكرچقرلردخي
كولك بزه بغليا لربوينده اوت قرودغنجه اول
قرورکيدرمجربدرودخي صوغ مشهدلرا ولرا الرلر

اني

اني چوره لروتويذ دخي بزه لرياوزكوزجون الفصل
الثامن انك اياغنده غزال اولسه يعني ترجمه طباق
طبنق درلرصول يانده اولوريمارا ولمزسه سورر
طبناغي چقارراده دخي واقع اولورقولغن درلر
درنعي چقرد دنق دبنده اولوردشلوراولاصرو
صواقرامابودخ ايكي درلو درپسي اركك وپسي
دشيدراولكم اركك رشويله اوزنلغنجه اولور
اولدشيدراغنجه اولورچقب طيناق چوره دتر
وباش برت اولسرطيناق اوبندرسورر چقرعلاج
بوددكم مازو واون بردرهم زاج بش درهم نخم الخطل
يعني بوجمل قربوزاجي بردرهم عنزوت وبلري دوكلر
باليله يوغرلرايوياغن صبونله يوبلرصواچنده ازلر
اول صوكب ولنجه توبلرتاكم دورله اولصوبي دكلريدي
كون بويلربوندن صكره يكري درهم سلوكن بش درهم مرده سنك
اون درهم زيت ياغي هوانده سحق ايده لرقرشو صرب سركه
دوزازه لرغليظ اولنجه وكنده ايكي كزدرتلراو الراوج
دردكون اندن صكره طكوزياغي سورلرايو اوله

الفصل التاسع انك ابغي بجلغان اولسه علاج بودركه
دردلبه دپلر برزمان اكدن بوريه اندن صكره صونله
يوبلر قوزيقلر هوانده وكلر وبشمش شاب زنجار دوز
واودكورمش بالبغوره لردغي دغي دغي دتلر وقت اولور
كونده ايكي كزبه صوم بابرزفت اچنه قتلر ياطكوزياغن
برقج كزاوره لركيده دربكرك بمارهركون بومقدار دوز
الفصل العاشر انك اياغنده اوربك اولسه اولدغي اوبرز
كبي اولوريا يلردزندكن توزين دوكرعلاج بودركه
صابون ايله يوبلرتاقزل اولنجه سلرياقانن درتلر
ياخوذاق صوغان انجيروياسپارتكه اولك درلر
وهم لبده دغي ددلوبوتلري بجيله قبنده لرقوي اوله
هوانده سحق ايده لرمرهم كبي يجا ياغن وصغرياغن انجن
الك قتلر قرشدره لركنده اكي كزاوره لرايواوله بجربد
الفصل الحادي عشر انك اياغن يوقاروقلدرسه قسانجله
بك دتلر قبغي بكاسه يخوراولوركم فتي يونرلروقتي
نعلرلريه طارنعل اوردلر طيناغي قرورد مشلركم
صغان قبي قلكلغي طيناغاون نعلدن ايود دخصوصا

طاشرقامش اوله قبي يونرلراركولرسه كم يغلدندر
چكلركلشك نعل وره لرايكي اوچ كونده كجرسه فيها ونعمه
كجرسه بلالركم اول طيناغك مايسنه ميخ ايرمشدر نعلن
كيده رلرقسا جله طيناغن دوتلر ميخدن بركمش بري
دوتحق قوجنبحق اوجيله اچلرتاكم قان چقه اولوركم
اركلودقان چقرقرشوسونكرله قانن الالر بكرك ياغن
تاوادة اردلراچنه اسحقله دتلرآت قرشدره طلدره لر
كچيله صره لروصودن صقنلريش التي كندن صكره ضوك
بكري ياغيله جام صقري شام صبوني هوانده دوكلرمرهم
كبي اوله اولدولوكي طلدره لرايكي كوندن صكره كچه
قويلرليشق نعل اوره لرارغياچق اولورسه اركك طولر
يقرودد رنوع سزسندن قوسرنيمراولرسه طيناغ
دوشراني اچلراركي شغاول بولوب اشليه اولاچرايله
شاب ومازوقزل بوبه قطران يغوره لرايكي كوزدرتلر
الله فضليله خوش اوله مجربدر الفصل الثاني عشر
انك طيناغي شقاق اولسه يعني يارلسه علاج بودركه
قروانجيرصوده اصلدب بركون بركجه اواسن اووسن

هرسه کبي اوله زرنيخ وکرج وبوره زنکار بونلري
دکاسن قرشدره سن شفاني اسيجق صويله يوياسن وبزن
برپاره بزه بقاسن اوزرنه اوراسن کاياغن صويه
بصه وبرد دلو دخي بکرتلن بيراغن دوکسن بغاقبوك
کولن قاسن صوزك بکرکي ياغيله قرشدره سن کنده
اکي کزدرته سن اکرشفاق طيتماقدن بزرو اولورسه
يوني ايده لر دوز زنکار قزل بويه صروزرنيخ
بونلري دوکلر سرکيله بالبله قرشدره لر کونده اکي کز
بولرد درتلرقش اولورسه قارده بجد يورده لر
الفصل الثالث عشر ات طوغن چلسه کيك قيشنده
اشق دزلر طوغنه بغليا لر ريخ کون بونلر اول خوين
کسرايرق طوغن چلزاولور الباب الثامن انك کودسنده
اولن رنجلري بيان ايدر الفصل الاول اموزي
يغراولسه سبي دلمشله اکرن المقدن اولور علاج
بودرکم اولدوغي وقتن برپاره صاغ دوزاوزرنه
انکلراکرن اوره لربرك چکلر برکچه دوده اولرسه
کچکي قينده لرطوزله اوره لراکربصب يغراولورسه

علاج بودرکه صوق صويله يويلر يغرك چرکي وارسه
کيده ره لراسکي بيوقله اوره لريه سنکرله اردلرياك
اولورمرسين بيراغي يسل اوتي کرمت بغاقانبك کولي
قنه چام صقزي بونلري دوکلراون کي اوزرنه اکلر
کونده ايکي کزيرندن دپرتيلر دايم الجق صويله يويلر
علاج ازب خراد جراوي اولورسه چوغي اوکلمز خوش
اولورسه دخي بنمکاريرمزاشتن کرواچلرزيرا اموزاوبز
بردرلو علاج دخي بودرکه اتك اموزنك ايکي باشندن
دللرد لکنه ات قلن کچوره لراوزرنه ملحمه اوريق
کرك اريك صواشغادن بول بوله اشليه اماوزتميلر
اکراسکدن اولورسه برچ يده طاغ اوره لريا اول
جراحت اوزرنه غايت طاغ اوره کي جراحت اوله
اندن صکره بتوريجي اونلراکلر وقرشو يويلراسکي بيوق
اوره لراوزرنه بتوره بکرك يغري علاج بونك کبدر
اماکرك يغري بنکدن کچ اوکلمکراکون دوزلر
يانمکاتيسن اويالرات اويوزاولسه سکوکي کوبندره
اسکي بنجيرصرب سرکيله قينده لرهوانده دکلرمرهم

كبي اولەات كبكلە دوزلە بولارصورلرايواولە بر
علاج دېچي صرواغ ولبدە دبي وبورە وقزل بويە و
صاغ طوزاغوبيراغي عرعجە دفلە دلرزنكار بونلري
دوكلرصرب سركيلە قرشدرە لرياخود يغورلە درتلر
برايكي كزدفع اولە الفصل الثالث اتك قروكبي اولسە
وهم يلسي وقيرغي كجيكدن دوكلسە علاج بودركم
كتان تخمن دوكلرانجير زردالو سركيلە اصلدلرتيندرلر
قوي اولنجە دوكلرمرهم كبي اولە بالدرآن بيراغي ياش
اسكيە صرالراوده كملراندن بونلري بربرنە قرالراتي
صبونلە كي بولراولصوقرويە اندن سورە لربردرلو
دېچي قورم شابطوزقرە نفت زرنيخ بشقدوكلرجبرلە
قرشدرە لركودەسنە سورە لرياشني بغلياليربرلرتشفيا
واكي قچينك ياندن قان الالراياواولە الفصل الرابع
اتك كودەسندە ياقرغي التندە نزلەواقع اولسە تركجە
جريادرلرنشان بودركم يري وسوري اولورشيشر
علاج بودركم اوّل اقرغي التندە دللرقرجەاوت درلر
آني اول بزيرنە صقلرنقدرعلت اولەكودەسندە

جميعن

جيعن چكركوزرطاغدراكراوج درت كونذ كچسە
آدم بخسن سورەلربركجەدورەطاغلمزسە كبكي قينەلر
طوزقلروەلروياخودكيلەسركەاورەلرطاغلمزسە
سرمساق دوكلرصغرياغيلەقرشدرەلربركون ايكي كون
يقلريومشايجق برايكي يردەنشترلەدللرصروصواقە
اوزرنەطاسيدرتلريەبزيرياصغرياغي صرەلر
الفصل الخامس اتك اولپي شيشسە علاج بودركە بالش
دوزسايغي سورەلروايكي قچندن قان الالرواكرقزل
واسبي اولورسە كبكي سركيلە اصلدلرويرەاغني
قتلرىزەدرتلراوّل كل ياغن درتلراندن ورەلريا
خودكروب يعني اتلوكلم اچن اوبلرشولدكلوكم
اولپي صغەبزيرقتلاودەكوملرلشەاسجقلەالپني
اچنەقويلربزلەبلنەبغلياليربرکجەدورەشيشن
الورکتمزسەلادن صروصبربزيرلەقينەلراسجقلەپ
درتلرطاغلمزسەدلدرەلرمشق اولدوغي وقتنشترلە
نشترلەبرايكي يردەحجامت كبي جزەلرقان دچچورلر
فايدەاولە الفصل السادس اتك اولپدەتاليل

اولسه یا ایرق یرنده یعنی سکل اولسه علاج بودرکه
قرمزی ابرشمله بغلیالر اوج کونده دوشر یاکندو
قلیله سرمساق دوزه نشادر سایه یغیله دوکلر
مرهم کبی اوله اسکی پموقله درتلر یرنه قرشو سوسم
یاغن درتلر اما بقراط حکیم ایدر سکله بادنجان دوکلر
مرهم کبی اولا اول سکل اوزرنه اوره لر هلاک
ایده دشره یادمرله یاقاوله یقلر شفا اولا مجربدر
الفصل السابع اتک کوده سنده سعل اولسه ترکجه
اوری درلر نشان بودرکه قوزکبی اولور واردقچه
بیور علاج بودرکه انی دزدلجه یرمق کرک بویلکم
برکنه یری انجرک ایب بلیوب دبندن برک بغلیلر
اندن اشلیلر ایقجه قاوجغی اولور یرنه صاغ طوز
طولدره لر کوکی قلورسه دوز یقر برکون برکجه دوره
اچلر کونلک قاب چام قاب اردج صقزی مصطکی
ایچنه قرشو اکلر یاخود بو مرهمی ایده لر مرده سنک
اون درهم سلوکن اون بش درهم زیت یغیله قینده لر
اغجله اسکی پموقله استعمال ایده لر وکسرکن قان چوق

چقسه

چقسه انجیر یا قزل بویه قویلر برک بغلیلر طمری کسلسه
دمورله چام صقزیله طغلیلر ایو اوله الفصل الثامن
اتک کوده سنده سرطان اولسه یعنی ینکج کبی نشانی
بودرکه شلغم کبی اولور دپرنمز اکر اتک کوده سنده
یاقج ایاغنده ایچ یوزنده اولسه چقرمزسه مخاطره در
درلر متصل در درلر علاج بودرکه خاجک کبی
برطغلغوج اوده حاظر ایده لر تیز طغلمغه زیرا اتک
چوق قانی اقوب تیز دورمز فی الحال چام صقزی ایله
طغلیلر ایچنه قزل قطران دلدره لر اسکی پموق اوره لر
برک بغلیالر اوج کون دوره اچلر اچنی کی سللر واوتلر
ات بتر دلدره لر عنزوت کونلک چام صقزی مصطکی
اودکورمامش بال کب الفصل التاسع اتک صفراسی چقسه
سببی بودرکه اغر یول کتورمکدن اولور علاج بودرکه
مرسین یپراغن صوجیله قینده لر صفره چقجق اولور اسقجله
یویلر بونی اوره لر مازو شاب اکشی انار قاب صبر سقطوری
بونلری دکلر اسکی پموق اصلدلر سرکیه بو اوتی اوزرنه
اکلر صفراسنه اسقجله اسجقله اوره لر بر زمان دونلر

دفع اولمه وهم بلغم سلجمه او ريلس وهم اولور كم سفرا سنان
ايج ياشندن انچه قورد جغرلر اولور اول جهتدن صفره
طشره جغر يورقاون كبي اولور ركي قزل دوشمق يارلر
صرو صواق علاج بودركم قيروغني يقوكتورلر قورقمايلر
اشتمير براكي كوصفرا سندن قان دوكلورهان ايرتسي
بنلرا دقن بوردلرا يا اولمه برنه واره علاج بودركم
اكرقان دورمزسه زاج قبرزي شاب يمني ماز وغرغرت
عمودهسرو توزي بونلري دوكلر برلچمه بزطوليرال
درتلر بواوتمه بوليلر صفراسنه صوقلر برزكفايت ايدر
الفصل العاشر اتك قيروغني دبندن طكوزقلي بولورسه
نشان بودركه قيل يغون اولور دبي اوه اولور يومري
اولور كوتني ديواره سورر باخوذ اغاجه خراب ايدر
ارقلر علاج بودركم آني چكلر يرنه صروصبري دوزلر
صغراودياله قرشدره لرسوره لراولورکم ابرق اولمه يا
كرج صوين درتلر الفصل الحادي عشر ان ترسلركن صفرا
چقسه علاج بودركه توت لغجنك قاب سرو توزني
ماز ومرسين بيراغي بونلري بجيله قيندره لرسوزلر بزير

قتلر قيندره لرغلبظ اولنجه ايچنه صبر سقطوري قويلر
دخي درتلر برايكي كز دفع اولا الفصل الثاني عشر اتك
كوده سنده دمرن اولسه هوامله آريلرد مرنك بوي
مومه طوقنز نشان اولدركم اول اراي چلرد مرن
سفلر برك طوتلر چقرلر سكوت اغاجن اوق كبي
بونلرا ودهقنز درهلرا ولحراحته صوقلرزيرا چوق
اولور كمرد مرني اشك سوريله سورلر علاج
بودركم دريك برده ايسه يرميلرا ول يير بترا كر
اشارسه اغزنه آويا غن صوقلر كلورچقر بترسه اتك
اتي كلكشك اولور دمرن بوسي برغير برده ظاهر اولور
قلقار برماغيله كورلرا ندن صكره برالر چقارهلر
يرينه يومورده صاريسين توزابله طولدره لرايارتي
بغليا لربرقج كزباغ دورتلرا ولا اجريور الفصل
الثالث عشر اتك اومورزنده يا ارقه سنده كلف
اولسه بودرنشاني كل باش كبي اولورآيه دكلوا وچق
كبكي دوكلر علاج بودركم اول اراي خرزمابله تلن
كيده ريلريه كريله قنزيلر برجق اوتي ومرجمك اوتي

صاغ طوز زاج بونلري دوكلر صغركش سركيله ازملر
تيوا ولنجه قرالردخي تنه كبي يقلر اكر كتمزسه بونجداخي
ايده لر سركيله زنجبار اق ات بوق بونلري دوكلرايجي
سايه باغيله قرشدره لراول ارايي صرب سركيله بونلر
دخي سلار بونى درنلر برايكي كونكده اوا ولا الفصل
الرابع عشر اتك كوده سنده ناصور اولسه اول دخي
برعلتدر كه جبان كبي دشلر برايكي بيل اشلر صروصولر
اقر اوكلمز علاج بودركم عشاقي سركيله اصلده لرهوانده
سحق ايده لر قوي اولنجه بيچق درهم سجن اوتن قتل كرو
صحق ايده لر اسكي بموقدن قتيل ايده لر بوندن برزدرتلر
اول جراحت دلوتخه صوقلر بركون دوره قتلي چقولر
اوزرنه بوده صروسن اوره لراول دخ دشوب
چقنجه اسكي بموق دولده لرايكي اوج كون كم اول
جراحتي تميز ايدراندن ومرهم ايده لرده نه حادر
بوملمه مصطكيله اردلرايچنه زفت جام صقري تمام
ايرجك ازازيت ياغن وبزير قتلر اندن استعمال
ايده لراكر جراحت اچوغسه اسكي بموقله كوندهايكي كز

اورالو

اورالرايواوله الفصل الخامس عشر اتك اعضاسنده
قلج يابنجق دقنسه بغرسوغي طنره چقسه كوزملر بغرسوغي
صاغنسه اتك اشغه بصلر زيت ياغيله سوجي قيندرلر
اسجقله اولچقن بغرسوغي بوبلرشايد صوالمش اولا
درنق دكرميلرايچنه قويلر بغرسوغي اقرتن اكيله ايرشغله
دكلراشغايانلرده برزبير قويلركم جراحتك چركي وصرو
صوبي دوكله واول جراحت اوزرنه محموده مصطا
مصطكيله اكالردخي اوزرنه يرده صروبن قويلر
بشاون كون طوره اندن صكره اچلرياغ درنلرواكر
واكريارمجك اولب بغرسوغي قتي حركاتدن چوقچقرسه
كرمزسه كوچ المبلراول ياريك اغزن برزبجاغله
اچلربغرصغن اچنه قويلربوقاروده يادايدكرلين
ايدلر امابلاسنكم اتك بغرسوغي برك اولردكه نسنك
دلنمز وطابنجق اولورمشهور الفصل السادس عشر
اتك قيسمي سجرمقدن قتق اولسه يعني بكري برلسه
يمرو اولسه علاج تيزجك دموربوقن دوكلراون
كبي بورجق اوني چرشن توزتوالي بوده اغيله قرشدره

قرشدره لر بر پاره بره قالدك در تلر اوزرنه يا بشدر لر
اول دكلو بصي طاش قيلر اوزون بزله برك بغيلر
د پرنيه بريده طوره يني تبدرك وبره لر وصوئن
ازرق وره لر يا بغداي وره لر اچي قيني اولميه اكر كوك
وقتنه حاصل وره لر اون بش كون طوره اندن صكره
اچلر يلجه وره لر الفصل السابع عشر انه بوله ابزده
اسي كچسه باولمش ولسه نشانی بودر كه يني كاهل بير
وصويي چوق اچر ياطور ياشني بيره اودرد تخد وياره
اغزن يومار نفسن تيز تيز الور صولر علاج اول
اولكندن قان الالر ديه اون صوده له ازه لر كوده سنه
در تلر سبع ياغني ياتره ياغني دخاولو راندن كوكه
صالر اما كوده سنه يوغورت سوره لر الفصل الثامن عشر
اني صوق اورسه نشانی بودر كه در تلر وقوچاولر
ويني كاهل بير قولقلر يني بره غورود شلرين بريناورر
علاج بوددكه اوچ درهم حريق اكي درهم نشادر
اون درهم ارديه اوني بش درهم بوبريكري درهم
شكر الكي درهم صغر ياغني بونلري قرشدره لر يوقلر

ايده لر هر بري قوزكي اوله كونده اوچن بغزنه بوغلر
اما بقراط حكم ايدر اسي صوق ادمش انه بوندن يكرك
بوقدر كم تره ياغني برسخ اوتي ارديه اوني سود شكر
قرشدره لر اتك بغزنه قيلر هركون اصحي صويله
كودسن ويلر واسحق دوتلر حقنه دخي ايدر لر اوا وله
بوزدرهم صغر ياغن الجقله حقنه دكلر اكي كز اوا وله
الفصل التاسع عشر اني قودوزقورت ياقدوز
ايت طلسه اما تدرد كي تدن معلوم اولا بورنج
قورده ودلكويه وشغاله وانلر واقع اولورنشانی
بودركم كوزلري قزه رورود يلصر قوصليا ري اقر
باشن اشغه دوتلر قيي كوزاولريجك يمز وصوئجن
اسرك كبي صالنور سرجرد وشلرد رحق جكلمز دخي
يكرك بلك اولدركه اسرد يني يير قوزاچيله اوولر
اتمك قرشدره لر تاوغه ويره لر بيه اولورسه تدوز
در اكر بمز سه دخي قدوزد ره علاج بودركم اول
اصرد غني بري تيز جك بش اتي يرده درگچه چزلر
وشيشه چكلر ياخود قاني كي اقبجه قويلر صرمساق

صوغان واغلن اشی دوز سجیله دوکلر مرهم کبی اوله
جراحته اوره لر تریاقی سجیله ازه لر تاوق بوقن قتلر
صغر سودن اضافت ایده لر اتك بوزنندن دوکلر اکر
ایقلرنده اولورسه جراحتی اوستن یانندن برك نعا
بغلیالر سرایت ایدوب اول اغواجنه بورمیا اتك
درسی مجوّف دردری تاوغی کتوره لر اول جراحته
دیرنی اوره لر تاوق هلاك اولورسه قورتلور یرینه
بونی ایده لر طوشن مایسی شراب چورك اوتی صرمساق
دوکلر صغر یاغیله دوزله قرشدره لر برایکی کز اول بریه
اوره لر اما براواجنده طوره قرشو کوزده لر قرق کونه
دکن الفصل عشرین آت تحته اولسه سببی چوق
صو اچمکدن اولور نشانی بودرکه کلرر و قرنی
شیشر کاهل اولور علاج بودرکه یوز درهم اسکی سوچی
اللی درهم سرکه اون درهم صغر یاغی و کوکرجن بوقی
اون درهم صوغان صویی اللی درهم بونلری بربرنه
قرشدره لر اتك باشن یقار و کتوره لر بوغزنه دوکلر
اویانن باشندن چقرمیلر قزه قویلر اکی کون یمن ویرمیلر

بغدای

اسلده لر وره لر آز آز اوچ درت کوندن صکره یمنی
چکلر آت بوکالمیه اکر قرنی چوق شیشه چکندر
ییراغن قینده لر صویله سیسم یاغن و بزیر صماق دز قتلر
حقنه دوکلر دفع اوله الباب التاسع اتلرك استماسن
بیان ایدر الفصل الاول آتی ستمه دوتسه سببی
بودرکه یازیای کونلرنده اسیده بغلیلر چولسوز
یاکوزن یالنجق یغمورده قویلر نشانی بودرکه سندرر
دترر توبی اودبرر و یمنی ازیر باشن اشغاد و تر
قلقلرین برغور وقتی صولر و نورنی قنتلری اچلر
و نفسی اسی اولمز و کوزلرندن باش کلر و صویه میلی
چوق اولور علاج بودرکم قزل صندل اون درهم
سرکه بش درهم کشنیج تخم اون درهم هویج تخم
اون درهم کوکرجن بوقی یکرم درهم بونلری قینده لر
اللی درهم تره یاغن درتلر اتك بوغزنه براوسکوریله
اوچ کون دوکلر چکوندر ییراغن و یبان فسلکانله
قینده لر شرلغون قرشدره لر الجقله اتك صفراسنه
حقنه ایده لر اما اول امرده اکی اوك ایاغنده قان

الالر وقومزسه بوني دخي ايده لر دفنه بيراغن مرسين
بيراغن يرپوزكو يكو اوتي پايديه صرمساق صبي
صمان توزي بونلري قزنده برصوجي ايكي صويله قينده لر
بريري چقورايده لر اول اوتي اول قزني اول چوقره
قويلر اول اتي اوزرنه كتوره لر ايقلرين پيواندليلر قزن
قزني التنده اولا اتي بوريلر اول بوغي اتك كوده سنه
يايله نفسي چقجق بر قويلر درليه آبله يمني اصلدوب
ويره لر اوت وقتسه يونجه وره لر وهم ترياقله سوجي
ازه لر برقج كون اچوره لر نافع اولا الباب العاشر
اتلرك تدبيرلرن بيان ايدر الفصل الاول يولده
وايزده قلمش وخستلنمش وقزمش ودرلمش اتك ايرن
الميلر خصوصا قيش كوني اولا ويولده اناسن برقج
كن يليدسن كرو اكرن پك چكاسن ارقسي قزميه
توتنه واوده يقين بغلمياسن وخزان وقتنده يغموردن
كي صقنه سن واوزاق يوله كديجك اكي كز صو ويره سن
~~برصمان وبر~~ واربه سن كندو الكله ويره سن برصمان
وبر اربه وبر بغداي ازچوق ويرمياسن ويازكوننده

قوري

قوري اربه ويرميه سنكم اسي اولور اتي قزدرر
يقرا اما صوقده ايودر وبر اوت وار اكا حرير اوزي
درلر تركجه ابم كومجي درلر اتي غايت سموزدر
ويلاغله بسلنن ات سمرر اما اكن كلكشك ايدر اتك
سببي بودركم يرني تميز ايده لر سدوكي وتزكن
بصميه وپيوانسز قوميلر وكندونك قوريده لر يمشق
ايده لر التنه دوكلر وقشنجق التنه قاب دوتلر
ويمني كون وار ايكي وره لر وقبا قوشلق وقتنده صوين
وره لر واكندن بردخي وره لر وايقلرن الجق صويله
يويلر وقشاغوسن اكسك اتميلر اوج كنده بركز بنلر
وبركون طوره ايقلري اچله واويانسز دخي قوميلر
اما بورسمه بسلنن آت سكرتمك وقت يوله دويمز
اما شولكم اربلو اوله يوكدن ويولدن قيرمز اما يولده
آتك اوستنده اوليجق سويليلر زيراكم اتك سمع وفهمي
وارسوزه مقيد اولور يوريشن ازدر كاهل اولور
آتي يولده كاهل يورتميلر آت هم اري ايلوكنده بلور وقناق
وقتنده صوين ويمن تيز ورميلر تاكند واقرمينجه برز

صو و برميلر اندن صكره بن چكلر اما اني طشلو برده
في يوز ميلر طاشر فرخصوصا كم نغلسوز اوله بوني دخي
ديمشلر دركم صروري بر برده نغل بولنميه برقريفا
اولور ياشلجه انجلرده جوق اولور اني دوتلر آنك
طبناغي نه سوره لر برك اولور بتن اون كون يوله
دوير مشهور در كه بر به قومنك اتلري نغلسوز بوني
استعمال ايدر كلدك امدي دار الحربده آيغره بنك
كرك اكر ياغي راسنده قالورسه اسنه اوق اورمدن
كندو به نقدر اوق قلج دوقنسه دشمز اسني سلامت
برنه چقره مكركم سكري جلنه يوخسه دشمك چاره
اولمز و بولده برك اولور اما سكردم اتنك تدبيري
وبله كركدركم برقر كواخرده بغلميلر اول كون بني كسلر
واويانن باشنده كدر ميلر زيرا ديمشلركم آت ترمكيه
بكزر اكسنك دخي حكمي يلدار دشي يعني برز دخي كسلر
صوين دخي ازرق وره لر كونده اكي كز قشاغوسين
اكسك اتميلر اخوردن چقر ميلر بركون قلاغنده صقلق
وره لر اول آت كم هنز وارد ربلور كم يار ديشي وارد

چقره لر كوره لر كه قنقمش كوزلري قورده بكزر اويانن
چينر بريده طورمز كشنيارش يرنه وارنجه في
الحال ترسلر وقشانر كندو يي بيلدريانده طولباز
ليو وبره لر چقر وانك اوزندن كرواوتره لر وبرز
اكلرديك طورميلر ايقلرن اشغا صليلر وقرنني
ديميلر وبركز اشارت وره لر بوجمله دن صكره
باشن قويرميلر لمحا بكي يانندن صله جوق دكلدركني
طغرود وتلر ميدانه وارجق دورغميلر چولتيلر
تادري صويجه يوردلر يعني صويني كچ وره لر ازاز
كوزده يعني ارتره لر قرارندكن اما اني بريده درمز
وبريده دخي اوتلمز اولسه بريده دخي التلرزيرا
حق تبارك وتعالى بيك دلواوت برمشدر بكي
آدم ايچون وبكي حيوانلر ايچون وبكي اسز ايچون
جوانلر ايچون انجه اوتلر وارکم تريا قدر نتاکم
بلانك تريا قي وارد ردوستلر ايچون وآغوسي
وارد ردشمنلر ايچون همچنان اوتلر دخي انجلين
در ولي براوت وارد رعربجه بيشه دلر صوقو

اکنده قسال برده بتر یپراغی قواق یپراغنه بکزر
یایلور بو بنزلری وار قیون دخی بیجک هلاک
اولور اندن صقنلر **الفصل الثانی** اکر دلرسک
اتی اوینا داسن اوج یشار اولیجق یاز فصلنده اتی
بصلر درت ایاغن بغلیالر خایسن اوجنه دوتلر
بر بخلو اولر کم بر خایسی بکوردک اولور قسوغن
یمروقله بصلر کلور چقر کزیله اوزرندن یرالر
خایسن چقره لر خایده براوزون کرش کبی بند اولر
قرمزی ابرشمله دکلر برک بغلیلر اکی تخته اراسنده
قویلر طغلغوجله طغلیلر چام صقزن اکلر قرشو
تختیه صکرلیبی کسلر تختی کده لر اجنه چام صقزی
مصطکی کونلک طلدره لر کورکچی اکنسیله و قرمزی
ابراشمله دکلر الت یانندن برزدلوجک قویلر کم
صجوغزی اقه بنلر ازین ازین یوردلر اکی اوج
کون قرشو بزیر سوره لریه اق صوغانله بزیری
قینده لر درتلر **الفصل الثالث** دلرسک کم اتی صتاسن
براوه قیاسن اول کون کم صاتلجق دریمنی آزرق ویره سن

تجیله

تجیله اغجله محکم دکالر فی الحال چالق اولور
برکون اوزرنه کچیجک کرو هنرن قومزنتاکم
قوردخوینی کوره سنکم دلن چقرب یلنر واویانن قتی
چینر بلاسنکم اول بلانک باشنه کلمشدر المیاسن
وخوین بلماد کوک آردنه کچمیه سین الوب کندوزکه
مونس اتمینجه اما بلکل کم چوق کشیلر واردر کم اتی
المق مصلحتچون صفراتسه طکوزلن قوردن صوقلر
درحال ات دوشر دیلنور صنجود وتمش کبی قچن
بویله اولسه اتی سهل بهایه الورلر دکه کشی ات
قاتنه کتورمیلر زیرا اتک دشمنی چوقدر یمنی
یرکن دشمنلق ایدرلر قزل زرنیخ یورغوره لر
طورباسنه هلاک ایدرلر اولر **الفصل الرابع**
اتک منفعتلرن بیان ایدر اما بلکل کم اتک بینسنی
بالله قرشدره لر ضعیف کوزه چکلر قوتلنه وصرعلو
کشیه بر درهم یدره لر ایرقاچوق دوتمیه اوغلنجقلره
بچق درهم اتک دلن بریان ایده لر بالیله یلدلر حفقان
رنجنی کیدرر اتک صاغ کوزن شکرله مشکله قرشدره لر

كتوره لر خلق ايچنده شريف و نوزلو اولمرانك
بوره كني قورقوب دكلر برشقال الجقلو كشيه
بيده لر ايرق اوچوق دوتميه انك جكرني شربت
سكولماسن يرفانلر كشيه بيده لر شفا اولا انك اودني
سنبل و كونك وطبلاق بوناري دوكلر قورشدره لر
قان اشين آدمه بريجق دنك بيده لر دفع اولا وعورتلر
حيض چوق كورسه بوندن بيسه عذري كيدرا انك
طلاقيني اسكي سركيله بشوره لر بركون بركجه قويلر
هركون الجلجه بشوره رهم بيلر طلاقي كيده انك بخايش
رنجنه وره لر بالله قورندره لر ساكن ايده هم اوده
قونجه اوزره سركيله ازه لر قويلر اثري قلميه انك
سودني اغلان ايلر عورته دردت بش كون ايچورلر
حامله اولا اوق كشي ديكاجره سرميه بكرلنه د
دق نفسه وصنجويه فايده ايده انك قانني قوروز
ابت طلايانك جراحتنه درتلر فايده ايده واعضا شيشنه
دكي فايده ايده وبندكتاري اغرسن كيدرر طبان ال
يروغنه درتلر بوره انك سدكني بوره يله طوزله

ارزب

ارزب ايوزه درتلرده نفع اولا وصلو باشلره درتلر
قوروده كدره انك اني شهوت وقوت ارترجك
قويلي ايدرا دمي بكزلندره راما اغرغلادرج سكر
انك بغرسيغي سكولمه ايدب صوما قله بيسلر اسكدن
اولش ايچ اغرسين كيدرر واجيني بغلر بروس دفع
ايدرانك دبشيني ايقوده خورلياندملك باشي الندن
قوسلر خورلر وغين كسه ايرق خورلياو اوغلنجقلرك
ليشكنده باشي اوجنده اصا قوسلر امين اوله انك ترسنه
صوغان قلر صقلر كل ياغر قتلر وبرز قيلر اسجقله
سنجلو قلاغه طمزره لر ايواولا انك قروسركين قاني
اتن جراحته وره لر بغلياد وتا اقمزاولا انك طيناغن
اوده كوملر اول اوده سحر وجاذ ولق ودشمنلك
انرا ميه انك ياغي بيل وياز اغرسنه درتلر صرسيغي
كيدره ايواولا انك تويني يقالر كولن الالر بوني
طمزنه اوره لر قانن دوته وطمري قانن دكي بغلبا
ويرايه دكي كالريوزه انك كوكيني يقالر آتي اولا
دوكلر اون كيجي ولا بمزده صروسيله اچي كچنه بده لر

اجيبه دونه بغلبه ايو اولا والله اعلم بالصواب
واليه يرجع المآب تمت بعون الله تعالى وحسن التوفيق
وصلى الله على جميع الانبياء والمرسلين والحمد لله
رب العالمين.

بچلغان اچون

انت كجبك اولسه غايتده نافعدر اكر ايكي يوز
درهم چوركه اوتي اوچ وقيه شرلغن ياغي وبر وقيه
دوكلمش افلاق طوزي اكر يارسن ايدرسن يوز درهم
چوركه اوتي بر بوچق وقيه شرلغان ياغي اكي يوز
درهم افلاق طوزي بر بيوك سرچلو چلكه بتوب
قبنده لركاه كاه قرشدره لر تجن كجبك اولان انته
سورمك استيلر اول ابي اسحاق صويله ورقي
صبونله محكم بويلر وكرمت سوره محكم بويلر بوردقدن
صكره محكم قوريه اندن براغير الر بر كجه يارسن
بغلايب چلكده كي ياغه باتروب كجبك اولان بره
محكم سوره لر اكر يار كري ياقب انجه رسه يوز درهم
شرلغن سوره لر اكر بو اخر انك يارسن ايدرسك الكي
درهم شرلغان سره لر انك درسن يومشاه در

غاب

غايت نافعدر باب بچلغان اولان انته اول
ايا قلرين الجاق صويله رقي صبويله يوب محكم قوريدقدن
صكره قره بويكه ازب انك اياغنه سوره لر برمقدار دكن
تمام كاريده اندن برمقدار رشاب برمقدار قنا ايله ازب
قرشدره لر وقنا اور ركبي انك اياغنه سوره لر بغلاوب
برياره بزاوزرينه سوره لر اياغنه بغلوب محكم
صاره لر بركون بركجه دوره اكي اوچ كز بويله ايده لر
الله فضليله كبده امتا بر كجه كون طشره چقرمه لر
برقوري برده دوره اندن اني قولاب اوه كلدكده
هركون الجق صوئله يومرسك كنه اولورا كر كنه اولب
بلورسه ده قزل بويايله يا الا قرشدره ب ملهركبي اولا
انك اياغنه قنا اور ركبي وافرسون يا بر بزه سره
انك اياغنه بغلايه يا بركون يا بركجه دوره اندن
كدره اكر آتي ياقب انجه رسه برمقدار شرلغان ياغن
سره انجتميه امتا قولاب اوه كلدكده هركون الجق
صويله يوب الر اكر يومرسك كنه اولور باب بركسه
زيق نفسه اوغراسه كي بوينزي چكردكن اصلايب